VICTOR PAPILIAN

BOGDAN INFIDELUL

DACIA

VICTOR PAPILIAN

BOGDAN INFIDELUL

– roman –

Versiunea digitală 1.0 – aprilie 2025

Realizată după volumul apărut la Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982

Ediţie îngrijită, prefaţă şi note de CONSTANTIN CUBLEŞAN

ROMANUL ISTORIC – O INTERPRETARE POLEMICĂ

(Victor Papilian)

Încercările mai recente de a-l aduce în actualitate pe Victor Papilian (1888–1956), în atenţia cititorului de azi, au rămas fără ecoul scontat, deşi voci autorizate (Mircea Zaciu, Ov. S. Crohmălniceanu, D. Micu, Eugeniu Sperantia, Mircea Popa, Titus Bălaşa etc.) s-au aplecat cu discernământ asupra operei acestuia, consacrându-i pagini de severă analiză, fixându-i locul cuvenit în rândurile scriitorilor noştri de marcă ai perioadei interbelice. O anume tăcere planează încă, nejustificată, în jurul numelui său, poate şi datorită faptului că în ultimii ani de viaţă Victor Papilian a preferat să rămână într-un aproape totul anonimat, deşi aceştia au fost, cu certitudine, cei mai fructuoşi în privinţa elaborării artistice a unor opere literare – romane şi piese de teatru – capabile a modifica substanţial imaginea pe care i-o conferă personalităţii sale operele anterioare, de altfel nu foarte numeroase, tipărite de-a lungul a două decenii de activitate bivalentă (1925–1946), ca om de ştiinţă şi scriitor.

Gravitând pe orbita cercului de la *Gândirea,* Victor Papilian a cultivat o literatură, cum se exprimă un exeget al său (Ov. S. Crohmălniceanu), de „interpretare spiritualistă deschisă înfiorărilor religioase", ceea ce nu a stârnit interesul prea viu al criticii vremii şi cu atât mai puţin al celei din anii imediat următori războiului. Numai că *mistica* prozelor şi pieselor sale nu trebuie înţeleasă numaidecât în sensul strict al ideologiei curentului respectiv, căci autorul se exersează de fapt în sondarea abisală a psihologiilor, căutând unghiuri dostoievskiene de judecare a culpelor umane – sociale şi morale – întoarcerea spre misterul credinţei fiind mai degrabă un pretext de abordare polemică a atâtor atitudini de viaţă, fundamentale. Aşa în romanele *Ne leagă pământul* (1926), *În credinţa celor şapte sfeşnice* (1933) sau în *Fără limită* (1936), aşa în nuvelele din *Sufletul lui Faust* (1928), *Dincolo de râu* (1938) sau *Manechinul lui Igor* (1943).

Ultima perioadă de creaţie literară a lui Victor Papilian se caracterizează în principal prin deschiderea unghiului de investigare analitică spre zone ample ale mediilor sociale contemporane ori spre procesul decantării lor istorice, tentativa construcţiilor de tip frescă fiind evidentă. *Chinuiţii nemuririi,* trilogie elaborată, între 1941–1945, parţial publicată postum (vol. I, *Marius Leluţ,* 1976; vol. II, *Gaby Leonin,* 1981), evocă, într-o epică obiectivată, lumea universitară şi viaţa intelectuală a Bucureştilor începând cu anii premergători primului război mondial şi continuând după aceea încă aproape două decenii. Prozatorul extinde însă mereu perimetrul investigaţiilor analitice până în zonele de la periferia capitalei, în medii

extrauniversitare sau privind categorii din spaţii geografice provinciale etc, într-o grandioasă, ca dimensiuni, panoramă socială a epocii. În pandant, *Bogdan infidelul,* roman de inspiraţie istorică, reface, într-o respiraţie epică de ample dimensiuni, canavaua socială, dar mai ales politică, a evenimentelor ce tind să cristalizeze mereu mai mult conştiinţa afirmării naţionale în provinciile româneşti la mijlocul secolului al XIV-lea, prozatorul fixându-se în fapt asupra personalităţii şi demersurilor, marcante în acest sens, ale voievodului Bogdan al Maramureşului.

Romanul lui Victor Papilian îşi propune să urmărească, într-o panoramă desfăşurată a vieţii de curte dar şi a frământării maselor populare din Maramureş şi Moldova, atmosfera şi conjunctura social-economică dar nu mai puţin politică şi evident nu în ultimul rând naţională, care au premers momentului de decizie strategică a întemeierii de către Bogdan, a statului feudal al Moldovei. *Bogdan infidelul* se înscrie astfel pe linia preocupărilor prozatorului de a întreprinde interpretări artistice ale unor momente din istoria naţională, proiectând pe haloul universalităţii semnificaţiile generoase ale afirmării noastre etnice. Aceleaşi idei le întâlnim în piese ca *Biserica din slăvi*, *Avram Iancu* sau *Crinul de aur la Sfântul mormânt,* toate elaborate cam în aceeaşi perioadă în care s-a gestat şi romanul în discuţie.

Dacă în piesa *Biserica din slăvi,* motivul legendei Meşterului Manole se cuplează pe ideea luptei pentru unitate naţională *(„DASCĂLUL: De ce nu durează biserica lui Manole? Ce-i lipseşte? Soarta sau voinţa omenească?... Şi împărăţia lui Ioniţă de ce nu se împlineşte. Lipsă de har sau de putere? DOMNITORUL: Sfatul tău cade cu multă întârziere. El e o moştenire de la Basarab, întemeietorul, ce se tot adună în loc să se risipească. DASCĂLUL: Minunată va fi biserica din slăvi... ea va înfrunta veşnicia...")*, împărăţia lui Ioniţă – ce revine ca un laitmotiv în creaţia lui Papilian – nu este altceva în intenţia autorului decât simbolul unui stat naţional, unit, al românilor; în *Crinul de aur la Sfântul mormânt,* piesă inspirată din evenimentele ce au impus jertfa Ioanei d'Arc în legendă, scriitorul nostru iluminează aceeaşi idee, aducându-l pe Vlad, fiul Domnitorului Mircea, la Curtea Franţei pentru a-şi anunţa participarea cu oşti la Cruciada ce se pregăteşte, căci astfel vizează, într-un moment favorabil, eliberarea principatelor de sub puterea otomană fi dobândirea autonomiei naţionale, aşa cum înţelege că în toate ţările din preajmă aceeaşi este frământarea cea mai acută a zilei *(„VLAD: Da, majestate... Păgânul este încolţit rău. Partizanii lui Mustafa şi Mehmed uneltesc în umbră... Împăratul Paleolog pregăteşte o armată mare de apărare şi atac. În Albania viteazul Scanderbeg duce o luptă neîmpăcată, iar voievodul Ion Corvinul de Hunyadi are o armată pregătită pentru cruciadă...*

Regele Sigismund al Ungariei e gata să se aşeze în fruntea armatelor… IOANA: Auziţi, Majestate? Se pregăteşte o cruciadă…").

Acţiunea romanului *Bogdan infidelul* se fixează în perioada imediat următoare înfrângerii lui Carol Robert de Anjou la Posada (1330) – retragerea trupelor acestuia spre Transilvania constituind de fapt substanţa epică a primului său capitol, prilej nimerit pentru autor de a prezenta şi explica nuanţat cadrul politic şi social al epocii – când regele, nemulţumit de numeroasele acţiuni antifeudale ale ţăranilor din Transilvania şi mai cu seamă din Maramureş, ia drastice masuri administrative, punând dări extrem de mari pentru fiecare poartă iobăgească, urmând ca, de cei ce nu puteau plăti sumele impuse să fie răspunzătoare întreaga obşte ţărănească a formaţiunii. După moartea, în 1342, a lui Carol Robert, noul rege venit pe tron, Ludovic de Anjou, declanşează şi mai hotărâte demersuri împotriva obştiilor maramureşene conduse de voievozi locali, ceea ce nu face decât să provoace noi acţiuni de revoltă ale acestora.

În Maramureş existau la acea dată mai multe cnezate care cuprindeau fiecare un număr mai mic sau mai mare de sate, formând câte-o obşte în fruntea căreia se afla un cneaz sau voievod. Una dintre cele mai importante şi cele mai mari formaţiuni de acest tip, cuprinzând peste şaptesprezece sate, a fost cea a bogdăneştilor, situată pe valea Vişeului, cu centrul la Cuhea. Că acest voievodat avea o importanţă deosebită nu numai în plan local dar şi în relaţiile cu Ungaria, Serbia etc., o dovedesc vestigiile aflate pe teritoriul acestei aşezări: biserica de piatră, ctitorită de bogdăneşti încă înainte de mijlocul secolului al XIV-lea pe locul unui cimitir mai vechi; fortificaţiile de piatră ale reşedinţei, ridicate pe temeliile anterioare ale unor construcţii asemănătoare; obiectele de luptă din fier, de diferite tipuri, precum şi un tezaur monetar conţinând bani de la curtea lui Ştefan Duşan, cneazul Serbiei, Ludovic de Anjou, regele Ungariei etc. (conf. R. Popa, *Ţara Maramureşului în veacul al XIV-lea,* Bucureşti, 1970).

La data când murea Carol Robert (1342), Bogdan era voievod al întregului Maramureş, coordonând deci politic şi militar toate celelalte obştii din zonă. El îşi ia astfel responsabilitatea unor atitudini de independenţă faţă de tronul Ungariei, fapt ce duce ca în urma unui conflict cu anumiţi oficiali ai regelui, în iarna anului 1343, Ludovic de Anjou să-l destituie formal din voievodat şi să-l declare „necredincios". Aici începe de fapt şirul unor mari mişcări de revoltă şi de împotrivire ale ţăranilor maramureşeni, conduşi de Bogdan, care vor dura până în 1359 când, cercul opresor strângându-se mult prea ameninţător, acesta decide trecerea în Moldova, „descălecând" dincolo de munţi. *„Lucrul nu era nici nou, nici neobişnuit* – comentează acad. Ştefan Pascu în *Voievodatul Transilvaniei,*

vol. I, ed. a II-a, Cluj, 1972, p. 470–471 – *De multă vreme maramureşenii treceau în Moldova şi moldovenii în Maramureş, simţindu-se, şi unii şi alţii, la ei acasă, datorită aceleiaşi mase etnice pe amândouă părţile Carpaţilor şi aceloraşi forme de viaţă în obşti. Bogdan însuşi în răstimpul de la izbucnirea revoltei şi până la «descălecare», ar fi trecut munţii pentru a lua legătura cu moldovenii, nemulţumiţi de stăpânirea lui Dragoş şi a urmaşilor săi, în calitate de reprezentanţi ai regalităţii maghiare. Moartea lui Sas, fiul lui Dragoş, în 1358 şi ocuparea «domniei» de fiii acestuia, Balc sau Baliţă şi Drag, a constituit un bun prilej pentru cei nemulţumiţi de a îndrepta lucrurile printr-o acţiune făţişă, hotărâtă. «Descălecarea» din 1359 – rămâne această dată dintre numeroasele propuse, cea mai verosimilă în stadiul actual al cunoaşterii problemei – a însemnat în primul rând un act social-politic […] O nouă domnie independentă se înscria pe harta Europei ca urmare a dezvoltării treptate şi ascendente a societăţii moldovene şi a aportului maramureşenilor lui Bogdan".*

Acestea sunt coordonatele mari istorice pe care Victor Papilian îşi ordonează epica romanului *Bogdan infidelul*. El a folosit din plin izvoarele ştiinţifice documentare pe care şcoala istorică clujeană le-a pus la dispoziţie, dezvoltând astfel o intrigă verosimilă şi un conflict care în fondul său ideatic rămâne perfect justificat.

La curţile de la Bedeu şi Cuhea se întâlnesc, mânaţi de interese diferite, oameni dintre cei mai feluriţi, veniţi aici din depărtate colţuri ale Europei. Între aceştia palatinul Oliver cu frumoasa lui fiică, Katalin, ce lăsase în urmă castelul de la Vişegrad; principele Ivanko, nepot al marelui principe al Moscovei; Pater Dominic, călugărul; tânărul Aldea, despre care se spunea că e coborâtor direct din sământa împăratului Ioniţă; boierul Sava Moldoveanul, stăpân peste ţinuturile Câmpulungului-Moldovenesc, apoi cnejii maramureşeni Prepeliţă, Verlam, Bechea, Dragoş, mai era şi preotul bulgar Sofronie, de la Ohrida, căpetenia cumană Ghiurli-Orman şi atâţia alţii încă. Intrigile politice ce se ţes aici urmează mai ales un program declarat religios, căci disputa între primatul în zonă a catolicismului sau a ortodoxismului exprima în fond lupta intereselor de dominaţie a marilor puteri megieşe. Şi, cum Bogdan se dovedea un răzvrătit, în jurul lui se aduna multă lume, mesageri feluriţi ce căutau a-l câştiga pentru o cauză sau alta.

Victor Papilian şi-a ales aşadar un moment dificil, dar cu atât mai semnificativ, din istoria neamului, în care ideea afirmării naţionale, a unităţii de limbă şi de sânge a românilor devenea primordială şi definitorie. Bogdan apare în acest context ca un erou mistuit de dorinţa aprigă de a afirma în faţa Europei şi a lumii întregi viabilitatea şi valabilitatea istorică a fiinţei poporului român, chiar dacă vanitatea sa politică şi socială îl duc uneori spre

fetişuri – el se visează la început rege al Maramureşului şi al Pocuţiei. Dar, pe-ncetul, în lungile discuţii cu Pater Dominic (căruia Bogdan îi mărturiseşte deschis: *„Biserica romană e cea mai uneltitoare din lume”*), cu Vlaicu, fiul lui Alexandru Basarab *(„Sunt două mari moşteniri care apasă asupra noastră* – se confesează acesta la un moment dat *–: puterea papii şi puterea Împăratului Ioniţă. Ei, bine, noi, Basarabii, am ales puterea moştenirii lui Ioniţă”*), cu temerarul Costea care, întorcându-se spre izvoarele trecutului, îl îndeamnă *„...să apere darul cel mai de preţ [...] cel al civilizaţiei romane...”,* apoi iarăşi cu înţeleptul Pater Dominic, sfetnicul de nădejde, care îi repetă: *„Adevărul e numai acolo unde voinţa cârmuitorului se împleteşte cu voinţa obştei...”* şi care ştie a-i cultiva în acest sens vanitatea, arătându-i că *„...mare e gândul lui Basarab vrând să ajungă domnul rumânilor...”,* dar şi văzând şi cumpănind cu dreptate realităţile imediat înconjurătoare, Bogdan ajunge în final la iluminarea propriului destin, conştientizându-şi adevăratul sens al existenţei sale de conducător şi izbăvitor al neamului său:

„— Izbânda este a mea... numai a mea... Ludovic nu va mai fi rege al Poloniei... Acum a sosit timpul meu...

Apoi, dintr-odată, ca prin minune, totul în Bogdan se schimbă... Parcă vedeai cu ochii cum îşi leapădă trufia, ca pe-o haină veche. Aşezându-se pe pat, începu cu glas blajin:

— Eu am greşit adânc, pater Dominic...

Şi Dominic înţelese că în sufletul voievodului neliniştea şi disperarea născute din mişcare, făcuseră loc căinţei aducătoare de pace şi mulţumire.

— Eu am greşit adânc... reluă vorba Bogdan. Iată că Basarab mi-a deschis ochii. Ştii de ce a învins el pe Carol Robert?

Gândurile care mai adineaori se ridicaseră sălbatic, se potoliră acum şi le spunea senin şi nepărtinitor.

— Fiindcă Basarab a ştiut să fie Domnul rumânilor... Acest copilandru Costea, mult iscusit şi învăţat pentru vârsta lui, mi-a deschis ochii. Eu n-am ştiut să fiu domnul celor de-o lege cu mine... Am umblat după închipuiri.

— Legea unită nu-i închipuire... spuse Dominic.

— Domnul rumânilor... Este singurul mare adevăr!”

Această credinţă îl călăuzeşte superior atunci când, hotărât a-şi izbăvi neamul, trece cu mulţimea de credincioşi maramureşeni în Moldova unde, în faţa celor ce-l aşteptau cu frăţească devoţiune, se proclamă domn al unei ţări libere, apărător al gliei şi al fiinţei poporului, în faţa oricăror asupritori dinafară:

„Io, Bogdan Voievod, mă socotesc domn de sine stătător, slugă credincioasă a lui Dumnezeu şi a neamului meu [...] Toţi cei ce mi-au stat într-ajutor şi au luptat alături de mine să slobozim ţara de jug străin şi care

mă vor sprijini şi de aici înainte să statornicim pacea şi rânduiala, stăpâni rămân pe pământurile lor, ca în veci ale lor şi ale copiilor lor să fie…"

Acum, cuvintele cumpănite ale lui Pater Dominic se constituie ca o concluzie aşteptată a tuturor frământărilor şi demersurilor marelui voievod: *„Bogdan, care se temea să nu fie minciună, a ştiut să găsească adevărul."*

Romanul lui Victor Papilian se înscrie pe coordonatele unei tentative de frescă politică a Europei; autorul caută să lămurească din interior semnificaţia unor conflicte şi maşinaţiuni externe punând în lumină, deschisă, în principal, problema formării unei conştiinţe politice naţionale a eroilor săi români. Bogdan îl înfruntă astfel dârz pe Ion de Kölcse, comitele Ţării Maramureşului pe care îl numise aici Regele Ludovic:

„— Maramureşul va fi comitat în regatul ungar.

— Nu! Maramureşul va fi principat în regatul meu.

De la uşă Ion de Kölcse se întoarse:

— Mărite Doamne, până acum am vorbit ca sol; acum îţi vorbesc ca prieten şi ca soţ de arme. Gândeşte-te bine… Să nu greşeşti ascultând voci străine.

— Nu vreau să fiu o minciună… ascult de vocea neamului meu!"

În intriga temerară a romanului – care departe de a licita spectaculozitatea epicii cavalereşti de capă şi spadă mizează tocmai pe dramatica angajare a eroilor în înfăptuirea istoriei vii a neamului lor – confruntările alternează firesc de la o curte la alta, cumpănind drepturi şi îndatoriri ancestrale ce au menirea a viza un destin naţional pe care cârmuitorul trebuie să-l urmeze cu străşnicie.

Planurile colaterale ale desfăşurării acţiunii au dramatism şi forţă plastică de expresie. Asistăm astfel la avatarurile fiicei lui Zah Felician, un alt răzvrătit împotriva coroanei, pe care regele o surghiuneşte şi care îşi află sălaş în Maramureş sub protecţia lui Bogdan, de unde, descoperită de iscoade, va trece în Moldova, găzduită la Baia, pe lângă leprozeria patronată de mănăstirea de aici. Un alt episod fascinant rămâne desigur descrierea descinderii pe pământul Moldovei până la Iaşi, a unei escorte de vânătoare din Maramureş, cu care ocazie ni se înfăţişează oameni ai locului şi stări de fapte specifice, cu apariţii neaşteptate ale cavalerilor teutoni şi templieri infiltraţi în aceste părţi de lume, cu datini şi rostuiri ale vieţii sociale etc. Nu mai puţin incitantă este evoluţia cuplului format din principele Ivanko şi frumoasa Katalin, care, ahtiaţi de putere şi dornici a-şi satisface pofte despotice, coalizează cu ucrainienii şi dau mână liberă năvălirilor tătare, terorizând întreg ţinutul Sucevei. O caldă lumină de înţeleaptă cumpănire a istoriei neamului se filtrează din episodul vizitei la Câmpulung-Moldovenesc, pe moşia boierului Sava Moldoveanul. Cercetând ruinele unor

vechi zidiri romane, eroii ştiu să citească în vremi trecute şi peste vremi viitoare, desluşind firul trainic al unei viguroase seminţii ce-şi păstrează aici neclintită fiinţa:

„— Cat pe boierul aista, să-i arăt ce-am găsit... şi-i întinse un vârf de lance. Prepeliţă îl luă în mână şi-n timp ce-l privea îl cumpănea ca să-i încerce greutatea.

— Asta-i armă tare veche... spuse maica Felicia. E făcută din aramă, metal înlocuit de romani prin fier. Arma asta a slujit unui ostaş care nu era roman.

— Şi naintea romanilor pământul acesta a fost frământat de alte popoare...

— S-au nimicit cu toatele... dar a rămas totuşi ceva, spuse Sava. Sufletele celor de atunci trăiesc în copilul acesta... Sufletele lor s-au pierdut şi într-o zi se vor trezi puternic la viaţă...”

Alte episoade ne introduc în lumea şi obiceiurile cumanilor (asistenţa medicală pe care o acordă Pater Dominic unui copil dintr-o aşezare cumană ne dezvăluie chiar viaţa lor de familie); somptuoasele castele de la Krakovia apar zugrăvite în frumoase culori de epocă, aici întâlnindu-se marele sfat de taină al boierilor, hotărând pentru Polonia un rege autohton, întâlnire la care participă şi Bogdan, fiind chiar unul dintre fermenţii disputei.

Pe toată întinderea sa, romanul *Bogdan infidelul* de Victor Papilian se dovedeşte a fi o amplă investigaţie, cu mijloacele prozei artistice, în epoca plină de frământări de la mijlocul veacului al XIV-lea european, dând o interpretare polemică faptelor istorice propriu-zise şi sublimând astfel conştiinţa afirmării independente a naţiunii române prin izbânda întemeierii statului liber al Moldovei, odată cu „descălecarea” aici a românilor maramureşeni conduşi de voievodul Bogdan.

Victor Papilian fixează în romanul său o epocă, un moment al istoriei neamului, în care mişcarea de neatârnare începe să-şi dobândească mereu mai desluşit conştiinţa imperativă a propriei deveniri, aici la această răspântie de vânturi politice, cum se exprimă la un moment dat deosebit de plastic unul dintre eroii săi. Din acest punct de vedere romanul *Bogdan infidelul* – căruia i se pot stabili multe apropieri, prin împingerea eposului într-un halou de baladă, cu *Nicoară Potcoavă* al lui Mihail Sadoveanu – se înscrie în literatura noastră de inspiraţie istorică, fără îndoială ca una din realizările sale majore atât sub raport artistic cât şi în ceea ce priveşte fondul de idei bazat pe un generos patriotism.

CONSTANTIN CUBLEŞAN

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Romanul istoric *Bogdan infidelul* pare a fi ultima lucrare de mari proporţii pe care Victor Papilian a lăsat-o în manuscris. Elaborat în anii de după 1945, când trilogia *Chinuiţii nemuririi* era deja încheiată, el finalizează, de fapt, preocupări mai vechi ale autorului în domeniul ilustrării literare a unor momente din istoria românilor, caracteristice pentru strădaniile acestora de a impune, în plan european, ideea afirmării lor naţionale, independente. În 1947 romanul era terminat şi prozatorul intenţionează a-l publica, în foileton, în paginile revistei *Provincia* din Turnu-Severin. Apare aici, aproape integral, primul capitol în: nr. 42, februarie 1947, pp. 5–8; nr. 43–44, martie-aprilie 1947, pp. 11–16 şi nr. 45, mai 1947, pp. 4–7, dar revista îşi încetează apariţia şi opera rămâne astfel în manuscris, în posesia familiei. În 1978 revista *Manuscriptum* – nr. 4 (33), an. IX, pp. 52–68 – va publica, cu o prezentare a subsemnatului, capitolul al doilea din *Bogdan infidelul,* pentru ca în nr. 1 (34), an. X, pp. 55–56 din 1979, al aceleiaşi reviste, să se tipărească şi cel de-al treilea capitol al său. Ediţia de faţă reproduce textul integral al unui exemplar dactilografiat din romanul *Bogdan infidelul,* păstrat în bune condiţiuni de către fiica prozatorului, dr. Mihaela Papilian, şi pe care ni l-a pus la dispoziţie scriitorul Al. Papilian. Amândurora ţinem să le aducem, şi pe această cale, cele mai sincere mulţumiri.

Pentru actuala ediţie a romanului *Bogdan infidelul,* îngrijitorul a căutat să actualizeze textul în spiritul normelor ortografice în vigoare, ţinând seama însă de modalitatea specifică a prozatorului de a marca, prin punctuaţie, o anume topică a frazării. Erorile de dactilografiere precum şi unele omisiuni de cuvinte au fost corectate în mod tacit.

CONST. C.

CAPITOLUL UNU

1

Înainte de a intra în poarta Oltului spintecată într-un piept de munte, căpitanul Peter Albrecht făcu numărătoarea oamenilor şi, cu multă părere de rău, trebui să-şi dea seama că abia jumătate să-i fi rămas din banderiul său; iar din oastea lui Tatomir, mică de felul ei, doar un pumn de oameni, atât cât să-i numeri pe degete. Or fi fost mulţi morţi, pradă corbilor şi sălbăticiunilor blestematei trecători; or fi fost – şi mai dureros încă – mulţi răniţi, uitaţi pe lângă vreun ochi de apă; dar mai rău decât cei morţi şi decât cei ce-şi trăgeau sufletul chinuiţi de dureri, arşiţă şi friguri, era de cei care alergau, roşi pe dinăuntru de foame şi sleiţi pe dinafară de vlagă – adevărate stafii rătăcitoare – gata să fie ucişi de către lotrii schismatici, sau prinşi şi duşi în robie pe viaţă. Şi totuşi, ca ostaş, căpitanul se putea socoti mulţumit. Prin înţelepciune şi îndrăzneală, el izbutise să spargă zăgazurile de la miazăzi şi, mai mult decât atât, să mintă pe Basarab trăgând asupra-şi toată înverşunarea schismaticului, făcând în felul acesta cu putinţă scăparea regelui prin poarta de la miazănoapte a pasului. Dar cu câtă trudă şi cu câtă pierdere de oameni! Noroc de hărţile cele multe şi amănunţite, în care erau trecute până şi izvoarele apelor şi scorburile stâncilor. Ele îl ajutaseră să se descurce din întunericul pădurilor; ele îl povăţuiseră să înşele înălţimea munţilor, ele puseseră, între fugari şi urmăritor, guri adânci de prăpăstii, piepţi drepţi de piatră şi vălmăşag încurcat de drumuri, astfel că urmărind talpa de uriaş a Coziei să iasă, cu câţi oameni îi rămăseseră, în vadul Oltului. Ca ostaş se simţea mulţumit; ca om, se simţea depăşit. Prea mult noroc, prea multă prigoană. Şi oamenii, şi munţii, şi râurile... Niciun sprijin, numai împotrivire. Şi acum altă tulburare. Cei doi pereţi muntoşi se ridicau drept ca nişte trâmbe de piatră, ameninţând să şteargă drumul de deasupra malului pe care veneau. Oare ce altă cursă a diavolului îi mai pândea? Să ai drum până la un loc şi, deodată, să te pomeneşti spânzurat deasupra prăpastiei. Şi hărţile, care amuţiseră... Ele nu mai spuneau dacă drumul se mistuie, ori nu: dacă era zăvorât de cheile munţilor sau de stânci prăvălite în apă.

Oltul se opintea în peretele de piatră. Glasul lui clocotea. Noroc că cerul era senin şi soarele începuse să azvârle ploaie de suliţe printre vârfurile pomilor, vestind o zi frumoasă. Până acum şi vremea le fusese împotrivă, frig, ceaţă şi burniţare. Drumul şerpuia pe lângă zidul de piatră, aci urca, aci scobora, câteodată se lărgea ca un podiş, învingând furia puhoaielor din vale şi, deodată, învins, se trăgea până sub munte. Acum, căpitanul porunci oamenilor să descalece, să desjuge boii de la căruţe, să descheie căruţele şi

să se strecoare cu câte o roată sau cu o osie, în cârcă. Grea muncă şi mai ales primejdioasă. Armele şi poverile din spate nu le atârnau greu, cât mai ales îi împiedecau la mers; iar drumul îi înăbuşea prin lipsa deloc, după cum pe un sugrumat îl înăbuşă lipsa de aer. Gâfâind, cu sufletul în buze, ostaşii înaintau lipiţi frăţeşte de munte, om după vită, sau om după om, într-un singur lanţ mişcător, prinzându-se de stânci, agăţându-se de buruieni şi ferindu-şi privirile de ameninţătoarea prăpastie, în fundul căreia Oltul clocotea aprig şi duşmănos. Oricât ar fi fost de îndrăzneţi, înălţimea era prea ameţitoare şi primejdia prea apropiată. Un pas greşit, un alunecuş, şi gata prăbuşirea. Mai ales trecerea vitelor era trudnică. Li se puseseră astupuşuri la ochi, erau trase din faţă, erau îmboldite dinapoi... Dar vitele simţeau golul, auzeau clocotul, se fereau, se opinteau şi abia de izbuteau să treacă.

Deodată poteca se mistui cu totul, suptă în pântecul trâmbei de piatră. Drumul devenise cu neputinţă. Cu obrajii tăiaţi de cute adânci, cu privirile înspăimântate, cu răsuflarea oprită în coşul pieptului, oamenii cătau în gol şi-n deznădejde. Unde să se ducă? Înainte, adâncă prăpastie. Îndărăt, prăpădul schismatic. Dar căpitanul, om aprig şi hotărât, se căţără pe munte, aruncă o privire cercetătoare pe tot cuprinsul şi, dintr-odată, începu să-şi strige vijelios poruncile. Numaidecât oamenii se dumiriră şi prinseră încredere. Aveau să înnădească drum de trecere chiar pe lângă pieptişul de cremene. Ostaşii se preschimbaseră acum în meşteşugari. Scoborâţi pe frânghii până-n vad, cei mai îndrăzneţi începură a înfige pari. Alţii, rămaşi sus, tocmeau pod din loitrile căruţelor şi scândurile corturilor. Şi astfel, căţăraţi pe munte, la atâta înălţime deasupra apei, ostaşii păreau nişte zidari lucrând la turnul unei biserici. Căpitanul nu-i slăbea o clipă, le poruncea întruna, îi îndemna, până ce podul de trecere fu înnădit şi oamenii putură păşi pe el. Noroc că lipsa nu era mare. După două lungimi de cal se alegea din nou potecă bună. Dar munca iadului abia acum începea, la trecerea vitelor. Ostaşii le-ar fi prăvălit bucuroşi în prăpastie, numai să-şi uşureze ei drumul, era însă ochiul aprig al căpitanului, pentru care o vită însemna mai mult ca doi oameni. De aceea, cu toată primejdia de lângă ei, se osârdeau să le treacă. Caii, speriaţi de zgomotul râului, simţind pod şubred sub picioare, se frământau pe loc, trăgeau de căpăstru şi deodată îşi luau avânt, mai să răstoarne pe călăreţul din faţă. La boi, ostaşii strigau din răsputeri, îi plesneau cu bicele în timp ce cărăuşii îi trăgeau de coarne. Strigătele, ţipetele, chiuiturile oamenilor răscoleau în singuratica vale o vijelie de glasuri şi răsunete, străine apei şi vântului.

În fine, după ce întreaga oaste trecu de primejdie şi oamenii desfăcură podul, căpitanul porni cel din urmă şi, căţărându-se pe munte, îşi ajunse oamenii.

— Asta a fost greşeala regelui, făcu el posomorât către vicecancelarul Tatomir. S-ar fi cuvenit ca, mai înainte, să ne taie drumuri. Nu pleci la război fără drumuri sigure.

Tatomir nu răspunse. Era obosit numai privind la strădania peste poate a oamenilor. Se temea încă. Acum, de bine de rău, se găsea o potecă atârnată de munţi. Dar cine ştie ce nouă cursă a munţilor ăstora blestemaţi îi aştepta pe după vreun picior de stâncă sau la vreo gură de izvor. Privelişte a era înfiorătoare. Din coperişul zidului plin de stânci şi până-n albia râului, muşcând cu înverşunare piciorul întunecat al muntelui, o prăpastie, iar oamenii, căţăraţi la fel cu pasările cerului, erau ameninţaţi să se prăbuşească în apele înfuriate sau să fie striviţi de o stâncă desprinsă din creştet. Pe urmă, privirea lui desluşi, sus pe creste, statuile de aramă a câtorva vulturi. Şi deodată, o mare sfârşeală i se lăsă în suflet. Răpitoarele aşteptau prăpădul, ca să se năpustească asupra leşurilor, părăsindu-şi ţinuta lor crăiască din înălţime. Vice-cancelarul îşi simţi buzele murmurând fără vrerea sa o rugăciune. Şi pe urmă alta şi alta... Iar pe măsură ce sufletul său se îmbuna de duhul sfânt, parcă şi locurile se făceau mai prielnice, înaintea lor drumul răsufla odihnit şi oamenii jalnicului convoi se puteau mişca în voie. Mai sus Oltul, încă nepornit în lupta cu stâncile, îşi avea valurile potolite. Lumina multă se prăvălea din văzduh peste malurile mai îndepărtate, aşa că ochiul curteanului dedat la palat cu cărţile alese şi zugrăvelile frumoase, putea prinde icoana pădurilor ruginii sau înscrisul neaşteptat al unui mesteacăn argintat. Pe creste se iveau ţapi isteţi şi blânde căprioare. Priveau la ostaşi cercetându-i, şi parcă nu se temeau de aceşti oameni aduşi în atâta nevolnicie. Dar nimănui nu-i era a întinde arcul, fiindcă şi ei erau vrăjmăşiţi şi pândiţi, fiindcă şi ei erau sălbăticiuni la fel cu sălbăticiunile munţilor. Şi nu după multă vreme, muntele îşi trase din nou în trup braţul care sprijinea drumul; acum altă muncă, altă strădanie. Din nou, pod de trecere, din nou lupta cu vitele, din nou privelişte de zidari ce clădesc un turn de biserică la mare înălţime deasupra pământului.

Căpitanul Albrecht se înfurie şi mai rău şi, îndreptându-se către mai marele său, îl înfruntă ca şi cum acesta ar fi fost vinovat.

— Ăsta nu-i război, îi batjocură. Atâta lipsă de presimţire... Folosim locurile aşa cum le-am găsit din moşi-strămoşi, în loc să le tocmim după gândurile noastre.

Şi întinzând braţul către strânsoarea stâncilor:

— E cu putinţă să n-avem noi drum de-a lungul Oltului, pentru atac sau retragere? Să fim nevoiţi a ne strecura unul câte unul pe marginea prăpastiei, ţinându-ne de stânci şi buruieni, ca lotrii?

— Ar fi greu de tăiat un astfel de munte, răspunse Tatomir răzbit, arătând către zidul drept, întins din creastă până-n râu, în care oamenii se osârdeau din greu să adauge pod de trecere.

— Nu-i nimic greu, când eşti hotărât să faci război, răspunse căpitanul dârz.

Şi apoi, mai mânios încă:

— Mă întreb dacă ţara asta este a regelui...

— Ce vorbă spui, căpitane?

Albrecht era un om stăpânit de felul lui, dar când se pornea cu greu se mai putea opri.

— Dacă ar fi a regelui, ar trebui să fi găsit rânduială regească. Mă tem că-i a lui Basarab, fiindcă numai spre folosul lui văd că lucrează şi munţii sălbatici, şi râul nestăvilit.

Tocmai atunci se apropie de el pater Dominic, însoţit de Drag şi Crăciun. Cei doi tineri erau încă îmbrăcaţi în haine regeşti. N-avuseseră răgazul de lipsă să se schimbe, fiindcă drumul până aici fusese numai pândă şi strădanie. Dar straiele astea străine li se păreau prea grele şi cu totul nefireşti, pe măsură ce se depărtau de locul luptei.

— Unde putem întâlni pe Măria Sa Regele? întrebă sfielnic Drag, căutând să aducă vorba pe departe despre ceea ce dorea să ştie.

Căpitanul nu răspunse, căta cu ochi crunţi către ostaşii care se căzneau din răsputeri să înfigă stâlpi în apă. Era mânios şi nimeni nu îndrăznea să-l agrăiască de-a dreptul. Nu atât de teamă, cât de sfială. Omul acesta, cu mintea rece şi ochiul ager, izbutise să-i scape de la nimicire. El minţise pe Basarab către miazăzi, scăpând pe rege către miazănoapte; el îi minţise din nou către răsărit, scăpându-i pe ei către apus. Iar acum tot el îi trecea de locurile primejdioase. Se găseau cu toţii în voia lui, ca oamenii din corabie în voia corăbierului. Şi tot de la a sa dibăcie atârna şi întregirea oştirii. Căci acum oştirea era împărţită în două: grosul, dus de rege pe drumul străvechi al Loviştei, pe unde nu mai era primejdie, şi banderiul acesta, al căpitanului Albrecht, bătut de dumnezeu şi de soartă, în care se găseau ei. Banderiul lui Albrecht purtase greul luptei. El, ca să mintă pe Basarab, ocolise muntele Cozia; el, ca să scape pe rege, intrase în valea asta blestemată a Oltului, numai piedici şi osteneli. Cu toţii îşi dădeau seama de dreptatea căpitanului. Să fi fost şi de-a lungul Oltului drum larg, ca cel din ţara Loviştei, alta ar fi fost acum soarta lor... Ostaşii, mai dedaţi acum, izbutiseră să clădească podul şi căpitanul, mai învoit, scoase din sacul său un cărbune şi începu să tragă pe stâncă, mai întâi o dungă îndoită ca un arc.

— Acesta-i Oltul...

Şi apoi, trăgând în săgeată, altă linie:

— Ăsta-i drumul regelui. Dacă Oltul se face din nou vrăjmaş şi nu putem iuţi pasul cailor şi al oamenilor, atunci vom ajunge pe rege tocmai la vârf de drum, la Boiţa, unde valea Oltului, adică drumul nostru, se întâlneşte cu pasul Loviştei, adică drumul regelui. Dacă drumul ne este prielnic, atunci, mai sus de Lotru, putem ocoli şi să-l ajungem din urmă... şi cu cărbunele mai trase o dungă, arătând cam pe unde se găsea râuleţul mântuitor.

Între acestea, oamenii izbutiseră să treacă vitele şi poverile. Căpitanul îşi puse cărbunele în sac şi aruncă o privire asupra pâlcului de oameni.

— Cred c-am scăpat de primejdii.

Într-adevăr, drumul se arăta mai bun, zidurile arămii se depărtau, poteca se înzdrăvenea între munte şi mal, iar pe alocurea se preschimba chiar în drum bun.

— Mie nu-mi pare rău nici de primejdiile petrecute, spuse pater Dominic, şi mai ales nu-mi pare rău de acest ocol pe lângă piciorul de uriaş al muntelui Cozia.

Dominic voia să schimbe gândurile grele ale căpitanului şi să-i mulcomească necazul. El cunoştea puterea neasemuită a cuvântului blajin şi sfătos.

— Numai primejdiile întăresc virtutea omului, iar munţii prilejuiesc cea mai mare desfătare. Aşa că azi mă simt mai în putere decât la plecare, şi am putut cunoaşte privelişti care-mi amintesc de frumoşii mei munţi helvetici.

La vorba călugărului, ceilalţi ridicară privirile către cerul minunat care cobora prin despicătura tot mai lărgită a munţilor. Taina singurătăţii parcă se lămurea, şi lumina învăluia pe aceşti oameni rătăciţi, dându-le nădejde şi spor la înfruntarea primejdiilor. În sălbatica măreţie de adineaori pătrunsese un duh blajin. Coastele munţilor trecuseră mai în lături, gâlgâitul Oltului era mai liniştit şi, în pădurile învăluite pe culmi, se iveau şi poieniţe. Iată un stog de fân prins într-un par; iată o luntre scobită într-un trunchi de copac, legată de mal; iată o cruce. Pe aici se găseau şi oameni, oameni fugiţi de primejdiile războiului, dar nu primejdioşi. Gândurile acestea deteră alt glas lui Dominic:

— Suntem pe calea cea bună. Am scăpat de duşmănia oamenilor şi de cea a locurilor. Oamenii de pe aici sunt paşnici, fiindcă numai oamenii paşnici au răgazul s-adune fânul, gândul să scobească o luntre şi suflet să încheie o cruce. Îmi pare rău că nu i-am întâlnit. S-au ascuns de frica războiului.

Era cunoscută plăcerea paterului de a sta de vorbă cu oamenii. Învăţa cu uşurinţă limba localnicilor; pe lângă atât de multă ştiinţă ce sălăşluia în mintea sa, învăţarea unei limbi străine era lucru de nimic. Asta era patima lui, să cunoască limba, obiceiurile şi firea oamenilor.

— Am întâlnit însă ceva de neuitat, ruinile atâtor castre romane. Am găsit un castru chiar pe locul luptei, unul la Poiana, apoi altul la Rădăcineşti şi altul la Bivolari... dacă numele acestea sunt cele adevărate şi hărţile căpitanului nu mint.

Căpitanul nu răspunse, la fel şi Tatomir. Ei erau oameni robiţi unui singur gând: căpitanul, războiului şi vice-cancelarul, îndeletnicirilor obşteşti. În schimb lui Dominic nu-i mai tăcea gura. Călărind între Drag şi Crăciun, el îşi depăna gândurile cu glas tare. Munţii aceştia îi aminteau de locurile copilăriei lui. Era helvetic şi vorbea limba romuncă, atât de asemănătoare cu cea a schismaticilor lui Basarab şi cu a celor doi tineri, Drag şi Crăciun.

Drumul, deşi urcând, devenise mai lesnicios. Truda apelor era mai mică, fiindcă şirul munţilor se îndepărtase pe mare ocol şi râul cobora leneş, în largi şerpuiri. Valurile neînfuriate gâlgâiau dulce într-o liniştită tălăzuire. Şiragurile boabelor de apă nu se spărgeau, ci alunecau peste pietre, învăluindu-le. Muchia malului abrupt se lărgise într-un podeţ pietruit, pe care doi sau trei ostaşi, chiar călări, puteau trece fără primejdie. Şi deodată munţii se deteră la o parte, ca la o poruncă. În locul zidurilor apropiate, care te strângeau ca-n sicriu, un zăvoi larg, plin de soare şi lumină. Arini cu iz primăvăratic şi plopi cu frunzele în tremur înveseleau cuprinsul, până acum numai piatră întunecată şi păduri singuratice şi trufaşe. Şi parcă să întinerească şi mai mult ţinutul, peste gâlgâitul ciocănit al râului, prinse a se înfiripa în auz un firicel cântat şi jucăuş, când uşor, aproape fluier de mierlă, când greu, aproape zvon de pădure. Era Lotrul, cu limpezimi şi cântece deosebite de ale Oltului. Priveliştea era minunată. De-a lungul Lotrului, convoaiele munţilor se îndreptau spre apus.

De jur-împrejur, horbota pădurişului desfrunzit se lipea de cerul senin, şi de acolo frunzişul scobora în straturi tot mai groase, pe umerii de piatră ai munţilor. Pe alocuri, din coamele verzi şi arămii ale munţilor se iveau colţuri rotunde de stânci albe şi roşii, ca nişte ruine de cetăţi. Pe râu unduiau plute prinse, pluteau în voie trunchiuri de pomi. Se bănuiau aşezări omeneşti; se simţea duh de bună ospeţie.

Căpitanul dete ordin de pornire, după un scurt popas. Din nou munţii încercară să se apropie, dar nu mai aveau strânsoarea de la Cozia. Oştirea se putea scurge în voie. Pe lături, în locul munţilor pieptişi, se întindeau şiruri de dealuri unduite şi tăpşane netede, ducând în depărtări vârfurile cele înalte. Se vedeau poteci bătătorite, amintind de piciorul omului; se vedeau pomi retezaţi, cu urmele securii pe ei. Se bănuia că dincolo, în văile scobite printre dealuri, se găseau locuinţe omeneşti. Dar, ca un făcut, nu întâlneau nici ţipenie de om. Aşa că frumuseţea pădurilor, bătând în arămiu, cerul sticlos, cât şi drumul mai prielnic, puneau în sufletul oamenilor o undă

dureroasă. Erau puţini, se găseau încă strânşi în plasa munţilor. Nu se temeau că s-ar putea trezi cu o ploaie de săgeţi, erau siguri că nu se vor ivi pe creste puzderie de schismatici, dar le-ar fi căzut bine o vorbă prietenoasă sau dacă nu, măcar un îndemn, un sfat. Până atunci sufletul fiecăruia se bucura când piscurile munţilor scoborau coastele de piatră, se ascundeau şi pajiştile se iveau printre pădurile dese. Piatra goală şi locurile priponoase întunecaseră sufletul şi-l făcuse temător. Prea fusese îndelungată în timp şi loc, singurătatea. De aceea ca o întrezărire de nădejde, sufletul le tresărea întâlnind o plută legată sau o luntre trasă la mal, unelte de pace omenească; iar sufletul se revărsa ca în rugăciune, la câte o troiţă sau cruce, semn de bună-vestire.

Deodată, Dominic, care cerceta şi el priveliştile, se dovedi mai ager ca însuşi căpitanul Albrecht.

— Un castru... strigă el.

Căpitanul nu răspunse. Parcă nu-i era pe voie ca altul să dibuiască semne de folos obştesc. Şi încă nu se zărea decât o despicătură albă în larga şuvoire a pădurilor, putea fi colţ de stâncă, crâmpei de nor sau zid de casă... şi scoase harta. O privi câtva timp, apoi ca şi cum ar fi primit încuviinţare, scoase sabia din teacă şi făcu semn de cotire.

— Al şaselea castru, se bucură pater Dominic. Dar ţara asta a fost îndelung poposită de romani...

Acum, sus, pe muchia dâmbului, se ivise sub bătaia unei trâmbe de lumină, făgetul arămiu şi odată cu el, un zid alb ca lâna mieilor prunci.

Fără să vrea, paterul îşi îndemnă calul. Era nerăbdător să cerceteze cât mai curând şi numaidecât, firea lui cărturărească îl îndemnă la vorbă.

— Am avut prilejul să citesc scrierea lui Hyginus: *De munitionibus castrorum...* Dar mai de preţ, pentru omul ce vrea să cunoască adevărul, sunt chipurile de pe columna lui Trăian şi cele de pe columna lui Marc Aureliu.

Întreaga oştire cotise spre apus, lăsând în urmă Oltul. Dar nu de dragul ruinelor romane, ci fiindcă aşa îl sfătuiau hărţile. Oamenii îşi îndemnau caii; înţelegeau că pe drumul acesta nou aveau să întâlnească grosul armatei crăieşti. Şi pe măsură ce se apropiau, zidurile se descopereau, pierzând din albeţea lor. Erau nişte ruini mohorâte; se vedeau pe ele rănile în tencuială; ieşeau, pe alocurea, cârpelile de cărămidă şi în curând se zăriră chiar scrijiliturile iederii şi a viţei sălbatice. Prin văzduh începuse să adie miros de zid mucegăit şi de ierburi uscate; începuse să se zărească paragina şi asta – lucru ciudat – nemulţumea pe oameni. Munţii, în desfăşurarea stihiilor de piatră, ape şi păduri – strunite ce-i drept, dar care oricând se puteau dezlănţui vijelios – aveau o măreţie, şi sufletul oamenilor se tocmise acelor înălţimi. De aceea, acum se slobozeau către liniştea arătată de dealurile în

unduire şi de câmpia întrezărită, cu oarecare părere de rău. Numai sufletul cărturarului Dominic simţea altcum.

— Oricât ne-ar fi graba, căpitane, va trebui să poposim, spuse el. Ar fi un păcat împotriva sufletului şi minţii noastre, să trecem nepăsători pe lângă aşa podoabe. Mai ales acum, când primejdiile nu ne mai pândesc.

— Aşa e, răspunse căpitanul scurt şi, ajungând în dreptul ruinilor, ridică sabia în semn de popas.

Toată lumea se opri, bucuroasă să descalece şi să ia loc de odihnă. Căpitanul îşi zise că trebuia să cerceteze locul, dar mai ales trebuia să facă rânduială. Oamenii şi caii erau flămânzi şi osteniţi; fără îndoială, carele trebuiau încheiate la loc, şi banderiul refăcut, ca la întâlnirea cu regele, să arate ca o oştire mândră şi nu ca nişte nefericiţi pribegi. Între acestea, căpitanul, vice-cancelarul Tatomir, Dominic şi cu cei doi prieteni urcau către ruini.

— Nu vă puteţi închipui ce duioasă bucurie îmi prilejuieşte mie întâlnirea cu lumea romană. Credinţa creştină şi duhul roman, iată aerul în care va să răsufle mintea unui om ce-şi zice „om". Gândiţi-vă... vom păşi pe urma paşilor legionarilor lui Trăian şi Adrian, vom privi clădirea arhitecţilor romani şi vom pipăi zidul care, de aproape o mie de ani, durează.

Era fericit. Ochii îi surâdeau şi chipul îi strălucea.

— Da, scumpii mei prieteni, acesta e un noroc, un mare noroc... să trăim câteva clipe în plină romanitate. Fiindcă, repet, nu există alt aer pentru mintea unui om ce-şi zice „om", decât credinţa creştină şi duhul roman.

Ajunseseră acum la ruine. Zidul ce înconjura cetatea, gros cât cinci grosimi de om, era făcut din pietre legate între ele prin var. De-a lungul lui, drumul era greu. Lespezi dărâmate de ploi sau sfărâmate de securea oamenilor, bolovani aduşi de şuvoaie, pământ în care piciorul omului se afundă adânc, încurcau mersul.

— Iată poarta, pretoria... se însufleţi Dominic.

Două turnuri înalte străjuind intrarea lăsau între ele drum larg, prin care, în voie, puteau trece două care.

— Ce drum sănătos, spuse căpitanul şi, ca să-şi dovedească vorba, începu a bate cu călcâiul cizmei în lespede.

Cu tot zornăitul pintenilor, se auzeau zgomote scurte şi seci. Năpădit de buruieni şi întunecat de ţărână, drumul mai păstra urme din lespezile pardoselii de piatră.

— Clădirea aceea, începu să-i lămurească Dominic, era praetorium... şi arătă în mijlocul îngrădirii de piatră. Pe vremea republicii ea slujea de locuinţă comandantului oştirii. Dar acest castru a fost clădit pe vremea imperiului. Are, de bunăseamă, mai multe încăperi. Una pentru strângerea

armelor; alta pentru altarul cu insignele sacre şi o a treia, pentru căpeteniile oştilor.

Ruina avea încă înfăţişarea de clădire; se putea vedea locul uşii, locul ferestrelor şi, sus, o rămăşiţă de tavan.

— Priviţi o inscripţie... şi Dominic începu numaidecât să citească.

Unele litere erau şterse, altele lipsă. Dominic avea însă ochiul dedat, putea întregi lipsurile: *Iuliae Augustae Matri Sanctissimi Piissimique Antonini Augusti...* Cum lespedea era spartă şi partea de jos căzută, Dominic îşi opri citirea.

— Acest castru durează din secolul al treilea, tălmăci el cele scrise. Inscripţia ne-o dovedeşte. El a fost ridicat pe vremea lui Caracalla.

Căpitanul Peter Albrecht începu să ciocănească zidul cu mânerul sabiei. Piatra răspundea la fel de tare ca şi cremenea munţilor. Zgârie cu pumnalul tencuiala turnată printre plăcile de piatră. Vârful ascuţit nu prindea nimic, aluneca.

— Ce cetate s-ar putea ridica aici, spuse el cu oarecare amărăciune. Tencuiala asta durează de sute de ani.

— Poate aşa le-a fost datul lor.

Intrară înăuntru. Tavanul încăperii era căzut; ceea ce n-ar fi putut face unealta omenească, toporul, au înfăptuit pe-ndelete ploaia şi vântul. Pe sub încheieturile tavanului, cuiburi întunecate de păsări răpitoare; prin unghere, plase prăfuite de paianjeni, unele pogorâte până-nspre ziduri, altele adunate într-o pânză de câlţ alburie.

Ostaşii trecură în a doua încăpere. Aci, paragină şi mai mare. Prin despicăturile zimţuite ale tavanului, trecea în voie suflarea aprigă a crivăţului şi spulberul grindinei şi al ninsorii. Jos, în colţuri, stăteau grămezi mari de moloz şi pulbere, înnegrită; prin despicăturile pardoselii irumpseseră buruieni; pe zidurile umede se găseau pete mari de mucegai; iar pe lespezi se întindea un covor zdrenţuit de muşchi mohorât.

Căpitanul cerceta cu de-amănuntul clădirea, ciocănea pardoseala, zgâria tencuiala. Dominic vorbea întruna, iar vorba lui călătorea cu o mie de ani în urmă.

A treia încăpere era însă întreagă. Avea tavan uşor boltit, fără spărturi, şi zidurile erau nevătămate. Paragina nu ajunsese, păsările cerului şi paianjenii nu-şi găsiseră nici adăpost.

— Acolo a fost un altar, zise Dominic, arătând spre zidul de la răsărit, acele rămăşiţe de trepte ne-o dovedesc.

Căpitanul pornise a cerceta încăperea potrivit obiceiului său soldăţesc. Dar Dominic trase pe Drag şi pe Crăciun către zidul dinspre miazăzi. Aci, o placă de marmură cu inscripţiune. Literele începuseră să se şteargă şi piatra

să se întunece; dar călugărul, după o scurtă opinteală a ochilor, putu să înnădească cuvintele la loc.

— Ascultaţi, prieteni, ce frumos... se însufleţi el. *„Tibi, ex spuma Alutae et corpore montium natae, deae horum tractuum et animae meae patronae, fides aetema".*

Şi tălmăci numaidecât:

— „Ţie, născută din spuma Oltului şi trupul muntelui, zeiţă ocrotitoare a sufletului meu şi a acestor plaiuri, credinţă veşnică."

Dominic era schimbat la chip şi fire. Ochii lui cenuşii străluceau parcă în lacrimi şi chipu-i, surâzător deobşte, se îndulcise acum ca-n rugăciune. Fără îndoială că lumea în care intrase, era lumea lui. Din piatra nemişcată, el căpăta spor de viaţă; din fundul istoriei, îi soseau tainice răspunsuri.

— Ascultaţi, ce frumos... Scriitorul acestor rânduri a fost poet. Zeiţa a putut să-i fie mamă, soţie sau iubită. Mamă, el simţindu-se renăscut din Olt şi munţi; soţie, cuprinzând în îmbrăţişarea ei adâncurile şi înălţimile; iubită, cu credinţă nesmintită în veşnicie... Sau, poate, zeiţa lui a fost însăşi ţara aceasta minunată a Oltului şi a munţilor.

— Toate aceste castre ar trebui preschimbate în cetăţi întărite. Aşa se cucereşte o ţară, îi tăie aspru, vorba, căpitanul. Dar ce faci cu ruine ca acestea...

— Poate că ele apără...

— Pe lotrii pădurilor.

— Poate apără ceva mai mult, spuse Dominic încăpăţânat. Aceste ruine trăiesc ca vieţuitoarele, trag în sufletul lor duh din duhul împrejurărilor şi suflă, peste ele, din sufletul lor, duh roman. Câte icoane, nevăzute nouă, n-arată ele ţăranilor şi ciobanilor... Câte şoapte neauzite de urechile noastre, nu strecoară ele copiilor care se joacă pe aici... Câte gânduri negândite nu stăruiesc în mintea unui poet, şi printre ţăranii de aici, s-or fi găsind şi poeţi... Fiindcă nu numai vorba cărturarilor şi scrisul copiştilor trebuiesc socotite vrednice de laudă. Sunt înţelesuri mai tainice şi mai adânci, care se cunosc de la suflet la suflet, trecând pe sub vorba aleasă a scrisului meşteşugit...[1]

2

— Iată, frate Crăciun, pe măritul nostru crai din nou în hainele slăviei sale.

---

[1] Datele istorice şi geografice ale acestui capitol au fost luate din lucrările domnilor I. Cornea, Em. Panaitescu şi V. Cristescu *(autorul)*.

Regele mergea singur, la mare depărtare de alaiul curtenilor. Acoperit de o mantie roşie, ale cărei falduri, căzând într-o parte, lăsau să strălucească tăblia platoşei, cu pana de struţ la casca de fier, sabie grea la cingătoare, regele, pe calu-i împodobit cu peniş alb în frunte şi şabracă de zale sub şa, recăpătase înfăţişarea sa firească. Înapoia lui curgea amărâta călătorie de întoarcere a oştirii, întâi căpeteniile curtenilor şi apoi gloata, fărâmiţată în pâlcuri, pâlcuri.

În pofida straşnicilor porunci ale căpitanului Peter Albrecht şi cu toate blândele îndemnuri ale lui Dominic, călugărul cărturar şi chirurg, oştirea îşi pierduse rânduiala cea de cuviinţă şi ostaşii parcă nu voiau să ştie că în fruntea lor se găsea însuşi regele. Rupţi, murdari, vlăguiţi de osteneală, întărâtaţi de nemâncare, pedestraşii mergeau în neştire pe lângă călăreţi, aşteptând descălecarea unora ca pe un har dumnezeiesc. Începuse să le atârne greu toporul la cingătoare; se agăţa coarda arcului de oasele ieşite prin carnea topită. Dar nici călăreţii nu se socoteau mai învoiţi. Simţeau cum îşi slobod caii vinele, cum li se deşală spinările şi cum îşi dau duhul cu fiece pas, fiindcă nutreţul vitelor ca şi hrana oamenilor, se împuţina tot mai mult şi popasurile de odihnă erau tot mai rare. Singurii mai norocoşi se puteau numi cei din carele cu răniţi. Puşi de-a dreptul sub oblăduirea lui Dominic, mereu cercetaţi, mereu învoiţi, ei aveau culcuş bun în căruţele cu leagăn de nuiele, domol purtate de cai cu pasul învăţat, şi hrana le cădea la timp, chiar dacă oastea întreagă ar fi pierit de foame.

În schimb curtenii, meşteri la prefăcătorie, dar şi iubitori de frumoasă înfăţişare, păstrau o rânduială cât mai strânsă, plină de fală, cinstindu-şi astfel armele din mâini şi pe stăpânul din fruntea lor. Voiau să dovedească priceperea clipei, care cerea supuşenie începând cu cei mari şi voiau, mai ales, să facă zid de despărţire, puternic şi frumos, între nobila privire a regelui şi gloata măruntă şi păcătoasă.

La o lungime de cal înapoia regelui venea marele şoimar, totdeodată şi slujitorul de încredere al regelui. Ducea lancea crăiască şi platoşa de lemn cu steaua casei de Anjou, şi culorile casei lui Arpad. La o altă lungime de cal urmau cei trei curteni de seamă, voievodul Toma al Transilvaniei, voievodul Ştefan Lackfy, mai marele peste oştire, şi Dionisie, banul Severinului, tustrei îmbrăcaţi în haine de cruciaţi, cu platoşe mari atârnate de gât, cu săbii lungi şi grele la cingătoare. Îmbrăcaţi în haine de zale şi mănuşi de zale, nu li se vedeau decât ochii, nasul şi gura, printr-o despicătură a glugii, care le învelea capul. Venea apoi Tatomir, de unul singur, sub rânduiala căruia se afla întreg alaiul crăiesc. Vice-cancelarul izbutise să-şi dreagă armura, găsise coif pe potriva capului său, îşi atârnase la cingătoare sabia grea cu mânerul în cruce, schimbase şi calul – un armăsar negru vioi, cu vinele coardă şi

carnea piatră, care nu voia să ştie de foame şi de osteneală – şi astfel, întărit la trup şi la înfăţişare, se putea socoti pe bună dreptate cel dintâi în scara curtenilor. După el, în rânduri de câte cinci, se înşira alaiul cavalerilor şi fruntaşilor, cu ostaşi de seamă, clerici aleşi şi înalţi slujitori crăieşti. Străluceau armurile în şuvoaiele de lumină năpustite [...] şi crucea maghiară. Spre deosebire de gloata nevoioasă şi flămândă, aici stăpânea voia bună. Oamenii, scăpaţi cu bine din strunga munţilor, căpătaseră gust de vorbă şi de glumă; iar caii, schimbaţi la timp şi îndestulaţi cu hrană, săltau şi le era a zburda.

La mare depărtare venea, tot de unul singur, căpitanul Peter Albrecht. Neţinând seama nici de răcoarea dimineţii, nici de ţinuta vitejească a celorlalţi, cu capul gol, fără armură, fără sabie, îmbrăcat doar într-o haină strânsă, gata să plesnească pe muşchii pieptului şi pe vinele braţului, căpitanul rămăsese înadins mai departe de alaiul curtenilor, parcă dispreţuindu-i, parcă arătându-le că nu face parte din tagma lor. El, de fapt, era creierul oştirii – şi îşi dădea seama – dar îndârjit, atât de gloata neascultătoare, cât şi de fruntaşii nevrednici, se ţinea de o parte până ce clipa îi va fi prielnică. Chiar pe ajutoarele lui cele mai apropiate, Drag şi Crăciun, viteji dovediţi şi la îndrăzneală şi la pricepere, el îi ţinea la depărtare, astfel că cei doi soţi de arme veneau împreună cu pater Dominic, cu care legaseră bună prietenie; iar după ei, se înşira gloata cea mare a pedestraşilor şi călăreţilor, urmată de carele cu merinde, carele cu răniţi şi de cele patru catapulte, aduse din Franţa şi care, în locul isprăvilor aşteptate – să dărâme cetăţi şi să smulgă pădurile din rădăcini – încurcaseră numai lucrurile.

Cel care încheia lungul şir al gloatei, după căruţele cu răniţi şi târgile cu catapulte, era Venticello, astrologul regelui, om posac şi nelămurit, veşnic îngândurat, veşnic mocnit, în care intrase parcă numai duhul nopţii, nu şi lumina stelelor. Venticello căuta singurătatea, aceasta – spunea el – îi priieşte. Dar acum, în singurătatea lui găsea şi un mijloc de apărare, fiindcă la plecare prevestise regelui mare izbândă.

Cei doi prieteni, Drag şi Crăciun, îşi schimbaseră hainele cu straie de ostaş luptător; orice primejdie trecuse şi acum puteau a se simţi în siguranţă în acest ţinut al Loviştei, revărsat printre dealuri şi coline, cu multă lumină şi mult aer, cu ogoare şi pajişti în loc de păduri, cu căsuţe zâmbitoare în loc de colţuri de stâncă, pe un drum din vechime bătătorit, întretăiat de multe răscruci, pe unde cercetaşii puteau alerga în voie, să iscodească primejdiile sau să adune merinde. Şi totuşi, oastea cu cruci şi crini se strecura sfielnică. În pofida glumelor din alaiul curtenilor, un duh mohorât plutea peste întreaga mulţime. Duşmanii se dovediseră neînfricaţi şi cruzi, ostaşii

căpitanului Albrecht povesteau minuni despre piedicile şi vicleşugurile Oltului, pe care aveau să-l întâlnească din nou la Boiţa, dar mai ales îi înspăimânta deşertul locurilor pe unde treceau. Putea privirea zări case, pajişti şi ogoare, puteau cercetaşii aduna câte o vită de pripas sau merinde uitate prin coşere, putea vântuleţul împrăştia peste tot cuprinsul dangăt de clopot sau ciocănit de toacă, oamenii locului se mistuiseră prin ascunzişuri, numai de ei cunoscute. Şi în sufletul fiecărui ostaş se iscau aceleaşi gânduri: Ce se ascunde? Ce se pregăteşte? Şi jalnic e sufletul ostaşului înfricat, dar mai jalnic sufletul unei oştiri înfrânte. De aceea, deşi se puteau socoti scăpaţi, un duh mohorât plutea peste întreaga mulţime. Dintre toţi cel mai îndurerat, pentru Crăciun, părea Dionisie, banul. El uneltise la Toma voievodul, şi laolaltă înverşunaseră pe rege să pornească împotriva lui Basarab şi iată că acum, la încheierea socotelilor câştigul se arăta a fi niciunul, iar cheltuielile grămadă. Se dovedise nepriceput tocmai în ceea ce dă preţ unui iscusit curtean, dibacea uneltire, pierduse de bunăseamă bănia, dar mai ales îl durea moartea lui Dezideriu, copilul lui. Ce-i drept, copilul căzuse vitejeşte întru apărarea regelui, căzuse plin de fală, îmbrăcat în haine regeşti. Fapta lui de a fi tras asupra-şi privirea şi înverşunarea duşmanilor, va fi preamărită în orice hrisov şi cronică a ţării; copilul va fi socotit mântuitor al regelui şi mucenic al creştinătăţii. Prin aceasta şi tatăl îşi răscumpăra greşeala, dar el se prăpădise, acesta era faptul crud, şi nici iertarea, şi nici recunoştinţa tuturor regilor pământului, nici osanalele tuturor cărturarilor călugări, şi nici chiar rugăciunile papei însuşi, nu i-l puteau scoate din groapa săpată sub o stâncă a blestematelor chei. De aceea amărâtul părinte se lupta din greu cu pravila neîndurată a mustrării de cuget. El ascultase numai de fală. Iar fala îţi umflă sufletul ca pe pânză de corabie şi ţi-l mână ca pe corabia rătăcită, în neştire şi nesocotinţă.

Tocmai când judecata tânărului era mai înverşunată, căpitanul se ridică în scări şi rotindu-se, ca şi cum pieptul şi braţele ar fi fost ale altui trup decât pântecul şi picioarele, le făcu semn cu mâna să se apropie. Câteşitrei împinseră caii din pinteni. Fără îndoială că un gând de mare însemnătate îl muncea, fiindcă de felul său nu era nici vorbăreţ, nici apropiat.

— V-am spus eu că nu-i de nicio ispravă această armă franceză, arbaleta. Bine au făcut ostaşii azvârlind-o. Cât despre catapulte, ele încurcă drumurile şi încetinesc mersul oştirii.

Toată lumea cunoştea ura căpitanului împotriva a tot ce venea de peste Rin, dar mai cu seamă în privinţa îndeletnicirilor militare. Pentru el, suliţa cu ascuţiş de pumnal, care pătrunde şi prin cusătura solzilor de fier, arcul de corn, mare şi uşor, bun să azvârle săgeţile pe nerăsuflate, şi toporul cu

mânerul scurt şi ascuţişul greu, în stare să despice omul în două, erau singurele unelte de preţ.

— Şi apoi, bună-rânduială... şi întinzând mâna cerc, de la locul de frunte al regelui până la locul de codaş al lui Venticello, spuse: Asta-i armată?

Niciunul nu îndrăznea să înfrunte necazul căpitanului.

— Prea multă fală colo şi arătă spre curteni, prea multă ticăloşie dincolo... şi întinse mâna spre gloată.

Crăciun dădea dreptate căpitanului. O armată viteză va să-şi păstreze vigoarea şi dârzenia, mai ales în înfrângere.

— Iată, cum s-au îmbrăcat... şi glasul căpitanului era strunit în batjocură vorbind de curteni. Parcă pleacă să ia cu asalt Sfântul Mormânt.

Tocmai atunci marele şoimar se apropie de ei, vestind că majestatea sa pofteşte pe căpitanul Peter Albrecht.

Pe chipul căpitanului sprâncenele încordate se apropiară, strângând pielea de pe frunte în creţuri adânci, în timp ce ochii începură a râde de-a binelea. Batjocura din sufletul lui se mărise, trebuia însă să se arate ascultător. Dădu pinteni calului şi plecă cu marele şoimar.

— N-are dreptate, prieteni, făcu într-un târziu pater Dominic. Vestmântul frumos luminează sufletul şi-l face mai bun. Aşa ne învaţă un mare cărturar, florentinul Taddeo Alderotti, pe cât de înţelept filosof, pe atât de iscusit medic. În tratatul său *Despre păstrarea sănătăţii,* vorbeşte apăsat despre înrâurirea frumoaselor vestminte asupra frumuseţii sufletului.

— Atunci, îl întrerupse Crăciun, altcum ar trebui să judecăm şi pe Basarab, fiindcă în oştirea lui se vedeau, nu numai şube şi ţundre, cojoace şi căciuli, ci străluceau şi zalele şi fulgerau coifurile. Prin urmare, alături de ciobani şi de oamenii pământului, se găseau curteni viteji şi voinici, ostaşi adevăraţi, bine dedaţi cu luptele.

Crăciun îşi opri vorba, minunat parcă el singur de câtă ştiinţă neştiută stă ghem în sufletul unui om trecut prin grele încercări. Dar în timp ce Dominic asculta ca zgârcitul la cheia lacătului, Drag privea mohorât în depărtări, către zarea zdrenţuită din vârf şi până-n temelie, de crestele munţilor. O clipă de tăcere şi unduirile sufletului lui Crăciun se risipiră peste întreaga oştire. Auzea tropăitul ţăcănit al cailor, carele şi căruţele lăsau în urmă-le un uruit slab, lung; întreaga oştire foşnea cu un suflu moale ca al omului înainte de adormire. Tăcând, o linişte nestatornică tălăzuia cuprinsul, cu toată veselia curtenilor, cu tot văzduhul plin de lumină şi cu tot şirul acesta lung de oameni şi vite ce înainta. Osteniţi, ostaşii mergeau cu simţământul adormitor al morţii pe gene şi în grumaji. Ar fi fost poate de lipsă ploaie sau furtună, ca ei să despice ceţuri groase şi să înfrunte vijelii potrivnice. Luptând cu stihiile, oamenii nu se simt atât de părăsiţi ca în faţa nesfârşitei

clipe de tăcere. Măcar să dai lupta cu gerul. Dar frigul se ostoise odată cu scoborârea munţilor, dezmorţind gheţuşul câmpiei şi ridicând abur mulcom. Şi soarele, de care ei fugeau, nu le putea râde în faţă, părea mototolit şi încurcat ca un ghem prin scama norilor. Rar se auzea mugetul unei vite, rar chemarea unui ostaş, şi din nou tăcerea se făcea una cu tropotul ţăcănit al cailor şi suflarea de om doborât de somn. Să fi fost cu ei căpitanul Peter Albrecht! Omul acesta, posac şi scump la vorbă, umplea singur întreg cuprinsul şi însufleţea, numai prin înfăţişarea lui, oştirea întreagă.

Atunci Crăciun, ca să îmboldească slăbiciunea soţului său de luptă, găsi de bine să ducă vorba mai departe.

— Adevărat că sculele lui Basarab erau măciucile de lemn, praştiile şi arcurile, dar se găseau şi gheoage ferecate cu cuie, arcuri tătărăşti şi săbii din Damasc. Am aflat c-aveau, ca şi tătarii, aruncători mari pentru stânci, şi nu arareori ostaşii noştri s-au trezit cu şomoioage de catran aprins, lucrate cu mare meşteşug, care pârjoleau totul, şi holde, şi fiare şi om.

Rezemat în speteaza şeii, Drag privea în depărtări, parcă fără să audă.

— Şi frumos îmbrăcaţi, ca la Bizanţ...

Crăciun înclină capul. Penişul roşu al coifului lui de fier se scoborî peste faţă. Înainte de a izbi, împreună cu Peter Albrecht, în poarta de miazănoapte a trecătorii, fusese iscoadă şi tâlmaci pentru prinşii de război şi aflase multe fapte, de care nu se putea dumiri îndeajuns. Basarab era adevărat domnitor. Alături de ostaşi sălbatici, îmbrăcaţi în cojoace miţoase şi cu căciuli în cap, se aflau şi voinici falnici, cu platoşe tari şi spade grele. Schismaticii, cum erau numiţi aici peste munţi, erau păstori în timp de pace, dar ostaşi în război. Şi Basarab avea o curte măreaţă şi multe bogăţii. Îmbrăcămintea lui era ca a împăratului din Bizanţ, obiceiuri ca cele de acolo. Erau adevărate spusele fugarilor munteni, că mulţi din soţii lui Ladislau, fostul voievod al Ardealului, cel mai aprig duşman al regelui, se găseau în armata lui Basarab. Vădit lucru, regele ascultând de Dionisie şi de Toma, căzuse în urzeala unei încurcate uneltiri. Basarab, care ajutase cu oşteni pe ţarul Mihail să lupte împotriva sârbilor, primise ajutoare în oameni şi bani de la bulgari. Şi tot adevăr era că mulţi ciobani din Ardeal, trecuţi cu turmele peste munţi, luptau acum împotriva regelui. Tot ce era gând de uneltire, tot ce era mână de dosadă, se strânsese în jurul lui Basarab. Meşteşugurile acestea dovedeau că Basarab nu era un prost şi un sălbatic, aşa cum auzise la curtea regelui şi cum povesteau toţi acei juzi şi voievozi, fugiţi din ţara munţilor de răul lui Basarab. Acesta era un domnitor crâncen faţă de supuşi, dar viteaz şi nobil. Şi iată că Basarab se putea făli că alungase pe crai din ascunzişurile lui şi că împlătoşata oaste fusese pusă pe fugă de ceata atât de batjocorită a mocanilor cu căciulă şi cojoc.

Întunecată aducere aminte! Parcă şi acum îi împânzea privirea, de nu se putea bucura nici de mântuirea sa, nici de tinereţea clocotitoare, nici de dimineaţa îndulcită, tovarăşă de inimă a tânărului voinic. Soarele, înălţat în crucea dimineţii, cerceta întinderea trudită de dezgheţ şi uscăciune, printre zăbrelele unui nor alburiu, cu ochi mici şi vioi. Petele lui aurii, scăpate din închisoarea norilor, se aşezau, aci pe frunzişul îngălbenit al unui pom, aci pe coiful şi platoşa unui călăreţ.

Oastea începuse să scoboare ţinutul scăpat din înălţimea munţilor şi să lunece în povârniş. Acum, uriaşii de piatră şi stânci se făceau tot mai subţiri şi mai gingaşi, schimbându-se la urmă, într-o firavă unduire de creste subţiri pe bolta alburie. Din jocul soarelui cu norii, priveliştea era mereu schimbătoare, câteodată colinele se arătau parcă topite într-un albastru firav, câteodată ochiurile de apă străluceau ca oglinjoarele.

— Pustiu ţinut, oftă Drag.

Dar numaidecât Dominic interveni:

— Nu-i pustiu. Nu poate fi pustiu un ţinut străbătut de un drum atât de vârtos şi de trainic ca acesta pe care ne scurgem acum, drum născocit şi socotit de mintea oamenilor ca o problemă de aritmetică, şi lucrat cu migală de artist. În acest drum eu recunosc din nou geniul roman. Drumul e tăiat cu socoteală, trecând de pe o culme pe cealaltă prin lăsăturile văilor. Vedeţi cu câtă dibăcie s-a îndulcit panta munţilor, şi cu câtă trudă s-a ridicat povârnişul pripoarelor. Cercetaţi-vă bine mădularele. Pare că mergem tot pe loc întins. Vedeţi şanţurile de scurs apa ploilor. Iată şi pomii sădiţi pe laturi. Gândiţi-vă la lărgimea drumului, care ar putea cuprinde trei care, unul lângă altul, şi alergaţi puţin săltat, ca să simţiţi cum copitele calului lovesc pământ bătătorit. De fapt, patru straturi de pietriş şi tencuială despart faţa prăfuită a drumului ăstuia de matricea lui de cremene. Aşa lucrau, cu mare temei, romanii, drumurile lor. Prieteni, asemenea drum e ca o coadă de ciorchine. De ea spânzură sate multe şi mănoase, cum de coada ciorchinelui spânzură boabele de struguri. E pustiu pentru ochii noştri, ca şi pentru cercetaşii noştri. Dincolo de aceste culmi însă, prin desişuri de păduri sau unghere de munţi, doar de ei cunoscute, oamenii locului ne văd şi ne urmăresc. Ei sunt apele abătute, care se întorc când zăgazul a fost ridicat.

Fâlfâitul greoi a doi şoimi, zburând aşa de jos, mai să le şteargă coifurile, împrăştie vorba atât de adunată a călugărului; apoi, peste mersul ţăcănit al cailor, se auzi un pas ascuţit de copită şi când cei trei prieteni, în acelaşi gând, întoarseră calul, ce să vadă? Maître Cliquot, măscăriciul regelui, urmat de Glod, sluga şi ucenicul său. Cliquot şi Glod alergau încolo şi încoace, când în fruntea oştirii lângă rege, când în coadă, lângă Venticello. Fără socoteală la oboseala oamenilor şi jalea din sufletul lor, ei se întreceau, care mai de

care, în şotii şi măscări, porunceau ca fruntaşii oştirii, maimuţărindu-i în fel şi chip; batjocureau pe ostaşii nevoiaşi, amintindu-le de neveste şi de copiii născuţi din truda altora; şi făceau mare haz înfigând ţeapa în şezutul unui călăreţ trufaş, sau păcălind un bătrân amărât, căruia îi abăteau, ca o săgeată, uliul în ceafă. Cliquot venea călare răsturnat pe spate, cu picioarele răscrăcărate prin aer, trăgând de hăţuri calul, pe care singur îl înnebunise. Cu siguranţă că era beat, după cum îi era obiceiul. Iar Glod, ţopăind pe spinarea calului, alerga în urma-i. Ţinea cu o mână frâul, iar în cealaltă un uliu de care nu se despărţea decât rar. Cei doi nebuni trecură val-vârtej, unul de o parte, celălalt de alta, ţipând în urechea călăreţilor, ca să-i sperie.

— Basarab... Basarab...

— Uite, ce batjocură, spuse Crăciun cu obidă. Oaste înfrântă, oameni ucişi, nobili în prinsoare, şi nebunilor le arde de pozne.

Deodată Cliquot strânse hăţurile, puse pintenii şi răsuci calul pe loc. Calul se smunci, înălţă capul şi rânji cu buzele răsfrânte şi dinţii la vedere, apoi necheză scurt, sforăi nemulţumit şi se săltă în două picioare, atingând pământul cu coada. Glod mai alerga întins, dar ajuns în dreptul alaiului de curteni, frână şi el strâns de hăţuri şi pinteni şi întoarse calul. Cliquot se opri în faţa lor, se închină scoţându-şi pălăria şi apoi cu vocea în piept, răcni:

— Eu sunt Basarab.

Nu mult după aceea, strigă şi Glod subţiindu-şi glasul păsăreşte:

— Eu sunt Basarab... apoi scuipă cu scârbă într-o parte şi-şi şterse gura cu mâneca.

În privirea lui Crăciun plesni necazul ca o ţeapă de argint, dar încleştă fălcile ca să-şi înece năduful. Ce i se trecea lui Cliquot, nu i se putea trece lui Glod; ce-l prindea pe Cliquot, nu-l prindea pe Glod.

— Daţi-mi ursul, să-i pun botniţă... strigă Cliquot strâmbându-şi faţa, ca şi cum l-ar fi durut o măsea.

Măscăriciul ştia toate limbile pământului. Era de ajuns să stea câteva zile într-un ţinut, ca numaidecât să prindă graiul ca lăutarul, după ureche, cântecul. Crăciun ar fi vrut să răspundă lui Cliquot, când Glod îi întrerupse gândirea.

— Daţi-mi ursul să-i pun botniţă...

Cliquot îi făcu nas lung cu degetele răsfirate şi apoi rânji către Drag:

— Voinice, când ai gura vrabie, să ai şezutul bolovan.

Iar Glod, parcă înnebunit de bucurie, învârti roată mâna cu uliul, şi pasărea, învăţată, rămase nemişcată ca şi cum ar fi fost împăiată. Apoi începu să sară cu calul în jur, ca muşcat de strechie.

— Să ai şezutul bolovan...

Nici Drag, nici Crăciun nu zâmbiră. În alte împrejurări ar fi râs. Cliquot avea gura slobodă. El singur avea dreptul să înfrunte pe rege şi să-l batjocurească. Dar voia bună, izvodită de măscărici, era stricată de sluga lui, nu numai ticăloasă, dar şi proastă.

Glod se căznea din răsputeri să facă lumea să râdă, dar fără să izbutească.

— Frumos vă mai şedea ca regi, fraţilor, spuse Cliquot.

— Uite, aşa săltaţi, parc-aţi fi căzut pe-o pernă cu ghimpi, completă Glod şi începu să sară pe şa.

Crăciun se înfurie:

— Să taci, că de nu...

Dar Drag îl opri. Glod era nu numai sluga lui Cliquot, dar mai avea o îndeletnicire, aceea de a iscodi şi a trage de limbă pe cei îndărătnici la vorbă. Cliquot se aşezase alături de Dominic şi călărea mândru, cu mâna în şold, ca şi cum el ar fi fost regele. Era îmbrăcat ca ostaşii, cu haine de zale, cizme de piele, şi junghier la cingătoare. Numai pălăria mică, roşie, prinsă de creştet, şi pana regească de struţ atârnându-i până pe gât, îi dovedeau nebunia. În schimb, haina lui Glod era un curcubeu de petece, iar capul şi-l ţinea învelit într-o năframă de femeie bătrână.

Prezenţa nebunilor strica voia celor trei prieteni. Nu numai că le abătea vorba de la fapte şi întâmplări pentru care ei căutau un înţeles, dar le îndurera sufletul cu amintiri, care nici într-un chip nu trebuiau luate în batjocură. Fiecare alergase în ajutorul regelui cu inima avântată, fiecare şi-ar fi dat viaţa, necum hainele, ca să-l scape. Crăciun îşi aminti din nou de Dezideriu, fiul banului Dionisie. Pierise zdrobit de buzduganul unui valah. Dar nu numai el căzuse întru apărarea regelui, ci şi magistrul Andrei, prepozitul bisericii albense, şi mulţi preoţi, predicatori din cinul călugăresc şi chiar căpitani de-ai regelui. Se pierduse chiar şi pecetea regală, încredinţată magistrului Andrei.

— Mă voinicilor, de ce nu-mi daţi ursul? I-am făcut botniţă şi lanţ.

Cerul se acoperise. Un abur molatic duhnea o căldură nefirească. Farmecul priveliştii aducea mai mult a durere şi, faţă de nenorocirea armatei crăieşti, a regelui şi a întregii ţări, ochii nebunilor priveau, nu cu nepăsare sau în neştire, ci chiar în batjocură. Zalele armurilor şi vârfurile suliţelor începuseră a scânteia în abur. Aceeaşi tăcere, adâncită şi mai mult de copitele cailor. În jur, nici ţipenie de om. Şi totuşi, rătăcind pe dealuri, se vedeau ici şi colo stâne; ieşeau de sub un pâlc de pomi, la iveală, colibe răsfirate. Parcă şi locuitorii de pe aici ar fi fost învoiţi cu schismaticii.

Acum nu mai mergeau la întâmplare ostaşii crăieşti, duşi de priceperea sau voia bună a iscoadelor, tăind pajişti în care iarba se pleca uscată, sau străbătând lunci cu pomi nemişcaţi, ci urmau drum vârtos, drum cu

chibzuială potrivit de meşteri pricepuţi, drum vechi, călcat năvalnic de oşti în revărsare sau bătătorit încetişor de mersul domolit al cirezilor şi de pasul liniştit al omului singuratic.

Când să ocolească coasta unui deal stâncos, se desprinse din alaiul crăiesc, rămânând mai întâi în urmă şi apoi cârmind calul, prepozitul Kallay Màrk. Îl cunoşteai dintr-o sută după trupul lui scurt şi rotund, aducând a poloboc. Prepozitul era îmbrăcat ostăşeşte în zale, cizme, cu topor la cingătoare şi suliţă la oblânc. Numai crucea mare, încrestată în platoşă şi-n chivără, dovedea în el pe slujitorul altarului; iar mâinile goale, geanta atârnată la umăr, călimara din corn de vită şi pana de corb la brâu, pe scriitorul de hrisoave şi de zapise.

— Fraţilor, am venit lângă voi, zise el după ce-şi puse calul în rând cu ceilalţi, să mergem laolaltă până la ora de popas. Vreau să-mi povestiţi vitejia voastră.

— Vitejia noastră? întrebă cu glas adumbrit Crăciun.

— Da, făcu în batjocură Cliquot, prepozitul trebuie să scrie despre vitejiile regelui. Proştii ăştia de ostaşi, şi arătă către gloată, au şi ei gură, dar într-un fel glăsuieşte gura poporului şi-ntr-altul gura cărţii. Gura norodului zadarnic strigă, nu se aude; gura cărţii tace şi tot s-aude. Deci scoateţi ruşinea din obraz şi căptuşiţi cu ea fundul pantalonilor, altcum puneţi la odihnă pântecul. Acum trebuie să vorbiţi din burtă, nu din cap. Prepozitul nu vrea să cunoască adevărul, ci numai vitejiile.

Nimeni nu lua seama la vorba lui de nimic; gândurile oamenilor erau prea grele.

— Aşa e. Fiindcă, după moartea lui Mihai, prepozitul de Posega, eu am preluat asupra-mi sarcina cronicii slăvitului nostru rege.

— Apoi, vitejiile noastre nu le cunoşti, excelenţă? spuse Crăciun îmbufnat, cu ochii la măscăriciul Glod.

Trecuseră de împunsătura dealului şi, pe locul revărsat din nou, Glod înnebunise de-a binelea. Voia neapărat să se afle la treabă. Acum se strâmba cum îi venea la îndemână, cotcodăcea, guiţa, necheza, acum urca movila în plesnele harapnicului; acum, în prinsoarea pintenilor, cobora ogaşele fără nicio noimă.

— Poate-mi aduci tu ursul, ţipă măscăriciul Cliquot către prepozit. I-am pregătit îmbrăcămintea din piele de schismatic şi botniţă din piele de câine, din pielea pe care scrii tu hrisoavele... şi începu să bată cu pintenii în burta calului.

Calul sări deodată în două picioare, dar nebunul era bun călăreţ şi-l domoli numaidecât. Parcă îndatorat cu răspuns la isprava mai marelui său, Glod slobozi uliul. Pasărea vântură de câteva ori aripile şi deodată porni să

urce în zbor lin, tăind aerul cu aripile întinse ca limba unei spade ascuţite. Prepozitul, fără să-l privească, îşi duse vorba mai departe:

— Ce vrednici ostaşi şi câte venerabile feţe bisericeşti şi-or fi găsit moartea în închisorile valahilor...

Şi fiindcă sufletul nici unuia nu răspunse după cuviinţă, fie cu priviri jalnice, fie cu vorbe duioase, la amarul pârâi sale, prepozitul izbucni cu mare furie şi se porni pe blesteme şi ocări asupra schismaticilor şi păgânilor. Din cauza vicleniei lor căzuse vice-cancelarul majestăţii sale, magistrul Andrei, prepozitul bisericii albense, precum şi Mihail, prepozitul de Posega, precum şi Niculae, prepozitul din Alba transilvană. Apoi, plebanul Andrei din Sarus, şi fratele Petru, călugăr cinstit şi frate iubitor de dumnezeu.

— Mari necazuri şi nenorociri, se îndură Drag cu un oftat. Şi nu vorbesc de foamete şi sete, nici de frig şi osteneală, dar când m-am întors îmbrăcat regeşte, la pâlcul meu – mai mare batjocură – piciorul meu nu răzbătea de rândurile morţilor.

Îşi apropie calul de cel al prepozitului, să fie parcă de mai mare mângâiere omului în suferinţă. Pe Crăciun însă toate aceste socoteli nu-l mulţumeau, îl supăra iscodirea omului bisericii, îl îndârjea vorba tânguitoare a lui Drag, dar se stăpânea.

— Mai rău decât morţii se află cei duşi în prinsoare, nobili şi feţe bisericeşti... Apoi voinici de toată vrednicia, pe care duşmanii îi vor pieri în grele cazne sau, şi mai rău, îi vor robi pe viaţă, răspunse prepozitul.

Şi tot pomenind şi căinând pierderile scumpe, vorba singură se învârtea, ba într-un chip, ba în celălalt, lămurind fără vrerea lor întâmplarea pentru care era straşnică oprelişte să fie numită pe adevăratul nume. Cutezătorii păgâni şi schismaticii luptaseră vitejeşte şi mai ales cu mare dibăcie. Cei mai mulţi or fi fost ciobani la oi, şi armele lor or fi fost praştiile, săgeţile şi buzduganele, dar cu toţii ascultau de ordinele unui plan de mare isteţime ostăşească. Nu se lăsaseră împresuraţi. Ostaşii crăieşti ridicaţi cu mare osteneală pe munţi, fuseseră azvârliţi prin prăpăstii, iar alţii vânaţi ca sălbăticiunile, de la mari depărtări. Numai cei mai îndemânatici şi cei mai fricoşi putuseră scăpa cu fuga. În loc ca armatele crăieşti să cucerească crestele, ciobanii coborâseră în vale. Noroc că între timp căpitanul Peter Albrecht putuse doborî zăgazurile de la miazăzi şi să atragă asupra-şi urgia, scăpând astfel pe rege.

— Unde-i ursul? Unde-i ursul?... râse Cliquot şi scoase limba.

Nebunia lui Cliquot începuse să zgândărească sufletul lui Crăciun. Vorbele nebunului nu erau parcă lipsite de înţeles.

— Şi câte vestminte scumpe ostăşeşti, şi câte arme lucrate în Italia, şi câţi bani de aur şi argint s-au pierdut... se oţărî preotul ostaş. Dar acum, povestiţi-ne şi voi.

— Noi mare ispravă n-am făcut, răspunse cu glas aspru Crăciun. Noi am fost îmbrăcaţi în haine crăieşti.

— Asta-i cea mai mare ispravă a vieţii voastre, rânji măscăriciul Cliquot. Hainele fac pe oameni. Uitaţi, eu astăzi sunt ostaş, şi prepozitul e tot ostaş; regele a fost soldat... şi poate, pentru întâia dată în viaţă, regele a fost ostaş.

— Aţi lucrat şi voi pentru salvarea regelui, spuse prepozitul, ca şi Niculae, fiul lui Radoslav.

— Dar nici cu sabia, nici cu arcul, numai cu înşelăciunea.

— Asta-i totul în război... spuse prepozitul gânditor, şi poate totul în viaţă.

— În felul acesta dosnic a pierit Dezideriu, fiul hanului Dionisie. Şi el, fiind îmbrăcat în haine regeşti, a fost luat drept regele...

Crăciun se înălţă în scări şi umflându-şi pieptul, parcă să rupă cămaşa de zale, se întoarse către preot.

— Părinte, aş fi vrut să urc munţii ca să mă lupt pieptiş cu duşmanii, aş fi vrut să stau în apărarea regelui ca magisterul Donciu, ca fiul său Ladislau, ca magistrul Martinus, ca Niculae, fiul lui Radoslav... Asta aş fi vrut, să lupt! Asta-i menirea mea... nu să înşel şi să atrag în cursă, cu haine de împrumut, să par falnic prin minciună, când prin vitejia braţului pot dovedi numai virtute.

— Să-mi fie adus ursul...

— Şi noi am luptat, frate Crăciun, spuse Drag.

— Nu, frate Drag. Noi am făcut faptă de muiere. Numai muierile se îngâmfă schimbându-şi hainele. Noi n-am luptat, noi am înşelat.

— Ursul, unde-i ursul... râse măscăriciul.

— Mai taci din gură, se înfurie prepozitul. Ce vrei, de tot spui de urs?

Măscăriciul îl mângâie cu o pălmuţă pe obraz şi apoi scoase limba.

— V-aţi lăudat că scoateţi ursul din bârlog...

Nebunul adevăr glăsuia. Aşa sunase semeţia regelui.

— Spuneaţi că Basarab era urs...

Fără teamă, nici ruşine, nebunul îi amintea cuvintele regeşti.

Prepozitul se oţărî rău, dar nu împotriva lui Cliquot, ci împotriva lui Basarab.

— Ticăloşi mai sunt schismaticii. Îi strică la minte grecii şi Bizanţul. Dacar fi catolici...

Crăciun nu se lăsă însă ispitit nici de faima de azi a omului cu călimara la brâu, nici de puterea de mâne a hrisovului. Dacă Basarab se încăpăţâna să rămână schismatic şi bizantin, poate că avea el o socoteală.

Regele, care călărea singur şi posomorât în fruntea alaiului, întoarse capul. Marele şoimar, credinciosu-i slujitor, nu aştepta să fie chemat, ci, ca omul cu luare-aminte la fiece pas al stăpânului şi cu presimţ la gândurile lui, se repezi după porunci. Călărea, ca de obicei, la o lungime de cal mai înapoi, atât cât să nu-l tulbure şi să-i fie oricând într-ajutor.

— Să vie voievodul Toma şi consiliul...

Marele şoimar se întoarse cu porunca regească. Trei şoimi, care zburau rotund deasupra armatei, îşi micşorară rotocoalele îndată ce-şi văzură stăpânul întorcând calul din drum. Zburau slobozi în nemărginirea cerului, dar privirea lor era legată parcă cu aţă nevăzută de privirea marelui şoimar. Fără să oprească şirul şi făcând semn numai din mâini şi priviri, voievodul duse mai departe porunca înalţilor dregători. Atunci, din rândurile alaiului se aleseră prepozitul Cristofor, palatinul Oliver şi vicecancelarul Tatomir. Pe căpitanul Peter Albrecht şi pe pater Dominic, care întregeau consiliul, marele şoimar trebui să-i adune dinapoia curtenilor.

Din aceşti şase dregători era alcătuit sfatul de încredere al regelui, fiecare cu o anumită îndeletnicire. Voievodul cu treburi lăuntrice, prepozitul cu viaţa spirituală, căpitanul cu poruncile militare, vice-cancelarul cu rânduiala curţii şi pater Dominic cu partea de învăţătură. Cel cu mai multă trecere era însă palatinul Oliver, om avut, viteaz şi credincios; deşi tânăr încă, nu pregetase în nenumărate prilejuri să-şi pună viaţa în cumpănă pentru scăparea regelui şi biruinţa oştirilor crăieşti, şi care, mai bine decât oricine, cunoştea oamenii şi împrejurările din răsăritul regatului.

Ajunşi lângă rege, cei şase curteni se aşezară potrivit dregătoriei lor, palatinul la dreapta, prepozitul şi voievodul la stânga regelui, iar ceilalţi mai pe lături. Drumul era acum mai larg şi mai vârtos pietruit. Scăpaseră cu bine din ţara Loviştei. Ţinutul liniştit, cuprins între dealuri şi coline domoale, rămăsese în urmă şi regele, nu fără o strângere de inimă, vedea apropiindu-se lanţul muntos în care se găsea pasul Boiţei, cu chei tot atât de primejdioase ca şi cele unde dăduseră lupta. Aci, unde se găseau acum, locul era încă prielnic unei largi desfăşurări de armate şi unor lupte de vitejie cavalerească, de îndemânare ostăşească. La fel şi dincolo de pasul Boiţei, nu-i mai pândeau primejdiile, înaintând spre plaiurile Cibinului, peste care veghea ochiul de stăpân al voievodului Toma. Greul era în chei.

— Ciudat, spuse regele posomorât, nu întâlnim oameni pe aici.

— Au fugit, majestate, se grăbi voievodul. Au fugit ştiindu-se cu sufletul necurat.

— Iată, colo e un sat.

Într-adevăr, coborând peste deal, printre ogrăzile de ogoare, se vedeau căsuţele înfipte în pământ, împletindu-se cu pomii desfrunziţi ai livezilor.

— Descalecă, căpitane, şi cercetează dacă nu cumva suntem ameninţaţi de o nouă cursă... Sau mai bine adă spre cercetare niscaiva din aceşti răzvrătiţi iobagi.

Apoi regele dete poruncă de încetinire. Căpitanul se întoarse la Drag şi Crăciun. Avea lipsă de ei ca tălmaci. Câteşitrei săriră de pe cai, să aducă la îndeplinire porunca regală, în timp ce convoiul oştirii se îndrepta în pas încetinit către zarea cu munţii ameninţători. Pe măsură ce urcau dealul, zgomotul oştirii se stingea. Din vale se alegea un vuiet lung şi întunecat. Oştirea cea fără de sfârşit se aduna, se micşora, se înşuruba parcă, părea o îngrozitoare urechelniţă cu capul şi coada la vedere, cu trupul ascuns printre întorsăturile văilor. Cei trei înaintau anevoie. Foşnetul vântului le suna împotrivă, frunzele galbene ale pomilor li se roteau printre picioare, aerul tare li se învălătucea pe la urechi şi frunte. Se iveau trunchiuri de copaci răzleţiţi, apoi pomi strânşi în pâlcuri şi în sfârşit, cele dintâi căsuţe ale satului.

La început câteva bordeie risipite pe câmpia îngheţată. Zadarnic strigau cei trei ostaşi, zadarnic cercetau colibele. Nici ţipenie de om, nici vite, nici orătănii. Colibele erau mici şi sărăcăcios înjghebate. Unele nici nu se deosebeau de coşercele vitelor, cu pereţii de nuiele, acoperişul de stuf, iar susţinători, o furcă, o grindă şi câţiva martaci de lemn. Pesemne că aici locuiau ciobanii şi păstorii. Mai încolo, bordeie înfundate în pământ. Tristă înfăţişare în aceste încăperi joase şi întunecoase, în care văzduhul, încălzit mai mult de suflarea oamenilor şi a vitelor decât de focul din vatră, era acum rece şi umed pătrunzându-te până-n măduva oaselor... Câte o laviţă încheiată din lemne cioplite, goală, câte o poliţă fără străchini sau ulcioare de lut, câte o haină zdrenţuită, uitată într-un ungher, dovedeau că oamenii părăsiseră de multă vreme locurile.

Urcând mereu pe pământul îngheţat, cei trei cercetaşi deteră şi de locuinţe mai acătări, colibe care ieşeau din pământ, căsuţe cu gârlici, iar la mijlocul satului, o casă cu pereţii de şindrilă, ridicată pe cosorobi de lemn, cu mai multe încăperi. Locuită, de bunăseamă, de vreun avut sau chiar de un cneaz. Aci se găseau unelte de lucru: sape, topoare, unelte femeieşti, furci şi caiere... dar nici urma de vită. Nici măcar bătrâni osteniţi, nici măcar bolnavi neputincioşi.

Zadarnic iscodeau oamenii regelui, zadarnic strigau, vocile lor se spărgeau şi se risipeau prin văzduh. Trudiţi de osteneală, munciţi de necaz, cei trei ostaşi nu se dădură biruiţii Oriunde se zbicea un porşor de fân,

oriunde albea pe perete de zid, ei se opreau. Dar satul, cu toate căsuţele, bordeiele şi coşerele lui, parcă şi mai mult adâncea simţământul pustietăţii.

Deodată, un lătrat de câine... şi glasul plin de mânie al dobitocului li se păru un semn de mare îndurare cerească. Se îndreptară după el. Câinele, mare cât un lup, se repezi asupră-le. Drag scoase sabia. Câinele se trase înapoi. Dobitocul păzea un bordei săpat într-un mal. Lipitura de lut căzuse lăsând să se vadă pereţii de nuiele; acoperişul de stuf fusese mâncat de ploi pe la grinzi şi golurile acoperite cu tină şi bălegar. Căpitanul deschise uşa. Câinele, tras înapoi, hârâia răguşit cu buzele răsfrânte şi dinţii la vedere. Căpitanul scoborî peste prag, după el urmară şi cei doi soţi de arme. Afară, lătratul fioros al câinelui nu contenea.

Căpitanul închise ochii. Avea lipsă de o clipă de orbire pentru ca privirea să i se dedea cu întunericul. Mirosea a mucegai, pereţii duhneau o suflare de abur şi vânt; pe acoperiş foşneau uscăciunile stufului şi trosneau grinzile de lemn. Pe urmă întunericul se prefăcu într-o pâlpâire alburie, când căpitanul deschise ochii. Pe dibuite privirea începu a prinde câte ceva. Încăperea era mică şi lipită cu lut. Într-un colţ, vatra făcută din două pietre, cu acoperitoare lutuită şi horn ieşind pe sub streaşină. Nicio ferestruică, aşa că pentru lumină trebuiau să deschidă uşa. Lângă zidul din fund, pe o laviţă, odihnea un ins, bătrân sau bolnav. Nici nu se urni la intrarea celor trei ostaşi.

— Unde-s oamenii? se răsti căpitanul.

Un mormăit prinse a se desluşi din gâtlejul omului, iar câinele de afară, cu botul băgat în bordei, făcea o larmă de nu se mai putea auzi nimic. Drag se întoarse ameninţând cu sabia. Dobitocul înfricoşat se dete înapoi.

— Unde-s oamenii?

O mână slabă, uscată, pâlpâind parcă, se ridică din plapumă. Voia să arate că oamenii îs departe.

— Unde-s?

În fine buzele bolnavului izbutiră să închege un crâmpei de vorbă.

— La război, făcu el gâfâind.

Cei trei soţi de arme se loviseră de bună-seamă în acelaşi gând, întrucât aproape pe nevrute ei se întoarseră unul către altul, să se cerceteze şi să se întrebe din luminile ochilor. Vorba prăpăditului acestuia spunea tot. Oamenii fuseseră duşi laolaltă, femei, bărbaţi şi copii, în oastea lui Basarab sau – cine ştie – poate în altă oaste, care, pe undeva pe aici sau mai încolo, i-o fi pândit ca şi cea a lui Basarab.

— Scoală şi vino cu noi... porunci căpitanul.

Omul tremură prin văzduh degetele lui uscate, vrând să arate că nu e în stare.

— Să-l luăm. Regelui îi trebuie un om.

Şi din nou, către bolnav:

— Scoală... scobori numai până-n drum.

Şi fiindcă omul nu se urnea, Drag se apropie şi-l ridică de spate, iar Crăciun îl sălta de subsuori. Acum, în lumina şuvoind de afară, se putea osebi şi chipul lui. Poate nu era atât de bătrân, era mai ales topit de boală. Dar porunca era poruncă, trebuiau să ducă regelui un om. Căznind cu el din greu, Drag de o subsuoară, Crăciun de cealaltă, izbutiră să-l urnească din loc. La uşa bordeiului câinele înnebunise de tot. Băgase capul înăuntru şi lătra parcă să-şi dea sufletul. Căpitanul ieşi în prag cu sabia scoasă, câinele se trase îndărăt, dar nu înceta să-şi verse răutatea.

Sprijinit de cei doi tineri, omul înainta din greu, nu se văicărea, nu dovedea vreo durere, gâfâia numai. Slabă pradă acest nenorocit desculţ, cu pulpele ca surcelele, bălăngănindu-şi picioarele la fiece pas, în neputinţă să nimerească pământul dintr-odată cu talpa. Lovea cu vârful degetelor, nimerea cu dosul lăbii sau, când izbutea să-şi înzdrăvenească mădularul, deodată se fleşcăia din genunchi. Slabă pradă, îmbrăcat zdrenţos, c-o cămaşă până la genunchi şi încins c-o funie de tei, totuşi mai mult decât ogoarele şi miriştile goale. Pe acolo fuseseră oameni. Pustietatea fusese numai din vicleşug, regele avea dreptate.

Când să ajungă lângă oştire, iată că văzură pe pater Dominic îndreptându-se spre ei.

— Duceţi un mort în braţe. Nu vedeţi? îi mustră călugărul.

— Înainte, porunci căpitanul, văzând oarecare şovăială la Drag şi Crăciun.

Cei doi se înverşunară. Drumul fusese rău până acum, săriseră peste hârtoape, se împiedecaseră de movile şi bolovani, de multe ori trebuiseră să scoată din tufişuri şi buruieni picioarele împleticite ale omului ce trăgea să moară. Era şi mai greu de-acum încolo, când piedicile pământului rămâneau o nimica toată pe lângă piedicile ruşinii. Plecaseră falnici, pentru o nemaipomenită ispravă, menită să îndrepte cât de cât umilinţa înfrângerii, şi se întorceau – ce batjocură – ducând pradă şi ostatic o mortăciune.

— Ce-i cu nenorocitul acesta? întrebă regele când solii le înfăţişară înaintea lui.

— E singurul om găsit, majestate, spuse căpitanul, ruşinat parcă şi el de nevrednicia lui.

— Ceilalţi unde-s?

— Să spună el, zise căpitanul arătând către omul care, cu capul plecat, mâinile slobozite şi genunchii îndoiţi, părea că acum, acum, se prăbuşeşte.

— Unde-s? se răsti regele.

Omul horcăi din adâncul pieptului, parcă şi capul i se ridică puţin, deodată căzu într-o parte. Murise. Câinele înnebunise de tot. Nu lătra, nu urla, ci cu glas subţiat ca de copil, învârtindu-şi capul rotocol, părea să-şi verse durerea pe întreaga obşte a zării, schelălăind.

— Să-l zvârli în şanţ, spuse regele, arătând mortul şi ridică sabia, în semn de pornire.

Drag şi cu Crăciun se supuseră poruncii şi traseră pe mort în şanţul de lângă drum. Deodată, din văzduh, se repeziră doi ulii. Păsările lui Glod. Câinele, care jelea mortul, începu să se certe groaznic cu păsările, se trăgea puţin înapoi, ca numaidecât să se repeadă. Păsările se speriau, fâlfâiau din aripi şi-şi luau zborul. Dar nu se dădeau bătute. Cum începea câinele să jelească mortul, ele se întorceau. Câinele se pornea din nou pe lătrat, încerca să muşte, părea copil în deznădejde, dar lup turbat în înverşunare.

Între timp, armata se pusese în mişcare.

— N-ai putut afla nimic, căpitane? întrebă regele.

— Toţi oamenii sunt plecaţi la război.

— Desigur, în armata lui Basarab, şopti regele printre dinţi.

— S-or fi temut poate, de pedeapsa măriei-tale, căută Toma, voievodul, să îndulcească lucrurile.

Dar în tăcerea stânjenită ce se lăsase în urma cuvintelor curteanului, toţi înţeleseră că acelaşi gând îi muncea deopotrivă.

— N-am găsit stâne, n-am întâlnit turme coborând, se oţărî regele. Iată, ostaşii noştri sunt înfometaţi. Am văzut eu însumi, cum deschideau vinele cailor, să le soarbă sângele proaspăt, ca tătarii. N-avem merinde.

— Adevăr este, doamne.

— A cui e ţara asta? se înfurie regele deodată.

— E ţara măriei-voastre, se grăbi voievodul, dar vorba lui rămase în gol.

Prea era în sufletul fiecăruia amintirea cruntei înfrângeri, ca să se mai gândească la stăpân şi stăpânire. Nici regele nu se arătă bucuros de vorba voievodului. El socotea, ce-i drept, ţara aceasta ca pe-o moşie a sa, dar netrebnicul de Basarab îi vătămase socotelile. Nu putea lua nicio hotărâre acum, să se afle mai întâi în Ardeal, să se ştie despărţit de Basarab prin zidul de întărire al munţilor.

— Iată aproape un veac de când durează neorânduiala în ţinuturile astea, de pe vremea când Ion al II-lea, cu nemaipomenită îndrăzneală, s-a desfăcut de biserica romană, îşi dete prepozitul cu părerea.

Căpitanul Peter Albrecht încruntă din sprâncene. Temeiurile popeşti nu-i erau pe plac.

— Să nu uităm pe cavalerii teutoni, din ţara Bârsei, care au cucerit plaiurile până-n Dunăre şi Siret.

— E adevărat. Dar cu toţii erau vasali ai regelui Ungariei, se grăbi palatinul Oliver, care, în toate vorbele căpitanului, bănuia un ascunziş. Aşa că ţara asta e crăiască.

— E crăiască, datorită cavalerilor teutoni şi a celorlalţi oaspeţi regali, răspunse răspicat căpitanul.

— Cu atât mai mult cu cât papa a şi înfiinţat, pe vremuri, un episcopat al cumanilor, se grăbi prepozitul.

Dar, fiindcă regele tăcu, tăcură şi curtenii. Toate cele spuse aveau o parte de adevăr. Mari fuseseră gândurile regilor Ungariei, voiseră să cucerească Bulgaria şi Cumania, precum şi toate ţările lui Asan, întorsul de la credinţa apostolică, când, ca un blestem, tătarii se revărsară puhoi asupra omenirii, ducând focul şi pustiirea pe drumurile bătute de ei. De atunci, domnia regilor unguri a fost numai cu numele, iar puterea lor, o părere. Zadarnic îşi ziceau ei ba rege al Bulgariei, ba rege al Cumaniei, zadarnic făceau danie din Banatul Severinului, ba din ţara Loviştei, că tot cuprinsul era stăpânit de tătari şi, folosindu-se de lipsa de rânduială adusă de păgâni, schismaticii din părţile locului, după ce se scăpaseră de stăpânirea Asăneştilor, se răzvrătiseră împotriva regilor Ungariei. Numele acestor răzvrătiţi erau bine cunoscute: Seneslau, Bărbat, Tugomir, iar la urmă acest încăpăţânat Basarab.

Oricum întorceau vorbele, oricum fereau răspunsurile, pe toţi gândul îi purta la aceeaşi dureroasă întâmplare, la înfrângerea de la Posada. Aşa că zadarnic încercau să abată vorba pe o cale mai plăcută. Gândul... iată marele duşman. Gândul, care-i îmboldea ca junghiul în durerea de măsele, tocmai când sufletul încerca să aţipească, să uite.

— Mă gândesc, începu regele mai târziu, care e oare taina regilor Franciei? În acea ţară sunt numeroase popoare, cu mai multe limbi, şi totuşi, un singur rege, stăpân absolut al tuturor. O singură stăpânire, o singură putere. Mare unire... Cum nu înţeleg oamenii asta, că timp de secole, ţările apusului au fost lipsite de apărare, fiindcă regii n-aveau nicio putere, toată puterea trecuse la comiţi, grofi şi duci, oameni de rând, oameni mărunţi, care se măcinau între ei. Când s-a găsit Otto cel mare să zdrobească...

Vorbind, regele iscodea pe sub sprânceană, când pe Oliver, când pe Toma, voievodul Ardealului. Ştia că vorba-i nu era pe placul curtenilor. Otto cel mare, zdrobind puterea feudală, nimicise o lege şi un credeu; apoi, atât Oliver cât şi Toma erau unguri, şi Otto cel mare zdrobise pe unguri la râul Lech şi acea înfrângere suna şi astăzi dureros în inimile lor. Dacă n-ar fi găsit împotrivirea lui Otto, ungurii ar fi fost acum stăpânii întregului apus. Dorinţa lor de mărire fusese zdrobită de tânărul rege german şi ei au trebuit

să se strângă în Panonia. Dar decât o ţară mare şi numeroşi stăpâni, mai bine o ţară mică cu un singur stăpân.

— Care-i taina regilor Franciei?

Curtenii îşi simţiră sufletul uşurat, văzând că regele stăruie într-un gând atât de îndepărtat.

— Nu sunt schimnici ca pe aici, se grăbi prepozitul cu răspunsul.

După buza căzută şi după încruntarea frunţii, se vedea desluşit ca regelui nu-i era pe plac răspunsul. În timpul din urmă îşi pierduse voioşenia, care amintea de obârşia sa de prin părţile cu mult soare. Tăcu câtăva vreme, privind pe câmpie cum umbrele oamenilor şi ale cailor se împletesc şi se desfac, apoi ridică ochii către şoimii săi dragi. Dar şi păsările îşi pierduseră voia, zburau în rotocoale mari deasupra armatei, fără să ia seama la cocorii care împânzeau din când în când ţarinile.

— De ce sunt schimnici pe aici? întrebă regele cu privirea în pământ.

— Fiindcă majestatea voastră e prea miloasă. Fiindcă majestatea voastră, deşi împuternicită cu demnitatea de rege apostolic, nu-şi aminteşte de cuvintele lui Hristos: „Am venit să aduc sabie”... se înverşună prepozitul.

Regele ridică mâna, oprindu-i vorba.

— Nu înţeleg să piară nimeni în nevinovăţie, nici măcar un om...

— Foarte bine, încuviinţară în acelaşi timp şi palatinul şi căpitanul.

Prepozitul, dându-şi seama că luase vorba prea făţiş, o cârmi binişor.

— Eu, ca faţă bisericească, nici nu vreau să aud de moarte. Să nu piară nimeni, dar să-i câştigăm pe toţi. Iată însă că dezbinare mare sălăşluieşte între noi. De treizeci de ani durează cearta dintre Agria şi Ardeal. Şi atunci, cine mai poartă grija schimnicilor?

Se opri ca să cerceteze chipul regelui, să vadă care-i era voia. Sub casca de fier strălucitoare, în pofida mustăţilor înălbite de chiciură, obrajii regelui stăteau încărcaţi de umbre întunecate. Prepozitul ştia că regele nu era bucuros de cearta dintre Agria şi Ardeal, dar el, ca om al Sfântului Scaun, avea datoria să vegheze asupra păcii dinăuntrul bisericii.

Soarele se ascunsese dinaintea alaiului regal şi din păduri adia mireasma tare a serii îngheţate. Treceau printr-un loc pustiu. Nicio casă, nicio cruce de biserică prin jur. Până-n roata zării, câmpiile erau pline de chiciură, din crengile pomilor atârnau fire de beteală, iar ierburile uscate ale şanţurilor păreau horbote împăienjenite. Un fâşâit de păsări sălbatice străbătu cerul, îi răspunse tropotul cailor din şirul încet al călăreţilor. Căpitanul Peter Albrecht privi spre zborul nepăsător al şoimilor, apoi socoti că tăcerea a durat prea mult.

— Mărite doamne, aş vrea să tac, dar vorba excelenţei sale, prepozitul, îmi răscoleşte firea şi îmi amărăşte sufletul. Certurile călugărilor nu fac

decât să abată cugetul măriei voastre şi al nostru, al tuturor, de mijlocul cel mai de seamă.

— Care e acela? întrebase într-un singur glas şi regele şi prepozitul.

— Nu-l ştiu.

— Ei vezi?... şi prepozitul zâmbi mulţumit.

— Nu-l ştiu azi, acum... Dar poate tot l-oi afla dacă maiestatea voastră mă încredinţează cu studiul acestei probleme.

Aşa era căpitanul Peter, fără iuţeală la vorbă, om care-şi învârtea limba de zece ori în gură înainte de a spune un da, sau un ba. Tuturor gândurilor nerezolvate le spunea probleme şi pentru orice i se încredinţa să facă, cerea răgaz de gândire.

— Schismaticii sunt vătămători, spuse şi palatinul Oliver, nu fiindcă supără pe călugări, ci fiindcă întorc privirea de la coroana regală spre plaiuri străine. De aceea nu mă învoiesc cu marea voastră clemenţă. Capul ce nu se pleacă...

— Din nou... şi regele îl opri. Am spus că niciun om să nu piară fără temei.

— Mărite doamne, sunt prea multe popoare şi prea mulţi stăpâni şi omul, nărăvit la rele, se foloseşte.

— Nu cunoşti împrejurările, îi luă vorba din gură voievodul Toma.

Îşi frământa mustaţa neliniştit, se vedea că vorba palatinului se ciocnea cu gândurile lui, şi era de înţeles. În orice voievod al Ardealului, chiar de era credincios regelui, stăpânea dorinţa unei neatârnări.

— Cred că uitaţi cu toţii, se amestecă pater Dominic în vorbă, un temei mai de seamă decât oricare, libertatea...

— Astea-s socotelile profesorilor din Pisa şi Paris, cu care îndoapă capul cărturarilor slăbănogi, râse Peter Albrecht.

— Ba ale celor din ţara cea mai fără nicio socoteală, ţara din munţii helvetici, făcu cam în batjocură prepozitul.

Pater Dominic nu era om să se dea bătut. Cu învăţătura lui de la Pisa, Padova şi Paris nu se fălea, dar nici nu se ruşina, iar despre obârşia sa helvetică vorbea cu mândrie.

— Libertatea este un bun firesc al omului, libertatea în toate felurile... şi mai ales libertatea de cuget.

— Cine vorbeşte în Francia de libertate? spuse regele întorcând ochii de la soare-răsare.

— Aşa e, se grăbi palatinul. Libertatea este gândul cel mai vătămător insului cât şi obştei. Prin libertate omul devine fiară, fiindcă şi fiara e liberă. Aerul înserării se întărâtase. Soarele, ascuns, slobozise aţele îngheţului tomnatic. Sclipeau bobiţele de apă pe iarbă şi pe vreascurile uscate.

Miresmele împrospătate străbăteau văzduhul, venind din pomii cu frunze ruginii şi din pajiştile cu ierburile aplecate într-o rână.

— Francia este ţara cea mai puternică, spuse mai departe palatinul, fiindcă este cea mai unitară. Şi este cea mai strălucită, fiindcă este ţara cea mai cultă.

— Ăsta este un adevăr, se repezi prepozitul care voia să fie pe placul regelui. Francia este ţara cea mai cultă. Ea este studium, după cum Italia este sacerdotium şi Germania, imperium.

— Dar noi, noi ce suntem? întrebă regele posomorât.

Deodată un strigăt îngrozitor opri vorba regelui. Un tropot de cal, un urlet şi glasuri nelămurite de oameni. Până să întoarcă regele privirea, pe dinaintea lui trecu Glod călare. Ţinea în sus o suliţă, iar în vârful ei, câinele. Era neîntrecut în măscări nebunul. Câinele, străpuns de suliţă, se zvârcolea în vârful ţepei. Era, când un ghem de carne vie, când o broască întinsă prin văzduh. Cei doi şoimi îl ciocăneau, unul la cap şi celălalt la coadă, şi Glod ştia să învârtească această morişcă vie, cu mare meşteşug. După ce arătă regelui isprava, o luă în goană înapoi de-a lungul şirului de ostaşi care, după atâtea necazuri, aveau prilejul să petreacă râzând câteva clipe.

4

Deodată, regele, care până atunci mergea toropit ca-n somn, smuci mânios sabia din teacă şi înălţând-o deasupra capului, făcu semn de oprire. Numaidecât Tatomir, vice-cancelarul, prinse porunca şi, după el, magiştrii, şpanii şi căpitanii înălţară, rând pe rând, săbiile, spintecând văzduhul de-a lungul întregii oştiri.

— Să ştii că ne-a ieşit un şoricel în cale şi acum slobozim iepureşte călărimea să-l facă praf... spuse în batjocură Cliquot lui Andreas plebanul, iar Glod, care parcă sorbea glasul şi mişcările stăpânului său, pricepând că e rost de grozăveală, începu să smiorcaie miorlăit ca pisicile:

— Am prins şoricelul, am prins şoricelul...

Neobişnuită trebuie să fi fost împrejurarea şi de mare însemnătate pentru întreaga obşte, ca însuşi regele să se ostenească în felul acesta, el, care de obicei întorcea doar capul pentru ca marele şoimar să dea fuga, sau să se strivească curtenii îmbulzindu-se. Şi nici pas de primejdie nu se dovedea a fi. Se înteţiseră satele, se depărtaseră stânele... casele golite de oameni, şi stânele pline de iscoade. Cheile Oltului, deşi li se vedeau cetăţile de piatră, erau încă departe, deşi locul se întindea revărsat ca pe taler. În dreapta drumului un şir de copaci singuratici, cu ramurile azvârlite în sus ca nişte braţe înfuriate, după care câmpia se întindea topită până sub stăvilarul zării. În stânga, o pădurice în care cercetaşii şi iscoadele nu găsiseră nici

urmă de cursă duşmană. Adevărat că dincolo de pădure, după o pajişte luminoasă, podişul începea să urce, ridicând ca pe cumpănă codrul plin de ascunzişuri şi întunecimi. Dar codrul era departe foarte, şi oştirea adunată pe drum sigur.

— Să vină tălmacii, porunci regele marelui şoimar.

Porunca alerga din gură în gură până în rândul unde Crăciun, Drag şi pater Dominic, călărind alături de Andreas, plebanul, între Cliquot şi Glod, ascultau în silă măscările nebunilor. Numaidecât „maître" Cliquot dădu pinteni calului şi după el, Glod. Cliquot, de când regele lupta prin părţile răsăritene ale ţării, învăţase limba localnicilor şi putea fi bun tălmaci. Dar nu o îndeletnicire de folos îi asmuţea sufletul, cât dorinţa de a petrece. Fiindcă, spre deosebire de Glod care, potrivit „datoriei" de nebun, se străduia să scoată râsul pe chipul celorlalţi, Cliquot, înălţat pe nesimţite în sfatul demnitarilor, se dovedea a fi cel mai ticălos slujbaş. Fără frâu la vorbă, îngâmfat şi nesimţitor, mereu cu o clevetire sau cu o batjocură împotriva oricui şi mai cu seamă împotriva regelui, binefăcătorul lui, izbuti să schimbe socotelile şi, în loc să facă pe privitori să petreacă, petrecea el de necazul şi nenorocul lor. Mai pe-ndelete se apropiară şi ceilalţi trei, Dominic, Drag şi Crăciun. În jurul regelui se găseau adunaţi înalţi demnitari, părtaşi ai sfatului de război, voievodul Toma şi prepozitul Cristofor, palatinul Oliver şi căpitanul Peter Albrecht, cât şi mulţi alţi curteni, care prinseseră la timp potrivit gândul şi voia stăpânului. Şi aveau de ce să fie ispitiţi. În faţa lor, aşteptând dreptatea unui judeţ crăiesc, se găseau doi călugări schimnici. Îşi sloboziseră la pământ sacii grei, plini de bunăseamă cu relicvii mincinoase şi bani dobândiţi prin înşelăciune. Iar acum, întunecaţi de potcap şi mantie, mai întunecaţi de bărbile şi chicile lor stufoase, cu faţa brăzdată de şanţuri adânci, cu privirile învăpăiate de frică sau de ură – nu se putea şti – aşteptau hotărârea regelui.

Erau osteniţi de drum şi de povară; anteriile negre se înălbiseră de praf, potcapurile le stăteau strâmbe pe cap, parc-ar fi fost băuţi, şi împăcaţi cu toate aveau, atât în înălţarea trupului cât şi-n scânteierea privirii, o îndrăzneală fără potriveală nici cu primejdiile ce-i aşteptau, nici cu cuviinţa datorată unui alai ostăşesc.

Tulburătoare întâmplare! Simţeau cu toţii bănuieli şi nelinişti, deşi de o parte se găsea oştirea întreagă, iar de cealaltă doi nenorociţi călugări. Dar şi firea răspundea forfotei din sufletul oamenilor în chip ciudat, cu o sfială fără potrivă şi o alinare de rea presimţire. Anul intrase în luna lui decembrie, prin urmare se apropia crăciunul, dar vremea care până atunci îi asuprise, ba cu ploaie, ba cu îngheţ, dintr-odată se îmbunase şi acum, deşi pe înserate, îi mângâia cu o aburire călduţă şi un cer albastru, limpede ca de primăvară.

Imaşurile prinseseră a sclipi în verde, iar dacă vremea ar fi durat câteva zile la fel de moleşită, pomii ar fi fost ameninţaţi să dea iar în floare.

— Ce căutaţi pe-aici? întrebă regele mânios.

Oamenii îi înţeleseră gândul, deşi în limbă străină rostit, numai după îndârjire, dar nu-şi pierdură cumpătul.

— Salutem tibi, magne domine, Deus et gratia Jesu Christi, tibi superboque exercitui tuo incubat.

— De unde cunoşti limba asta? se repezi regele iarăşi, la fel de mânios.

Călugărul ridică de la brâu lanţul de mătănii. O şoaptă iute, ca un început de rugăciune îi tremură în buze, apoi înălţând privirea către rege, chipul lui prinse a zâmbi.

— Mărite doamne, sunt douăzeci de ani de când am fost solul Înalt prea sfinţitului patriarh Athanasios pe lângă acei vlahi, numiţi catalani... a căror pomenire umple şi azi de groază sufletul oricărui bun creştin. Atunci a fost de lipsă să învăţ această limbă, fiindcă nu era alt chip de înţelegere nici cu Roger de Flor, căpitanul lor, nici cu ei, oameni adunaţi din toate seminţiile de vlahi.

Îşi opri vorba, ca să depene mătăniile şi ca să murmure în buze rugăciunea începută. O tăcere nefirească se lăsase deodată în auzul celor de faţă. Nimeni nu mai prindea tropotul copitelor, pe nimeni nu tulburau sforăiturile sau strănutul cailor.

Spusele călugărului schismatic aminteau de vitejia şi totdeodată de înspăimântătoarea cruzime a cavalerilor catalani, învingătorii turcilor şi asupritorii creştinilor. Între timp, cerul se prefăcuse pe tot întinsul într-o sticlă fumurie şi plecând din creştetul munţilor, perdeaua de întuneric îşi strângea ochiurile tot mai tare.

Regele fu cel dintâi care-şi veni în fire.

— Ce căutaţi voi aici?

La vorba lui întunecată, tăcerea se cutremură a furtună iar în ochii curtenilor se învălmăşeau gânduri tulburi. Pe urmă chipurile prinseră a se dezmetici. Oamenii se simţeau iar datori să întărească mânia regelui, azvârlind priviri năprasnice asupra celor doi călugări, vinovaţi parcă de toate umilinţele armatei crăieşti. Dar în ochii călugărului cărturar nu se desluşeau nici luciri de spaimă, nici clipiri de rugă. Îşi dădea seama că în faţa lui avea o oaste crăiască şi că fruntaşul ei putea fi chiar regele, totuşi, fără teamă la vorbă şi sminteală în glas, el arătă că de răul turcilor fugise din mănăstirea Vatopedi, că slujise cu mare credinţă pe patriarhul Athanasios, cel neînduplecat faţă de nesocotirea cuvântului lui Hristos, şi acum se găsea în slujba patriarhului Isaia, vrednic apărător al crucii împotriva păgânilor turci.

— Turcii, mărite doamne, pustiesc cu foc nestăpânit ţara plină de roada dumnezeiască a crucii.

— Dar tătarii? se oţărî regele.

— Nu cunoşti pe turci, doamne.

Regele parcă se tot ştergea de întunecarea fumurie a înserării. Umbre, umbre rătăceau pe chipul său şi ochii i se strângeau ca după o noapte de nesomn. Călugărul însă se înverşunase la vorbă, uitând cu totul de buna-cuviinţă datorată. Îşi înălţă braţele în sus, ca şi cum ar fi propovăduit din amvon şi atunci se dezvelea până deasupra cotului, mâna lui albă, slabă, osoasă, mână de schimnic, de la care parcă se lămureau şi trupul şi faţa, un trup subţire, descărnat sub antiriul larg, şi o faţă scofâlcită şi uscată sub barba-i stufoasă.

— Nu st află azi neam mai aprig pe faţa pământului decât turcii. Ei pradă, omoară şi batjocoresc fără osebire. La turci nu se cunoaşte mila de copii, de femei sau de bătrâni. Ei una ştiu: creştinii...

— Fiindc-au întâlnit numai regi şi împăraţi nevolnici, se îngâmfă regele.

— Noi nu ne temem aşa de uşor... făcu şi palatinul în acelaşi glas.

Curtenii se priviră cu înţeles, clătinând din cap şi încuviinţând din ochi în semn de înţelegere deplină a neînfricării adevăraţilor cavaleri. Dar căpitanul Peter Albrecht, deşi cel mai cuminte, era cel mai puţin fălos. Vădit, regele se arăta mânios şi, la mânie, omul greşeşte. El, căpitanul, era ostaş, şi în luptă ostaşul va să fie leu de mânie, iar la iscodire, şarpe de nepăsare.

— Mărite doamne, învoieşte să întreb şi eu pe aceşti oameni.

Atunci se amestecă Glod în vorbă. Ca de obicei, avea uliul pe pumnul stâng. După tulburarea uimirii, îi revenise duhul de măscărici.

— Omul vorbeşte mai bine după ce i s-a smuls limba din gură... şi slobozind hăţurile, îşi răsuci mâna din încheietură.

Dar căpitanul îl înfruntă c-o privire. Nu era timp de glumă, ci de ispravă. Oamenii trebuiau iscoditi cu îndemânare, dar la iscodire se cerea mare meşteşug, fiecare ins având în suflet gânduri şi fapte dosite, poate fără viclenie, din însăşi alcătuirea firii lui de om şi a timpului petrecut prin viaţă. Acestea trebuiesc smulse cărturarului, şi nu ceea ce socotea el bun de mărturisit.

— Doamne, să ne spună aceşti oameni, dacă pe drumuri sau la popasuri n-au întâlnit ostaşi rătăciţi... că iată numărarea ne dovedeşte lipsuri multe.

— Ce căutaţi pe aici? se răsti regele din nou, fără să ia seama la vorba îndemânatică a căpitanului.

— Noi căutăm pe Basarab, răspunse călugărul.

— Pe Basarab? zvâcni regele cu vocea răguşită.

Între curteni se iscase mare fierbere, de necaz şi nelinişte pentru ceea ce se putea întâmpla, fiindcă mânia stăpânului e totdeauna primejdioasă şi – cine ştie – putea scăpăra şi împotriva lor.

Un vânt cu freamăt dureros începuse să cearnă frunzişul pomilor, prin văzduh tremurau fiori de aer mai întărit, tuşeau, strănutau caii.

— Ce-aveţi voi cu Basarab?

Călugărul închise ochii, ridică capul, stătu astfel câteva clipe, prelungindu-şi privirea până înăuntrul sufletului, apoi cătând mai îmbunat la rege, începu cu glas plin de duioşie.

— Doamne, eu am fost trimes cu însemnată solie. Sunt sol al măritului împărat Andronic cel tânăr şi al Înalt prea sfântului Isaia, patriarhul cetăţii. Soarta mi-a fost potrivnică. Solia a căzut între mare roire de oştire şi eu m-am rătăcit.

— Nu cumva v-aţi rătăcit prin armata lui Basarab? interveni căpitanul împotriva vrerii lui mereu strunite.

Dar călugărul nu-l auzi. Cu mâinile împreunate ca pentru rugăciune, el se frământa acum pe loc, cătând să mărească prin cutremur trupesc deznădejdea vorbelor.

— Turcii năvălesc prin curţile creştine, secând pământul de izvoarele vieţii. Ucid copii, răpesc femei... Unde pun piciorul, clopotele nu mai sună, fug oamenii din sfintele cetăţi Nicomedia şi Nikeia. Frumoasa Asie e paragină. Şi acum se apropie de Bosfor, minunăţia minunăţiilor pământeşti, şi de sfânta între sfintele cetăţi pământeşti ale lumii, cetatea lui Constantin.

Oftând din greu, el îşi înălţă privirea către cer, să se umple parcă de duh sfânt, şi plin de fericire se întoarse către rege:

— De aceea sunt trimes... să propovăduiesc lui Basarab...

— Dar cine-i Basarab? răcni regele scos din fire şi strângând pintenii.

Calul îşi încordă gâtul, parcă să se sloboadă în prigoană, dar simţind opreliştea zăbalei, dete înapoi şi începu să scurme cu picioarele de dinainte ţărâna drumului. Şi caii celorlalţi curteni, mirosind înalta poruncă dată de stăpân, se stârniră de duh nebunesc. O pasăre ţipă aspru, parcă speriată din somn, fâlfâi repede din aripi şi se înălţă săgeată spre cer.

— Basarab, răspunse blajin călugărul, e în ţară puternic domnitor şi în războaie viteaz luptător.

— La moarte cu el... spuse Tatomir în şoaptă. Ăştia-s iscoade.

Dar căpitanul prinse de mână pe grăbitul curtean.

— Aşteaptă... Abia începe să se mărturisească.

Călugărul n-avea însă acum ochi pentru faptele oamenilor. În el intrase duhul sfânt, care-i înfrumuseţa chipul şi fruntea cu o lumină albă, potrivit poruncilor celor mai presus de fire.

— Alte solii şi alţi trimeşi sunt îndrumaţi, doamne, către alţi regi şi alţi voievozi. Cele două legi e de lipsă să fie din nou una. Toţi stăpânitorii pământului trebuie să încingă sabia întru apărarea sfintei comoare a moştenirii lui Hristos.

— Unde se găseşte această comoară? se amestecă prepozitul Cristofor.

— În sfânta cetate a lui Constantin, răspunse nesmintit călugărul.

— La moarte cu el... se înverşună prepozitul.

Dar, între timp, regele îşi aţintise privirea asupra celui de-al doilea călugăr. Înalt, uscăţiv, cu barba tufă biciuită de vânt, cu ochii bulbucaţi şi plini de o lumină tulbure, părea, după barbă şi plete, călugăr, după căutătura ochilor însă, haiduc.

— Cine e el? întrebă regele cu privirea încreţită de tremurul genelor, arătând către ortacul călugărului cărturar.

— Se cheamă că-i frate întru Hristos... şi fiind din partea locului, el mă ajută să scap din rătăcirea munţilor.

— E grec, ca şi tine? şi regele puse mâna pe sabie, parcă să-i spintece el însuşi.

Fierberea din alaiul crăiesc se mări şi mai mult. Feţele curtenilor se descreţiră din toate cutele, dovedind mare spaimă lăuntrică. Deşi încredinţaţi că popii schismatici vor fi căzniţi cu moartea, osânda prea căzuse pe neaşteptate. Porunci scurte începură să se audă în şoaptă. Oamenii descălecau, caii erau traşi în lături, apoi se desluşi zăngănit de lanţuri, şi trântituri de fiare grele.

— Să mă slobozi, mărite doamne, a spune şi eu o vorbă...

Grăise pater Dominic, dar numaidecât interveni Glod.

— Doamne, lasă-mi-i mie. Doresc ca maître Cliquot să-mi dea diploma de nebun. Acuma să mă pună la încercare, să vadă ce pot.

Trecuse uliul pe umăr şi-şi scoase harapnicul de la oblânc.

— Vreau să le scot ochi după ochi... şi deodată porni în fugă, învârtind harapnicul.

Bătea desimea pomilor cu mare meşteşug. Împresura câte o crenguţă cu vârful şfichiului, fără s-o vatăme; smulgea frunzuliţe pe alese, una câte una... numai ca să-şi dovedească isteţimea.

Dar pater Dominic, ca niciodată de hotărât, îndemnă calul din pulpe şi ocolind rândul dinainte al curtenilor, trecu în faţă.

— Oricum ar fi, sunt şi ei propovăduitori ai evangheliei şi fraţi de-ai noştri. El ştie latina...

— Pater Dominic, spuse regele, universităţile din Paris şi Pisa ţi-au zmintit judecata. Mâine vom intra în cheile munţilor şi cine ştie ce iscodire duc aceşti nemernici sub chicile lor lăţoase.

— Mărite doamne, oamenii aceştia sunt soli şi este o sfinţenie, care-i apără. Ei nu ştiu nimic de război şi nici nu au de-a face cu armatele duşmane.

Curtenii zâmbeau a batjocură. Le era necaz că vorbele lui Dominic erau potrivite dreptăţii, când atât dorul lor cât şi vrerea regelui se iscau din strâmbătate.

— Tu nu înţelegi că din pricina unuia ca acesta am schimbat hainele mele regeşti cu nişte straie de iobag?

Era trudit de mânie regele arătând către călugărul valah şi, la mânie, el îşi slobozise pe nevrute suferinţa care-l muncea chiar mai mult decât însăşi înfrângerea. Mândrul rege, în trupul căruia spumega, la mânie, sălbatica însufleţire a lui Arpad, şi unduia, la voie-bună, nobilul sânge al casei de Anjou, viteazul cavaler, pentru care onoarea era singura măsură a harului dumnezeiesc, fusese silit să-şi schimbe hainele, să se ascundă ca nevolnicii şi fricoşii, să părăsească, măcar vremelnic, firea lui crăiască.

— A fost, doamne, un gând bun... şi gândurile bune vin totdeauna de la dumnezeu.

Sub coiful sclipind în norul înserări, ochii regelui fumegau.

— Nu voi uita niciodată ruşinea asta. Tu nu poţi înţelege, fiindcă în vinele tale nu curge sânge nobil, dar pe mine m-a pătat pe veşnicie. Parcă m-a ars cu fierul roşu. Auzi tu... eu, neam de rege, să îmbrac straiele unui ostaş!

Şi ridicând sabia:

— La moarte...

— Mărite doamne, începu iar Dominic, mai bine să fie iertaţi o sută de vinovaţi, decât să fie osândit un singur nevinovat.

— Vorbeşti ca un piţigoi... şi Cliquot îi dete cu tifla. Una ştii, una o ţii.

— Ce frumos te-ai mărturisit mai ieri... să nu piară nimeni fără temei. Aşa ai spus.

— Asta-i mai mult decât un temei, e un tâlc, zise Oliver palatinul.

— Temeiul, doamne...

Dar regele nu înţelegea să fie înfruntat. Vorba lui să fie poruncă. Îşi dete învoirea şi voievodul Toma. Popii aceştia, schismatici, nu erau numai iscoade, ci şi răzvrătiţi.

Parcă mai întărit de vorba lui Dominic, călugărul cărturar făcu un pas către rege.

— Doamne, nu apăr nevrednicul meu trup, care, oricât l-aş feri tot putreziciunii şi nimicirii e osândit... şi nici solia, pentru care se vor găsi alţii mai vrednici ca mine... dar am o încredinţare, o sfântă încredinţare... şi întinse mâna către dăsagii căzuţi în pulbere. Trăiesc acolo scrisorile învăţătorilor mei, Pachymeres şi Gregoras. Ele duc de-a lungul veacului, în copii sârguite după vrednicite cronici ale Anei Comnena şi ale lui Niketes

Chomates, adevărurile unor fapte de folos cărturarilor cinstiţi. E pusă la loc bun şi o carte rară: *Viaţa sfântului Dumitru din Tessalonic*. Se mai găsesc şi multe suluri cu minunate izvoare de înţelepciune şi adevăr, pentru care am sfânt jurământ şi straşnic blestem că le voi feri de pieire şi de batjocura păgânilor. Dar iată că învăţătorii mei, Pachymeres şi Gregoras, mi-au pus pe grumazul sufletului sarcină şi mai grea. Mi-au luat jurământ că voi călători potrivit spuselor lui Kinnamos, să găsesc locurile, să dibui împrejurările în care oastea lui Manuel Comnenul a învins pe unguri.

— Acest nemernic blasfemă, irumpse Oliver şi mânios împinse picioarele în lături, apoi lovi cu pintenii atât de tare încât calul sări în două picioare. Numaidecât ceilalţi cai începură să se frământe, loveau din copite, îndoiau gâturile, sforăiau cu nările desfăcute, tremurau din toată carnea şoldurilor, parcă nu-şi mai găseau loc. Chiar şi calul regelui, atât de ascultător, se tulburase. Pe sub părul lui luciu trecuse un fior, iar în coama deasă se iscase o zburlire.

Curtenii se priveau uimiţi. Unii prinseră a zâmbi în batjocură, alţii căutau crunt. Nu înţelegeau care e vrerea regelui, fiindcă din posomoreala chipului său nu se putea prinde niciun sfat, nicio părere.

Atunci călugărul valah, cu vocea tremurătoare, se îndreptă către rege şi începu în vorba lui:

— Doamne, mă rog pentru fratele meu. Eu nu ştiu latineşte...

Atâta trebui fratelui Dominic ca să schimbe felul vorbei.

— Auzi, doamne, ce frumoasă limbă...

Dar Glod, care se întorsese, începu să se roage cu mâinile împreunate:

— E păcat de dumnezeu, mărite doamne, să pierdeţi voi, petrecerea, şi eu diploma de nebun.

— Ce vrei, nebune? se oţărî regele.

— Demult doresc, doamne, să afle ochii mei cum s-a zvârcolit mântuitorul pe cruce.

— Opreşte, nebune... se înfioră pater Dominic.

Dar măscăriciul nu se odihnea din ruga lui.

— Doamne, mărite doamne, aşa prilej mai rar. Suntem într-o ţară duşmană şi ei sunt duşmani... Îi răstignim pe marginea drumului. Oferim oamenilor o petrecere. Înălţăm două cruci şi vom vedea cu ochii noştri...

Şi din nou rugător:

— Lasă-i în seama mea, doamne. Să-i răstignim... şi se ruga cu mâinile încrucişate pe piept, ca şi cum s-ar fi rugat sfintei fecioare; iar uliul de pe umărul lui îşi întinsese gâtul, încuviinţându-l parcă.

— Din spusele tale voi lua partea de cuminţenie, grăi regele. Trebuie să sfârşim mai repede; acum vine noaptea şi tabăra încă nu e întinsă. Cei doi călugări să fie spânzuraţi de crengile pomilor de colo.

— Atunci să-i spânzurăm de picioare, cu capul în jos…

Doi pomi, cu crengile răsfirate, se găseau în marginea drumului, despărţiţi de ceilalţi şi tocmiţi parcă pentru osândă. Frunzele scorojite tremurau în văzduhul umflat de abur, şi tot cuprinsul îşi schimbase înfăţişarea în lumina scăzută a înserării. Trupurile munţilor păreau nişte stafii prinse într-o horă nebună, iar drumul înainte pierzându-se ca un râu de cenuşă.

Gâdele – avea la el şi topor şi ştreang – aruncă frânghia peste umărul desfrunzit al unui ram. În pofida înserării, cei doi călugări aveau privirea luminoasă. Cărturarul sta smerit şi liniştit, ba ridica chiar ochii plini de duioşie către rege, ca şi cum el şi nu regele ar fi fost cel învrednicit cu miluirea. Celălalt zvârlea priviri neliniştite din ochii lui bulbucaţi şi îndrăzneţi.

— Sau să-i spânzurăm de chică până li se rupe pielea de pe cap… îşi dete din nou Glod părerea.

Şi când toţi curtenii erau cu ochii ţintă la buzele regelui, aşteptând întărirea judecăţii prin rostul osândei, ţipete deznădăjduite, ţipete trecute parcă prin zgură de cărbune şi ascuţiş de sabie; ţipete de proroc vestind dărâmare şi pustiire, începură din partea călugărilor schismatici. Nimeni nu-şi putea închipui cum de se iscase jalea călugărului cărturar. El, care până atunci părea împăcat cu soarta, se zmintise de tot. Înălţându-şi trupul, cu mâinile ridicate în sus, s-ajungă parcă în slava cerului, căzu în genunchi şi apoi se prăbuşi la pământ cu fruntea în ţărână.

— Ticălosule… răcni deodată Dominic.

O nebună frământare se porni iar în rândul curtenilor. Nimeni nu cunoscuse până atunci cuvânt de ocară în gura lui Dominic; buzele lui erau dedate doar cu dulceaţa cuvântului creştin sau a înţelepciunii cuvântului cărturăresc. Dar uimirea deveni şi mai mare când Dominic sări de pe cal şi se năpusti asupra lui Cliquot.

— Ticălosule, ticălosule…

Atunci oamenii începură să se dumirească. Nebunul golise dăsagii în pulbere şi se desfăta desfăcând sulurile scrise şi aruncând în pulbere cărţile legate în scoarţe tari. Se înţelegea deznădejdea călugărului schismatic şi a lui Dominic mânie. Amândoi se osteneau pentru aceeaşi pricină, cărţile. Dominic, înverşunat, era de nerecunoscut, se preschimbase într-un vajnic luptător. Când puse mâna în gâtul nebunului, Cliquot se porni pe urlete. Curtenii începuseră să râdă. Într-adevăr, neaşteptată era întâmplarea şi

vrednică de batjocură. Şi apoi, fiecare purta pică ticălosului nebun. Regele îşi înfruntă soţii cu o privire cruntă. Clipa era prea grea pentru petrecere şi râs.

— Opreşte, Dominic.

Călugărul slobozi pe Cliquot, care plecă înjurând în toate limbile pământului. Atunci regele făcu semn poruncitor. Gâdele se apropie şi puse mâna lui groasă pe umărul călugărului cărturar. Ridicându-se din ţărână, acesta se însenină la faţă, fiindcă vedea pe Dominic cum strângea cărţile şi le tocmea cu mare grijă în saci, după ştiinţa şi cuviinţa celor ce cunosc preţuirea rândurilor scrise. Pe chipul schismaticului, nici priviri înspăimântate, nici lacrimi rugătoare. Nu mai ţipa, nu vorbea. Adevăr grăise, comoara de păzit nu era nici solia, şi nici făptura-i trupească, ci hrisoavele purtate cu atâta trudă şi grijă. Acum se găseau în mâini bune, el putea muri.

Gâdele îi făcu semn să-l urmeze. Laţul era pregătit. În drum cărturarul se opri la soţul său, care odihnea pe-o buturugă, lângă unul din saci, păzindu-l. Celălalt sac fusese luat de Dominic în spate, să-l ducă la carul cu răniţi, căci nu avea încredere în cei de faţă. După ce-şi îmbrăţişă soţul, îndesă potcapul pe cap, făcu semnul crucii şi îşi vârî gâtul în ochiul laţului. Toată lumea urmărea priveliştea. Gâdele începuse să tragă de funie cu putere. Trupul popii se înălţa încet, încet. La început mişcă mâinile de câteva ori, vrând parcă să scoată laţul din jurul gâtului. Apoi picioarele începură să-i joace.

— Uite cum joacă păpuşa din picioare... râse Glod şi începu să chiuie ca la nuntă.

Ciudat. Ziua îşi oprise parcă scăderea. Faţa osânditului se adâncea într-o lumină palidă şi se putea desluşi acum, numai după ea, întreaga înfiorare a caznei. Ochii lui, care priviseră atât de dureros, se căscaseră mari, înspăimântaţi parcă; de câteva ori capul i se smunci cu necaz; barba se zburli răzvrătită, limba ieşi din gură şi, frânt din grumaz, capul căzu într-o parte. Atunci se prăvăli şi potcapul în ţărână. Gâdele propti funia într-un ţăruş. Şi deodată, uliul se repezi de pe umărul lui Glod pe capul spânzuratului să-l ciocăne. Aceasta era învăţătura lui Glod...

Nu mai râdea nimeni. Se întunecase. Roata zilei începuse să coboare. Pâcla înserării se tot îngroşa, dar parcă rotocoalele de întuneric se desprindeau şi din trupul negru al călugărului spânzurat.

— Sfârşeşte odată... porunci regele.

Porunca lui se pierdu în golul întunericului. Nu se ştia cui îi era îndreptată. Curtenii traseră de frâu şi loviră din pinteni. Tatomir întoarse capul către ceilalţi, fără să dea vreo lămurire. Prepozitul Cristofor şi palatinul Oliver se apropiară de rege. Numai gâdele înţelesese porunca şi se îndreptă către al doilea popă schismatic. Dar, mare minune, şi mai mare spaimă. Din popa schismatic nu rămăsese decât potcapul şi antiriul, care

învelea sacul cu cărţi şi potcapul aşezat în vârf. Hoţomanul se folosise de întuneric şi de zăpăceala pricinuită de spânzurarea soţului său, se dezbrăcase binişor, minţise privirile curtenilor făcând din sac un popă, şi se mistuise în pădure. Acum o fi fost departe în codru.

CAPITOLUL DOI

1

Regele a plecat mai departe la Vişegrad. Din îndemnul lui a rămas însă palatinul Oliver, pe cât de viteaz, pe atât de dibaci la politică.

Oliver, însoţit de pater Dominic şi de căpitanul Peter Albrecht, erau găzduiţi la Bedeu, ca oaspeţi ai cneazului Dragoş. Aici sosise, la chemarea tatălui său, şi Katalin, frumoasa fiică a lui Oliver. Glod nebunul şi Domokoş, logofătul, împreună cu câţiva oameni, alcătuiau suita palatinului.

Rămăsese la Bedeu şi Crăciun, tovarăşul de arme al lui Drag Sas, feciorul lui Dragoş. Nepot al voievodului Bogdan şi cneaz de Ieud, Crăciun nu se dusese nici să-şi salute unchiul nici să-şi vadă moşia... Nu se îndura să se despartă de pater Dominic. De când îl cunoscuse pe înţeleptul călugăr parcă se născuse a doua oară... Ochii-i vedeau lucruri nici întrezărite până atunci, auzu-i prindea înţelesuri neînchipuite... şi toate izvorâte din cuvântul nepreţuitului Dominic.

Curtea din Bedeu era împrejmuită de ziduri mari, peste care abia de se zărea vârful pomilor din livada în mijlocul căreia se înălţa casa. Un pridvor larg, cu pervaz de zid şi stâlpi de piatră, făcea ocolul casei. La mijloc o uşă de stejar grea, întărită cu drugi de fier; de o parte şi de alta, ferestre mari cu ochiuri mici de geamuri prinse în cercevele de plumb şi zăbrelite.

Alături de casa mare, se afla o alta mai mică, înconjurată de straturi de flori. Era casa lui Drag Sas.

Oaspeţii fură întâmpinaţi după cum se cuvine de cele două stăpâne: doamna Anca, soţia cneazului şi doamna Sandrina, soţia lui Drag.

Doamna Anca era o femeie cucernică şi smerită. Se purta cu fuste largi şi năframă de mătase peste frunte, până la ceafă. Doamna Sandrina era o femeie încă tânără. Deşi avea băiat mare, de treisprezece ani, pielea gâtului era albă, întinsă şi lucie iar cozile ochilor se încheiau în câte un fir subţire, fără acel păiănjeniş de creţuri care vesteşte începutul bătrâneţii. Trupul strâns la mijloc nu arăta că purtase cândva cinci sarcini. Ochii mari, negri, de fată, şi mâinile lungi şi albe, cu mişcări alene, făceau să zăbovească privirile asupra ei.

La curtea din Bedeu luaseră fiinţă prietenii mari. Deşi oaspeţii se nimeriseră a fi din părţi de ţară depărtate şi felurite, se legaseră între ei, parcă tocmai prin asta. Multă vreme înainte, între aceşti boieri, domnise numai pizmă şi duşmănie. Prinşi între vrăjmăşia ţărilor din jur, neliniştea pricinuită de războaie se încuibase în ei. Stăpâni necruţători peste cnezatele lor, ei îşi petreceau timpul în neîntrerupte hărţuieli, târându-şi oamenii şi pe ţărani în lupte necurmate. Năvălirile tătarilor îi învăţaseră că trebuie să fie

uniţi în faţa marilor primejdii care-i ameninţau dinafară. De acest fapt se folosise voievodul Ştefan ca să aducă ordine într-o lume dezbinată, şi mai în urmă, Bogdan, fiul lui Ştefan, care izbutise să înfrângă pornirile pizmaşe şi dorul de jaf, punând ca temei de viaţă, dreptatea obiceiului din bătrâni şi cinstea legii creştine.

Pe lângă cnejii maramureşeni, Vizuină, Bechea, Verlam, Prisacă, Corlat, Prepeliţă şi alţii, veniţi să-i ureze bun sosit stăpânului, se mai afla şi boierul Sava Moldoveanul, stăpân pe întinse ţinuturi din Câmpulungul-Moldovenesc. Venise ca de obicei, ca să facă învoială pentru scoborâtul oilor. Dar acum mai avea el şi un alt îndemn... Voia să vestească pe voievodul Bogdan şi pe ceilalţi cneji maramureşeni, că Moldova e golită, tătarii sunt pe sfârşite şi că pământul cheamă oameni. Şi fiindcă avea să zăbovească mai mult timp în ţara Maramureşului o adusese cu sine şi pe fiica sa Albioara.

Sosise apoi din părţile Transilvaniei, tânărul Aldea, despre care epitropul său, părintele Ioanichie, care îl însoţea, spunea că e scoborâtor direct din sămânţa împăratului Ioniţă. Aldea era un tânăr cuceritor. Cuviincios, smerit dar grabnic la înfăptuire, din primele clipe el îşi atrăgea asupra-şi privirile binevoitoare ale tuturor.

Printre oaspeţi se aflau însă şi alţii, mânaţi de gânduri străine, unele mărturisite, altele nu. Împreună cu boierul Sava, sosise şi principele Ivanko, cu care se cunoştea având moşii învecinate. Ivanko era nepotul marelui principe al Moscovei, Ivan Kaliţa şi se trăgea din neamul Berladnicilor, fiind strănepot al acelui Ivanko Rostislavici, care, alungat din Rusia, se aciuise în ţara de-i zice a Berladului, aşezată între munţi şi Nistru. Ca urmaş al acestuia, se socotea îndreptăţit să stăpânească ţara Berladului... Acum, când tătarii erau pe ducă, era momentul prielnic să pună mâna pe acest ţinut, pe care îl râvneau şi alţii. Şi de aceea umbla el lela, de colo-colo, ca să iscodească pe cine s-ar putea bizui şi cine i-ar putea fi vrăjmaş.

Mai era apoi Sofronie, preot bulgar, despre care nimeni nu putea spune când şi cum ajunsese la Bedeu, şi încă temeinic înscăunat de către Doamna Anca, pe care o momise cu gânduri de înălţătoarea slavă: avea să-i ridice, cu meşteri bulgari, mândră mănăstire la Peri, să-i rămână numele de pomenire... Şi astfel, avea să-şi împlinească, sub oblăduirea preacuvioasei doamne, şi gândurile lui nemărturisite... Căci Sofronie era trimis de Ohrida să cucerească pentru limba slavonă, această cetate care era Maramureşul, în care preoţii ţineau încă Sfânta Slujbă în limba vlahă şi în care până acum nicio învăţătură, de niciun fel, venită dinafară nu lăsase urmă. Oamenii ăştia nu aveau ochi şi urechi decât pentru obiceiurile din străbuni.

De altfel şi Ioanichie, epitropul lui Aldea, tot cu astfel de gânduri îl îndrumase pe tânăr să purceadă la această călătorie. Numai că el vedea

altcumva lucrurile. Ioanichie era preot bogomil şi căuta tocmai să se folosească de limba obştei pentru a propovădui singura adevărată credinţă, care fiinţa în legea bogomilă.[2]

2

Odaia cea mare a lui Dragoş aducea a chilie monahală. La mijloc, masă mare în patru colţuri, acoperită cu velniţă minunat ţesută, iar de jur-împrejur, scaune de lemn cu speteze înalte. Trei ferestre într-un perete dau în grădină. Între ferestre, icoane prinse între ştergare de borangic şi cu candelă sub ele. Pe celălalt perete, o icoană mare a Sfintei Fecioare Maria, prinsă pe scoarţă. Pe lângă pereţi, laviţe de lemn, acoperite cu cergă albă şi perne frumos lucrate. Podele de scânduri, curat frecate dar fără niciun covor. În faţa fiecărei icoane, lumânărare, sfeşnice mari de altar, cu lumânări multe. Niciun semn de voinicie, nicio unealtă de luptă... Astea le avea cneazul în odaia lui. Aici, stăpânea pofta doamnei Anca, femeia lui Dumnezeu, iubitoare de oameni şi iubitoare de Hristos.

Adunaţi în jurul mesei, oaspeţii întârziaseră la vorbă, în timp ce doamna Anca îngrijea candelele, le împrospăta cu untdelemn şi feştile de iască. Un fir de tămâie, strecurat în lumina candelei, înmiresma aerul încăperii.

— I-a fost uşor lui Burebista, spunea Sava, să unească la primejdie pe toţi cnejii şi ţăranii, fiindcă ţara era bogată în oameni... Bogăţia cea mare a ţării sunt oamenii... Şi iată că noi, cei din Moldova am început a sărăci. De aceea am venit la voi, să dau de ştire că e pământ mult de la Dumnezeu şi roditor... şi tătarii sunt puţini şi pe ducă... Şi ar fi păcat să se înstăpânească alte neamuri, când neamul nostru moldovean e tot una cu voi cei din Maramureş... Nu uitaţi pe Burebista... În ţara lui un neam este şi toţi ne tragem din el... Asta e totul, să ai neamul... Bogdan s-a învoit să sloboadă boierii să rămână în ţara Moldei şi fiecare ce pădure va runcului, a lui şi a neamului lui să fie, dimpreună cu tot pământul din jur. Bogată în oameni şi cu ajutorul cavalerilor, acei viteji cavaleri teutoni şi templieri care au alungat pe tătari şi învaţă pe oameni meşteşuguri, avem să facem din Moldova şi Maramureş, o ţară mândră.

Oliver nu-şi credea urechilor... Spumega de mânie dar se stăpâni.

---

[2] Bogomil – Adept al bogomilismului, o doctrină creştină eretică, bazată pe dualismul binelui şi al răului. A fost influenţată de gnosticism. Larg răspândită în secolele X–XV, mai cu seamă în Peninsula Balcanică şi în Rusia. Având un caracter antifeudal a fost aspru persecutată. Conform tradiţiei se socoteşte că ea a fost fondată de preotul Bogomil, care a predicat în Bulgaria între 927–950 e.n.

— Aşa ceva nu se poate, spuse el cu toată liniştea de care fu în stare. Această ţară va fi o marcă regală şi în curând vom lua măsurile de cuviinţă pentru aceasta.

— Eu vă sfătuiesc să nu uitaţi încă pe tătari, rânji Ivanko.

— Eu îi cunosc, spuse Sava... Am văzut şi focul şi pârjolul lăsat de ei.

— Dar nu i-ai văzut la luptă... sunt îngrozitori. Nu ştiu dacă în iad îi mai mare groaza.

Oliver clocotea. Trebuia să pună rânduială în ţara asta, unde fiecare făcea şi spunea ce îl tăia capul. Şi, nemaiputând răbda, se sculă de la masă. Când cu toţii ajunseră în pridvor, la poartă se înfăţişară doi străini.

— Sunt cumani!... strigă Aldea... Îi cunosc după port.

Într-adevăr, erau doi soli trimişi de Ghiurli-Orman, căpetenia cumană, să-l caute pe pater Dominic, despre care auzise că e mare vraci. O nemaipomenită nenorocire se abătuse asupra capului lui: doi copii arşi... şi era încredinţat că pater Dominic îi poate tămădui.

Oliver îi lăsă pe toţi în plata domnului şi făcând semn lui Dragoş să-l urmeze, intră la el în cămară.

*

Pe Oliver îl strângeau pereţii şi ţeasta îi sta să plesnească... Dragoş se uita la el în tăcere. Îi era parcă milă, dar nici bine nu putea înţelege de ce atâta zbucium.

Pe încetul palatinul se mai potoli şi gândurile-i învolburate îşi găseau vad spre lumină. El venise aici cu porunci bine lămurite: trebuia să preschimbe Maramureşul în comitat. Era lucru ştiut, că de multă vreme regele încerca să-l facă pe Bogdan să primească o „nova donatio". În felul acesta voievodul ar fi devenit un nobil maghiar şi voievodatul înceta să mai existe. Numai că Bogdan se încăpăţâna să nu primească. De aceea şi dăduse el pământ cumanilor, să-şi facă tabără la Strâmtura... Cumanii erau sălbatici, dar viteji. Luptaseră şi în oastea lui Basarab şi erau oricând gata de luptă. Nu era greu de înţeles că Bogdan îi ţinea lângă el ca să aibă la îndemână o oştire de oameni viteji şi recunoscători, căci sălbaticii sunt cei mai de credinţă oameni.

Bogdan nu se răzvrătise pe faţă... Nu spunea vorbe potrivnice regelui... Numai că parcă era surd... Şi iată că acum, hotăra şi de soarta Moldovei, fără teamă şi fără ruşine. Asta parcă îl îndârjea cel mai mult pe Oliver. Dacă voievodul ar fi umblat cu intrigi şi urzeli, i-ar fi fost uşor să-i vie de hac. Dar nu... Bogdan făcea totul în văzul lumii, simplu, de parcă lucrul era de la sine înţeles... Şi Oliver îşi dădea seama că, de fapt, în fundul sufletului său îi era teamă...

Înverşunarea palatinului trezise în Dragoş noian de amintiri legate de Bogdan.

...Şi-l amintea în fel de fel de împrejurări. Iată-i călărind amândoi în drum spre Ieud, spre Sighet sau spre Câmpulung, înaintând domol, fără să privească şi fără să-şi spună un cuvânt, într-o tăcere adâncă, încât numai foşnetul ierbii şi scârţâitul şeilor le ţineau de urât... Iată-i puşi la luptă dreaptă, văr cu văr, Bogdan cu barba înspicată de fire argintii, dar cu ochi sălbatici, lucind sub sprâncenele stufoase, plecând la pământ pe văru-său cu părul mai negru decât cărbunele şi trupul cruce de stejar... Sau gonind la vânătoare, cu botul calului aproape de coada sălbăticiunii, tăind turma sălbatică, lovind fără milă, când în stânga, când în dreapta, cu spada sau cuţitul său cel lung, făcându-şi loc printre coamele în vânt, coarnele îndoite şi boturile ridicate... Îl mai vedea şi altcum... cărturar, ostaş, om de condei şi bun ţintaş. Învăţase de mic toate meşteşugurile de lipsă unui voievod...

Dar el, Dragoş, nu se simţise nicicând la îndemână alături de acest văr al său. De aceea se lăsă uşor îmbiat de vorba palatinului.

...Regele era grăbit. Răzvrătirea lui Basarab şi înfrângerea suferită îi stăteau ca un ghimpe şi se temea să nu se întâmple la fel cu Transilvania şi Maramureşul... Apoi mai era şi Moldova, care trebuia cucerită, ca să fie pavăză între tătari şi regat. Pentru început aveau să o decreteze domeniu de vânătoare. Apoi aveau să meargă să vadă cu ochii lor, ce era adevărat din poveştile lui Sava... Mai ales pomenirea cavalerilor umbrea chipul lui Oliver şi-i adâncea cuta dintre sprâncene.

Dar pentru toate acestea era lipsă de bani... Ori, sprijiniţi de Bogdan, oamenii se împotriveau să plătească dările cuvenite regelui. Oliver era însărcinat să vegheze ca fără pic de zăbavă, să se silească darea „portalis", pe care trebuia s-o plătească tot omul care avea la casă poartă destul de înaltă ca să intre căruţa încărcată cu fân; căci acela care poate să încarce aşa de mult o căruţă încât se cere poartă mare acela poate plăti şi darea... şi nu vor fi iertaţi de dare decât aceia care locuiau mai multe familii în aceeaşi curte.

Mai erau apoi şi legile, care trebuiau să fie aceleaşi în toate ţinuturile crăieşti... În curând avea să vină carte scrisă, dar până atunci porunca regelui era să nu se facă, în niciun caz, judecată fără „Judices Nobilium"...

Viteaz ne-ntrecut în război, Dragoş era un om paşnic în viaţa de toate zilele şi legământul faţă de rege era un drum drept, pe măsura firii lui credincioase şi iubitoare de tihnă. Unde mai pui că ajutând pe rege să facă din Maramureş un comitat, putea şi el să devină nobil... şi asta însemna mult... Şi Dragoş se învoi să rămână supus credincios al regelui.

Însoţit de Albioara, pater Dominic ajunse aproape de sălaşul cumanilor de la Strâmtura. În curând se ivi în faţa lor un om înalt, negricios la faţă, cu mustăţi mari, negre, lăsate în jos. Era îmbrăcat în haine de piele, pantaloni negri şi cizme. La brâu purta cuţitele şi un lanţ de argint.

— Eu sunt Ghiurli-Orman, spuse el şi după felul vorbei se înţelegea a fi căpetenia sălaşului.

Apoi începură să se arate bordeiele săpate în pământ şi chiar căsuţe, dar fără nicio îngrădire. Apropiindu-se de una din căsuţe, Ghiurli-Orman spuse:

— Aici se găsesc... Aceste două femei sunt ale mele şi aceşti doi copii arşi sunt ai mei...

Preotul spuse cu glas scăzut Albioarei:

— Aici trebuie făcută o mare lucrare creştinească. Ei sunt păgâni...

— Eu v-am adus, voi să-i tămăduiţi, încheie căpetenia cumană.

— Mântuirea nu-i numai în puterile mele, spuse pater Dominic. Dumnezeu să-mi dea puterea de lipsă...

Omul nu înţelese şi plecă. Chiar la intrare, pe o laviţă acoperită cu un ţol roşu, zăceau cei doi copii. Tot corpul le era carne vie. Preotul desfăcu săculeţul şi scoase o ulcică cu alifie. Copiii ţipau cu deznădejde, mamele se frământau pe loc. Părintele Dominic scoase şi o lopăţică şi începu să ungă trupurile arse. Pe măsură ce întindea dresul, ţipetele se mulcomeau, şi când trupurile fură unse în întregime, copiii adormiră. Femeile păreau înnebunite de bucurie... Vorbeau în limbajul lor neînţeles, dar de bună seamă le mulţămeau. Apoi una din ele scoase de la gât un şirag de mărgele şi-l întinse Albioarei. Fata se împotrivi, apoi întrebă:

— Sunt botezaţi copiii?

Femeile nu înţeleseră şi preotul le spuse:

— Veniţi după-masă la curte, să vă învăţ ce trebuie să faceţi ca să vă vindecaţi copiii... şi ele înţeleseră acum.

*

La prânzul de duminecă, care aduna după obiceiul unguresc, pe bărbaţi şi femei, Albioara povestea cu multă însufleţire ceea ce văzuse în sălaşul cumanilor. Şi la ei în Câmpulungul Moldei se găseau necredincioşi tătari şi ucrainieni, dar parcă nu erau într-atât de păgâni ca aceşti sălbatici cumani, care nu ştiau de Sfânta Fecioară şi de naşterea minunată a Domnului nostru Isus Hristos. Se închinau focului şi la idoli de lut, iar fiecare bărbat avea mai multe femei.

— De ce te înspăimânţi, domniţă?... chicoti prinţul Ivanko. Şi tătarii au drept la mai multe neveste...

— Şi ei sunt păgâni... spuse Albioara.

— Nu sunt... se împotrivi principele, ei fiind de lege mahomedană ascultă şi de Moise şi de Hristos şi de Arhanghelul Gabriel.

Nu o dată se grozăvise Ivanko, lăudând credinţa lui Mahomed, dar acum gluma lui cădea în pofida şi sila oaspeţilor. Colţul gurii ridicase mustaţa şi sprânceana îi sta frântă deasupra ochiului.

Albioara asculta în tăcere. Vorba principelui îi amintea de întâmplări din nu prea îndepărtata ei copilărie. Călătoria la Bedeu schimbase multe din gândurile ei. Şi totuşi, ajungea mereu la aceleaşi amintiri din ţara ei scumpă, la zilele ce se perindaseră atât de fericite în tovărăşia călugărilor catolici din Câmpulung, care o învăţau cum să preţuiască sfinţenia Prea Curatei Născătoare de Dumnezeu şi jertfa pentru noi oamenii, a lui Isus Hristos, Dumnezeul-om, şi-i deschidea nădejdea de fericire întreagă, cum numai credinţa în Dumnezeu ţi-o poate aduce. Nu-i ieşea din minte amintirea ţării Moldei, cu şuviţele de apă călduţă vara şi şuvoaiele de apă turbată primăvara, năpustită din munţi până-n Siret, cu pământul care duhnea un miros nespus de dulce şi cu râpele argiloase ameţitoare la privit, ţară atât de apropiată prin cuget, dar atât de îndepărtată prin vorba oamenilor.

— Dar şi la noi, la creştini, este acest obicei, spunea Ivanko, şi mai în batjocură... fiecare bărbat are mai multe femei.

Albioara însă nu se lăsă înfricată de batjocura principelui.

— Acest obicei este păgân...

— Şi la noi, fiecare bărbat are mai multe femei, îi făcea Ivanko în necaz. Drept, că acest obicei are curs pe sub ascuns... Şi tot astfel fiecare femeie are mai mulţi bărbaţi... Nu-i drept, domniţă Katalin?...

Katalin, picior peste picior, cu mâinile cerc în jurul genunchiului, asculta legănându-şi uşor trupul. Tunica verde de catifea îi strângea trupul, cizmele roşii din piele moale se mlădiau pe pulpele tari şi sub căciuliţa de astrahan se rotunjea părul, într-o coroană prinsă în două paftale de cosiţe negre. Se legăna uşor domniţa Katalin, privind în sus şi atunci zarea gâtului se întindea în arc subţire, aripile nărilor pâlpâiau uşor ca suflate de vânt şi ochii se pierdeau sub pleoapele pe jumătate căzute. Părea pierdută în cele depărtări... Dar pe sub genele lungi ea îl privea pe Crăciun. Ochii ei îl chemau stăruitor sau se dăruiau cu prisosinţă ca să aducă măcar pentru o clipă privirea tânărului asupra-şi.

— Asta nu-i adevărat!... strigă Albioara.

— Ba-i adevărat, se amestecă acum şi Katalin... cel puţin aşa-i la curtea din Vişegrad...

Îşi împreunase degetele mâinilor înapoia cefei, ca să-şi legene capul pe spate şi să-şi salte pieptul şi surâdea lui Crăciun.

— Răul vine de la acei vlădici şi preoţi, se băgă în vorbă şi Ioanichie, pui de vipere şi năpârci, care punând lumina sub obroc, apără toate fărădelegile şi ticăloşiile oamenilor, în loc să pună mâna pe funie şi să-i gonească din templu... şi se opri ca şi cum i-ar fi părut rău de cele spuse.

— Ar fi o mare înfăptuire să creştinăm pe cumani, îndulci vorba Dominic.

— Decât să ne pierdem vremea cu învăţătura Sfintei Treimi şi cu botezul, ar fi mai bine să-i silim a-şi împrejmui curţile cu gard, cum au început să facă iobagii. Proprietatea este cel dintâi semn de civilizaţie... spuse căpitanul Albrecht.

— Iată un mare adevăr, sări cneazul Prepeliţă. Acesta-i un gând scump mie chiar dacă e prigonit de cei ce se încăpăţânează în negura unor judecăţi vechi.

Şi începură vorbă aprinsă dacă trebuie sau nu să creştineze pe cumani. Principele socotea că aceştia erau fericiţi în starea de sălbăticie în care se aflau, cu focul şi idolii lor, dar părintele Dominic susţinea că ei nu puteau cunoaşte adevărata fericire, fiindcă adevărata fericire numai în Isus se poate dobândi.

— Eu sunt sigură că până la urmă vor primi botezul... spuse Albioara sub imboldul unei puteri lăuntrice.

Simţea ţintiţi asupra-i ochii tuturor, dar îşi păstra cumpătul şi de pe chipul ei se revărsau ape fierbinţi de bunătate creştină, în timp ce în ochii principelui stăpânea un licăr de batjocură.

— Pentru asta le-ar fi de lipsă liturghia în limba slavonă, spuse Sofronie cu patimă.

— De ce numaidecât slavonă? întrebă Dominic. Doar mai sunt trei limbi care pot cuprinde şi tălmăci pe Dumnezeu potrivit Duhului Sfânt şi acele limbi sunt: limba ebraică, greaca şi latină.

— Cea greacă nu!... ţipă îndrăcit Sofronie.

— Şi nici cea ebraică... se amestecă Oliver, limba cămătarilor şi a iudeilor.

— Atunci limba latină, spuse Albioara blajin.

— Ba numai limba obştei poate aduce lumină în cugetul neştiutorilor, se încumetă Ioanichie.

Câtă înverşunare asupra acestui păgânesc obicei al botezului, cugeta Ioanichie... Apa este lucrarea lui Satanail care se ascunde în ea. Adevăratul botez se săvârşeşte prin fapta bună; iar ca semn de legătură cu obştea era îndeajuns atingerea copilului cu Evanghelia Sfântului Ion, adevăratul evanghelist al cuvântului lui Dumnezeu.

Zadarnic îşi cheltuise întru multe feluri propovedaniile sale... se izbea la fiece pas de mulţimea dracilor, împotriva cărora se simţea tot mai neputincios. Fiindcă numai ca lucrări ale satanei trebuiau socotite

îndeplinirea acelor îndatoriri abătute potop asupra copilului şi părinţilor, pregătitoare botezului, toate având ca simbol înălţarea crucii, fără să ştie nenorociţii, că prin cruce nu înălţau credinţa în Isus Hristos, ci dimpotrivă, o defăimau... crucefiind – prin moartea lui Isus pe ea – un blestem trupesc şi o batjocură, iar nu o înălţare. Dar zadarnic, orbirea celor proşti şi surzenia celor ce n-ascultau, îi făceau să nu cunoască preţul Duhului.

Dar trebuia să fie cu mare băgare de seamă. Cunoştea teama oamenilor nepregătiţi împotriva adevărurilor adevărate şi uşurinţa cu care se lăsau momiţi de obiceiurile şi datina preoţilor. Din pricina unei greşeli, folosind mijloace pripite, ei bogomilii, adevăraţi creştini şi oameni buni – cum se numeau între ei, potrivit faptelor lor cereşti – fuseseră prigoniţi şi alungaţi. Abia în ţara lui Basarab găsiseră adăpost la preoţii pe care-i ajutau să slujească liturghia în limba obştei, împotriva preoţilor bulgari care se căzneau să alunge limba obştei din liturghia sfântă, altă ispită a lui Satanail... Căci potrivit învăţăturii Duhului Sfânt, fiecare neam va asculta Sfânta Slujbă în limba lui... Dar iată că acum şi Basarab se pornise împotriva lor... Şi îşi zicea să fie viclean ca mâţa bătrână şi prevăzător ca iepurele care doarme cu ochii deschişi.

4

Dragoş se sculase mai devreme ca de obicei. Dormise rău din pricina multor gânduri care i se învălmăşeau în cap. Îndată ce somnul pornea a miji din ochi şi a pogorî în pleoapele grele, un gând mai ascuţit străpungea pânza mişcătoare a visului, ca să-i irumpă în creştet ca o faptă aevea. Vorbele scăpărate în înverşunare dovedeau adevăruri nebănuite de el, şi-l pătrunseseră adânc şi cu putere. Zadarnic se străduia să le sleiască puterea, zadarnic încerca să se lepede de ele... Le simţea sarcini grele, înglodate în suflet şi pline de putere, gata să răbufnească afară... Regele şi darea portalis... cavalerii şi călugării din Moldova... Basarab şi limba slavonă... limba obştei... Multe şi felurite gânduri, care-i cereau parcă lui răspuns.

Ziua se arăta frumoasă şi răcoroasă. În curtea plină, părul vitelor sclipea în albastrul strălucitor al dimineţii. Mugetul cirezilor, behăitul turmelor şi nechezatul cailor, desfătau sufletul oricărui gospodar mai mult decât poleiul de aur al răsăritului. Dar lui Dragoş nu-i era sufletul îndemnat spre folosul roadei. Tot mai bine i se desluşea că omul are două soiuri de îndatoriri. Pe de o parte, trebuia să are, să vâneze şi să pescuiască, iar pe de alta, trebuia să asculte liturghia şi încă numai într-o anumită limbă. Dacă ţelul prim era limpede şi lesne de priceput, mai greu erau de înţeles pricinile iscate de cerinţele duhului.

De ce să se facă ceartă pentru Sfânta Evanghelie şi pentru limba în care să se slujească? Adesea vorba mai mult împiedecă duhul şi slujba sfântă stă mai ales în unirea inimii cu Domnul. Or, inima, o singură limbă, glăsuieşte pentru toţi oamenii... Şi în nedumerirea lui trimise un slujitor după Aldea. Dintre atâţia bărbaţi, unii viteji în războaie, alţii falnici în ştiinţă, el avea lipsă în aceste clipe, de ajutorul unui ins în primăvara tinereţii, care, singur, părea a nu fi îngrijit de dorul vorbelor alese şi de mândria faptelor vitejeşti, ci pătruns de Duhul lui Hristos, căuta mai ales buna orânduială din lăuntrul sufletului.

Nu după multă întârziere se înfăţişă Aldea. Tânărul se scula înaintea tuturor şi se culca în urma lor, ca să poată cinsti pe Dumnezeu în liniştea de cuviinţă şi să nu se risipească în vremelniciile de afară.

— Fiule, îl agrăi Dragoş, vorba noastră de aseară mi-a turburat hodina, dovedindu-mi gânduri şi dorinţe foarte depărtate de poruncile şi îndemnurile sufletului meu. Fii bun şi lămureşte-mă...

— Mărite Doamne, n-aş vrea ca puţina mea ştiinţă să fie pentru mine prilej de trufie. Vârsta mea...

— Nu-mi vorbi de vârstă, îl întrerupse Dragoş. Judecăţile lui Dumnezeu sunt de obicei ascunse şi omul înţelept nu pregetă să le caute chiar la cei săraci cu duhul, necum la copii şi nevârstnici. Vorbeşte, fiul meu... Mă simt vrednic să primesc adevărul de la tine.

— Mărite Doamne, fiindcă tu aştepţi de la mine adevărul, eu îţi voi deschide inima ca pe o floare de mac, să-i cunoşti frumuseţea dar şi goliciunea. După câte ai aflat, se spune că sunt os de Domn. Eu însă nu ştiu asta decât numai din auzite, fiindcă de mic m-am trezit, nu în palat domnesc, ci în casa unchiului meu, Petre din Arpaş de lângă Olt. De la el şi de la – fie iertată – mătuşa Achilina, am aflat că sunt coborâtor din neam domnesc. Mi-au spus că între răposatul tatăl meu şi Basarab era vifor de duşmănie şi îndelungă risipă de prigoană. Şi această întunecime a ochilor, şi acest lucru străin între oameni de acelaşi sânge, au purces din neînţelegerea iscată din folosirea limbii. Căci iată acum, oamenilor secându-li-se pâraiele de slavă ale duhului şi pământului au ridicat stăvilarul altei patimi a firii: cearta pentru limbă... Şi fiindcă Basarab înclina către limba bulgară iar tata ducea luptă întru apărarea limbii obştei, s-a iscat pricină de ceartă şi s-au pornit unul împotriva celuilalt cu înverşunate gânduri de pismă şi viclenie... Dar înainte-ne se arată părintele Ioanichie... El ştie mai bine ca mine toate...

Părintele Ioanichie se apropia ca şi cum ar fi ştiut că este lipsă de el.

— Părinte Ioanichie, strigă Aldea, vino încoace... Domnul Dragoş doreşte să cunoască adevărul asupra mea. Povesteşte-i tu, eu fiind foarte sărac în amintiri...

În Ioanichie, nădejdea strigă cu glas tare. Ca ochii de şarpe sclipeau privirile lui pe sub sprâncenele stufoase. Era un bun prilej pentru propovăduitor să agaţe un suflet necredincios şi să-l adune de pe drumul îmbelşugatelor erezii a ortodocşilor şi catolicilor. Dar trebuia să fie cu mare băgare de seamă. Să nu fie prea pripelnic la vorbă faţă de necredincioşi, ca nu cumva, în loc de folos să se aleagă numai cu pagubă. De aceea începu cu mare ocol povestirea sa.

— Drept glăsuieşte acest fecior, întrucât sufletul său nu cunoaşte nici minciuna, nici viclenia. Dar ca să înţelegi povestirea mea, trebuie să ne întoarcem cu o sută de ani în urmă, când un grec cu numele Manastra, intrând pe furiş în cortul lui Ioniţă Caloian, marele împărat al valahilor şi bulgarilor, l-a ucis cu mâna sa... Ucigaşul fusese bine plătit de împăratul din Niceea. Toate aceste fapte le cunosc din cronica unui mare cărturar, Georgius Cochimos, ca şi din spusele unui călugăr Ifrim, care a trăit la curtea lui Ioniţă şi a scris despre acele îngrozitoare întâmplări... Astfel a pierit, prin viclenie, unul din cei mai mari împăraţi ai lumii, lăsând doi fii, dintre care cel mai mic a fost trimis la Roma pentru învăţătură, iar cel mai mare, Vasile, a fugit la stânga Dunării, la rudele mamii sale, iar tronul imperiului a fost stăpânit de un nepot al împăratului, cu numele Borilă... Pe vremea aceea întreaga obşte se ţinea de credinţa bogomililor, care se întinsese pe tot cuprinsul lumii, şi în Italia şi în Francia. Dar Borilă s-a dovedit mare vrăjmaş acestor drept-credincioşi şi oameni buni, şi a început a-i goni din răsputeri. Mulţi oameni buni, cum se numesc bogomilii, au fugit unde au putut, unii în Grecia, alţii peste Dunăre în ţara care azi este ţara lui Basarab şi care pe acele timpuri, împărţită în mai multe ţinuturi, avea lipsă de oameni harnici şi buni, cum s-au dovedit a fi bogomilii... Bogomilii care ridicaseră pe Ioniţă, lipsiră pe Borilă de sprijinul lor şi astfel acest nevrednic pieri ca un mişel, căci Ion, fiul lui Assan şi nepot al lui Ioniţă, s-a întors cu mare oştire, ridicată chiar din obştea din stânga Dunării, toţi bogomili... şi cu ea veniră împotriva lui Borilă, pe care-l învinseră, îl orbiră şi-i luară scaunul domnesc, întemeind din nou imperiul lui Ioniţă, cu ajutorul acelor cinstiţi oameni buni, bogomilii. Prin vitejia, dar mai ales prin omenia sa faţă de bogomili, Ion Assan şi-a întins stăpânirea de la Adrianopol până la Ragusa, adică între două mări... După moartea lui Ion Assan a urmat fiul său, Căliman, apoi Mihail al II-lea, care fu ucis de Căliman al II-lea, ultimul domn din neamul lui Assan... Trăiesc însă urmaşii lui Vasile, fiul lui Ioniţă, şi acest tânăr, cu numele Aldea, e cel mai vârstnic dintre ei toţi.

Călugărul Ifrim credea că lupta dintre bogomili şi bulgari era pentru întâietatea limbii... şi iată că lupta se duce mai departe. Basarab sprijină pe bulgari, iar acest tânăr Aldea, care este nepot de fiu lui Vasile, are menirea să

întemeieze din nou imperiul lui Ioniţă şi deci să adune la el pe toţi cei de-o limbă cu el.

— Iată ce nu pot înţelege, spuse Dragoş, să faci atâta necaz şi să pricinuieşti nelegiuiri şi chiar vărsare de sânge pentru o atât de neînsemnată pricină, limba, ca şi cum nu toate limbile ar fi lăsate de Dumnezeu, pentru înţelegerea oamenilor şi nu pentru dezbinarea lor.

— Ceva nu mi-a putut lămuri nici prea înţeleptul Ifrim în scrierea sa... Oare deosebirile de credinţă despart limbile, sau dimpotrivă, deosebirea de limbă pricinuieşte despărţirea credinţelor?

— Credinţa este temeiul tuturor proştilor, se băgă în vorbă Ivanko, care se apropiase pe furiş.

Ioanichie tresari speriat la auzul vocii neaşteptate. Ar fi vrut să fugă, dar nu era potrivit să-şi arate teama sau duşmănia împotriva principelui, şi de aceea îşi urmă vorba.

— În această ceartă pentru limbă s-a amestecat şi papa de la Roma.

— Eram sigur... râse Ivanko. Nu se află întâmplare pe pământ în care locţiitorul lui Dumnezeu pe pământ să nu-şi vâre nasul!

Ioanichie, care duşmănea pe papă, se lăsă prins...

Oarecum înspăimântat de cele aflate de la Ioanichie, Aldea alergă să găsească pe pater Dominic, singurul în măsură să-i dea sfat şi ajutor. Dominic era cu Crăciun şi tălmăcea un hrisov din latineşte. Amândoi ascultară cu luare-aminte povestirea tânărului.

— Iată despre ce nu grăieşte Ioanichie, despre Cuvânt... Cuvântul e cu mult mai mult decât ceea ce pare să fie. Evanghelistul Ion identifică pe Dumnezeu cu Cuvântul. Cuvântul aduce o parte din necunoscut în cunoaşterea noastră şi tot el este trâmbiţa prin care sufletul nostru vesteşte tot adâncul misterului din noi... Cuvântul este singurul tălmaci al nesfârşitului şi nepătrunsului adânc al lui Dumnezeu...

— Dar Ioanichie se foloseşte de cuvânt ca să adeverească învăţătura bogomilă...

— Greşeala asta o făptuiesc toţi cei care abat rostul Cuvântului de la un gând dumnezeiesc la o socoteală lumească...

— El crede că limba obştei a ajutat lui Ioniţă şi tuturor din neamul Assaneştilor, să întemeieze măreţul lor imperiu.

— Aici are dreptate... Fără o limbă a lui, omul s-ar pierde în lume şi nu s-ar mai deosebi de lucruri. Limba leagă pe om de pământ cu lanţuri grele; şi tot limba rupe lanţurile şi avântă pe om spre Dumnezeu. Limba face pe om, prin datorie, rob al pământului şi tot ea îi dă, prin iubire, libertatea de a ajunge la Dumnezeu... De aceea toţi oamenii care vor cu adevărat să se mândrească de a fi făpturile lui Dumnezeu, cunosc două limbi: limba lor

obştească, pentru datorinţele pământului... şi limba hărăzită de Dumnezeu iubirii, şi care e una singură, limba Sfântului Scaun, limba latină... Fiindcă în îndeletnicirile lui orice om, care e Om, trebuie să asculte de îndatoririle poruncite de stăpânul său şi de cele poruncite de locţiitorul lui Dumnezeu pe pământ, care e papa şi locuieşte la Roma...

— Ioanichie crede că slujba sfântă trebuie slujită în limba obştei, aşa cum face părintele Filipaş.

— Nici aici nu greşeşte, fiindcă acest neam nu este pregătit prin firea sa, să primească tainele în altă limbă.

5

Luca, cel mai mic dintre fraţii Ludu, se înfăţişă înaintea lui Dragoş, însoţit de Ileana, fata popii Filipaş, aducând plocon două cămeşi şi două perne, lucrate de fată. Băiatul lăsase în curte ploconul său, un mânz şi un ied, fiindcă aveau să se căsătorească şi cum cneazul şi doamna Anca aveau să le fie naşi, ei veneau să-i reamintească făgăduiala şi ziua căsătoriei. Principele, văzând perechea, izbucni în râs.

— Mă!... tu o să omori floarea asta de fată.

Într-adevăr, fata popii Filipaş era firavă, albă la faţă, cu ochii albastru-vineţiu de cicoare şi parcă rămăsese în copilărie, ca o păpuşă pe care te temi să pui mâna să nu se strice. Şi fiindcă feciorul nu răspunse nimic, principele făcu încă o dată:

— Mă!... tu o să striveşti mândreţea asta de fată.

Dragoş luă vorba şi făgădui celor doi încredinţaţi că nu-şi uită îndatorirea de naş şi că va avea grijă de ospăţul pentru nuntă. După ce cneazul le mai spuse câteva cuvinte binevoitoare despre îndatoririle lor de soţ şi soţie, cei doi tineri plecară cu cnezina la ţesătorie să ducă ploconul.

Abia plecară cei doi tineri că principele, adulmecând parcă aerul curat lăsat de fată, nu putu să se împotrivească ispitei.

— Frumoase fete se găsesc pe aici.

Apoi către Dragoş:

— Cneazule, dumneata te foloseşti de „ius primum noctis" sau fiindcă ai început să încărunţeşti, l-ai trecut lui Drag?

O tăcere grea se lăsă după vorba nechibzuită a principelui.

— Ei, lăsaţi chipurile astea de înmormântare, făcu el. Suntem între bărbaţi... şi chiar dacă ar fi şi femei... ăsta e un drept!

— Dreptul ăsta noi nu-l cunoaştem, făcu Dragoş oţărât.

— Îl cunosc toţi seniorii, fie că sunt din apus, fie că sunt din răsărit... sau vă opreşte Bogdan să fiţi seniori?

*

Abia plecase Luca şi pe poartă se iviră fraţii lui: Balin, Zaharia şi Pălcuş. Veneau încet şi gânditori, ca oamenii bântuiţi de necaz. Cneazul le cunoştea oful şi de bunăseamă el aflaseră de venirea fratelui mai mic la curte şi soseau toţi trei să iscodească şi să strice învoiala făcută fără ştirea lor.

Ajunşi la scară, ei se înşirară după vârstă, şi Balin, cel mai mare, începu să-şi spună păsul.

— Mare bucurie pe capul nostru şi însurătoarea celui mai mic dintre noi, care ne-a fost nu numai frate, ci şi copil... Dar iată că acest copil, în loc să se cuminţească însurându-se, a înnebunit... Vrea să iasă din devălmăşie... De aceea te-am ruga să nu-i dai voie...

— Dar legea-i dă învoire... spuse Dragoş.

— Legea spune după cum cântă stăpânirea... răspunse Balin.

— Ce folos are el dacă iese din devălmăşie? întrebă Ivanko.

— Niciunul... Numai necazuri.

— În curând are să vină o lege scrisă, spuse palatinul.

Dar omul nu avea încredere în ceea ce avea să vină.

— Doamne, numai tu poţi împiedeca o nedreptate ca asta.

— Bine, aşa voi face, spuse cneazul ca să mulţămească pe omul obidit.

Parcă era un făcut. În urma fraţilor Ludu veniră şi strângătorii de dări care începură şi ei să se plângă... Mergea greu cu darea pe poartă... Şi cei care locuiau laolaltă în aceeaşi curte nu voiau să plătească împreună, ci se încăpăţânau să plătească fiecare în parte.

— Dar e-n folosul lor... strigă furios palatinul. Plătesc mai puţin.

— Nu pricep, Mărite Doamne... sunt încăpăţânaţi.

— Voi da porunci straşnice... dar apoi, domolindu-se: Şi voi trebuie să-i faceţi să înţeleagă că le e mai lesne aşa...

— Zadarnic... făcură într-un glas Ivlavie şi Zaheu.

Pe Oliver, toate astea îl depăşeau. Se sculă să intre în casă iar după el se luară şi ceilalţi oaspeţi. Dominic se apropie de principe.

— Iată ce nu pricepe palatinul şi nu pricepe nici domnia ta... individualismul acestui neam. Adevărat că-i mai de folos ca darea pe poartă să fie plătită laolaltă, dar oamenii se împotrivesc căci este o sentinţă împotriva firii lor individualiste.

6

Ca dovadă de prietenie şi încredere a regelui, palatinul Oliver îşi prelungise şederea la Bedeu. Încetul pe încetul, îşi uitaseră înfrângerea şi viaţa reintrase în făgaşul ei liniştit de mai înainte.

Cu atât mai năprasnic căzu asupra lor năpasta...

Nici nu se crăpase bine de ziuă când Glod, fără a mai ţine seama de cerinţele etichetei deprinse la curte, dădu buzna în camera palatinului.

Era el însuşi atât de uluit de vestea pe care o aducea, încât nici nu putea vorbi, ci doar scâncea. Trupul i se zgâlţâia, avea spume la gură şi îşi scăpa ochii peste cap, de ai fi zis că a dat în boala copiilor. Scâncetele lui atraseră pe toţi oaspeţii care se odihneau în odăile alăturate. La vederea nebunului, neliniştea cuprinse întreaga adunare. Trebuia să se fi întâmplat ceva năprasnic de-şi pierduse Glod într-atâta firea. În cele din urmă, printre bâiguielile nebunului se aleseră şi vorbe mai desluşite... Clara, fiica lui Zah Felician, cea urgisită de rege, fusese răpită peste noapte.

Palatinul Oliver înţelese pe loc grozăvia ce se abătea asupra lor... El cunoştea bine împrejurarea care dezlănţuise mânia regelui împotriva lui Zah Felician şi a întreg neamului lui.

Îşi aducea aminte, de parcă ar fi fost ieri, ziua când Zah Felician, nobil de vază din comitatul Nograd, răzvrătindu-se împotriva regelui, a încercat să-l ucidă... Era în miercurea de după Paşti, când bătrânul nobil cu faţa desfigurată de ură, a păşit în prânzitorul castelului, unde regele era la masă împreună cu ai săi, şi trăgându-şi sabia, a lovit înspre rege. Carol Robert a îndepărtat cu braţul lovitura care ţintea capul şi a fost doar uşor rănit. Acum, nobilul furios şi-a îndreptat lovitura înspre regină, căreia i-a tăiat patru degete de la mâna dreaptă, apoi s-a îndreptat spre copiii regali. Însă Knészicsi Miclos şi Drugath Miclos, cei doi învăţători ai micilor prinţi, i-au apărat cu propriile lor corpuri. Cei doi credincioşi au fost răniţi mortal, însă copiilor nu li s-a întâmplat nimic. Atunci s-a aruncat la Zah, Celenfya Sandorfie Ianos, l-a apucat de coamă, l-a doborât la pământ şi l-a străpuns cu pumnalul în ceafă. Paznicii au năvălit în cameră şi l-au măcelărit pe Zah.

Cu fapta-i nebunească, Zah a atras asupra întregului său neam, doliu. Pe fiul său, care călare a încercat să fugă împreună cu un servitor l-au prins, l-au legat de coada calului şi l-au târât până ce şi-a dat sufletul. Fiicei mai mari a lui Zah, doamna Leba, care era soţia nobilului Kapay şi mama mai multor copii, i s-a tăiat capul. Soţul ei şi-a sfârşit zilele în închisoare. Pe copiii lor, un bătrân servitor i-a dus din milă, pe o insulă îndepărtată a mării şi astfel i-a scăpat de la moarte. Sărmanei Clara, fiica cea mică a nobilului răzvrătit, i s-au tăiat nasul şi buzele, au aşezat-o pe un cal şi au pornit-o prin ţară, silind-o ca trecând prin străzile oraşelor şi uliţele satelor să strige: – „aşa se întâmplă celui care este necredincios regelui”.

De câteva zile, convoiul care purta pe nefericita fată ajunsese în părţile Maramureşului şi în ajun făcuseră tabără în lunca de lângă Bedeu... Şi iată că peste noapte, Clara Felician fusese răpită!

*

Nicicând nu se mai pomenise atâta zarvă la curtea din Bedeu. Dar oricât s-au zorit oamenii lui Oliver şi ai lui Dragoş, n-au putut da de urma fetei lui Zah Felician. N-a fost casă, coştei sau grajd să nu fie scotocite. Ba au trecut prin sabie şi căpiţele de fân şi paie... Nici Glod, meşter neîntrecut să scoată din om, la un pahar de vin, cele mai tainice gânduri, n-a putut afla nimic.

Principele Ivanko se simţea în largul lui. Întâmplarea era pe măsura poftei lui de iscodire. Cu biciuşca în mână, alerga toată ziua din loc în loc, se vâra în sufletul oamenilor, se amesteca în gospodăriile lor, cântărea din ochi fetele şi nevestele şi amenința, cu mâna pe pumnal, pe bărbaţi.

De aceea nimeni nu se miră prea mult, când, într-o seară, Ivanko fu adus acasă cu un pumnal înfipt în spate. După spusele lui, făptaşul sărise dintr-un tufiş de la marginea drumului şi apoi se mistuise în noapte... Dar cu tot întunericul, recunoscuse – zicea el – pe popa Ioanichie. De altfel preotul bogomil se făcuse nevăzut de câteva zile.

Boierii din Bedeu erau prea istoviţi de întâmplarea cu fata lui Zah Felician... În mintea lor secătuită şi în sufletul lor sleit, nu-şi mai putea afla loc părerea de rău pentru nenorocirea principelui, mai cu seamă că acesta se însănătoşea văzând cu ochii.

Ivanko era furios.

7

Zilele lui Dragoş intraseră în zodia nenorocului... După fuga fetei lui Zah Felician şi după încercarea de ucidere a principelui Ivanko, altă supărare. Bogdan sosise la Bedeu şi, fără să-i înştiinţeze, vestise că va ţine judecată cu toată obştea. Şi asta se întâmpla la o zi numai după sfârşitul praznicului de la curte. Fusese înştiinţat despre praznicul de la curte la care se aflau şi înalţii oaspeţi, dar fără să ţină seama de rânduiala bunei-cuviinţe, vestise, prin glasul lui Zdroabă, logofătul său de la Cuhea, întreaga obşte şi o chemase la sfat.

Dragoş se mânie aflând despre aceasta. S-ar fi cuvenit să-l vestească şi pe el, s-ar fi cuvenit să ceară învoiala palatinului. Palatinul era omul regelui şi când era el de faţă toate drepturile regelui treceau asupra lui. Fapta lui Bogdan dovedea vrajbă, înşelăciune şi răzvrătire. Dragoş rămase câtva timp în nedumerire şi se gândi să se facă a nu şti nimic... Dar apoi se răzgândi. Glod, care iscodea totul, avea să afle şi să vestească pe palatin şi în felul

acesta Oliver putea bănui că el era învoit cu Bogdan... şi numai asta n-o dorea cneazul. În adâncul sufletului el duşmănea pe Bogdan. Om trufaş şi ascuns, de care trebuia să asculţi, dar nu să-l iubeşti. Şi se hotărî ca însuşi el să facă cunoscut palatinului necuviincioasa faptă a trufaşului voievod.

Se vedea desluşit că palatinului nu-i era pe vrere fapta lui Bogdan, dar îşi struni chipul.

— Regele a poruncit, nu o dată, ci de mai multe ori, ca să nu se împartă dreptatea fără „Judices Nobilium"... şi Bogdan n-ar fi avut un prilej mai nimerit să-şi arate ascultarea faţă de legile ţării şi faţă de rege, ca acum când suntem aici strânşi atâta nobilime.

Dragoş ar fi vrut să apese pe aprigul său văr, dar se răzgândi. Nu voia să se înfăţişeze ca pismaş şi viclean.

— Să mergem la el... porunci palatinul.

Şi atunci se înşiră alaiul. În frunte mergeau palatinul şi Dragoş, iar după ei ceilalţi boieri, Drag Sas, principele Ivanko şi popa Sofronie.

Era încă de dimineaţă. Luna palidă cobora în lumina slabă a dimineţii, strecurându-se pe lângă zdrenţe de nori cenuşii. Alaiul ocoli gardul curţii până ce ajunse în poiana de lângă sat. Aci, mulţime de oameni în picioare. În faţa unei mese, un jilţ mare, scaunul de judecată pe care şedea voievodul. Pe un scaun, lângă voievod, părintele Filipaş. Atât. Oamenii care aşteptau judecata se deteră în lături să facă loc alaiului lui Dragoş. Dar Bogdan nu se clinti din scaunul lui, iar pe Oliver se prefăcea a nu-l vedea. Se prefăcea... era lămurit.

— Juraţi pe Sfânta Cruce?... întrebă el.

— Jurăm, răspunseră cu toţii.

Bogdan întrebă iarăşi:

— Mai este vreo pâră?... şi nicio voce nu se mai arătă.

Atunci Bogdan începu a vorbi:

— Oameni buni, v-am ascultat cu toată luarea-aminte, iar pârele voastre le voi judeca potrivit dreptului bătrânesc.

— Ăsta nici n-a auzit că este un drept regal, scris... şopti Oliver în batjocură.

Dar Bogdan luă din mâna popii Filipaş hârtia cu însemnări şi începu hotărârile.

— Nevasta cântăreţului Vanciuc n-a adus dovadă nici asupra bărbatului său, nici asupra Teodotei, nevasta lui Moiseu, paracliseriul. Prin urmare, fiecare bărbat să-şi ia nevasta cu sine, şi s-o strunească, căci muierea nu atât după năravul său se ţine cât mai ales după vrednicia şi socotelile bărbatului.

Mai departe:

— Cneazul Prepeliţă nu are drept să ceară de la socrul său Mihalca, cneazul celor trei Apşe, parte din moşie... numai feciorii au drept la pământ, iar fetele doară zestre în bani...

Pentru un furt săvârşit în grânar, pedepsi cu cinci junci pe un opincar... şi urmă tot aşa cu celelalte pricini, pe care le osândi după judecata obştelnică.

*

Purtarea neruşinată a lui Bogdan avusese darul să mânie cumplit pe Oliver, palatinul. Vedea în ea nu numai o jignire adusă lui, ci una împotriva regelui. Hotărând felul moştenirii lui Prepeliţă se amesteca în drepturile regelui, care singur avea acest privilegiu. Şi asupra adulterului, această greşeală atât de mare, Bogdan n-avea nicio cădere să hotărască, ăsta fiind cu totul un drept al regelui şi al bisericii. Şi palatinul spunea în mânia lui că trebuie schimbat totul în ţară, altcum în scurt timp, nu va mai fi regească şi regele nu va mai avea nicio putere asupra unor oameni puşi în răzvrătire de însuşi voievodul ţării... şi apoi regele avea lipsă de bani pentru războiul cu Basarab. Ruşinea înfrângerii îi sta ghimpe în suflet. Nu putea purcede la altă mare ispravă atâta vreme cât îi atârna ca o zdreanţă de purpura imperială, ruşinoasa înfrângere... Or, Bogdan îngăduind oamenii să nu plătească dările, se împotrivea regelui şi era, deci, aliat cu Basarab...

8

Casele cneazului se goliseră. Doar câţiva oaspeţi mai rămăseseră. Palatinul fusese la Bistriţa să întâlnească pe rege, dar se ferise a povesti de fuga fetei lui Zah Felician. Era curtean vechi, dedat cu obiceiurile curţii... Ştia când, şi mai ales cât trebuia să vorbească. Întors cu puteri mai mari, îşi aşeză definitiv reşedinţa la Bedeu, de unde putea supraveghea mai de aproape îndeplinirea poruncilor regale: desăvârşirea feudalizării în întreaga ţară.

Ivanko îşi prelungise şi el şederea la Bedeu. Privea toată ziua, întărâtat, de jur-împrejur. Nu se sfia a mărturisi că dacă rana trupului se vindecase, rana din suflet îi sta căscată şi nu voia să se închidă. Această rană era jignirea suferită. Nu putea uita că îndrăznise cineva să-l lovească pe el, pe la spate, şi se jura că nu va dormi liniştit până nu va vedea pe nemernicul Ioanichie cu pumnalul în inimă. De aceea nu se urnea de la Bedeu, fiind sigur că ucigaşul stăruie undeva prin preajma-i şi că are să pună mâna pe el. Prin Zakar, servitorul său de încredere, Ivanko întreţinea legături cu oamenii lui de peste munţi şi nu o dată încălecase şi plecase singur spre tovarăşii lui necunoscuţi, asupra cărora păstra mare taină.

Plecaseră Dominic franciscanul şi Crăciun, cneazul de Ieud, dar din îndemnul doamnei Anca rămăsese părintele Sofronie şi Aldea, orfanul de

neam domnesc. Doamna Anca rugase pe Sofronie să nu pornească la drum primejdios pe timp de iarnă, prin munţii întunecaţi de vreme rea, ci să aştepte trecerea timpului potrivnic, şi atunci să pornească mai departe. Cu atât mai vârtos ţinea doamna Anca sa oprească pe Sofronie la Bedeu întrucât aveau să sosească pe curând preoţi şi meşteri bulgari cu care Doamna se încumeta a porni mare şi temeinică lucrare în toată ţara: biserici noi şi multe, în jurul cărora să roiască învăţătura multă şi carte bulgărească. Meşterii bulgari urmau să plece la Peri, unde aveau să ridice mândră biserică, iar preoţii se vor împrăştia în satele de sub stăpânirea lui Dragoş. Doamna Anca se lăsase încredinţată de Sofronie că oamenii de seamă trebuiau să vorbească altă limbă decât cea a obştei, şi această limbă nu putea fi alta decât cea a bisericii, adică limba bulgară. O îndemna la această râvnă şi purtarea tânărului Aldea, care nu se sfia să-şi arate slăbiciunea faţă de Dominic catolicul, plecat acum undeva departe la vreo mănăstire dincolo de munţi... Aldea nici chiar în felul acesta, nu putea scăpa de sub vaza, trecerea şi puterea călugărului papistaş, deşi Sofronie îl ţinea de rău, găsind că prietenia cu un papistaş este nu numai de prisos, dar chiar vătămătoare. Dar Aldea se trezise sub ascultarea lui Dominic, nu din nebunia schimniciei, ci numai din trebuinţa de slobozire a duhului. Găsea în gândul călugărului multe din gândurile sale.

Şi palatinul Oliver şi Dragoş se vedeau a fi mâhniţi de plecarea călugărului, dar din pricină de întâmplări deosebite. Palatinul Oliver era cel mai supărat. Deşi ştia demult că paterul avea să se retragă în cele din urmă la mănăstirea din Siret ca să petreacă cealaltă parte a vieţii mulţumindu-şi sufletul cu îndeletnicirile meşteşugului doftoricesc, pus în slujba tămăduirii bolilor sau numai alinarea suferinţei omeneşti, se obişnuia greu cu lipsa acestui sfetnic, izvor necurmat de înţelepciune şi soţ de credinţă la petrecerea prietenoasă a vieţii. Şi pe lângă asta clipa plecării i se părea nepotrivită, bănuind că prin pater Dominic şi Crăciun, care plecase cu el, se va lăţi zvonul despre prigoana regelui împotriva fiicei lui Zah Felician. Palatinul iubea pe rege şi chiar dacă din gură încuviinţa fapta lui, în fundul sufletului era nemulţumit, fiindcă atari pedepse înspăimântă lumea, dar o şi îndârjeşte. Din aceeaşi pricină, nici lui Dragoş nu-i pria plecarea lui Crăciun, ştiind că Bogdan va afla de isprava crăiască, iar el va fi silit să apere pe rege în toate chipurile. Dar dacă Dragoş şi Oliver erau îndreptăţiţi să sufere pentru bunul renume al regelui, neaşteptat de îndârjit se arăta a fi Ivanko. Fuga fetei lui Zah Felician îl înverşunase, ca şi cum el ar fi fost însărcinat cu răzbunarea regelui. În sinea lui făcea răzbunător tot pe Ioanichie de fapta asta.

— Ticălosul stăruie în preajma noastră... spunea el.

I se strânsese mintea ca baierile pungii şi nu mai avea socoteală decât pentru un singur gând: Ioanichie.

9

Cu toată învălmăşeala de gânduri şi simţăminte, multă uimire a pricinuit întoarcerea lui Prepeliţă, care mărturisea că nu e defel mulţămit de hotărârea lui Bogdan în cearta cu socru-său.

Potrivit dreptului din bătrâni, de care asculta voievodul, fetele nu puteau fi înzestrate cu pământ, ci numai cu avere în bani. Dar lui Prepeliţă îi trebuia pământ... şi nu atât pentru folos, căci mai mult venit îi aduceau cametele cinstite, mai ales dacă regele cerea bani, decât roada pământului. Lui însă îi trebuia pământul de dragul de a-l stăpâni... Să aştepte norul să-şi ridice porţile întunecate pentru ca să-i dea lui, descoperite, ascunzişurile de frumuseţi neştiute ale miriştelor şi rodnicia izvoarelor care gâlgâiau din sânul pământului... Voia să fie singur pe moşia sa... ori, socru-său era neînduplecat şi se împotrivea ca ginere-său să iasă din devălmăşie.

Acum venise la Bedeu să ceară sprijinul lui Dragoş. Prepeliţă dorea să aibă, de la rege, zapis la mână, care să-i împuternicească stăpânirea şi să-i asigure moştenirea, ca să poată trece averea din tată în fiu urmaşilor lui, ca în Polonia şi în Ungaria.

*

Ioanichie era în mare cumpănă... Sofronie i se înfăţişa ca un om mare în năzuinţele lui, pe care nimic nu-l oprea ca să-şi ajungă scopul, neascultând de altă lege decât de voinţa sa. Dar şi el, Ioanichie, îmboldit de o neostoită frământare, era hotărât să nu se lase mai prejos. Cu toate că după legea creştină cea adevărată, a bogomililor, el era un slujitor supus Duhului, pilda lui Prepeliţă îi sta mereu înainte, ducându-l la încheierea că pe oameni, numai folosul pământului, adică un câştig care îndestulează trupul, îi mână în faptele lor, şi nu o virtute care să le îmboldească sufletul. De aceea se gândi să lucreze cu mare băgare de seamă şi să nu piardă niciun prilej potrivit, oricât s-ar părea de neînsemnat, şi cu atât mai vârtos să se folosească de râvna de mărire a oamenilor. Şi prin această dureroasă înţelegere a lucrurilor, sufletul lui se simţea foarte abătut. Legea bogomilă era în întregime întemeiată pe puterea duhului, trupul fiind semnul păcatului, al slăbiciunii şi al căderii duhului. Trupul era lucrarea lui Satanail, el însuşi Dumnezeu... Îşi dădea seama că în lupta pe care o lua pieptiş, avea să fie sprijinit de duhul Sfânt. Dar pentru izbânda din urmă, putea, îi trebuia chiar atât puternicia lui Satanail cât şi înţelepciunea lui Michail... Oare nu a spus Ioan Botezătorul: „Eu unul vă botez cu apă, dar cel ce vine după mine

vă va boteza cu Duhul Sfânt şi cu foc”... Iată aşadar că alături de spirit era focul... şi nu tâlcuia oare focul, fierbinţeala sângelui, şi toate patimile trupeşti legate de clocotul lui?

Era doritor, şi în acelaşi timp se temea, să vadă cine avea să învingă, trupul sau duhul?...

*

Între tânărul Aldea şi Luca, ginerele popii Filipaş, se legase strânsă prietenie. De aceea lui Prepeliţă i se părea firesc să-i vadă tăinuind laolaltă prin curte. Binişor, se apropie şi el şi intră în vorbă. Cei doi tineri erau prea cinstiţi în sufletele lor, ca să schimbe vorba şi să dosească ceva din ce gândeau.

— Totul este minciună... spunea Aldea. Obârşia mea domnească, şi chiar şi numele meu, sunt o minciună...

Prepeliţă îşi zise că nimerise la timp potrivit.

— Adevărat, frate Aldea, dintre toate urâciunile omului, cea mai netrebnică este, fără îndoială, minciuna...

— De aceea mă gândesc cu drag la pater Dominic, care-i numai adevăr, şi-mi vine să fug după el.

Prepeliţă se simţea supărat de vorbele acestea, care păreau a cădea în pofida lui Ioanichie.

— Frate Aldea, vreau să-ţi aduc veşti de la epitropul tău, de la părintele Ioanichie. După multă pribegie întru propovăduirea credinţei celei adevărate, el s-a tras la mine la Apşa, unde stă ascuns de frica popii Sofronie...

Aldea nu răspunse nimic, ca şi cum nici n-ar fi auzit vorbele lui Prepeliţă. Dar se simţi copleşit de parcă ar fi arat o zi întreagă.

— Eu mă străduiesc ca o slugă, iar tu parcă dormi, spuse Prepeliţă. N-auzi?... Ioanichie-i la mine...

Cu glas şoptit Aldea răspunse:

— Pe aici umblă vorba c-a încercat să ucidă pe Ivanko...

— Cum îndrăznesc să ponegrească pe acest sfânt?... se încruntă Prepeliţă. El propovăduieşte credinţa cea adevărată, a legii bogomile, şi umblă din sat în sat, învăţând oamenii adevăruri pe potriva firii lor...

Aldea nu putea uita învăţătura lui Dominic. Pentru el învăţătura catolică era cea potrivită firii lui.

— Şi mulţi oameni îl ascultă, urmă Prepeliţă. La noi chiar şi popa Artemie s-a dat cu legea asta...

Aldea clătina capul a neîncredere. Prepeliţă se înnădise la vorbă.

— Sunt trei tocmeli cu care bogomilii câştigă sufletele oamenilor: Întâi, cu fapta bună. La ei fapta bună cumpăneşte şi nu rugăciunea, pe care o socotesc făţarnică.

— Asta-i o mare greşeală, îl întrerupse Aldea, întrucât rugăciunea este înălţarea duhului până la Dumnezeu pentru dovedirea iubirii noastre.

— Bogomilii învaţă pe oameni că sunt doi Dumnezei, unul bun iar altul rău...

Dar Aldea nu-l mai ascultă...

10

Mare fierbere a pricinuit şi venirea la Bedeu a lui Ion de Kölcse, trimisul regelui. Regele aflase de fuga fetei lui Zah Felician şi dăduse straşnică poruncă să fie numaidecât prinsă şi dată pe mâna călăului.

Dar mai mare uimire a pricinuit fuga lui Aldea. După dispariţia lui Ioanichie, Aldea rămăsese în seama lui Sofronie, şi, deodată, fără nicio vestire, fără nicio bănuială, fugise şi el.

— Acesta s-a furişat pe urmele lui Ioanichie, spunea Ivanko, urmărit mereu de chipul duşmanului său bogomil.

— De unde... îşi dădu Katalin cu părerea... şi voia să lege isprava lui Aldea cu răpirea fetei lui Zah Felician.

— Dacă regele ar fi cu adevărat un rege mare, ne-ar trece pe toţi prin ascuţişul sabiei, fiind cu toţii vinovaţi de trădare... zise cu obidă principele.

Dar vorba lui, spusă oarecum în şagă, avu darul să neliniştească atât pe Dragoş, cât şi pe ceilalţi boieri. Cu toţii se simţeau vinovaţi faţă de rege prin lipsa lor de supraveghere. Răzbunarea regelui intra în grija oricărui slujitor cinstit. Cu toate cercetările făcute, fusese cu neputinţă să se dea de vreo urmă care să-i pună pe cale. Ivanko era de părere să adune tot satul şi să omoare unul din zece, fără să ţină seamă de bătrâni şi de copii şi atunci se va descoperi adevărul. Dar doamna Anca se împotrivea. Ea avea în sat mulţime de fini şi fine, care, după învăţătura creştină îi erau tot atât de scumpi ca şi propriii ei fii. Şi apoi cu ajutorul lor avea să deştepte înţelegerea pentru legea bulgară.

— Dacă nu cu moartea, atunci măcar cu bătaia... Să fie bătuţi din zece în zece...

Sofronie, pricepând gândurile doamnei Anca, găsi un mijloc mult mai blajin. Să făgăduiască iertare de dări celui ce va da de vreo urmă. Dar acum se împotriviră atât Dragoş cât şi palatinul. Iertarea dărilor era un drept al regelui. Regele avea cămăraşi pricepuţi care scoteau până la cel din urmă ban.

Adunarea se sparse fără nicio hotărâre.

Când Ivanko coborî în pridvor, o privelişte neobişnuită i se desfăşură înaintea ochilor. Cu un preş agăţat de gât, cu o cruce făcută din două scânduri încheiate între ele în dreapta şi cu un pămătuf de busuioc în stânga, Glod se plimba prin curte maimuţărind pe părintele Sofronie. Ivanko se prăpădea de râs iar nebunul, dând glas pe nas, începu să cânte popeşte:

— Gospodi pomilui... Gospodi pomilui...

Se ştia urmărit de privirile prinţului şi de aceea se înrădăcinase în nebunie. În afară de Katalin, numai principele avea trecere în ochii lui. Între timp, scoborând şi Katalin, nebunul îşi întări şi mai mult schimonoselile, dar fetei nu-i fu pe plac şi de aceea îl strigă:

— Glod, Glod... vino-ncoace!

Şi atunci nebunul, după obiceiul său, se lăsă pe brânci şi alergă în patru labe spre scara de la pridvor, strigând întruna:

— Gospodi pomilui... Gospodi pomilui...

— Opreşte, Glod, strigă ea când nebunul ajunse la scară.

Atunci nebunul, ridicându-se, alergă urcând scara.

— Ai să isprăveşti odată, nebune? strigă la el Katalin.

— Nu-s nebun, domniţă Katalin, ci foarte cuminte. Vrei să găseşti pe fata lui Zah Felician?... atunci lasă-mă pe mine să fiu popă...

Principele dibui parcă o urmă de înţelepciune în cuvintele nebunului.

— Domniţă Katalin, să lăsăm pe Glod să lucreze.

— Eu vă aduc pe palmă pasărea fugită din colivie.

— Ştii unde se află? întrebă fata plină de uimire.

— Nu ştiu încă, dar voi afla.

— Foarte bine, Glod, încuviinţă principele, află şi au să-ţi fie mulţumitori palatinul, Dragoş şi regele.

CAPITOLUL TREI

1

Era noaptea jumătate când pater Dominic şi Crăciun, duşi de Lupu, ajunseră în sat. O lună încheiată trecuse de la fuga fetei lui Zah Felician şi ei zăboviseră înadins, ca nu cumva plecarea lor prea de timpuriu să dea de bănuit. De altfel, ei nici nu ştiau locul unde dosise Lupu fata. Atât bănuiau, că uneltirea se întindea departe, fiindcă la fiecare două zile pater Dominic venea în casa popii Filipaş ca să ungă rănile nefericitei cu dresuri tămăduitoare. Dar unde stătea ascunsă peste zi, nu putuse afla şi nici ea nu vroia să mărturisească. Acum, Ileana, fata popii vestise că era primejdie din partea lui Glod care iscodea în tot locul. De aceea acum, cei doi, duşi de Lupu – capul uneltirii – mergeau s-o scoată din ascunzătoare şi s-o ducă la Cuhea sau poate la conacul lui Crăciun de la Ieud, lângă Cuhea.

De la oaspeţii din Bedeu îşi luaseră rămas bun de dimineaţă, dar zăboviseră în lunca de lângă râu până ce se lăsase noaptea din plin.

— Unde mergem acum, Lupule?...

— Veţi vedea... răspunse acesta scurt. Bine nici eu nu ştiu.

La intrarea în sat se ivi o umbră.

— Frate Luca, spuse în şoaptă Lupu.

— Aici îs... răspunse glasul în întuneric.

Dominic şi Crăciun înţeleseră că Luca era în tainica lor uneltire.

— Să mergem, doamne, spuse Luca către Crăciun şi porniră mai departe.

Luna se ivise şi lumina cu putere. Deasupra lor, stelele cerului străluceau încât drumul se desfăşura înainte-le ca un covor şerpuitor. Trecuseră de cele dintâi case. Pasul lor în praful molatec al drumului se urma în tăcere. Satul era cufundat în linişte. Cocoşii nu începuseră încă să vestească zorile, iar câinii nu luau seama la trecerea lor tainică. Deodată luna îşi sparse parcă lumina în clopotniţa bisericii şi-n crucile cimitirului, poleindu-le în argint. Începură să desluşească chiar şi însemnările de pe crucile mormintelor. Atunci auziră strănut şi freamăt de cai şi lângă biserică zăriră doi cai păscând iarba dintre morminte. Văzând caii legaţi între ei printr-o plasă, pricepură cât de bine orânduise Lupu lucrurile.

— Iată aici e şi cântăreţul Vanciuc, spuse Lupu, mai arătând o umbră care se furişa din biserică şi venea către ei.

Numaidecât Lupu şi Luca se făcură nevăzuţi şi ei auziră paşi grei urcând scara clopotniţei. După puţin timp oamenii scoborâră, ducând în braţe, înfăşurat într-un cearşaf, un trup de femeie pe care-l aşezară ca într-o copaie, în plasa dintre cei doi cai.

— Acum treaba noastră este mântuită. Plecaţi şi Dumnezeu să vă stea în ajutor...

— Frate Crăciun, am înţeles toată isprava lui Lupu şi Luca... Au fost părtaşi prin dosadă, la cea mai creştinească faptă a vieţii noastre.

Lupu prinse dârlogii şi caii începură să se mişte, dar niciun zgomot nu se auzea. Copitele cailor fuseseră învelite în cârpe.

— Oamenii aceştia nu sunt numai buni, ci şi foarte înţelepţi, spuse Dominic, n-au uitat nimic. Iar acum... vorba lor... să ne ajute Dumnezeu...

Când zorile începură să lase dâre lungi de lumină prin întuneric, ei se găseau pe valea Vişeului.

— Pater Dominic, de aici nu mă mai tem. Mă aflu în ţinutul copilăriei mele, spuse Crăciun.

Arătând convoiul celor doi cai, Dominic îşi reluă gândurile cărturăreşti:

— Acesta-i un obicei roman... aşa purtau romanii răniţii din război...

Şi apoi tot mai avântat:

— Când mă gândesc că atâţia înţelepţi şi cărturari se ceartă ca nişte apucaţi, să hotărască care va fi a treia Romă... Iată unde se găseşte cea dintâi Romă, Roma eternă, Roma care prin Petru a dus cu bine învăţătura lui Hristos... ea se găseşte pe acest drum de ţară, unde gândul a câtorva oameni s-a întâlnit să îndeplinească o faptă plăcută lui Isus Hristos, o faptă, pe care însuşi duhul lui Dumnezeesc nu s-ar fi sfiit s-o pună într-o pildă, alături de cea a bunului Samaritean.

*

Curtea voievodului Bogdan era împrejmuită cu zid de piatră, ca la cetăţile nemeşilor, aşa cum se cuvenea unui stăpân de ţară, mare dregător. Poarta cea mare pentru călăreţi şi căruţe era deschisă, şi deschisă era şi portiţa cea mică pentru trecerea cu piciorul.

Crăciun trecuse mai întâi pe la Ieud, unde lăsase pe fata cea bolnavă în grija soră-sii, Stana, iar el şi cu pater Dominic plecaseră să vestească pe Bogdan.

Cei doi călăreţi intrară slobozi şi amândoi simţiră dincolo de poartă aceeaşi înfiorare, fiindcă în aceeaşi mişcare strânseră hăţurile. Abia trecuse de Sfântul Ilie şi dintr-odată timpul se întunecase; nori cenuşii îndurerau cerul şi o ploaie subţire, ca o ceaţă, se aşternuse pe pământ.

Crăciun n-avea astâmpăr. Îl frământa rău cugetul... El era cel silit să ducă vestea lui Bogdan. Nu numai că-i era nepot, nu numai că-şi făcuse ucenicia armelor la Cuhea, dar simţul de dreptate, mai mult decât puterea sângelui, îl silea. Dar cu toţi douăzeci de ani ai săi, se sfia să dea ochii cu Bogdan. Îi era teamă de năprasnicul său unchi... De fapt, nici nu-l cunoştea... Crescuse în

preajma lui, dar chiar de mic, apropierea de unchiul său îl neliniştea. Îl văzuse în multe împrejurări asemănătoare, luând hotărâri diferite, încât niciodată nu puteai fi sigur dacă vorba îi era pe plac. De aceea era mai mulţămit să primească porunci de la el decât să fie povăţuit, să-l asculte decât să fie îndemnat.

Şi acum, gânduri aprige sunau în sufletul său. Nu mai putea da înapoi. Salvarea fetei lui Zah Felician descoperise în el puteri, care-l lămureau faţă de alţii şi faţă de el însuşi. Avea să ducă fapta la bun sfârşit... Avea nevoie să-şi împrospăteze sufletul, devenind astfel un izvor de viaţă... De aceea, împreună cu Dominic, purceseră, cu toată ploaia de-afară, acolo unde-i mâna sfatul cel bun.

*

Pe Bogdan îl găsiră stând de vorbă cu Doamna Maria şi doi cavaleri, teutonul[3] Gustav şi templierul[4] Raymond. La intrarea lui Crăciun cu Dominic, se sculă să le ureze bun sosit.

— Mare bucurie îmi faci, nepoate, aducând cu tine pe acest preacuvios părinte, despre a cărui înţelepciune s-a întins vestea în toată ţara.

După ce se închinară în faţa doamnei Maria şi a celor doi cavaleri, Crăciun şi Dominic fură poftiţi la masă. Lui Crăciun îi pierise orice urmă de sfiiciune.

— Mărturisesc, Mărite Doamne şi unchi, că nu numai datoria şi dragostea de nepot, mă aduc la curtea domniei-tale.

— Ca să ajutăm un suflet de om oropsit, ne-am îndreptat către tine, Mărite Doamne, îi luă vorba Dominic. Din câte am auzit, şi din cele văzute de mine, când ai fost la Bedeu să împărţi dreptate, am înţeles că Domnia Ta nu te laşi mânat orbeşte de voinţa altora, ci în toate împrejurările, judeci cu înţelepciune şi potrivit rânduielilor firii neamului tău, neam de oameni aprigi, dar drepţi.

Şi începu să povestească pe îndelete, toată întâmplarea cu fata lui Zah Felician.

---

[3] Teuton – Denumire a membrilor ordinului monaho-cavaleresc creat în Palestina în 1190–1191. În 1211 teutonii au fost colonizaţi în Ţara Bârsei pe care au părăsit-o în 1225. În 1230 cavalerii teutoni sunt stabiliţi în Prusia unde la 1237 se unesc cu ordinul monaho-cavaleresc al gladiferilor. Iniţiază politica „Drang nach Osten”, ducând numeroase războaie de cotropire ce au urmărit catolicizarea şi germanizarea forţată a populaţiilor din ţările baltice. În 1466, prin pacea de la Torun, Ordinul Teuton a cedat o parte din teritoriile cucerite recunoscându-se vasal regelui Poloniei. În 1525 averile Ordinului au fost secularizate, punându-se bazele ducatului Prusiei.

[4] Templier – Denumire a ordinului monaho-cavaleresc creat în Palestina în 1118. Templierii au luat parte în Evul Mediu la bătăliile cruciadelor.

*

Bogdan stătea cu bărbia în piept şi ochii, afundaţi în întunericul bolţilor, îşi pierduseră parcă lumina. Gândea adânc voievodul şi cei din jur nu îndrăzneau să-i tulbure gândirea.

Când într-un târziu ridică fruntea, parcă era altul. Privirea-i scânteietoare avea în ea tăria oţelului, dar faţa îi era senină iar vorbele îi curgeau liniştite, venind parcă din adâncuri nici de el cunoscute.

— Mă uimeşte o aşa faptă la craiul ungurilor... La temelia unei împărăţii va să fie o faptă mare şi nu o palmă pe obrazul unui răzvrătit. Ce fel de împărăţie e aceea dacă se sprijină pe dorul de răzbunare?... Pater Dominic, îşi urmă vorba Bogdan, te vei încredinţa că eu, în toate rânduielile, prin orice faptă, mă nizuesc a slăvi prea-curatul suflet al lui Hristos.

Crăciun asculta înmărmurit, în timp ce pater Dominic, cu ochii spre cer, începuse o rugăciune:

— Mulţumescu-ţi Ţie, Doamne Dumnezeule, că m-ai făcut să găsesc pretutindeni în drumul meu, Roma... Roma singură şi eternă... Găsesc Roma în grai, în veştminte, în faptele oamenilor şi-n înţelepciunea căpeteniilor... Urcând pe această culme a casei tale, mărite voievod, mă găsesc plin de virtute ca şi Petru urcând colina Vaticanului. Mă voi ruga lui Dumnezeu cu puterea pe care numai duhul Romei mi-o poate da...

2

Între Pater Dominic, Crăciun şi cei doi cavaleri, se legă puternică prietenie şi nu era o mai mare desfătare pentru ei decât să stea de vorbă, mai cu seamă după cină, când înapoia ta stă munca de peste zi, iar înainte te aşteaptă toropeala dulce a odihnei.

Era sâmbătă seara şi cina se prelungise mai mult ca de obicei.

— Am să vă mărturisesc acuma, spuse Bogdan, un gând scump mie, pentru a cărui înfăptuire am lipsă de sfatul şi sprijinul vostru... Aş dori să preschimb satul ăsta, Cuhea, în târg...

— Bine aţi grăit, Mărite Doamne, spuse cavalerul Gustav... Unii cred că satul se preface de la sine în oraş.

— Aşa crede şi căpitanul Albrecht, adăugă Crăciun. Pentru el preschimbarea unui sat în târg este sfârşitul firesc al unui vad de negoţ. De altfel, el nu jură decât pe vadurile neguţătorilor, pe vămi şi pe băile de sare şi de argint.

Cavalerul Gustav îşi reluă vorba.

— Greşeşte adânc. Un sat se iscă la marea întâmplare, dar un oraş este urmarea unui gând. Deci dacă vreţi ca acest sat să ajungă târg, va mai întâi să clădeşti o cetate sau o mănăstire.

Vorba le fu întreruptă de Zdroabă, care însoţea pe un tânăr, sosit în căutarea lui pater Dominic.

— Aldea!... strigă preotul, plin de bucurie.

După ce se închină cu cinste în faţa lui Bogdan, Aldea se adresă lui Dominic:

— Pater Dominic, am venit după tine, căci fără tine mă simt înjumătăţit. Până acum am luptat numai pentru Nazaret, acum simt datoria să lupt şi pentru Roma... Iartă-mă dacă am spus vreo greşeală sau am făptuit vreun păcat.

— Nu, scumpul meu fiu, n-ai spus nimic greşit. Toţi câţi sunt aici luptă atât pentru Nazaret, cât şi pentru Roma, fiindcă dacă Nazaretul este mintea cea fără de început, Roma este cuvântul de apururi vecuitor... Eşti bine venit!...

Bogdan asculta cu luare-aminte istorisirea lui Crăciun.

— După cum vedeţi, încheie acesta, urmaşii acelor mari împăraţi care au fost Assaneştii, au avut ca temei de viaţă să întemeieze o nouă împărăţie... împărăţie întemeiată pe răzbunare, trecută acum în moştenire lui Aldea. Dar învăţătura lui pater Dominic i-a domolit înverşunarea. Aldea este azi un tânăr bun, blajin, care după ce a cumpănit, sau poate dintr-un har divin, s-a lăsat de bucuria vremelnică a urii şi răzbunării spre a se închina cu totul iubirii de oameni... şi acum nu mai doreşte să întemeieze o împărăţie.

— O împărăţie!... făcu Bogdan... Lumea e plină de ţări mărunte care luptă crunt între ele şi numai voinţa unui domnitor, de pildă Basarab sau regele ungur, poate aduna mai multe sub aceeaşi coroană.

— Mărite Doamne, ai spus un cuvânt adevărat: voinţa unui domnitor... Fiindcă sunt două puteri care pot întemeia o ţară: voinţa unui domnitor şi duhul unui neam. Adevărat... Basarab e o voinţă, şi regele ungur altă voinţă, dar duhul neamurilor ce cârmuiesc e străin de voinţa lor. De aceea aşa de multă silnicie şi la unul şi la altul...

— Nu te înţeleg, se încruntă Bogdan.

— Vei înţelege, dacă vei vrea să crezi că şi neamul are o voinţă şi-i stăpânit de un duh... Ferice de acea ţară la care duhul şi voinţa neamului se potrivesc cu duhul şi voinţa domnitorului. Dar asemenea potriviri sunt rare... Nu cunosc decât pe Marc Aureliu... Spiritul de dreptate al împăratului se ţinea strâns legat cu cel al împărăţiei, într-o obştească unire, şi voinţa de bine a împăratului era urmată de voinţa de bine a poporului ca o datorie

firească... Mai cunosc pe Ludovic al IX-lea, canonizat azi de biserica noastră. Evlavia şi faptele bune îl îndemnau să fie cât mai drept judecător, unind astfel duhul creştin şi voinţa de fapte bune cu dorinţa de fapte bune şi cu duhul celui mai creştin şi mai râvnitor popor, al poporului francez. Din nefericire, urmaşii lor n-au fost în stare să ducă mai departe o moştenire atât de grea. Comod, fiul lui Marc Aureliu, era un ticălos, în care voinţa a triumfat asupra duhului, ajungând gladiator... iar moştenirea sfântului Ludovic a necinstit, prin acea ruşinoasă domnie a lui Filip cel Frumos – supus cu totul voinţei şi defel duhului – tot ce făcuse înaintaşul său.

— Şi cum deosebeşti duhul de voinţă? întrebă nerăbdător Bogdan.

— Voinţa vine din imboldul nostru lăuntric, ea este o mişcare şi un tâlc al sănătăţii noastre, în timp ce duhul vine de dincolo de noi, dintr-un har dumnezeiesc...

— Ţi-e vorba cam încâlcită, pater Dominic... vorbeşte mai lămurit.

— Ei bine, iată ce vreau să spun... Viaţa nu se măsoară după numărul anilor şi nici după lungimea zilelor petrecute, ci după preţul clipelor şi virtutea înfăptuirilor...

— Da, pater Dominic... Ai spus o vorbă, pe care n-am s-o uit niciodată, încuviinţă Bogdan. Preţul clipelor şi virtutea înfăptuirilor...

*

Pentru pater Dominic, vorba lui Crăciun era o încântare. Nu deşertase în zadar sacul cu buna sămânţă a propovăduirii umanistice. Sămânţa cea bună rodise în ogorul de preţ al tânărului ucenic şi acum se revărsa ca hrană îmbelşugată pentru cel flămânzi de gânduri frumoase.

— Mărită Doamnă şi scumpe unchiule, şi voi oaspeţi iubiţi, deşi tânăr de ani, din numeroasele mele călătorii, dar mai ales din a mea petrecere cu acest pater Dominic, am învăţat să socotesc dincolo de vorbele oamenilor şi să mă împărtăşesc de gândul ce depăşeşte lupta, biruinţa şi înfrângerea. Orice doresc sau gândesc oamenii de seamă, fie că sunt robiţi trufiei, fie că sunt aleşii harului Spiritului Sfânt, ei nu socotesc clipa de faţă – râvnă uşoară, pentru oamenii de rând – ci privesc mai ales peste timp, la zilele din viitor, şi adesea lucrează nu pentru ei, cât mai ales pentru copiii şi nepoţii lor. Omul de rând se desfată cu plăcerile clipei, dar omul de seamă ştie să aştepte până se săvârşeşte plinirea făgăduinţei.

— Vorba ta e negură întunecată, îl întrerupse Bogdan, dar întrezăresc în ea un gând scump mie... Omul de seamă se cunoaşte după o singură virtute... Aceea de a scoate apă vie din piatră seacă, sau de a muta munţii, dacă nu poate muta vrerea oamenilor.

— Acesta-i numai harul Duhului Sfânt, se amestecă Dominic. Fiindcă numai Duhul poate înfăptui minuni... şi iscarea unui lucru din cuprinsul firii este o minune.

Se găseau la masă, după cină, şi ca de obicei, Bogdan îi oprise la o plăcută sfătuire. În afară de Dominic şi Crăciun mai erau de faţă şi cei doi cavaleri.

— Unchiule, voi risipi prin câteva cuvinte întunericul vorbei mele ca şi cum aş ridica oblonul pleoapelor de pe ochii întunecaţi de somn. Iată în ce fel cuget eu... Nu e pentru nimeni o taină că regele vrea să întemeieze o mare împărăţie catolică pentru a înfrunta noua împărăţie Vlaho-Bulgară pe care o doreşte Basarab... Dar iată că şi tătarii, care pentru un moment au trebuit să se retragă, vor să întemeieze o împărăţie prin mijlocirea principelui Ivanko... Atunci tu, unchiule, vă trebui să alegi... căci aşa e soarta neamului nostru, zvârlit la răspântia vânturilor, să crească împotriva vijeliilor pustiitoare şi să rodească chiar dacă pârjolul focului mistueşte răsadniţa sau dacă amorţeşte sământa... Va trebui deci ca tu să cumpăneşti bine...

— Aşa e, încuviinţă Dominic. Trebuie să-ţi luminezi sufletul ţi cugetul şi să prinzi adevărul. Dar aici e mare primejdie... Oricât ar încerca ştiinţa, adevărul nu se iscă nicicând din cuget, el este sau un dar al Duhului sau un strigăt al mulţimii... De aceea adevăratul ocârmuitor va să stea de veghe, cu ochii la cer şi auzul la pământ... Dumnezeu şi obştea... Şi asta este una din marile minuni ale creştinismului. Să nu uităm că Dumnezeu a ales casa unui tâmplar, ca să rodească adevărul... şi că papii, cardinalii şi episcopii sunt fii de ţărani sau de meşteşugari. Biserica este cea mai veche democraţie, conducere potrivită darului Duhului Sfânt în sufletul omului, în pofida obârşiei lui. Aceasta este cea mai mare schimbare – revoluţie, cum se numeşte – cea a călăuzirii conducătorilor potrivit duhului obştei. Nu uita... înainte lumea era condusă potrivit voinţei principilor... Voinţa principilor se întregeşte astăzi prin înţelegerea glasului obştei...

— Ştiu unde vrei să ajungi, pater Dominic... la acea împotrivire dintre duh şi voinţă.

— Sau la acea potrivire, pe care noi, cei din apus, o numim armonie.

— Îţi mărturisesc, pater Dominic, că nu pot uita cuvintele tale de la cea dintâia noastră întâlnire. Ele îmi frământă sufletul, precum degetele, aluatul...

— Mă bucur, Doamne... fiindcă poate şi pe tine, cândva, Dumnezeu te va pune să faci dreptate între duhul şi voinţa ta şi duhul şi voinţa acestui neam.

— Mi-ai pus înainte pilde strălucite, amintindu-mi de Marc Aureliu şi de Ludovic cel Sfânt al Franciei.

— Cu atât mai vârtos trebuie a cumpăni înţelepţeşte, întrucât neamul acesta poartă în el moştenirea duhului şi a voinţei romane.

— Grea judecată... spuse Bogdan.

— Eu nu înţeleg, spuse şi doamna Maria.

— Ca să poţi înţelege, mărită Doamnă, nu trebuie să uiţi că Roma este măreaţă, nu numai prin voinţa cezarilor, cât mai ales prin duhul creştin. Suntem cu toţii oameni în floarea vârstei şi deci, în puterea gândirii. Trebuie să recunoaştem faptul istoric adevărat, că fără Roma, creştinismul s-ar fi înăbuşit. Creştinismul a luat naştere în Nazaret, dar s-a dezvoltat la Roma... Deci Roma duce cu ea, în veac, voinţa romanilor şi duhul creştin. Dacă împăraţii romani ar fi înţeles duhul creştin, Roma ar dura şi azi ca o capitală a lumii întregi... Dar supuşi oarbei voinţe, Roma s-a prăbuşit. S-a prăbuşit numai ca voinţă... voinţa ei a fost însuşită de împărăţia Bizanţului... iar Roma a rămas capitala duhului creştin... Iată deci, de unde se trage marea neînţelegere. În timp ce regii şi împăraţii ascultă de voinţa cezarilor, strămutaţi la Bizanţ, duhul creştin adevărat ascultă de Roma.

3

Glod se lăuda că printr-o dibace uneltire, dăduse de urma fetei lui Zah Felician.

— Unde n-a izbutit părintele Filipaş cu mărturisirea bărbaţilor, a izbutit popa bulgar cu mărturisirea femeilor... Cântăreţul se ţine cu nevasta paracliserului... şi muierea cântăreţului a mărturisit tot, numai ca Sofronie să-i aducă bărbatul înapoi. Ei au ascuns fata în clopotniţă, iar răpirea a fost făcută de Crăciun şi pater Dominic.

În uneltirea care răsturnase casa cu susul în jos, lucrurile se alegeau ca gunoiul din bucate. Înadins au rămas făptuitorii la Bedeu, atât de mult după fuga fetei, ca să încurce cercetările şi să arunce asupra altora nemernicia înfăptuirii lor. Şi câtă îndrăzneală, să o ascundă în clopotniţă!... Puteau ei să-şi spargă capul şi tot n-ar fi putut ghici culcuşul într-un pod de biserică.

— Paracliserul şi cantorul ar trebui traşi în ţeapă, spunea Ivanko.

— Unde o fi acum ascunsă?

— Fără îndoială la Bogdan, la curtea din Cuhea.

— Sau o fi dus-o Dominic la mănăstirea Molda, unde sunt tămăduiţi bolnavii, adăugă Katalin, cu gândul la Crăciun care era acum alături de fata lui Zah Felician.

— Dacă e la Molda, atunci de ochiul meu nu poate scăpa şi de mâna mea nu se poate feri... dau foc mănăstirii, zicea Ivanko.

— Iar dacă-i ascunsă la Bogdan, acela va avea a răspunde mâniei regelui, hotărî palatinul.

Atunci s-a pricinuit mare zarvă în adunarea boierilor. Fiecare îşi apăra faima gândului. Oliver – oştirea, Ivanko – focul, Katalin – călăul pentru Clara Zah...

Şi după ce Dragoş a fost martor gândurilor celor mai ascunse ale prietenilor săi şi care în timpul certei, auzise totul şi nu-i scăpase nici sunetul şoaptelor, a răspuns:

— Duhul cel bun mă povăţueşte să depărtez pentru început mijloacele cârtitoare şi deşarte şi să urmez calea cea prielnică a iscoadei... Şi pentru că Bogdan e mai la îndemână, să începem cercetarea cu el.

— Drept gândeşti, îl încurajă căpitanul Albrecht, căci mai de folos e să predăm pe un viteaz ca Bogdan decât pe o fată nevârstnică şi nevolnică.

4

Când palatinul, însoţit de fiica sa Katalin, intră în marea încăpere a prânzitorului de la curtea din Cuhea, Katalin fu copleşită de strălucirea luminii şi frumuseţea tacâmurilor. Era tot atât de strălucitor şi de frumos ca la oricare cină aleasă din Vişegrad. Pe fiecare perete se găseau două candelabre, fiecare cu zece lumini; apoi două făclii mari. Pe masă de asemenea ardeau trei candelabre cu multe lumânări şi deasupra uşilor, trei făclii, încât în cameră lumina era ca în miezul zilei de vară. Şi pe masă se vedea o risipă de argintărie şi cleştaruri care îţi încântau ochii. Italienii obişnuiau să folosească paharele de cleştar şi în afară de lingură şi cuţit, şi un fel de furcă pentru a prinde mai uşor carnea şi a nu fi silit să mănânci cu mâna. Katalin cunoştea toate aceste obiceiuri italiene dar se minuna cum aceste obiceiuri ajunseseră până aici. Pe urmă îşi aminti că doamna Maria, soţia lui Bogdan, era polonă şi polonii cunoşteau de bunăseamă învăţăturile italiene.

Katalin şi cu tatăl ei se apropiară de Doamna Maria, care stătea într-un jilţ, însoţită de Laţcu, copilul lui Bogdan, un băiat cu ochii negri, adânci, şi de Margareta, fetiţa lor cu păr bălai şi ochi albaştri. Doamna Maria vorbea şi ungureşte, limbă pe care o cunoştea tot atât de bine ca şi limba ei.

În scurt timp, prânzitorul se umplu de oaspeţi. Dragoş şi cu Oliver nu se mirară prea tare să-l găsească aici pe pater Dominic cu Aldea şi Crăciun, dar avură o tresărire la vederea cavalerilor Gustav şi Raymond, care după purtare se vădeau a fi de ai casei. La urmă apăru şi Bogdan însoţind pe un alt cavaler, pe care îl prezentă cu mare fală: magistrul Walpot.

Doamna Maria îşi urmă vorba începută înainte de intrarea oaspeţilor:

— Părinte Dominic, aş vrea să rămâi la noi, după cum te-am mai rugat, să împărtăşeşti din marea ta învăţătură pe copilul nostru, Laţcu şi când fiica noastră Margareta o avea mintea destul de coaptă, să o iei sub a ta

oblăduire... Fiindcă vreau ca şi fata să fie învăţată, cum am aflat că fac toate mamele înţelepte din apus, dând învăţătură deopotrivă fetelor şi băieţilor.

— Gândul vostru e cât se poate de înţelept. Iată aici este o altă elevă a mea, domniţa Katalin, care este o fală pentru mine ca şi pentru neamul ei...

Dar Bogdan întrerupse această vorbă prea molatecă.

— Să cercetăm pe magistrul Walpot, să ne povestească el din viaţa lui.

Cu toţii curmară vorba.

— Mărite Doamne, eu sunt nepot al acelui Henric von Walpot, care a întemeiat ordinul numit „Equites teutonicii hospitales sanctae Mariae virginis hierosolvitanae". După ce a slujit în Palestina, adăpostind în spitale pe pelerini, pe cruciaţi şi neguţători, ordinul nostru a luat sabia să lupte pentru cruce. La chemarea episcopului Albert de Livornes, am sosit în aceste ţinuturi, răspândindu-ne până la Nistru, Dunăre şi mare ca să apărăm pe creştini împotriva tătarilor şi altor păgâni, să ajutăm pe cei săraci cu duhul sau cu puterea trupească, să-şi ducă viaţa omeneşte.

— Despre faptele voastre bune am auzit, şi a auzit lumea întreagă spuse Bogdan, iar eu le-am sprijinit.

— Cu toate acestea, ca şi fraţii noştri templieri, care au fost mult prigoniţi de regele Franciei, şi noi, cavalerii teutoni, am fost prigoniţi de regii unguri. Mulţi cred c-am venit în aceste ţinuturi ca să scăpăm de urgia regilor. E şi-n această credinţă un adevăr, fiindcă nu poţi lupta pentru cruce când eşti prigonit din două părţi, şi de păgânii tătari şi de creştini, unguri sau francezi... Dar noi ne-am statornicit aici mai cu seamă fiindcă aici e lipsă de noi.

— Ilustre magister, începu Aldea, îngăduie-mi şi mie o vorbă... Te rog să ai bunăvoinţa să mă primeşti ca scutier în viteaza ta oştire şi ai să cunoşti râvna...

— Şi înţelepciunea ta... sfârşi vorba pater Dominic.

— Faptele tale vor vorbi pentru tine, răspunse magistrul... De altfel ca să cunoaştem viţeii, am venit la curtea măritului voievod Bogdan... Pe oamenii din ţara Moldei, noi i-am învăţat meşteşugul războiului precum şi alte multe meşteşuguri...

— Meşteşugul... făcu cu dispreţ Oliver.

— Nu uitaţi, răspunse Dominic, că sfântul Iosif, părintele adoptiv al lui Isus Hristos era dulgher, adică meşteşugar. Meşteşugul este un dar al lui Dumnezeu.

— Nu te văd dulgher, râse Ivanko, rasa de călugăr te împiedecă.

— Şi meşteşugul meu, tot dar de la Dumnezeu este. Dacă Dumnezeu nu mi-ar fi ajutat să intru în mănăstire, aş fi rămas păstor în munţii helvetici... şi

dacă Dumnezeu nu m-ar fi îndreptat spre maeştrii mei de la facultăţile din Padova şi Paris, n-aş fi învăţat frumoasa artă a tămăduirii... şi dacă Dumnezeu n-ar fi ajutat aceste nevrednice mâini, n-ar fi găsit cele mai potrivite cusături ca să dreg ceea ce răutatea oamenilor a stricat...

— Vorbeşti pesemne de fiica lui Zah Felician? îl încercă Oliver.

— Chiar de ea, şi dacă voievodul se învoieşte, când va fi de tot tămăduită, pot să v-o arăt, ca să vedeţi ce minuni poate face meşteşugul omenesc însoţit de harul dumnezeiesc...

Faţă de atâta făţişă înfruntare, palatinul îşi simţi privirea suliţă şi pumnul buzdugan, dar în vorba lui strunită, de curtean vechi, era numai miere.

— Ştie voievodul Bogdan că această fată este duşmana regelui?

Bogdan îşi urma vorba cu magistrul Walpot; se uita la palatin, dar privirile-i treceau dincolo de el...

— Bogdan se împotriveşte poruncii crăieşti, răspunse, în locul lui, Crăciun.

— Atunci se face vinovat faţă de rege...

— El spune, adăugă Dominic, că firea nu-l lasă... şi eu îl înţeleg. E greu să lupţi împotriva firii.

— Şi totuşi, noi îl poftim să-şi îndeplinească îndatoririle faţă de rege, încheie palatinul.

Dar, spre mirarea tuturor, Aldea, tânărul Aldea, s-a pornit cu mare glas:

— Numele nostru trebuie să dăinuiască în veac şi ce ne-ar sluji pentru întărirea lui, oropsirea unei fete slabe şi neajutorate?...

— Să nu stricăm voia bună, zise Bogdan şi îi pofti să se aşeze la masă.

5

Toţi oaspeţii fuseseră poftiţi ca să cerceteze laolaltă cu Bogdan biserica ce se înălţa în mijlocul satului din dorinţa doamnei Maria şi sub îndrumarea cavalerilor.

Meşterii se străduiau cu partea cea mai grea, cu bolţile. Toată lumea se aşteptase că bolţile, acoperişul şi turnurile vor fi din lemn. Dar doamna Maria aflase că în apus bolţile şi turnurile se puteau zidi şi îndemna pe cavaleri să facă biserică de toată lauda, cu nimic mai prejos de cele din alte ţări mai răsărite. Zidirea era înconjurată de jur-împrejur de o schelă de lemn, şi sus, pe podişul înălţat deasupra plopilor se vedeau mulţi oameni căţăraţi, care tocmeau scări, parapete, dovedind parcă prin înălţimea aceea şi năzuinţa spre cer a doamnei Maria...

Deodată se auzi buciumul paznicilor de pe dealuri, vestind mulţime mare de oameni dinspre miazănoapte, şi nu după mult timp putură vedea un convoi de pribegi, urcând încet spre curtea voievodului. În fruntea

convoiului se găseau trei călăreţi, doi în rase călugăreşti iar celălalt, după îmbrăcăminte, boier de seamă. Caii păşeau încet, cu urechile ciulite şi cu nările desfăcute adulmecau aerul necunoscut. Oamenii mergeau tăcuţi. Mugetul depărtat al cirezilor dinapoia convoiului, behăitul oilor şi al caprelor, dovedeau foamea şi neodihna. Erau pribegi, osândiţi să părăsească vetrele lor, de mari necazuri şi multe nevoi.

*

Poposirea pribegilor la curtea din Cuhea nu era lucru rar, dar uimirea era pricinuită de faptul că între cei sosiţi se afla Simion, fratele doamnei Sandrina, soţia lui Drag Sas, însoţit de episcopul Chirilă Romanul, răsăriteanul din Przemysl, cu preoţii Nicodim şi Nicoară. Împreună cu ei se găseau mulţi ţărani pribegi. Unii tineri, în floarea vârstei, alţii cu nevestele şi copiii, mânând în care avutul lor şi dovedind astfel c-au părăsit pentru totdeauna locul lor de obârşie.

În carele trase de boi se vedea toată agoniseala lor, saci cu grâu şi orz, ulcele, străchini şi ulcioare prinse de coviltire şi maldărul de paie legat burduf în coşarcă. Unii trăgeau după ei câte o vită priponită de un par al loitrei. Într-o căruţă se zbătea un purcel înfundat în sac sau câteva păsări închise în cuşti din găteje. Oamenii vorbesc încet şi chipurile lor amărâte aduc a jale. Iute se desluşi pricina pribegiei. Gediminas, aprigul principe lituanian, după ce cucerise Podolia şi Volhinia, pornise prigoană împotriva creştinilor, cercând să-i întoarcă la legea păgână. În faţa primejdiei, vlădica îşi adunase oamenii de încredere, căutând scăpare la un domn creştin în stare să-i apere şi, după multă chibzuinţă, alesese pe Bogdan, fiind de acelaşi neam cu ei.

În acele clipe, Bogdan îşi aminti de vorba părintelui Dominic: voinţa domnitorului de o parte şi duhul obştei, de alta... Dar voievodul nu era omul să se încurce cu prea multe socoteli lăuntrice. Avea să facă faţă unor împrejurări neaşteptate şi se silea să ia hotărârile de trebuinţă cât mai repede. În curte era mare învălmăşeală. Unii trăgeau boii de coarne, alţii plesneau din bice... şi toţi umblau în neştire. Atunci Bogdan dădu câteva ordine scurte dar lămurite: Boierii şi episcopul vor fi găzduiţi la curte, iar obştea avea să primească loc de popas lângă pădurea Săliştei, unde se găseau încă colibe părăsite de păcurarii şi pădurarii tocmiţi să păzească vitele şi să taie lemne.

Când boierii se găsiră adunaţi în odaia cea mare, Dominic luă cuvântul cel dintâi.

— Dumnezeu v-a umplut mintea de har sfânt. Aţi căzut la timpul potrivit, fiindcă noi ne străduim să tocmim cele mai potrivite legi pentru acest neam

a cărui limbă este una de la Dunăre, până-n munţi şi care se trage din marea limbă latină.

— Noi vrem să ferim, şi mai mult chiar, să izbăvim noroadele de stropirile cele idoleşti... spuse Chirilă.

— Şi noi slujim cu sfinţenie acest gând, întări popa Nicoară.

— La noi în ţară suntem năpădiţi de cugetele cele neroditoare şi de aceea ne-am întors către lumina mântuitoare a curţii din Cuhea care încă din timpul fericitului voievod Ştefan, tatăl Mariei Tale Bogdane, a fost dătătoare de lumină creştinească pentru toate noroadele aflate în întuneric, încheie Simion.

...Şi Bogdan băgă de seamă că toţi vorbeau în cinstea duhului.

6

Nu era greu de văzut că în jurul voievodului de la Cuhea, viaţa se scurgea felurită în îndeletniciri... Abia se dezmeticiseră de sosirea pribegilor cu Simion, şi în sâmbăta următoare, o mare zarvă îi deşteptă în zorii zilei pe boierii veniţi din Bedeu. Prin spărtura ferestrelor înguste ei văzură numeroase care şi căruţe, oameni călări şi oameni pe jos, apropiindu-se de curtea cea mare a lui Bogdan.

Domokoş, Zakar şi Cândea, servitori cinstiţi dar şi iscoade iscusite, dădură buzna în odaia palatinului. Slujitorii povesteau despre oameni, bărbaţi şi femei, pribegi din Pocuţia, neamuri deosebite: ovrei, ruteni, lituanieni, ruşi, dar cei mai mulţi moldoveni, cu toţii veniţi din acelaşi ţinut. Nerăbdători, ei coborâră în curte unde găsiră pe Bogdan gânditor, de vorbă cu Zdroabă, omul lui. Ivanko îl agrăi zâmbind pe sub mustaţă:

— Te văd cam îngrijorat, voievoade... Uite ce mai de lume vine de ţi se închină...

Bogdan simţi pizma din gândul principelui: oameni străini dau năvală în ţara Maramureşului... Porunci lui Zdroabă să încalece şi să vadă despre ce e vorba. În curând vătaful se întoarse cu veste bună.

— Sunt oameni cinstiţi, stăpâne... Unii sunt băieşi aduşi de evrei pentru scormonirea aurului din măruntaiele pământului, alţii sunt muncitori ce caută să se tocmească la noi, iar alţii sunt meşteşugari şi vor să intre în slujba cavalerilor despre a căror pricepere s-a dus vestea.

Bogdan porunci lui Zdroabă să dea pe aceşti oameni în seama cavalerilor pentru a-i aşeza pe fiecare la locul său.

Oliver şi cu Dragoş erau furioşi. Bogdan se dovedea un răzvrătit în jurul căruia se aduna prea multă lume. Se hotărâră să-i caute pricină şi cea la mai îndemână era înapoierea fetei lui Zah Felician. La prepusul lor de gâlceavă

se însoţiră numaidecât şi principele şi căpitanul Albrecht. Hotărâţi, ei urcară tuspatru la Bogdan.

Dar aci, găsiră pe Bogdan stând de vorbă cu cei doi cavaleri, pater Dominic, Aldea şi un străin.

Străinul purta la cingătoare spadă lungă care ieşea de sub pelerina de catifea neagră. După îmbrăcăminte se vedea a fi spaniol. Lucrul n-ar fi fost de mirare, fiindcă la tot pasul întâlneai germani, francezi, unguri, poloni, ruteni, dat fiind că de mult timp regele ungur era în luptă cu Veneţia şi, ca atare, ţara era plină de străini gata de luptă.

Străinul stătea în picioare, falnic, şi vorbea cu trufie.

— Mă numesc Dalmassio şi sunt urmaşul acelui mândru căpitan de Flor, comandantul companiei catalane.

— Am auzit despre el, răspunse palatinul, dar acum pare că s-a prăbuşit.

— Am rămas eu să duc mai departe renumele lui Flor şi vitejia companiei... Când Roger de Flor a fost ucis tâlhăreşte de către împăratul Constantinopolelui, oştirea lui nu mai era în stare să ducă mai departe slava veche, întrucât fiul nu era la înălţimea tatălui... şi de aceea m-am hotărât să-mi fac singur oştirea mea.

— Şi ce vânt te aduce pe la noi?... întrebă Bogdan.

— Eu voi spune fără ocol. În compania lui Flor am cunoscut tot felul de oameni: italieni, sârbi, dalmaţieni, unguri, cehi, francezi şi germani... dar cei mai viteji sunt vlahii din munţii Pindului. De la ei am aflat că mai sunt vlahi şi pe malurile Dunării. În Ţara Românească m-am lovit de încăpăţânarea lui Basarab, care nu mă lasă să adun oameni din ţara lui. Din cele aflate, omul acesta are apucături de nebun... Vrea să cucerească Constantinopole şi să-şi facă drum spre tronul Bizanţului. Acum am venit cu o corabie genoveză până la portul căruia îi zice Maurocastro sau Cetatea Albă. Am cutreierat apoi ţinuturile de-a lungul Nistrului şi până la munţi şi peste tot am găsit astfel de vlahi... Şi acum am nevoie să vorbesc cu un stăpân... Din om în om, aflând că Maria Ta eşti mare voievod al valahilor, iată-mă aici.

Oliver şi Dragoş îşi aruncară priviri piezişe. Erau furioşi... Nu se puteau dumiri de unde atâta faimă la Bogdan.

— Şi de unde ai tu bani, atâţia?... făcu cu necaz Ivanko.

— Eu primesc bani când de la Genova ca să lupt împotriva Veneţiei când de la Veneţia ca să lupt împotriva tătarilor. Eu lupt şi pe uscat şi pe mare, şi lupt şi în slujba papei, deşi în oştirea mea se găsesc mulţi heretici numiţi catari. Eu nu prigonesc pe heretici, dimpotrivă, le dau adăpost... Dar acum, cu voia domniilor voastre aş vrea să mă odihnesc.

*

După plecarea lui Dalmassio, îndârjirea palatinului se mări.

— Regele o să fie foarte nemulţămit de ajutorul dat unui apărător al hereticilor. Azi, în toată lumea, inchiziţia a pornit cumplit război împotriva lor, iar Domnia-ta, fără a da ascultare acestei instituţii, te faci părtaş la ocrotirea hereziilor, prin acest Dalmassio.

— Un pumnal în inimă, se iuţi Ivanko, l-ar face să amuţească.

— Totuşi eu cred că regele te-ar ierta şi s-ar dovedi mulţămitor dacă ai da pe fiica lui Zah Felician, făcu încetişor palatinul.

Cuvintele molcome ale nobilului îndârjiră peste măsură pe Bogdan. Îndreptându-se către Aldea, el îi porunci:

— Prietene Aldea, tu eşti cel mai viteaz şi mai cinstit dintre supuşii mei. Îţi poruncesc să înhami o butcă, să iei zece paznici cu tine şi să duci pe fata lui Zah Felician la mănăstirea din Baia. Acolo fiind va fi pusă la adăpost.

— În acest fel, adăugă cavalerul Gustav, tu vei înfăptui acea ispravă care îţi va asigura dreptul de ucenic în ordinul nostru.

Oliver nu se mai putu stăpâni. Ridicându-se în picioare, el strigă către Bogdan:

— Asta e duşmana regelui şi regele ţi-o cere!!

La care Bogdan răspunse la fel de întunecat:

— Să vină s-o ia!

7

Dosirea fetei lui Zah Felician la Baia dovedea toată ura lui Bogdan împotriva regelui. Necredinţa feudalilor era lege, dar parcă necredinţa lui Bogdan era de neînţeles. La ceilalţi, gloria şi bogăţia puteau fi pricină uşor de priceput, dar el îşi punea în joc cinstea rangului şi poate viaţa, de dragul unei fete urgisite de înverşunarea regelui ungur. Numai Dominic îl înţelegea.

— Bogdan este un adevărat aristocrat... Cum v-am mai spus, aristocratul se măsoară pornind de la suflet... Aristocratul are o misiune nobilă, să înfăptuiască, de fapt, ceea ce biserica învaţă de la amvon.

Boierii nu erau mulţămiţi cu explicaţiile împăciuitoare ale preotului. Le socoteau făţarnice, şi făţarnică socoteau că este întreaga învăţătură a bisericii romane. Ei îşi urmau înverşunarea împotriva lui Bogdan, dar căpitanul Albrecht era de părere să aştepte întoarcerea lui Aldea şi între timp să iscodească întâmplările de la curtea din Cuhea, care lor le puteau fi de mare folos.

*

După o săptămână, boierii văzură pe Aldea, când în tovărăşia lui Dominic şi a lui Crăciun, când în tovărăşia celor doi cavaleri. Nicio vorbă despre

isprava lui la Baia. Zadarnic îl iscodea Oliver şi cu Dragoş, zadarnic căpitanul şi cu Ivanko căutau să-l îndârjească arătându-i câte foloase ar putea trage de la rege dacă ar dezvălui tainele de la Baia. El le răspundea nesmintit că doreşte să intre în ordinul cavalerilor şi la umăr cu ei să lupte cu arma sau să lucreze cu mistria şi lopata şi să ajute pe bătrâni, pe fecioarele prigonite şi pe săraci, ca să facă voia lui Dumnezeu, potrivit învăţăturii bisericii romane.

*

Vizita boierilor la Bedeu se prelungea peste prevederile lor. Dragoş începea să fie nemulţămit. Nu că ar fi văzut la Bogdan vreun semn de oboseală... Acesta îşi urma viaţa cu tot firescul obişnuit. Dar tocmai această purtare îl nemulţămea prin apucăturile trufaşe. De părerea lui erau şi ceilalţi boieri, afară de Aldea. Acesta se îngâmfa altcum. Nu vorbea decât despre cavaleri şi cavalerism, despre fapte măreţe şi mărturisea că aşa îl îmboldea sufletul lui cu obârşie imperială. De aceea Dragoş îl chemă la judecată de faţă cu Oliver, Ivanko şi căpitanul Albrecht. Tânărul se prezentă armat. Fusese încuviinţat de magistrul Walpot să facă ucenicie şi în calitate de scutier purta cămaşă de zale, sabie la cingătoare şi pinteni la cizme.

Dragoş îl agrăi duşmănos:

— Tinere Aldea, noi am venit de la Bedeu pentru o anumită faptă... Urgisit de Basarab, tu ai cerut adăpost la curtea noastră şi ai fost omenit cum se cuvine... eşti omul nostru, şi iată că acum tu nu-ţi ţii credinţa. Fapta ta se cheamă viclenie.

— Şi pentru care faptă aţi venit? întrebă cu nevinovăţie Aldea.

— Am venit să cerem sau s-o furăm, dacă nu ne-o dă, pe fiica lui Zah Felician şi s-o predăm regelui.

Se rupse o grea tăcere între cei de faţă după această aprigă vorbă a lui Dragoş. Cel dintâi care îşi recăpătă stăpânirea de sine fu Aldea.

— Această fată năpăstuită şi batjocorită se găseşte acum într-una din mănăstirile noastre şi este apărată de cavaleri.

— Şi dacă regele va veni cu oştire, ce veţi face voi cavalerii, râse în batjocoră Oliver.

— Noi apărăm cel mai mare bun... omul.

— Cu alte cuvinte voi vă împotriviţi regelui!

Aldea răspunse dârz:

— Regele apără o ţară, adică un pământ, cavalerii apără omul, adică un gând dumnezeiesc.

Mânios, Oliver pofti pe Dragoş la o preumblare, ca să se mai liniştească.

Abia plecară că Dominic spuse lui Aldea:

— Prietene, ai vorbit frumos. Vorba ta de adevărat creştin te aşază cu dreptate printre cavaleri. Voi vorbi cu magistrul Walpot spre a-ţi scurta timpul de noviciat, care în ordinul călugărilor ostaşi este tot una cu timpul de scutier.

8

Dragoş şi cu Oliver se hotărâră să părăsească pe Bogdan şi să se întoarcă la Bedeu. Văzuseră îndeajuns şi se temeau de cele ce nu văzuseră şi-ar fi putut vedea. Ultima întâmplare, sosirea lui Dalmassio cu ale sale avântate isprăvi, dovedea cât de multe fapte se petreceau pe sub ştirea regelui şi pe sub privegherea curţii de la Vişegrad.

Înainte de plecare, Oliver şi cu Dragoş se hotărâră să mai facă o nouă încercare de a câştiga prin vorbă bună pe fata lui Zah Felician. Dar, ca un făcut, în acea seară, când se pregăteau pentru o iscusită faptă politică, ei fură poftiţi de Bogdan la o mare ceremonie.

Scoborând în odaia cea mare văzură ceva la care nu s-ar fi aşteptat nicicând. Sala era luminată de sute de lumânări. Candelabrele erau toate aprinse şi pe pereţi numeroase făclii prinse în braţe de fier şi de argint aruncau văpăi strălucitoare. Bogdan se găsea în strana lui şi alături de el Doamna Maria îmbrăcată după moda boierească, purtând o coroană de nestemate în păr, lanţ de perle la gât şi numeroase brăţări la mână. Se găseau de faţă şi Pater Dominic, magistrul Walpot şi cei doi cavaleri, Gustav şi Raymond. Alături, pe două scaune, stăteau Margareta ţinând o ramură de laur şi Laţcu cu sabie de cavaler în mână.

Noii veniţi se opriră impresionaţi de cadrul sărbătoresc al ceremoniei. Tocmai atunci luase cuvântul Dominic.

— Mărite Stăpâne, eu sunt învrednicit cu ungerea sacramentală a tânărului Aldea. Dar puterea temporală aparţine regelui sau înlocuitorului său.

Oliver se simţi jignit. El era de fapt înlocuitorul regelui şi el nimerise aici aproape printr-o întâmplare. Ar fi vrut să-şi spună năduful când luă cuvântul magistrul Walpot:

— Eu deţin şi puterea spirituală şi cea temporală ca magistru al unui ordin de călugări luptători, dar fiindcă avem între noi şi un cărturar ca pater Dominic, şi un viteaz ca măritul Bogdan, eu trec aceste puteri asupra lor şi ştiind că tânărul Aldea s-a arătat obediente faţă de biserica romană şi viteaz întru apărarea celor slabi şi a năpăstuiţilor, el se dovedeşte a fi vrednic să intre în ordinul nostru.

Acum Bogdan dete semnalul de începere. Dominic luă pe Aldea de o parte. Aldea era îmbrăcat ostăşeşte, fără pelerină pe el. Trecură alături spre

a se mărturisi şi cumineca, iar când se întoarseră Aldea veni şi îngenunche în faţa lui Bogdan. Acesta scoase sabia şi întorcându-se către Dominic întrebă:

— Este el pregătit?

— Este pregătit, răspunse Dominic. În faţa lui Dumnezeu el a făcut cele trei probe: a credinţei, a umilinţei şi a devotamentului pentru aproapele său.

Bogdan atinse pe scutier cu Vârful sabiei în creştet, pe umăr şi pe piept, rostind cuvintele de trebuinţă:

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh, te declar cavaler.

Atunci magistrul îl îmbrăţişă şi îi spuse:

— De azi înainte aparţii lui Dumnezeu şi omului.

Margareta se apropie de Aldea şi îi întinse coroana de laur iar Laţcu, sabia de cavaler.

Cei doi cavaleri îl îmbrăţişară şi ei pe Aldea şi îndreptându-se spre Bogdan îl salutară cu mâinile ridicate, strigând:

— Vrednic este!

Toată lumea avea lacrămi în ochi. Numai Oliver făcu semn lui Dragoş şi se mistuiră din sala cea mare. Astă ceremonie i se părea o nouă şi mare necredinţă adusă regelui.

9

Atât Dragoş cât şi Oliver înţelegeau că duhul de la curtea lui Bogdan depăşea pe cel al unui „iobagio regni". Era de bună seamă acelaşi ca şi cel de la curtea lui Csak Mathe şi de la curtea lui Zah Felician.

— Acum ne dăm seama de ce a pedepsit regele atât de crunt neamul lui Zah Felician, spunea palatinul. Toţi aceşti mari feudali încearcă să-i întreacă monarhia... şi bine le-a făcut regele.

— Adevărat, încuviinţă Dragoş. Mă uit la acest văr al meu Bogdan, îşi însuşeşte drepturi de rege...

Necazul lor spori când Zdroabă sosi în fugă.

— Măriţi oaspeţi, vă poftеşte voievodul să veniţi la împărţirea locurilor de muncă.

— La care oameni?

— La cei pribegi, veniţi din Pocuţia.

Când ajunseră în curte, caii erau pregătiţi. Încălecară şi în curând fură la locul numit Săliştea Cuhei.

*

Călărind în fruntea oaspeţilor de la Bedeu, Bogdan dădu roată să cerceteze cu a sa privire aprigă lumea adunată şi locurile încredinţate.

Oamenii erau foarte îndârjiţi în lucrul lor. Unii însemnau hotarele, alţii tocmeau gropi sau însemnau brazde cu sapa. Femeile aşezate în jurul focului începuseră să toarcă şi să cârpească, pe când în jurul lor copiii se jucau cu câinii. Câinii mârâiau şi se fugăreau pentru fărâmele de pâine şi ciolane goale. Alţi oameni, mai aşezaţi, începuseră să dreagă carele, tocmeau obezile şi întăreau spiţele la butuci. Soarele cobora către asfinţit şi ca un taler aprins aluneca pe cerul lucios iar pe măsură ce se apropia de marginea pământului umbrele se furişau peste vale.

Oamenii strânşi laolaltă se dădură în lături la sosirea stăpânului. Bogdan îi agrăi cu bunăvoinţă.

— Ei, v-aţi făcut împărţeala, moş Gavrilă?

Moş Gavrilă era un bătrân înalt şi vânjos, cu plete albe căzându-i pe sub căciula neagră, cu faţa roşcată şi ochii albaştri.

— Mărite Stăpâne, ne-am înţeles cu cumătrul Miclea. Sunt două culmi despărţite de râu. Pe cea de la miazăzi o ia neamul lui, iar pe cea de la miazănoapte, al meu... Că nu ne-om sfădi noi pentru întindere... Rodul pământului, vrednicia omului, şi nu felul ţărânii o hotărăşte.

Acum luă cuvântul Miclea:

— Şi după ce ne-om înţelege noi, bătrânii, ca să nu fie sfadă între cei tineri, ăţi veni voi, stăpânii şi-oţi împărţi fiecăruia cât i se cuvine după vârsta copiilor, ca fiecare să fie stăpân pe pământul lui.

— Să vă socotiţi voi singuri, hotărî Bogdan, cum e mai bine după sfânta dreptate, iar noi om veni cealaltă duminecă, de faţă cu preotul şi martori de încredere, să hotărnicim partea fiecăruia... să fie omul stăpân pe avutul lui.

— Iar potrivit dreptului, adăogă Gavrilă, păşunea şi lucrul vor fi folosite în devălmăşie.

— Aşa glăsuieşte dreptul şi aşa să fie! încheie Bogdan şi se întoarse cu oaspeţii către caii care aşteptau în pădurea Săliştii.

Dominic se apropie de Bogdan care vorbea cu Aldea şi îi spuse:

— Iată Doamne, că aceşti oameni simpli au dovedit, ca printr-un experiment al lui Bacon, adevărul gândirii noastre. Am vorbit mult despre natura răsăriteană şi apuseană a acestui neam... Vezi că ei posedă proprietatea individuală, ca la romani, dar în duhul unei devălmăşii. Or, devălmăşia este moştenire greacă şi nicidecum slavă... Este voinţa ocârmuitorului cu gândul mereu la Bizanţ, care a întreţinut această devălmăşie ca mijloc de strângere a obştei sub acelaşi sceptru.

— Pater Dominic, cred că întinzi prea mult gândirea ta, de crezi s-o potriveşti la toate împrejurările vieţii.

*

Adunaţi în sfat tainic, Dragoş şi cu prietenii săi înşirau pricinele care trebuiau să ponegrească pe Bogdan în faţa regelui. Căci acum era lămurit, trufia nemărginită a lui Bogdan avea să-l strice în faţa regelui. Toţi boierii din Bedeu erau la fel de învoiţi: nu trebuiau să mai ceară pe fiica lui Zah Felician, dimpotrivă, regele să ştie că fusese ascunsă la Cuhea... Şi apoi, să cunoască şi legăturile dintre Maramureş şi Pocuţia şi cum ţăranii din toate neamurile puteau pribegi în voie şi mai ales că Bogdan nu sprijinea strângerea dărilor care se cuveneau de fapt regelui... Hotărâră ca în cel mai scurt timp să se înapoieze la Bedeu, de unde palatinul avea să dea o fugă până la Bistriţa unde-şi mutase regele reşedinţa, şi să se înapoieze cu porunci lămurite.

Oliver, palatinul, socotea că e bine să cheme înapoi la Bedeu pe Dominic şi Crăciun.

— Amândoi sunt uneltele lui Bogdan, îşi dete cu părerea Dragoş. Poate mai mult decât unelte... braţele lui.

— Şi cum îi scoatem din cuibul ăsta de viespii? întrebă neîncrezător căpitanul.

— Dominic este profesorul fetei mele, răspunse Oliver. Eu îi poruncesc şi el trebuie să asculte.

— Dar pe Crăciun?

— Crăciun urmăreşte pe Dominic ca un căţeluş.

10

În sala cea mare, Bogdan sta în jilţul său domnesc şi de acolo poruncea lui Dominic, care, la o masă, tălmăcea în latineşte o diplomă pe care voievodul o rostea în graiul ţării:

— Primul hotar al locului dăruit pribegilor veniţi din Pocuţia, dinspre răsărit începe în acel munte ce se cheamă muntele Merişor şi străbate culmea înspre miazănoapte până la izvorul Prundului. Străbate izvorul Prundului şi acolo se desparte de pădurea Cerbului şi începe a se mărgini cu poiana Dragomireştilor până la izvorul apei de-i zice Frumoasa. De aici merge mai sus până la locul amintit mai înainte care se cheamă muntele Merişor, care este la izvorul şi de unde începe hotarul pădurii amintite mai înainte care desparte dinspre răsărit pădurea boierului Verban din Săcel, iar dinspre apus pădurea cnezilor Ştefan şi Ioan. Şi aici se termină hotarul.

Acest zapis avea să fie înmânat cneazului Simion, duminecă, după sfeştanie... Şi voievodul pofti pe toţi oaspeţii să vină la acea sărbătorire.

*

Seara la cină, de faţă cu toţi oaspeţii, principele Ivanko nu se putu reţine... Părintele pribeag făcuse sfeştania în limba poporului băştinaş şi asta i se părea o nelegiuire.

— Sunt patru limbi liturgice, spunea el, amintindu-şi de o vorbă auzită mai demult la Bedeu: limba evreiască, cea greacă, limba latină şi limba slavă. Cum pare a fi de rit răsăritean, acest popă ar fi trebuit să rostească rugăciunea lui fie în limba greacă, fie în cea slavonă.

Şi atunci află de la cavalerul Gustav că acelaşi episcop Chirilă, chiar şi hirotoniseşte popi în limba asta, care îi zic limba valahă, şi că numărul lor e mai întins decât se crede.

— Asta-i cea mai mare necuviinţă faţă de sfânta noastră liturghie.

Supărarea principelui părea mincinoasă. Omul ăsta era mai păgân decât toţi păgânii, dar era mare făţarnic. Dar lumea îl cunoştea şi nimeni nu lua seama la mincinoasele lui mărturii.

Numai Bogdan era uimit. Ce înţeles avea toată povestea asta cu limba... şi popa Filipaş din Bedeu, şi popa Alexandru de la Cuhea, slujeau în limba obştei, dar el nu luase seama la aşa ceva.

*

Când cina se sfârşi şi oaspeţii se retraseră la culcare, Ivanko se duse în iatacul lui Oliver.

— Doamne, aici răul e mai întins decât credem noi... Va trebui ca regele să vină cu oştire să nimicească, altcum voi fi nevoit eu... Auzi ce nelegiuire!... Să slujească sfânta Liturghie în limba prostimii.

Mai apoi, când sosiră şi Dragoş, căpitanul Albrecht, pater Dominic şi Crăciun, vorba se înteţi. Ivanko era necruţător. El nu ştia multe: moarte pentru toţi popii valahi care slujeau în limba obştei şi aduşi preoţi bulgari ca să înveţe adevărata religie. În urmă aveau să răpească pe fata lui Zah Felician. Pentru aceasta aveau să se prefacă a pleca, dar în loc de Bedeu, să nimerească la Sălişte a şi acolo să dibuiască casa preotului şi să-l ucidă. Cât pentru fiica lui Zah Felician, aveau să vină cu oştire regală, să nimicească pe Bogdan şi să fure fata de la Baia.

*

Cei patru boieri, însoţiţi de slugile lor Zakar, Domokoş şi Cândea părăsiră în toiul nopţii curtea lui Bogdan. Îşi luaseră de cu seară rămas bun de la stăpân, dar în loc să ia drumul obişnuit spre Bedeu, o luară împotrivă, spre Sălişte a. Erau hotărâţi să ucidă pe popa valah. Isprava li se părea uşoară şi totuşi se temeau. Se temeau de urgia lui Bogdan. Bogdan nu avea oştire nici cât un mare vasal al regelui, dar avea ceva mai mult, avea pricepere şi mai

ales îndrăzneală. Unul care înfrunta pe rege fără să se ştie stăpân pe o oştire puternică, era un îndărătnic dar şi un îndrăzneţ.

Către dimineaţă, cerul începu să se însenineze. Numai deasupra pădurii mai plutea o perdea ceţoasă.

Ivanko, conducătorul acestui pâlc de viteji, iscodise prin Zakar coliba popii... Mergeau la sigur. Când deodată, din colţul pădurii, la câţiva paşi înaintea lor, se iviră doi ostaşi cu spadele trase, şi se aşezară în mijlocul drumului.

— Înapoi!... strigă un glas cunoscut, şi toţi înţeleseră că în faţa lor se găsea pater Dominic. Nu era greu de recunoscut după statură şi după glas.

În acest timp, din negura pădurii, ieşiră întru întâmpinare două pâlcuri de oşteni, care cu suliţele întinse se aşezară de o parte şi de alta a boierilor.

— Înapoi, sau moartea vi se trage!...

Ivanko, cel mai isteţ la adulmecarea primejdiei, întoarse cel dintâi calul şi o luă la fugă. Ceilalţi simţiră un tremur mărunt prin vine. Întoarseră şi ei caii şi fură pe urma lui Ivanko.

*

Când soarele începu să-şi netezească marginea după culmile dealurilor, boierii îşi putură da drumul ofului lor. Se găseau pe moşiile Bedeului, scăpaseră de orice primejdie.

— Eu am recunoscut, făcu Oliver, între ostaşi, pe cei doi cavaleri Gustav şi Raymond.

— Va trebui, zise Ivanko, să cerem oştire mare de la rege cu care să curăţăm ţara asta de aceste năpârci.

Şi atunci îşi dădură seama că au fost trădaţi... Crăciun şi pater Dominic rămăseseră la Cuhea.

*

Doamna Maria nu înţelegea ce adevăruri, ce înţelepciune şi ce râvnă se aflau în aceste gânduri... De ce apăra cu atâta înfocare Dominic limba obştei.

— E greu de înţeles, pater Dominic, spunea ea.

Dar Bogdan nu se vedea a fi mulţumit de întrebarea doamnei sale, căci se încruntă, aşteptând, ca la judecată, răspunsul. Faţa i se întunecase şi mai mult. Ochii măriţi luceau de o sclipire rece ca gheaţa, şi în aşteptare, scrâşnea din dinţi. Vădit, vorba doamnei nu-l mulţămise. Dar pater Dominic era liniştit.

— Mărită Doamnă, începu el cu glas în freamăt, eu sunt preot romano-catolic, şi totuşi vorba Măriei-tale nu mă ispiteşte, fiindcă ea nu ţine seamă de voinţa neamului. Ar fi mare primejdie silind acest neam să asculte

liturghia în limba latină... În felul acesta lucrează şi doamna Anca de la Bedeu cu părintele Sofronie, care cer să facă slujba în limba bulgară, cu silnicie pentru acest neam... Şi mare primejdie ar fi, fiindcă din umbră pândesc hereticii bogomili, care ispitesc poporul cu limba obştei.

— Mare primejdie... murmură Bogdan printre dinţi.

— Aşa e... încuviinţă Dominic. Atât aşteaptă bogomilii, ca liturghia să fie slujită în limba bulgară sau în cea latină, ca să-şi repeadă mrejele lor asupra acestui neam... şi ar izbuti, fiindcă oamenii de aici nu au pregătirea de lipsă pentru altă limbă.

Dar doamna Maria, care urmărea strâns toată vorbirea, închise o clipă ochii, parcă să-şi asculte simţirea şi apoi aruncă preotului un zâmbet plin de bunăvoinţă.

— Pater Dominic, tot nu te înţeleg... ce fel de misionar eşti?

— Eu fac parte din tagma acelor cărturari din apus, cunoscuţi sub numele de nominalişti. Noi credem în duhul limbii şi în voinţa neamului. Împotriva atotputerniciei cezarului, care doreşte unirea lumii, noi credem în dreptatea fiecărui neam şi a limbii lui. Asta îmi este credinţa, o credinţă tot atât de întărită cât şi credinţa în Dumnezeu... şi sunt nominalist tot atât de pătruns pe cât sunt de creştin.

11

Mare a fost mirarea boierilor, aflând despre întoarcerea lui Dominic, Aldea şi Crăciun la Bedeu. Vorbe după vorbe, auzite de Glod, erau purtate de la oamenii lui Bogdan la urechile palatinului şi ale lui Dragoş, unele pe adevărul lor, altele rostite de-a-ndoaselea, stricând buna rânduială pe care pater Dominic căuta s-o statornicească.

Câteşitrei apăreau ca nişte trufaşi răzvrătiţi. Vădit lucru! câteşitrei se împotriveau regelui... şi, nu printr-o gălăgioasă răzbunare cât printr-o făţişă nesupunere, printr-o îndărătnică zăbavă în îndeplinirea poruncilor crăieşti.

Stăteau cu toţii în pridvor şi ascultau neînfricata povestire a lui Dominic.

— Am fost după fata lui Zah Felician, până la Baia, unde mănăstirea franciscanilor, Molda, are un spital... Acolo am grijit-o până ce fata s-a putut tămădui de groaznicele stricăciuni ale călăului.

— Rău ai făcut! spuse cu răutate Katalin. Tu eşti în slujba tatălui meu şi n-ai niciun drept să lucrezi în afara poruncilor lui.

— Şi apoi ea a fost pedepsită de rege, stăpânul nostru, adăugă palatinul.

— Iubirea creştină va să fie lucrătoare şi jertfelnică, adică nu cu cuvântul ci cu fapta şi cu adevărul.

— Voi popii, râse Ivanko, aveţi totdeauna răspunsul în burtă, dar noi predicăm şi altcum...

— Şi acum de ce te-ai întors? îl întrebă palatinul.

— Am primit poruncă de la episcopul din Milcovia să păstoresc pe acei cumani care şi-au aşezat sălaşul în poiana de la Strâmtura, la jumătatea drumului dintre Cuhea şi Bedeu. De la plecarea mea, s-au născut prunci, s-au legat căsătorii şi aceşti oameni au fost lipsiţi de binefacerile Sfintelor Taine. Au şi murit mulţi din ei şi pentru sufletul celor morţi nu s-a făcut vreo slujbă de mântuire după cum nicio rugăciune de pocăinţă pentru cei vii. Aşa că venirea mea era de trebuinţă pentru uşurarea atâtor suflete.

— Şi unde este acum acea Clara, fiica lui Zah Felician? întrebă cu necaz Katalin.

Călugărul răspunse foarte liniştit:

— Va sta la spitalul din mănăstirea Molda, până va fi de tot însănătoşită. Apoi Crăciun mi-a promis că o va duce la unchiul său la Cuhea.

Atunci se amestecă şi Dragoş. Găsea prilejul să-şi arate neîndurarea faţă de Bogdan.

— Bogdan ştie că e prigonită de rege!... şi atunci, se pune el împotriva regelui?

— Dacă e vorba de dreptate se poate împotrivi şi regelui.

Palatinul întări vorba ciudoasă.

— Va trebui s-o dea regelui!

Atunci izbucni în râs Ivanko.

— Foarte bine... foarte bine... Regele se va putea răzbuna a doua oară... Pater Dominic, nici nu puteai lucra mai bine... pentru aceeaşi faptă, de două ori răzbunare.

Pe boierii din Bedeu, fapta lui Dominic îi turbura peste măsură.

— N-am fost băgători de seamă cu ăştia doi... ăştia-s uneltele spurcate ale lui Bogdan şi ale papii, spunea Ivanko. Cel mai nimerit lucru e să-l omorâm pe Dominic... îl chemăm la o preumblare prin Moldova şi la loc dosit, îl doborâm pe popă şi-l îngropăm în loc neştiut de nimeni.

Ivanko era uşor la cuget şi repede la mânie.

*

Din foişorul de lemn unde se găsea ascuns, Ivanko urmărea drumul lui Dominic prin sălaşul lui Kurt-Orman, cea de a doua căpetenie cumană. Văzduhul era curat şi mirosul de cetină parcă-l curăţea şi mai mult. Cumanii lui Kurt-Orman nu-şi tocmiseră nici case, nici bordeie. Trăiau îngrămădiţi fie în care cu acoperitori de pâslă, fie în corturi ridicate de-a-dreptul pe pământ.

Pater Dominic era un om ordonat. Trecea pe lângă fiecare car sau cort şi întreba dacă se găseau copii nebotezaţi, spunând la toţi să-i pregătească pentru dumineca viitoare. Apoi cerceta pe căsătoriţi dacă îndeplineau

formele de lipsă ale tainei cununiei. În acelaşi timp întreba şi de sănătatea oamenilor, făgăduindu-le să-i tămăduiască prin cuvântul Domnului, cu ierburi de leac sau cuţit.

După paşnica şi binecuvântata cercetare a lui Dominic, se repezea şi Ioanichie. Părea neom... Parcă era apucat de demon. Zvârlea picioarele, arunca din mâini şi urla cât îl lăsau puterile:

— Fraţilor, ascultaţi-mă pe mine... nu trebuie botez cu apă. Botezul se face numai în duh... Botezul cu apă este o nelegiuire şi slujeşte pentru el pe Dumnezeul cel rău... Căci aflaţi de la mine, sunt doi Dumnezei, Dumnezeul cel bun şi Dumnezeul cel rău şi omul de ispravă slujeşte pe Dumnezeul cel bun, iar popii papistaşi şi popii răsăriteni şi nelegiuiţii slujesc pe Dumnezeul cel rău...

Ca şi Dominic, Ioanichie, bogomilul, alerga şi el să-şi atragă pe cumani... Aici era rost de gâlceavă... Acest apucat de Ioanichie putea să-i vie de hac lui Dominic. Şi-l închipuia împlântându-i un pumnal pe la spate popii papistaş.

Ivanko rânjea de mulţumire. Putea scăpa de Dominic, trecând cuţitul în mâna altuia. Dar când să pornească afară din sălaş, Ivanko văzu pe Crăciun şi pe Aldea de o parte şi de alta a lui Dominic, şi în închipuirea lui se înfăţişă altă icoană: două pumnale înfipte dintr-odată în pieptul lui Ioanichie... Şi lui Ivanko i se făcu deodată frică.

12

Toată lumea înţelese dorul ce-l aducea pe bătrânul cneaz Mihalca, stăpânul celor trei Apşe, la Bedeu. Cunoscută era tuturor cearta dintre Mihalca şi ginere-său, cneazul Prepeliţă, pentru împărţeala averii.

După ce se salutară şi îşi urară noroc şi voie bună, cneazul, poftit la masă, îşi dete numaidecât drumul ofului său.

— Fraţilor, începu el, pizma ginerelui meu îmi macină din greu cugetul şi simţirea. El râvneşte la o pătrime din pământ, dar partea lui o răscumpăr în aur şi argint.

— Poate are dreptate? întrebă căpitanul Albrecht.

— Nu, n-are dreptate, căci numai feciorii moştenesc pământul potrivit obiceiului, iar fetele primesc zestrea lor în bani... de altfel aşa a hotărât şi Bogdan.

— Şi ce vrei tu acum? întrebă Dragoş.

— Eu aş vrea ca astă hotărâre să fie întărită.

Oliver găsi cu bine să se folosească de pricina lui Mihalca pentru a mări autoritatea regelui.

— Eu aş putea aduce de la rege o întărire prin diplomă a drepturilor tale, din care să fie înlăturată partea lui Prepeliţă.

Dar bătrânul Mihalca avea alt gând.

— Eu aş cere să se adune în primăvară toţi cnejii şi în adunarea lor să se judece.

Dragoş primi cu bucurie. Adunarea cnejilor era poate prilej să doboare din îngâmfarea lui pe Bogdan.

Cneazul Mihalca nu rămase multă vreme la Bedeu şi împreună cu el plecară şi Dominic cu Aldea şi Crăciun. Dragoş şi cu Oliver îi poftiseră şi pe ei la primăvară spre a cerceta laolaltă ţara Moldovei pe care voiau să o dea în dar regelui ca domeniu de vânătoare.

După plecarea lor, vremea începu a se întuneca şi a se înăspri. Pe măsură ce iarna se statornicea, veghele de la Bedeu se prelungeau. Boierii plănuiau cum să facă mai uşoară şi mai plăcută călătoria prin domeniul regal, Moldova. Voiau să facă din acest dar, o sărbătoare de pomină.

13

Grozava irumpere a celor doi răzvrătiţi, Aba şi Amade, întrerupse scurgerea liniştită a vremii.

Palatinul îi recunoscuse numaidecât:

— Sunt Aba şi Amade, doi din cei mai înverşunaţi duşmani ai regelui. Ei, împreună cu Zah Felician, se împotriveau totdeauna poruncilor regale. Acum sunt fugiţi în ţara lui Basarab. Să-i primim cu voie bună şi cu surâsul pe buze... Cine ştie ce vom putea iscodi de la aceşti doi răzvrătiţi.

*

Aba şi Amade nu se aşteptaseră să găsească la Bedeu atâţia oaspeţi, şi tocmai pe Oliver, Ion de Kölcse şi Peter Albrecht, cunoscuţi ca oameni credincioşi ai regelui. În mijlocul atâtor vrăjmaşi, ei nu îndrăzniră să mărturisească făţiş pricinile care-i mânaseră la Bedeu. De aceea chemară pe Dragoş şi pe Doamna Anca la o adunare tainică şi le povestiră cele aflate în ţara lui Basarab şi despre gândurile îndrăzneţe ale acestui domnitor. Basarab îşi căsătorise fiica, pe frumoasa Teodora, cu ţarul din Vidin, Alexandru, ca în felul acesta să i se împlinească dorinţa de a înfăptui un imperiu vlaho-bulgar, întrucât ginerele său luând parte la cârmuirea imperiului, graniţele dintre cele două ţări se ştergeau, contopindu-le într-o singură împărăţie. Afară de aceasta, Basarab izbutise să facă mitropolie la Curtea de Argeş, şi-şi întinsese stăpânirea până la gurile Dunării şi mare iar acum voia să se întindă spre miazănoapte. Având de partea lui pe tătari, primise de la aceştia ţara Milcovului şi a Tigheciului. Ei veniseră ca soli din partea lui Basarab. Domnul muntean era foarte mulţămit de râvna oricărui cneaz sau voievod întru propăşirea preoţimii şi a cărţii bulgare şi fiind de

faţă la sosirea lui Cândea, trimis de la Bedeu în căutare de preoţi bulgari, puteau dovedi câtă bucurie pricinuise la Curtea de Argeş, gândul cneazului Dragoş.

Doamna Anca îşi simţea smeritul ei suflet, care toată viaţa se cheltuise în fapte mărunte, înălţat deodată la strălucirea unor fapte împărăteşti.

Basarab încredinţa lui Dragoş voievodatul Maramureşului, alungând pe Bogdan cu ajutorul tătarilor, dacă Dragoş îi închina ţara lui. Basarab voia să întemeieze un mare imperiu pravoslavnic. În ţinutul de la miazănoapte se lovea însă de împotrivirea cavalerilor, care deşi fără ţară, împânzeau tot pământul, fără teamă de tătari, fără teamă de rege, fără teamă de Basarab. Acesta n-avea încredere în Bogdan şi încerca să-şi înfăptuiască dorinţa cu Dragoş, cunoscuţi, el şi Doamna lui, ca buni pravoslavnici prin chemarea preoţilor bulgari. El avea lipsă de toate ţările pravoslavnice, între care se numărau şi Maramureşul şi Transilvania, şi de toată ţara cu domnitori de bună-credinţă. Regele duşmănea pe cavaleri, Basarab aşijderea. Dar el trebuia să doboare întâi pe rege şi apoi mai uşor sfârşea cu cavalerii.

Doamna Anca era fericită. O mică îndrăzneală, la timp potrivit, mare izbândă aduce. De aceea, fără să mai ţină seama de sfiala ei, se amestecă de-a binelea în fapte de mare vrajbă.

— Dacă suntem iscusiţi, s-ar putea să adunăm armatele regelui cu cele ale lui Basarab, ca din întâmplare, şi să cadă asupra cavalerilor, fără ca regele sau Basarab să aibă ştiinţă... Pe urmă când vom fi scăpaţi de aceşti netrebnici, vom vedea cum e mai înţelept de purces.

*

Dar Dragoş era un om cinstit. El nu voia să pară ascuns şi doselnic, de aceea la masă, aduse vorba în faţa oaspeţilor, despre solia celor doi boieri. Nici Aba nici Amade nu păreau înfricoşaţi de vecinătatea oamenilor regelui. Ei se ştiau apăraţi de Basarab şi, deşi la mare depărtare de el, nu se sfiau să povestească deschis gândurile domnitorului.

— Cine se închină lui Basarab, primeşte în dar o ţară frumoasă.

— Şi care-i ţara la care se gândeşte Basarab?... întrebă pofticios Ivanko.

— Nu-i numai una singură, ci sunt mai multe. Una e ţara Brodnicilor cu cea de la miazăzi; apoi cea a Berladului cu cea de la miazănoapte, a bolohovenilor sau moldovenilor cum li se mai zice...

Ivanko se încruntă la auzul acestor cuvinte.

— Basarab vorbeşte de ţara Berladului, care este ţara mea... Iar ţările împrejmuitoare, ca cea a brodnicilor şi cea a moldovenilor, vor asculta de mine şi nu de el... Eu sunt împuternicitul lui Ivan Kaliţa...

— Deocamdată nici Ivan Kaliţa şi nici Basarab nu le stăpânesc, spuse mânios Ion de Kölcse.

— Cu drept cuvânt, fiindcă ele aparţin coroanei ungare, adăugă palatinul.

— Nu... vă înşelaţi... Ele aparţin cavalerilor, spuseră într-un glas Aba şi Amade. Şi de la ei le va lua Basarab.

— Vom vedea, spuse Ivanko trufaş.

— Aşa e... vom vedea, spuse după el şi Oliver.

*

La grea cumpănă se găsea Dragoş. El pe Bogdan nu-l iubea şi ar fi fost fericit să-i ia locul. De bună seamă că şi regele l-ar fi voit mai mult pe el decât pe Bogdan, ca voievod al Maramureşului, fiind dovedit mai cu credinţă al lui slujitor. Dar oare putea el închina ţara unui aşa de înverşunat duşman al regelui?

— Şi tot Basarab va încredinţa Transilvania lui Ladislau... spuse Amade.

— Lui Ladislau Borş? se înfurie Oliver.

Aba şi Amade râseră în necaz:

— Chiar lui.

Toţi cunoşteau vrăjmăşia regelui împotriva lui Borş şi a neamului lui, dintre care cel din urmă, Ladislau, se găsea acum fugit la Curtea domnitorului Basarab.

— Basarab are nevoie de un om credincios în Transilvania pentru a-şi apăra împărăţia, spuse Amade.

— Cu tătarii e împăcat, adăugă Aba. A căpătat drum deschis la mare... Se poate învoi şi cu veneţienii, şi astfel să fie apărat de duşmănia regelui ungur din toate părţile.

— Să nu fie atât de liniştit, făcu Oliver în batjocură. Ţinuturile pe care cu atâta dărnicie le împarte unuia şi altuia, sunt ale regelui. Transilvania este domeniu crăiesc... de asemenea şi tot cuprinsul de la Nistru până la mare, care era locuit odinioară de cumani este tot al regelui, încă de pe vremea lui Andrei şi Coloman.

— A fost cândva... Astăzi este al lui Basarab, şi Basarab ni l-a dăruit nouă, iar noi l-am făcut închinăciune lui, şi nu regelui ungur... Şi dacă tu, Mărite Doamne Dragoş, te învoieşti, acest ţinut va fi al tău...

Prins pe neaşteptate, Dragoş simţi că-i tremură mărunt fiecare vinişoară. Fără să se gândească la răspunderea faţă de Oliver, ci numai dintr-o cinstită supunere faţă de rege, se ridică vijelios în picioare. Ochii lui negri scăpărau priviri lucii, înfăţişând omul oţelit şi credincios.

— Nu!... aşa uneltire nu primesc...

La un semn a lui Amade, Aba se sculă, se închinară amândoi, mulţumiră şi plecară. În pridvor, Aba fluieră, şi dintr-odată apărură doi scutieri cu caii de dârlogi. Cei doi încălecară şi plecară, urmăriţi de privirile boierilor strânşi laolaltă.

*

Aba şi Amade plecaseră tot aşa de vijelios după cum veniseră. Palatinul şi cu Dragoş erau nu numai nedumeriţi, dar şi turburaţi. Cei doi soli nu făcuseră cine ştie ce ispravă; fuseseră mai mult vestitorii năzuinţelor unui înfumurat şi nu împuterniciţii unui plan de luptă.

Ivanko era de altă părere. Cei doi aveau menirea să pregătească închinarea ţării, întrucât Basarab, în trufia lui, n-a vrut să fie jignit printr-un răspuns duşmănos.

Palatinul se găsea în mare încurcătură. Un glas lăuntric îl vestea că împrejurări neprielnice regelui se pregătesc. Îşi dădea seama că potrivnicilor nu le era teamă de rege şi nici de Dumnezeu.

După cină, îi adună pe toţi la el în odaie. Simţea nevoia să-şi împartă gândurile cu oameni de bună credinţă.

— Prieteni, aţi aflat, nu din spusele altora, ci cu însăşi urechile voastre, uneltirile vrăjmaşilor ţării şi ai regelui. Aţi aflat că Basarab se grăbeşte să înfiinţeze un nou imperiu vlaho-bulgar. Aşa se înţelege căsătoria fetei lui cu Alexandru, ţarul din Vidin... Vedeţi deci ce mare primejdie se iveşte de la miazăzi. Acest imperiu este plăsmuit pe duşmănia faţă de rege...

— Primejdia e cu atât mai mare cu cât Basarab e prietenul tătarilor, spuse Ion de Kölcse.

— Primejdia e că prin tătari a pus mâna pe gurile Dunării ca şi pe Nistru... îşi dete cu părerea căpitanul Albrecht, urmărit mereu de drumuri şi ţinuturi bogate.

— Nu vă temeţi de tătari, îi asigură Ivanko. Pe tătari vi-i aduc eu ca-n palmă...

Oliver nu putea înţelege ce se petrece în juru-i. Nu ştia dacă să se mânie sau să cate împăciuire cu vorba bună. Principele Ivanko îi încurca socotelile. Ce rost avea acest principe moscovit, prieten al tătarilor?

Atunci se ridică Prepeliţă.

— Mărite stăpân şi Doamne, înainte de a vă lămuri asupra pricinilor ridicate de măritul palatin, aş vrea să lămuresc şi eu o bănuială care otrăveşte duhul de aici şi ar putea fi pricină de mare primejdie.

— Ce spui, cneazule? întrebă Ivanko.

— Stăruie pe aici bănuiala că Ioanichie ar fi încercat omor...

— Nu te amesteca în lucruri care nu te privesc... strigă Ivanko.

— Mă amestec, răspunse Prepeliţă dârz, fiindcă Ioanichie este un om de mare ispravă, şi pentru ajutorarea regelui e lipsă de toţi oamenii de ispravă.

— De ce a fugit de aici?... întrebă mânios principele.

— Nu de răul tău a fugit, ci de al popilor bulgari care au început să umple drumurile şi casele oamenilor. El e bogomil şi a plecat prin ţară să propovăduiască credinţa lui... Şi, dovadă că n-are nimic pe suflet e că se va întoarce...

— Asta-i o pricină pe care o vom lămuri cu alt prilej... spuse palatinul. Acum e vorba de regele nostru.

Ivanko şopti lui Dragoş:

— Regele, regele... regele nu-i cunoaşte pe principii moscoviţi!

— Ce vrei să spui, principe? întrebă Dragoş cu glas răstit.

Ivanko sări în sus ca şi cum l-ar fi lovit cineva c-un ciomag. Era ruşinat şi înfruntat.

— Vreau să spun, ce v-am mai spus o dată... că regele dacă ar fi fost un stăpân adevărat, trebuia să ne treacă pe toţi prin sabie, începând cu tine, Dragoş... întrucât cu toţii suntem vinovaţi de trădare.

Vorba-i aprigă bucură pe Katalin, care-l încuviinţă, bătând din palme.

— Eşti un om pe sufletul meu, principe...

Cu toată nesuferinţa ce o stârnea în sufletul lor îngâmfarea lui Ivanko, Oliver şi Dragoş trebuia să-i dea dreptate... Mai întâi trebuia să mântuie într-un fel treaba cu Bogdan... Cu vorba prietenească nu izbutiseră nimic.

— Va trebui silit, zise Oliver, nu numai să înapoieze pe fiica lui Zah Felician dar şi să se supună hotărârii regelui de a cârmui ţara potrivit legilor feudale.

Şi se hotărâră să trimită solie la Bogdan, împuternicită în numele regelui cu poruncă pentru îndatoririle sale.

— Eu mă duc... se repezi Glod. Eu v-am găsit puicuţa, tot eu am să v-o aduc legată fedeleş, iar voi s-o jumuliţi.

Niciunul nu-şi putu struni bucuria. Solia aceasta însemna dispreţ şi batjocură. Era nu numai o răsplată pentru dibăcia nebunului, dar şi o jignire adusă voievodului şi fetei lui Zah Felician.

— Să-l trimitem pe Glod, încuviinţă principele.

— Foarte bine, spuse bucuroasă şi Katalin.

— Domniţă Katalin, spuse Ivanko, aruncându-i o privire zâmbitoare, noi ne potrivim la fire... Îmi înţelegi gândurile, şi mai mult ca atât, le simţi. Asta-i un mare dar pentru o femeie...

— Principe, eu sunt o fire năvalnică şi-mi place ca bărbatul să fie bărbat, nu muiere.

Cei doi neastâmpăraţi răzvrătiţi, Aba şi Amade, se năpustiră la Cuhea...

— Nu e nicio necinste de a închina ţara unui domnitor de faima lui Basarab, spunea Amade.

— Dimpotrivă, e o cinste... răspunse Bogdan.

— Ei bine, iată care sunt gândurile tăinuite ale lui Basarab. Doamne, va să-ţi tocmeşti oştire mare, după cum şi noi vom tocmi în ţările noastre, întrucât Basarab doreşte să cureţe tot ţinutul de tătari.

— Parcă erau prietenii lui!... întrerupse Dominic.

— Erau, atât cât a fost primejdie de regele ungur... dar acum, când această primejdie a trecut, nu mai poate fi prieten cu ei... Ne trebuie oştire nu numai împotriva tătarilor, dar şi pentru înlăturarea altei mari primejdii care-l paşte pe Basarab dinspre miazăzi... turcii...

— Turcii?... făcură în acelaşi timp toţi cei de faţă.

— Da... Turcii! mai păgâni şi mai neomenoşi decât tătarii.

Bogdan era plin de avânt.

— Trimiteţi aceste cinstite cuvinte stăpânului vostru, măritul domnitor Basarab. Nu ştiu când voi închina ţara, dar poate să se bizuie pe cinstea sufletului meu.

*

De o săptămână Bogdan lucra în tainică adunare cu oamenii săi de încredere: Dominic, Crăciun, Aldea şi cei doi cavaleri. După bună cumpăneală şi bună chibzuială a faptelor şi întâmplărilor, Bogdan şi cu soţii lui se încredinţară că era nimerit să nu închine ţara lui Basarab a cărei împărăţie era întemeiată pe duh bulgar. La această părere se alătura şi Dominic, romano-catolicul, şi Chirilă, răsăriteanul. Amândoi erau încredinţaţi că duhul ţării trebuia să fie cel al limbii obştii.

Când Aba şi Amade intrară în adunare, nedumerirea stăpânea încăperea şi cei doi soli înţeleseră că încă nu se făcuse împăcare în sufletul lui Bogdan, dar că se puteau bizui pe el.

Într-adevăr, îndată ce intrară în odaie, Bogdan îi agrăi cu mâna întinsă:

— Înalţi oaspeţi şi scumpi prieteni, după îndelungi şi aprige sfaturi cu sufletul meu, încă nu m-am hotărât să primesc învoiala Domnului Basarab şi fără să îndepărtez cu totul solia voastră, vă rog să-mi mai daţi răgaz de gândire ca să pot, cu cugetul curat şi cu deplină încredere în mine, să pun mâna pe evanghelie şi să dau jurământul de credinţă, ca la fel de cinstit să primesc sabia şi îmbrăţişarea domnului şi stăpânului meu, Basarab.

Aba şi Amade îi strânseră mâna, învoiţi cu această vorbă cumpănită.

— Credem în cuvântul tău. Drept e să cumpăneşti cu grijă, căci cine se leapădă de domnul său, se leapădă şi de Dumnezeu.

— Aşa e... încuviinţă voievodul, cine se leapădă de domnul său, de Dumnezeu se leapădă.

Toţi cei de faţă încuviinţară într-un murmur această vorbă, preţuită ca un jurământ.

*

Când doamna Maria plecă să pregătească cină strălucită pentru cei doi oaspeţi, vorba îşi urmă cursul. Cei doi, împotriva obiceiului lor, nu se arătau zoriţi. Din vorbele lor se dovedea a avea pentru Basarab, credinţă de câine... Prin înţelepciune, vitejie şi vrednicie, ei îl socoteau mai presus de toţi domnitorii vecini. Ei mărturiseau că ochiul isteţ al lui Basarab privea peste cele mai îndepărtate hotare ale ţării şi peste goana fără de hotar a vremii...

Apoi, Dominic părăsi şi el adunarea pentru ca să-şi vadă de bolnav. De la înapoierea la Cuhea, el se îngrijea mai sârguincios de fiica lui Zah Felician, întoarsă de la Baia, şi de alţi bolnavi care aveau lipsă de ajutorul lui. Crăciun era mulţumit de plecarea prietenului său, deoarece solii vorbeau cu patimă împotriva Sfântului Scaun. Chiar dacă erau şi cei doi cavaleri de faţă, Amade şi Aba, înverşunaţi împotriva regelui şi a papii, nu aveau nicio grijă la vorbă.

— Basarab ne-a făgăduit tot ţinutul de la Milcov la Siret, atât ţara brodnicilor cât şi a bolohovenilor...

— Acest ţinut are un stăpân, spuse cavalerul Gustav.

— Pe cine? se repeziră deodată Aba şi Amade.

— Acest ţinut este apărat de noi, de cavalerii, în numele papii, papa fiind stăpânul cel adevărat. Sfântul Scaun are o episcopie la Siret şi alta la Milcovia, oamenii ascultă slujba în limba latină, spun „Filioque" şi cred în purgatoriu...

— Dar în curând toate ţinuturile vor fi împânzite cu preoţi bulgari din porunca aspră a lui Basarab, şi atunci se va sfârşi şi cu limba latină şi cu Filioque şi cu purgatoriul...

— Asta nu se va putea întâmpla, răspunse aprig cavalerul.

Tocmai atunci uşa se deschise şi în prag se ivi Dominic ţinând de mână o tânără fată. Toţi izbucniră într-un strigăt de uimire. Fără îndoială că era fata lui Zah Felician... Dar era atât de schimbată la chip, încât nu mai era de recunoscut. Era şi mai frumoasă decât o văzuseră Aba şi Amade la Vişegrad... Purta haine scumpe de catifea, şi un şal alb de horbote ce îi înconjura părul negru, se strângea la gât şi cădea apoi peste umeri.

— Părinte Dominic, se însufleţi Crăciun... ai făcut o minune... Atâta frumuseţe!...

— Fata asta a fost dăruită de Dumnezeu cu atâta îmbelşugare încât oricât i-au luat vrăjmaşii, tot i-a mai rămas îndeajuns.

— Dar şi iscusinţa ta e neîntrecută, spuse Bogdan.

— Iscusinţa mea e mai mică decât darul de la Dumnezeu. Şi tot darul de la Dumnezeu a ajutat mâna mea nevrednică, mai mult decât ştiinţa căpătată în atelierele doctorilor şi chirurgilor din Paris şi Padova, să îndrepte ceea ce răutatea fără de sfârşit a oamenilor a încercat să strice.

La porunca doamnei Maria toţi trecură în prânzitor şi se aşezară la masă, Clara Zah lângă doamna Maria, iar Dominic în faţa voievodului. Oaspeţii erau nerăbdători să afle felul în care cu atâta măiestrie pater Dominic izbutise să dreagă chipul sluţit al fetei. Crăciun, mai cu seamă, nu se putea dumiri. Doar o văzuse batjocorită de cuţitul călăului... şi acum ea strălucea prin frumuseţe, cu chipul îmbietor. Aba şi Amade, foşti prieteni ai răposatului Zah, erau fericiţi. Pater Dominic le arătă cu vorba lui simplă cum lucrase. Povesti cum chipul fetei fusese mai mult scrijelit decât ciopârţit de cuţitul călăului şi că vindecarea se făcuse mai mult prin lucrul firii şi mai puţin prin meşteşugul său doftoricesc.

Dar vorba le fu întreruptă. De afară se auzeau sunete de trâmbiţă.

— Soli crăieşti!... strigară în acelaşi glas Bogdan şi Crăciun.

Glasul trâmbiţelor se tot apropia. Toţi încetaseră a mânca şi ascultau cu luare-aminte. Se pregătea ceva neaşteptat, de bună seamă. Aba şi Amade se ridicară şi puseră mâna pe sabie.

— Staţi şi mâncaţi, înalţi oaspeţi... aci sunteţi apăraţi de stăpânul ţării.

Cu toată încredinţarea dată de Bogdan, un simţământ de nelinişte stăpânea adunarea. Şi abia vorba fu prinsă în mreaja paharelor pline, că uşa se deschise şi în prag apăru Glod.

Glod era îmbrăcat ostăşeşte. Purta cuşmă şi haină de catifea vişinie cu găetane negre, pantaloni şi cizme de piele cu pinteni de argint. Îmbrăcat în haine de împrumut, prea mari pentru trupul său firav, Glod stârnea râsul; părea un făcăleţ într-o doniţă. Dar când puse mâna pe mânerul sabiei şi începu să se stropşească la cei de faţă, râsul se mistui şi necazul încruntă feţele lor ce priveau.

— Sunt trimisul regelui, ca să iau cu mine pe fiica vicleanului uneltitor şi răzvrătit, Zah Felician, şi s-o dau pe mâna călăului.

Clara scoase un strigăt de spaimă şi se aruncă în braţele doamnei Maria.

— Şi sunt împuternicit, voievoade Bogdane, să-ţi amintesc să te ţii de legile feudale... altcum regele se va mânia.

Şi fiindcă Bogdan îl privea cu ochi aprigi de mânie, Glod strigă:

— Ai auzit?... Sau e de lipsă să cer ajutorul călăului să-ţi lărgească urechile?... Să-mi daţi numaidecât pe fata nemernicului Zah...

Atunci se ridică Bogdan furios şi porunci:

— Crăciun, ia-l de aici şi să fie dus legat înapoi la Bedeu.

Crăciun se repezi la Glod. În faţa năvalnicei năpustiri, Glod înlemni. Crăciun prinse pe nebun de gât şi de mijloc şi ridicându-l în sus porni cu el afară.

Abia plecă Crăciun, că Bogdan se îndreptă către cei doi soli şi le spuse:

— Prin această încercare, Dumnezeu mi-a lămurit gândurile. Primesc solia lui Basarab. Îi voi închina ţara... şi voi veni chiar eu la Curtea de Argeş să jur pe Sfânta Cruce şi pe spadă că prietenii lui vor fi prietenii mei, iar duşmanii lui, şi duşmanii mei... şi-şi strânseră mâinile.

— Firea ta cea bună a triumfat prin justiţie, apărând pe nefericita fată, spuse doamna.

— Şi spiritul duhului roman, adăugă Dominic, care face din apărarea insului singuratic, năzuinţa unui bun creştin...

*

Abia porniseră cei doi soli, Aba şi Amade, spre Curtea de Argeş că Bogdan chemă la el pe Dominic şi pe Chirilă.

— Sfinţi părinţi şi iubiţi prieteni, după cum aţi văzut, am închinat ţara lui Basarab... dar prin aceasta nu vreau să mă dezleg de gândul de căpetenie. După cum m-ai învăţat, pater Dominic, ţara va să aibă un temei de credinţă, iar această credinţă va să fie cea de cuviinţă duhului neamului meu.

După ce Bogdan sfârşi vorba cu cei doi preoţi, se duse în odaia doamnei, să fie singuri ei doi, ca atunci când aveau gânduri grele de dezlegat. Flacăra unui candelabru cu cinci braţe lumina încăperea dar cu toate cele cinci lumini, nu se putea bine desluşi înfăţişarea lucrurilor din încăpere.

Bogdan se întinse pe patul cu acoperitoare de blană. Privea foarte încruntat, în timp ce doamna Maria, în picioare, sprijinită de sobă, surâdea soţului ei.

— Iată că într-un târg mic cum e Cuhea, se ciocnesc interesele unor mari împărăţii: împărăţia răsăriteană a lui Basarab, regatul regelui ungur şi împărăţia păgână a tătarilor...

— Iar noi, aruncaţi de soartă între balauri, urmă doamna Maria, va să luăm o hotărâre.

Pierdut în gânduri, Bogdan nu răspunse.

— Să nu uităm că avem copii şi că hotărârea noastră apasă asupra sorţii lor, adăugă doamna.

Prin crăpăturile cercevelelor, întunericul nopţii pătrundea în încăpere şi odată cu el, umbrele şi temerile care se treceau în moştenire din tată în fiu. Doamna Maria înţelegea că soţul ei avea multe şi felurite griji. Îl ispitea vorba răzvrătiţilor Aba şi Amade; îl neliniştea puterea vrăjmaşă a regelui ungur. Avea să ocrotească viaţa şi avutul pribegilor veniţi din Pocuţia şi avea să asigure liniştea întregului norod maramureşan.

— Nu se află decât o singură putere adevărată: papa... spuse doamna Maria.

— Aşa am crezut şi eu, că nu se află decât puteri dinafară... dar iată că de la vorba cu aceşti cărturari, aud alte glasuri care strigă în mine, în limba mea... sunt glasurile strămoşilor, mai tari decât le credeam.

— Nu uita pe Laţcu, copilul nostru... Acest copil creşte. L-am trimis departe, la şcoală în Polonia, dar pentru mine e tot aproape...

Bogdan înţelegea dorul ei de mamă, n-o putea opri să se gândească la copil. Adeseori, în mijlocul unei adunări strălucite, ea privea undeva, către miazănoapte, căutând în visul ochilor treji, chipul copilului drag.

— Copilul?... se trezi el întrebând.

— Da, copilul... toată râvna noastră pentru el va s-o folosim. Cuvintele tale îmi arată că tu trăieşti mai mult în trecut, în timp ce eu trăiesc în viitor, spuse doamna Maria.

Bogdan rămase îngândurat. Hotărârile mari el trebuia să le ia. Insul sau Obştea?... se întreba el. Şi parcă în această întrebare stătea toată tăria sau poate toată slăbiciunea lui.

15

Oliver palatinul luase asupra regelui jignirea. Deşi numai un nebun nemernic, Glod fusese trimis în numele regelui şi ca atare avea drept la respectul unui sol crăiesc. Dar mai mult decât jignirea, îl mânia foarte, uneltirea de la Cuhea. Glod mărturisea că văzuse cu ochii lui, ospătând la masa lui Bogdan, într-o strălucire de curte regească, nu numai pe fiica lui Zah Felician, mai frumoasă ca oricând, ci şi viteji de seamă, gata de răzvrătire, ca Aba şi Amade.

Lucrurile se desluşeau fără greutate. Cei doi răzvrătiţi, alungaţi de la Bedeu, se îndreptaseră către Cuhea unde unelteau împreună cu Bogdan împotriva regelui... Şi această nesupunere nu era ceva nou. De sufletul necredincios al voievodului trebuise să-şi dea seama din clipa în care Bogdan venise la Bedeu să facă judecată, nu potrivit legilor poruncite de rege, ci potrivit unor datini barbare, conţinute într-un cod nescris numit „drept din bătrâni" sau „drept obişnuelic". Vorba lui Glod dezlănţuise în sufletul palatinului o mânie cumplită. Uitase că e oaspete, uitase că e

purtătorul unei mari demnităţi. Fără astâmpăr, întunecat şi furtunos, alerga prin odaie, vorbind în răspăr, dând porunci aspre şi scrâşnind din dinţi vorbe de sudalmă.

Şi după o aprigă chibzuinţă cu sine, se hotărî să plece el însuşi la rege ca să-i povestească cele petrecute şi să-i arate neştirbita lui credinţă şi lipsa de credinţă a altora... Avea să treacă binişor peste fuga fetei lui Zah Felician şi să arunce toată vina asupra lui Bogdan... Căci fără să-l cunoască mai de-aproape, palatinul se întuneca ori de câte ori venea vorba despre Bogdan. Mândria curteanului era jignită de purtarea lipsită de cuviinţă a voievodului. Dar pe lângă asta, parcă un simţământ mai ascuns vibra în el, un simţământ de puterea unei patimi neobişnuite. Acest Bogdan se găsea în ghearele unui demon care-i poruncea să îndeplinească fapte peste vrerea lui, fapte care puteau fi chiar măreţe...

Palatinul Oliver era pus la grea încercare şi ca să-şi potolească greutatea inimii, găsea de cuviinţă să pună la cale isprăvi care să-l arate celor de faţă ca om de mare credinţă faţă de rege şi cu mare silinţă pentru trebile ţării. Dar mai mult decât silinţa faţă de rege, voia să-şi dovedească sieşi, minte ageră şi mână tare.

După o sfătuire de trei zile la Bedeu, Oliver fu încredinţat să plece la Bistriţa ca să arate regelui adevărata stare a lucrurilor pricinuită de surda dar încăpăţânata împotrivire a lui Bogdan în toate celea.

16

Regele era un înţelept: nu credea în recunoştinţă. Păţaniile cu Csak Mathe şi Zah Felician îl învăţaseră că cea mai grea povară pentru un om este recunoştinţa, binele făcut pricinuind mai multă obidă decât răul, întrucât binele umileşte pe potrivnic, în timp ce răul îl înalţă. Şi încă ceva!... Cultura atât de înfloritoare a acelui secol alcătuia o mai aprigă pricină de ceartă decât puterea armelor. Era lucru dovedit: omul cult caută mai des sfadă decât cel sărac cu duhul. Cultura face pe om trufaş şi trufia este înşelăciunea diavolească şi nălucire. Şi regele ca un înţelept ce se credea, era hotărât să nu se aprindă de mânie şi turbare decât numai când îi venea lui la socoteală şi nu când vrea potrivnicul.

Deci, ascultând cu băgare de seamă învinuirile arătate de Oliver, regele a hotărât cu toată liniştea de lipsă unui domnitor următoarele:

Bogdan intră în şirul firesc al boierilor nerecunoscători.

Un adevărat rege este servitorul supus al dreptăţii şi nu robul pătimaş al răzbunării. Totuşi, oarecare mustrare trebuia dată lui Bogdan ca cel dintâi semn al pedepsei dar şi al indulgenţei regale. Şi, fiindcă nu răspunsese cu

voia bună şi inima uşoară la îndemnurile boierilor din Bedeu, să slobozească pe fiica lui Zah Felician, avea să se supună mijlocit de silă. Deci credinciosul Dragoş şi cu viteazul Oliver erau slobozi să pornească la Cuhea şi să răpească pe fiica lui Zah Felician.

Dar regele avea mustrare şi pentru alte greşeli... El privea cu înfricoşată vedere pe acei popi răsăriteni care slujeau în limba obştei. Ei trebuie să fi fost bogomili, heretici atât de învecinaţi prin vrăjmăşia cugetului şi isprava faptei, cu catarii, împotriva cărora regii Franciei dădeau crunt război şi ca atare, ca văr al regelui Franciei şi fiu credincios al Sfintei Biserici catolice, el avea datoria morală să pornească o cruciadă împotriva acestor rătăciţi.

O asemănătoare pornire avea regele şi împotriva cavalerilor, fiindcă regele Franciei era furios că ordinul templierilor, deşi desfiinţat de către papă, fiinţa totuşi tainic prin răsăritul îndepărtat şi, de bună seamă că dosiseră marea lor comoară prin locuri îndepărtate şi necunoscute... Şi aflând că la curtea lui Bogdan se mai învârteau templieri – deci împotriva ordinului papii – regele ungur poruncea lui Dragoş să cureţe ţara Maramureşului de heretici şi de cavaleri.

Apoi regele adăuga că primeşte cu mare mulţămită acea ţară numită Molda, ca domeniu regal de vânătoare. Vânatul este un venit destul de mare şi mai ales potoleşte patima cea mai arzătoare a unui nobil, dar, adăuga regele, un domeniu nu poate fi pustiu. Pomi mulţi şi deşi, sălbăticiuni numeroase... dar şi oameni supuşi. Căci preţuirea unui domeniu nu se face numai prin pământ, cât mai ales prin oameni... În acest scop poruncise ca toată tabăra cumanilor de la Strâmtura să fie mutată în ţara Moldei şi cumanii făcuţi robi.

*

Atât Dragoş cât şi Oliver înţeleseseră câtă obidă se ascunde sub înţeleptele cuvinte regale şi le încuviinţară întru totul.

Oliver vedea mai departe de vorba regelui. El înţelegea dorinţa ascunsă în cuvinte meşteşugite... De fapt care era durerea regelui? Lipsea în acest ţinut un împuternicit care în numele regelui să îndeplinească toate treburile şi poftele regale. Cu dragă inimă regele l-ar fi împuternicit pe Bogdan cu această cinste, dar voievodul parcă era surd. De fapt Bogdan nici nu plătea tributul anual regelui, şi regele se mulţămea cu sarea, hanurile şi vămile.

Dar Oliver era prea cuminte ca să nu vadă că secolul era prielnic marilor răzvrătiri. Bogdan era numai o verigă. Otokar, regele Boemiei, se răzvrătise împotriva regelui ungur Ştefan al V-lea; urmase răzvrătirea lui Csak Mathe şi Zah Felician şi a lui Aba şi Amade, apoi a lui Basarab. Dar cea mai ciudată răzvrătire a fost a celor cinci oraşe: Hust, Teceu, Câmpulung Vişc şi Sighet,

cunoscută sub numele de „emanciparea urbană”. Mai ales denumirea asta îl înspăimânta. Un fapt când capătă un nume cu răsunet juridic, a şi intrat oarecum în obiceiul pământului şi obiceiul pământului precede legea scrisă.

*

Cunoscând acum dorinţele regelui, boierii începură la Bedeu sfaturi nesfârşite, ca să găsească cele mai potrivite mijloace care să îi ajute a-l supune pe Bogdan. N-aveau o pricină bine întemeiată pe care să i-o poată arunca în faţă, Bogdan fiind fiu de voievod şi ales voievod al ţării de către congregaţia cnejilor şi nu prin dreptul moştenirii sau prin vorbă regală. De fapt Bogdan nu cerea nici pământ, nici nu ameninţa cu oastea ci doar adăpostea pe fiica lui Zah Felician. Oricât ar fi fost ea duşmana regelui, nu era pricină de război... Apoi, se purtase aşa de bine cu ei în timpul şederii lor la Cuhea, când ei veniseră cu gânduri ascunse asupra lui, încât le venea tare greu să născocească o pricină care nu era decât o pricină mincinoasă... Şi apoi dorinţele nemărturisite ale regelui cereau grele isprăvi, pentru care trebuia adunată o oştire mare şi bine pregătită iar ei nu puteam să se bizuie decât pe câţiva cneji, duşmani ai lui Bogdan, dintre care cei mai înverşunaţi erau ginerii lui Mihalca.

Pe urmă regele era înflăcărat împotriva cavalerilor... Unde erau ei?... Câţi erau?... ce poteri aveau?... Şi pe hereticii bogomili şi pe hereticii din biserica răsăriteană... Cum îi puteau pierde?... Cu vorba bună?... nici pomeneală!... deci tot cu puterea... Şi oriunde se învârteau, se întorceau la acelaşi gând: oştire.

Ivanko avea la îndemână un mijloc simplu şi uşor.

— Să chemăm împotriva lui Bogdan, pe tătari. Eu merg la Hoarda de Aur ca la mine acasă. Mă duc şi car câteva mii de tătari şi cu ei pustiim totul, nimicim şi pe cavaleri şi răpim şi pe fiica lui Zah Felician.

Dar numai cuvântul tătari, înspăimânta pe orice om aşezat şi cu frica lui Dumnezeu. Tătar însemna pârjol, moarte şi siluire. Ei erau păgâni şi niciun cneaz sau boier creştin n-ar fi vrut să lupte alături de tătari.

— De aceea e mare Basarab, spunea Ivanko. El n-alege... Luptă alături de cumani sau de tătari. Cu socoteli de astea bisericeşti nu facem nicio ispravă şi zadarnic vreţi să ajutaţi pe rege.

Pe de altă parte, Bogdan nu era omul care să înţeleagă de vorba bună. Îl încercaseră. Era acum vorba de putere. Nu se ştia ca el să aibă vreo oştire cum au avut de pildă Csak Mathe şi Zah Felician. Dar, totuşi, de bună seamă că se bizuia el pe ceva de se dovedea atât de îndrăzneţ şi de nesupus.

De aceea, spunea căpitanul Peter Albrecht, mai bine adăstau până ce vremea se va îmbuna. Atunci vor pleca să cerceteze ţara Moldei pentru a

statornici întinsul domeniului de vânătoare regală dar şi pentru a iscodi, să cunoască pe ce puteri prietene se puteau bizui sau ce puteri duşmane trebuiau înfruntate, spre a da lovitură din două părţi lui Bogdan... Dar să treacă iarna. Acum vremea se înăsprise, gerul se lăsase din greu, când şi când, fulguia... Aveau să stea la Bedeu şi să plănuiască, până ce primăvara, timpul prielnic tuturor marilor isprăvi, avea să stârnească mirosul proaspăt de iarbă iute şi foşnetul amestecat al pădurii.

CAPITOLUL PATRU

1

Se făceau mari pregătiri pentru plimbarea stăpânilor şi oaspeţilor lor prin Moldova. Prin vorba lor cumpănită, Dragoş şi cu Oliver au căzut la învoială să cerceteze mai întâi locul pe care aveau să-l ofere ca domeniu de vânătoare regelui. Din cele ştiute de ei, ţara era muntoasă, plină de sălbăticiuni, străbătută de râuri atrăgătoare, şi cu renume străvechi pentru ocnele de sare. Dar nu era lucru uşor să străbaţi ţinuturi necunoscute...

Zakar, servitorul prinţului, Cândea, valetul lui Dragoş, şi Domokoş, logofătul palatinului, munceau fără odihnă să nu uite ceva trebuincios pentru lunga călătorie. Caii pentru călăreţi fură puşi la hrană din plin, apoi căruţele care urmau convoiul fură preschimbate în adevărate cămări: corturi putând fiecare adăposti mai mulţi călători, paturi de fier, mese, scaune, oglinzi, apoi de-ale mâncării, în ordine şi la răcoare, ca să dureze timp de o lună întreagă, cât era socotită călătoria.

Şi, în ziua de Sfinţii Petru şi Pavel, Dragoş însoţit de toţi boierii de la Bedeu şi de mulţi cneji maramureşeni, şi cu cei mai buni gonaci, porniră în zorii zilei.

*

După trei zile de mers, convoiul a trecut prin trecătoarea Prislop în Moldova şi abia după încă o zi începură a coborî de-a lungul râului.

Convoiul era alcătuit din trei cete. În frunte se găsea căpitanul Peter Albrecht care îl conducea după ochiul său ager şi potrivit unor hărţi ascunse în buzunarul şeii, despre care nimeni nu ştia cum şi de la cine şi le dobândise. În urma lui venea ceata boierilor şi cnezilor maramureşeni. Mai întâi Dragoş, Oliver, Ivanko şi Ion de Kölcse; în al doilea rând, Dominic cu ucenicii săi Crăciun şi Aldea, apoi Katalin şi Jolan, frumoasa soţie a lui Ion de Kölcse, împreună cu Drag Sas, fiul lui Dragoş. Urmau apoi în rânduri milităreşti cnejii şi boierii maramureşeni cu cei trei nepoţi ai lui Dragoş: Ion, Ştefan şi Gyula.

Ceata a doua era condusă de Domokoş, Cândea şi Zakar. Aceştia duceau ceata câinilor, fiecare având în mână funiile de care erau legate dobitoacele. Un singur dobitoc alerga slobod pe lângă cai şi printre copitele lor. Era o căţea, corcitură de lup şi câine, pe care Ivanko o luase de la Bedeu şi îi schimbase numele din Floarea în Molda. Căţeaua asta părea singura iubire a principelui.

În urma celor trei paznici veneau gonacii în număr de cincizeci, mergând pe jos, înarmaţi numai cu ghioace şi topoare ca să reteze pomii potrivnici.

După ei urma a treia ceată, cea a căruţelor trase de boi. Erau căruţele cu merinde, în care se adăpostea şi câte un om şchiopătând sau prea ostenit.

Prin Maramureş căpitanul îi purtase pe drumuri ocolite, ferind moşiile lui Bogdan, să nu se afle cumva, dar ajuns în Moldova, căpitanul o luă de-a dreptul, tăind drumurile ocolite şi înfruntând codrul cu pomii bătrâni. Pe când Maramureşul avea vechi drumuri şi poteci, ţara Moldei era parcă neumblată şi gonacii adeseori trebuiau să netezească drumul pentru înaintarea oamenilor.

*

Sătule de vorba închisă şi de fapta îngrădită de la curtea din Bedeu, cele două femei aşteptau acum cuvintele frumoase, pe care bărbaţii sunt meşteri să le născocească pentru femei... Dar bărbaţii doreau să tragă foloase din cunoaşterea ţinutului. Căpitanul Peter Albrecht cerceta, socotind locurile potrivite pentru lupte, şi cele bune pentru tabăra oastei, în timp ce palatinul Oliver alegea muntele cel mai priporos potrivit unui castel regal. Pater Dominic cerceta locurile ca un cărturar, cu ochii la ierburile de leac, la aşezarea stâncilor în munţi după care el citea vârsta pământului. Ştefan, Ion şi Gyula râvneau la un pământ încă împădurit ca ăsta, dar care s-ar fi putut preschimba în moşii frumoase, în pământ de arat, apă bună de pescuit şi codri prielnici unor vânători boiereşti. Numai Drag, cu ochii la domniţa Katalin, îşi făcea o bucurie împlinind cele mai neînsemnate gusturi ale fetei.

*

Mersul tărăgănat, fără nicio întâmplare deosebită, obosise pe călăreţi, care, slobozind hăţurile, moţăiau în leagănul monoton al cailor... Cu adevărat ţara nimănui... Rar şi rar, câte un ţăran desculţ cu desaga în spinare sau o femeie cu ulciorul pe cap, mistuindu-se numaidecât la vederea alaiului. Într-un târziu, Dragoş rupse vorba. Simţea nevoia să se dezmorţească şi să dezmorţească şi pe soţii de vânătoare.

— Regele are dreptate, această ţară adăposteşte numai sălbăticiuni...

Şi atunci se porni vorbă aprinsă între boierii fruntaşi şi fiecare începu să-şi depene oful ce-l mâna. Dragoş găsea ţinutul pe potriva gustului de vânătoare al unui rege. Ion de Kölcse era mai cu râvnă pentru ţara Maramureşului care după alungarea lui Bogdan avea să fie preschimbată în comitat, iar el numit comite, va introduce legile straşnice ale feudalismului. Oliver încerca să-şi asmută soţii la un nou război împotriva lui Basarab. Numai Ivanko nu-şi putea molcomi înverşunarea împotriva fiicei lui Zah Felician.

În pofida acestor gânduri vrăşmaşe, Dominic vorbea prietenilor săi Aldea şi Crăciun.

— Ţara aceasta nu poate fi atât de pustie, spunea el, altcum Sfântul Scaun n-ar fi întemeiat trei episcopii: Baia, Milcovia şi Siret... Oamenii localnici trebuie să fie acum în locuri tăinuite... Ei au un mare duşman care îi prigoneşte... şi aceşti oameni prigoniţi şi nefericiţi au lipsă de ajutorul nostru.

În schimb Domniţa Katalin şi Doamna Jolan, zburdau afară din rând, jucându-se în câmpie, între sau printre pomii pădurii, pentru ca întoarse din nou în rând, să râdă şi să petreacă.

*

Căpitanul Albrecht mai avea o socoteală ascunsă. Însemna pe nişte hărţi ale sale, tot felul de amănunte: neamul pomilor, felul stâncilor, numărul izvoarelor, locul pâraielor, mersul cărărilor şi al drumurilor şi când voia să afle mai mult, dădea poruncă de popas.

Ajunseseră acum la o cărare care se afunda într-un codru des. Căpitanul care călărea în frunte ridică mâna în sus, dete un strigăt scurt şi sări peste un şanţ. Numaidecât, tot pâlcul de călăreţi se împrăştie ca să sară şanţul câte unul, şi apoi să se strecoare în pădure. La fel făcură şi gonacii. Mai greu a fost pentru carele cu boi. A trebuit să se doboare copacii în dreapta şi în stânga ca să lărgească pârtia. Ciudat lucru! Începuse să se arate un crâmpei de drum bătătorit în care cetele se formară din nou. Dar, ca un făcut, drumul se înfunda din nou într-o mejdină mocirlită sau pe alocurea se închidea de-a binelea de bolovani. Mersul cailor era anevoie şi răbdarea boierilor greu încercată. Dar greutăţile drumului deşteptară pe călăreţi. Acum prindeau cu mulţumire ţâşnirea unui iepure, câte o căprioară pierzându-se în depărtare sau câte un bour gros în pântece şi tare de grumaz, năpustindu-se peste pomii fragezi. Dar nimeni nu avea inima să întindă arcul sau suliţa. Vânătoarea îşi avea socotelile ei de la care niciun nobil nu se putea abate.

*

În timp ce înaintau spre miazăzi, ţinutul nu se lămurea, nu se iveau casele mult dorite şi nici oameni. Dimpotrivă, locul se făcea tot mai întunecos şi mai sălbatic. Rupând vreascuri uscate rămase din alt timp, copitele cailor speriau iepurii din tufişuri şi zgomotele paşilor alungau păsărelele speriate din pomi.

Acum ajunseră la poalele muntelui şi soarele, ca o nemăsurată floare sângerie, curgea în şuviţe şi pete peste stânci, crengi şi frunze şi până la

pământ. Codrul părea o minunată grădină care îi chema prin vrăjita-i arătare.

Ciudată era purtarea lui Drag, care-şi lăsase acasă nevastă şi copii, şi fără să ţină seama de trebuinţele curţii şi de muncile câmpului, pornise în alaiul palatinului. Era de-a dreptul alta decât cea a lui Ion de Kölcse. În timp ce acesta stăruia tot timpul pe lângă nevastă-sa, Sas făcea tot ce putea ca s-o uite pe-a lui. De altfel, nimeni nu-şi putea închipui pe Sandrina în haine bărbăteşti, ca Jolan şi Katalin, călărind. Sandrinei îi şedea mai bine între fetele de casă, ajutând doamnei Anca la cunie şi ţesătorie.

...Mergeau duşi de căpitanul Albrecht, iar în urma lor se lăsa înserarea ca o ceaţă neagră, în timp ce înainte luna creştea şi se întărea. Bucuria din suflete se topise într-o întinsă duioşie. Deodată pomii fură scăldaţi de-o lumină argintie. Venise noaptea. Căpitanul Albrecht Peter îi mâna spre locuri numai de el bănuite, urcând un drumeag împădurit. Nu era o taină pentru nimeni că el fugea de drumurile bătute şi de plaiurile înflorite. Cătând cu dinadinsul locurile potrivnice şi potecile munţilor, mergeau încetişor. Pasul copitelor deştepta din pietre şi frunzişuri, răspunsuri căzute demult în adormire. Pomii de pe colnic se apropiau şi se depărtau, rând pe rând.

Deodată, căpitanul se rupse vrăjii. El nu era omul să se lase furat de închipuiri. Trase hăţurile, făcu semn de oprire şi apoi descălecă. Toţi boierii traseră de hăţuri ca să oprească mersul cailor, apoi descălecară şi ei. Slujitorii alergară numaidecât să ia caii stăpânilor în primire şi îi sloboziră prin iarba proaspătă ca apoi să-i adape.

Acum boierii, ca să-şi dreagă mădularele zdrobite de atâta alergătură, se adunară într-o poieniţă.

— Nu ştiu de ce, dar pădurea, ca şi tăcerea unei catedrale, mă pătrunde şi mă înfioară, spuse Katalin.

— Ai dreptate, domniţă Katalin, adăugă Drag, numai în pădure şi în biserică uiţi de viaţă, ca să te contopeşti cu fiinţa iubită.

— Eu aş vrea să înnoptez aici, spuse Doamna Jolan. Nimic mai frumos decât topirea umbrelor pe pământ şi ivirea frumoaselor flori de foc pe cer.

— Şi apoi o preumblare în doi, printre pomii poleiţi cu o lumină de argint, încheie Drag.

— Pădurea e frumoasă pentru vânatul din ea, făcu ciudos principele. Nu-i aşa, căpitane?

— Bogăţia pădurii nu o face numai vânatul. Unde pui pomii? dar aurul stâncilor? dar sarea pământului? fiindcă ştiut este că aurul şi sarea, ca şi comorile, stau ascunse mai ales sub loc împădurit, urmă înţelepţeşte căpitanul.

— Nu-i adevărat, încheie pater Dominic, lauda pădurii este cinstita expresie a simţirii noastre celei mai adânci.

Liniştit, surâzător şi limpede la gând, pater Dominic urmă:

— Toate versurile de iubire, de frumuseţe, închinate pădurii îs adevărate. Sufletul pădurii este liniştit şi simţitor, glasul ei armonios ne încântă. Frunzişul ei mătăsos şi pomii argintaţi de lună ne îndeamnă la dragoste, ne îndulcesc amintirile şi ne îndrumă năzuinţele şi nădejdile, iar urletul vijeliei ne aminteşte de clocotul patimilor noastre. Duhul pădurii este acelaşi ca şi duhul omului, mărturisind marea taină a libertăţii.

Acum principele izbucni într-un râs hohotit.

— Voi, călugării cărturari, o să înnebuniţi lumea cu vorba voastră nesocotită. O ţineţi întruna cu libertatea, ca şi cum nu soarta, adică Dumnezeu, ar fi împărţit oamenii în slugi şi stăpâni...

— Adevărurile dumnezeieşti nu sunt garantate decât de învăţăturile Evangheliei... Nu uita, mărite Doamne, că la cina cea de taină, Isus a spălat mai întâi picioarele ucenicilor săi, arătând astfel că stăpânii trebuie să fie slujitorii slugilor.

— Scara gândirii tale duce în jos, a mea duce în sus, făcu în batjocură Ivanko.

— Bagă de seamă să nu aluneci şi să cazi de sus, îi răspunse Dominic.

— Căpitane, făcu râzând Katalin, e rândul nostru acum să călăuzim pe boieri. Veniţi după noi... noi ne călăuzim după lună şi după frumuseţea pădurii... şi luând-o pe Jolan de mână, porniră hârjonindu-se, râzând şi bătând din palme. Ceilalţi boieri n-avură încotro, şi o luară pe jos după tinerele femei.

— Staţi să dau poruncă oamenilor să ducă carele de-a lungul râului, porunci căpitanul.

Şi acum convoiul se frânse în două. Gonacii şi carele o luară de-a lungul râului, în timp ce ei aveau să taie pădurea. Mergeau pe jos, bucuroşi să-şi dezmorţească mădularele şi vinele de oboseala călăritului. Se întunecase de-a binelea. Luna se înroşise între perdelele de negură. Se auzea ţârâitul pitulicei şi cântecul privighetoarei. Pâlcul de oameni se lăsa călăuzit de zbenguielile frumoaselor doamne.

Deodată, luna se prinse într-o cruce de lemn.

— Un schit, spuse pater Dominic.

Căpitanul grăbi pasul, ceilalţi după el.

— Aici va să fie un sihastru, îşi dădu cu părerea Pater Albrecht.

— Gazdă de hoţi... spuse Glod şi punând mâinile la gură, începu să urle: hu, hu, huuuu...

Câteva păsări speriate de strigătul nebunului, se ridicară fâlfâind aripile. Dar nici ţipenie de om.

— Aici vom face popas peste noapte. Domniţa Katalin şi cu Doamna Jolan vor dormi în biserică, iar noi afară.

Schitul se găsea într-o poiană înconjurată de pomi. Glod se repezi înăuntru. În curând începură să se audă lovituri. Când intră înăuntru, nu mică fu mirarea căpitanului văzând pe Glod că strică stranele.

— Ce faci, nebune?

— Trebuie să tocmesc un pat bun pentru stăpâna mea.

Glod era mai mult îngâmfat decât nebun. Un om care voia să fie întotdeauna la vedere dar care se ştergea întotdeauna când era vorba de stăpâna lui.

Când Peter Albrecht ieşi din nou în aerul răcoros, slugile lui Domokoş aprinseseră vreascuri şi stăteau roată în jurul focului. În întunericul pădurii, la pâlpâirea câte unei limbi de foc, se vedeau din când în când boii desjugaţi, rumegând lângă caii şi măgarii priponiţi de crengile pomilor. Lumina dezvăluia uneori şi chipurile stăpânilor care, odihnind pe buturugi şi pietre, aşteptau cina. Noaptea era răcoroasă, cerul plin de stele. Din adâncul codrului, vântul aducea o adiere plină de miresme. Plesneau vreascurile în foc, plesnea şi câte o creangă uscată în pomi, foşneau prin iarbă şopârlele, se foiau cosaşii. Câte o rază, furişată prin frunziş, făcea să strălucească carapacea unui gândac, care, rotund şi umed, pe frunză părea un bob de rouă. Câte un fluture de noapte se învârtea în jurul unui trunchi de copac, iar prin iarbă pui de păsări alergau după gândaci, seminţe şi poame sălbatice.

Aşteptând pe Domokoş să facă mâncarea, Peter Albrecht dete drumul gândurilor sale.

— Nu se află alt mijloc decât lupta şi războiul, spuse el.

— Ăsta-i un mare adevăr, încuviinţă Ivanko.

— Nu se află decât un singur mijloc, pacea... se amestecă şi Dominic în vorbă.

În noaptea alburie de vară, spartă din când în când de flăcările focului, se descoperea şi în sufletele oamenilor ceva din firea pădurii. La fulgerarea focului, ochii căpitanului, atât de albaştri şi de dulci altădată, se arătau acum a fi lucioşi ca sticla, iar glasul lui amintea de colţii fiarelor. În schimb, vorba şoptită a paterului, plină de fiorul sfinţeniei, era parcă pe potriva viersului pădurii.

— Oare Sanctitatea sa e pentru pace? – făcu în batjocură căpitanul.

— Când conciliul judecă şi dă sentinţa, da... fiindcă conciliul, şi nu papa, este infailibil.

— Războiul singur dezvoltă vlaga.

— Adevărat... fu din nou de aceeaşi părere Ivanko.

— Pacea îndârjeşte pe om la învăţătură şi la ridicarea meseriilor. Pacea dă răgaz omului să se stăpânească pe sine. Pacea arată că omul trebuie să ajute pe om. Pacea face ca omul să gândească şi să respecte legea. Pacea dă rânduială şi armonie. Omul trebuie să fie părtaşul legii, nu sclavul ei. Vechea lege romană... Iată adevărul, spuse Dominic.

— Astea-s bune pentru munţii helvetici, nu pentru aici.

Undeva în depărtare o cloşcă sălbatecă îşi chema puii fugiţi de lângă cuib. În pădure, dincolo de foşnetul ierbii, se auzea mişcarea sălbatecă a fiarelor chinuite de foame şi dragoste. Se putea bănui numai după auz, fuga iepurilor prin iarbă, drumul cerbilor printre frunzele uscate şi căţărarea râşilor pe trunchiurile de pomi.

— Trebuie să ţinem seama, în toate, de ceea ce filosofii numesc „natura umană" îşi continuă Dominic vorba.

— Nu, omul nu poate fi lăsat în voia acelei naturi, spuse Ivanko. Lui îi trebuie bici şi jug. Numai că biciul să-l mâne pe drumul cel bun...

— De aceea a conduce oamenii este o artă, şi aceasta nu poate fi lăsată filosofilor, ci numai regilor, răspunse sigur de sine palatinul.

Deodată un sunet de corn sfâşie liniştea văzduhului. Ivanko sări în sus.

— Mâna pe sabie, prieteni, strigă el. Acest loc e sălaş de hoţi.

— Nu, prinţe, făcu nesimţit Dominic. Cornul a dat semnal de cavaler.

— Să fim gata... susţinea Ivanko.

— Ai dreptate, făcu şi Peter Albrecht, ridicându-se în picioare şi prinzând mânerul sabiei, gata de luptă.

Toţi îşi opriră vorba şi ciuliră urechile. Crengile pomilor se frângeau, iar prin iarbă se auzeau paşii greoi, apoi un zornăit de pinteni. Şi deodată, în faţa lor se iviră printre pomii pădurii doi cavaleri. Înalţi, bărboşi, cu mâinile ca nişte lopeţi. Coifurile străluceau în bătaia lunii, iar pe umărul stâng al mantiei albe se vedea crucea.

— Pace, în numele Domnului nostru Isus Hristos... rosti cel dintâi.

— Pace, în numele Domnului nostru Isus Hristos... răspunse pater Dominic. Văd că sunteţi cavaleri, iar noi suntem oameni de seamă. Iată aici se găsesc palatinul Oliver şi principele Ivanko... Aceşti viteji sunt Dragoş, cneaz de Bedeu şi căpitanul Peter Albrecht, din neamul oaspeţilor crăieşti... Iar eu sunt călugăr franciscan, doctor în teologie şi medicină.

— Toate aceste nume ne sunt cunoscute, răspunse teutonul.

— Vă sunt urechile cam mari de măgar... râse Ivanko în batjocură.

— Urechile nu ne sunt mai lungi ca la ceilalţi oameni, şi nici auzul mai ascuţit, dar glasul ce ne porunceşte sună mai tare ca trâmbiţa. El ne aduce poruncă sfânta, prin rostul marelui magistru Henrich von Walpot, care

locuieşte în cetatea numită, din această pricină, Cetatea Neamţului. El vede şi aude pentru noi, şi chiar mai mult, judecă pentru noi... Astfel că toţi fraţii noştri, tăinuiţi prin păduri, ca noi, sau la vedere, ca cei de la Cuhea, vorbesc şi judecă la fel.

— Cunoşti pe cavalerii de la Cuhea? – întrebă Dominic.

— Toţi suntem fraţi de cruce şi ne cunoaştem între noi.

— Mă bucur de întâlnirea unor oaspeţi atât de nobili, spuse celălalt cavaler. Poate că a fost îndrumată de Sfânta Fecioară Maria. Eu sunt templierul Guillaume de Tours, iar soţul meu este teutonul Urlich von Mayerhoff. Suntem mai mulţi răspândiţi prin aceste dealuri şi păduri, slujind cu drag lui Dumnezeu, ajutând după puterile noastre, pe oameni... şi pregătindu-le trupul şi sufletul pentru timpul când Sanctitatea sa Papa va porni o nouă cruciadă, pe care o aşteptăm cu toată râvna şi credinţa.

Între acestea, Domokoş aduse o jumătate de oaie trasă în frigare. Atunci toţi se întinseră pe jos pentru cină şi după ce părintele Dominic binecuvântă masa, începură să îmbuce, fiind obosiţi şi înfometaţi.

— E vreo deosebire între teutoni şi templieri? întrebă Ivanko în şoaptă pe Dominic.

— Vezi bine... e adevărat că atât teutonii cât şi templierii sunt călugări luptători, dar teutonii se aleg mai ales dintre germani, iar templierii mai mult dintre francezi...

Cavalerul Guillaume prinse întrebarea lui Ivanko.

— Pentru că sunteţi nobili nu mă sfiesc a vă povesti... Noi nu ne temem de cuvântul spus unui nobil, deşi tot răul ni se trage de la cel care zice că-i cel mai nobil dintre nobili, de la regele Franciei, Filip.

— El poate fi rege, fără a fi şi nobil, răspunse Dominic.

— Aşa e, prietene... De nenorocirile noastre poate s-a auzit şi pe la voi.

— Nu, spuse Ivanko, şi am fi doritori să le auzim.

— Ei bine, iată... După ce am fost învinşi de păgânii musulmani şi alungaţi din ţara sfântă, ne-am adăpostit în insula Cipru... şi pe urmă diavolul a sfătuit pe comandantul nostru să părăsească Ciprul şi să se ducă la Paris.

— Ce, voi aveţi legături cu diavolul?... se repezi Ivanko.

— Asta a fost o vorbă... vreau să spun c-am nimerit prost. La Paris am dat de Guillaume de Nogaret, cancelarul, om mai rău decât însuşi diavolul. El ne-a bârfit, ne-a prigonit, până ce am fost nevoiţi să fugim care încotro am nimerit... şi mulţi am găsit scăpare la aceşti fraţi ai noştri, cavalerii teutoni, tot atât de buni creştini, pe cât de viteji oşteni. În felul acesta am ajuns aici, din îndepărtata Francie.

— Şi aici ce faceţi?

— Ţi-am spus că ajutăm oamenii din popor. Îi ajutăm cu spiritul, fiindcă oamenii de pe aici au căzut în grozava rătăcire bogomilă, de care primejdie nici stăpânul lor Bogdan n-a fost în stare să-i ferească.

Principele înghimpa cu privirea, atât îl înverşunase vorba cavalerului. De unde până unde Bogdan...

2

Plimbarea depăşise timpul socotit de căpitan pentru a ajunge la Baia Moldei. Se găseau în a cincea zi... Poate se rătăciseră prin drumurile neumblate şi pădurile vrăjmaşe... Nu le mai era aminte de turmele mari de sălbăticiuni sperioase, nici de frumuseţile ţinutului şi ale cerului. Pe măsură ce înaintau, desişul sporea şi, ca să poată trece carele cu boi, trebuiau să doboare crengile potrivnice...

Deodată, Zakar se opri în faţa unui perete stâncos ascuns de pădure. Peretele era despicat şi tufe de roşcuţe ascundeau despicătura.

— Aproape, pe aici, locuieşte un pustnic, spuse Cândea vătaful, şi depărtând cu amândouă mâinile ramurile încâlcite ale tufişului, făcu loc principelui Ivanko, care înaintă urmat de Peter Albrecht şi Dominic.

— Ce ne poate spune un călugăr bătrân şi murdar?... îşi dete Katalin cu părerea.

Dar oricât ar fi vrut să fie pe placul frumoasei fete, toţi se luară pe urma căpitanului, care socotea plimbarea drept o ispravă de război, şi la război el nu cunoştea nici blândeţe şi nici frumuseţea purtării faţă de femei.

Duşi de Cândea, toţi oaspeţii coborâră de-a lungul unei poteci tăiate între două rânduri de plopi. Înserarea se lăsă pământie. Cele din urmă lumini ale amurgului scânteiau ca o pulbere de cenuşă. Totul era liniştit, numai un râuleţ clocotea undeva, în apropiere. Şi deodată, întunericul se înălţă în faţa-le pieptiş. Luna, venită dinapoia arborilor, răspândea o lumină argintie. Acum puteau întrezări o colibă între doi piepţi de munte. Fără sfială, Ivanko împinse uşa. Un muc de lumânare aşezat pe vatră, lumina slab, dar destul ca oaspeţii să poată intra înăuntru. Meşteşugul zidirii colibei era foarte simplu. Trunchiuri descojite şi crengi mai groase, cioplite, legate strâns prin împletituri de nuiele şi tencuite pe dinăuntru cu pământ muiat cu apă. Două ferestre lungi cât două palme lăsau să treacă o lumină cenuşie. Ţăruşi groşi, de lemn cioplit încheiau perete de perete, iar deasupra se afla acoperişul pieziş, ca de biserică, acoperit cu stuf şi păpuriş şi sprijinit de căpriori bătuţi în ţăruşi. În fundul tindei se vedea o uşă scundă şi îngustă. Ivanko trase de retez, o deschise şi dădură cu ochii de o chilie mică. Un pat de lemn, acoperit c-un lăvicer, o vatră şi o masă cu trei scaune joase, alcătuiau lucrurile de trebuinţă ale stăpânului. Căci locuinţa nu era pustie. La masă se găsea un ins

îmbrăcat în anteriu de preot şi c-o scufie în cap, cercetând o carte. Două lumânări, lipite de câte un taler de lemn, luminau slab încăperea. Văzduhul era plin de miros de ceară, ulei şi tămâie.

Schimnicul nu păru nici mirat, nici speriat de intrarea străinilor.

— Fiţi bineveniţi în această casă, în care lipsa de trufie este singura avuţie... iar smerenia, însuşirea de căpetenie a stăpânului ei...

— Frate, spuse Dominic, noi am înţeles dintru început că te-ai tras în această schimnicie ca să ocoleşti poftele cele fără orânduială şi să fugi de mândria şi de nădejdea deşartă. Deschide inima, şi păsul tău spune-l fără teamă, întrucât ai înaintea ta oameni de omenie şi temători de Dumnezeu...

— Eu de oameni nu mă tem, măcar că sunt singur... Mă tem însă de prisosul de vorbă, ca omul sortit de bunăvoie gândirii, rugăciunii şi scrisului...

— Ce poţi scrie tu? – întrebă Ivanko cu privirea dispreţuitoare.

— Iată... şi schimnicul luă de pe poliţă un mănunchi de foi.

Dominic nu putu răbda şi numaidecât luă foile, le apropie de lumânare, şi după ce le privi, izbucni într-o sfântă râvnă:

— Dar cartea e scrisă în limba acestui neam.

Abia acum schimnicul se dumiri că înaintea-i se afla o faţă bisericească.

— Adevărat grăieşti... eu sunt învăţăcelul cărturar, care-şi trage învăţătura chiar de la un ucenic al lui Ieremia...

— Ieremia bogomilul?... întrebă plin de nerăbdare Dominic.

— Chiar el... Ieremia a avut în preajma lui mai mulţi ucenici cărturari: pe Dobre, Ştefan, Vasile, Petru, Mitran, Ion şi alţii în număr de doisprezece. Şi aceşti oameni sfinţi au avut la rândul lor alţi ucenici... şi fiecare din aceştia şi-au găsit, la rândul lor, alţi ucenici. Unul dintre aceşti ucenici a fost şi învăţătorul meu Andrei, care, prin marea-i învăţătură şi purtarea de sfânt se poate socoti ucenic al măreţului Ieremia.

— Atunci, tu eşti bogomil, şi cărţile tale deşartă în lume rodul acestei învăţături?

— Nu mă sfiesc a vă încredinţa despre acest adevăr, pe care singuri îl puteţi vedea după două însuşiri ale mele... Schimnicia, fiindcă numai noi, bogomilii, ştim a fi schimnici... şi după scrisoarea acestor cărţi, scrisă în limba obştei, ca să facem din ea grai dumnezeiesc.

— Dar pe părintele Ioanichie l-ai cunoscut? se repezi Ivanko.

— L-am cunoscut... cât a fost în prigoană, în această schimnicie a fost adăpostit.

— Dar acum unde-i?

— De bună seamă în propovăduire, fiindcă aceasta este cea de-a treia noastră însuşire, ştim să propovăduim...

— Şi a întors oamenii la credinţa bogomilă prin propovăduirea lui? – întrebă Crăciun.

Călugărul ridică în sus mâna lui de iască.

— Ca nisipul de pe vad. Oamenii de prin prejur cred cu toţii în legea bogomilă... şi eu, pentru dorinţa lor de adevăr, mă zdrobesc a scrie cărţile acestea.

— Dar cum o duci fără de femei? – întrebă Ivanko râzând.

Tocmai atunci Dominic se aplecase asupra cărţii, ca să arate caligrafului o greşeală, iar principele, supărat că gluma lui n-a prins, se adresă palatinului.

— Să mergem...

Numai Dominic rămase cu schimnicul. Abia ieşiseră din colibă şi Ivanko se răsti către palatin:

— Prea mult se vorbeşte despre aceşti bogomili.

La care palatinul răspunse îngândurat:

— Ca nişte cârtiţe mişună aceşti schimnici, parcă pe sub pământ.

*

Întâlnirea cu schimnicul din pădure scoase din nou la iveală voia bună a călăreţilor. Deşi petrecerea în schimnicie a unui om nu putea turbura cu nimic liniştea ţinutului, totuşi era un semn de viaţă omenească care deschidea nădejdea de a găsi şi alte aşezări mai temeinice. Multă vreme boierii nu au vorbit decât despre rostul schimnicului. Dragoş era uimit, Oliver furios de parcă ar fi fost înşelat. Dintre toţi, Ivanko era cel mai nepotolit şi nimeni nu pricepea pentru ce. El cerea lui Dragoş să se întoarcă şi să omoare pe schimnic. Dominic căuta să-l domolească.

— De ce te-ai înverşunat atât, principe?

— Aceşti pustnici ne sunt cei mai aprigi duşmani, spunea el, dar nu putea aduce nicio dovadă.

— Ai cui duşmani?

Dar principele se bâlbâia numai.

— Ai... ai...

Şi năpădit de furie, nu găsea răspunsul potrivit.

Deodată, nu prea departe, se auziră strigăte deznădăjduite.

Dominic îşi opri calul să poată auzi mai bine... şi apoi strigă:

— Aldea, Crăciun... După mine!

Şi rupând rândurile statornicite de căpitanul Albrecht, se repezi în pădure. Aldea şi Crăciun îl urmară. Atunci, cele două femei, Katalin şi Jolan, doritoare de noutăţi, se luară după ei şi în curând tot pâlcul se găsea pe urmele lui Dominic. Drumul se lărgise şi ducea într-o poiană unde se vedea sumedenie de oameni, bărbaţi şi femei.

— Sunt tătarii – făcu Ivanko şi se repezi înainte ca la nişte prieteni.

Dar cineva îi strigă: „Opreşte!”. Şi în faţă i se iviră doi bărbaţi înalţi, cu suliţe lungi.

Înaintea suliţelor, calul principelui şovăi şi tot pâlcul de oameni se opri. Numai Dominic însoţit de Crăciun şi Aldea înaintă îndrăzneţ.

— De ce ne opriţi, fraţilor, spuse Dominic. Venim numai cu gânduri bune, gânduri de la Domnul nostru Isus Hristos...

Unul dintre oşteni scoase un corn de bour şi trâmbiţă. Ecoul răspunse îndelung şi când se făcu tăcere, cei doi ostaşi începură să strige:

— Creştini, creştini!...

Dominic descălecă, se apropie de botul calului şi începu să-l mângâie. Părea mai îngrijorat de soarta dobitocului decât de a sa.

Din pădure se ivi în curând un om cu barbă mare îmbrăcat în haină de piele, însoţit de patru inşi ce păreau ajutoarele lui. Ivanko le cunoştea limba şi începu să tălmăcească ce spunea străinul. Bărbosul era preot păgân.

— Ce cauţi aici, omule? întrebă Dominic.

Spre marea lui mirare, străinul răspunse în limba obştei.

— Eu sunt preotul marelui zeu Swatovit. Tocmai ne pregăteam să-i jertfim nişte leproşi.

Dominic se înfurie.

— Cum? Voi jertfiţi oameni?

Preotul râse.

— Noi jertfim leproşi, nu oameni, se încăpăţână el.

— Şi cum îi jertfiţi? – întrebă nerăbdător Ivanko.

— Le dăm foc, răspunse nesmintit preotul, şi îndreptându-se către ajutoare, le porunci ceva în limba lui.

Ajutoarele începură să rupă crengi uscate şi să caute găteje pe care le făceau mormane. Ostaşii tătari aduseră trei pari ce trebuiau pesemne să slujească de ruguri. Acum se desluşiră şi leproşii, care, legaţi de câte un pom, scoteau din răsputeri strigăte de deznădejde. Între acestea, se apropiase şi Katalin şi îl întrebă pe Ivanko:

— Ce fac?

Preotul lui Swatovit răspunse ca şi cum ar fi fost el întrebat:

— Scăpăm lumea de ei.

Katalin începu să râdă.

— Katalin... o mustră Dominic.

— N-auzi că sunt leproşi?... i-o tăie mânios principele.

Deodată, din depărtare, se auzi sunet de corn. Toţi păgânii se ridicară. Erau neliniştiţi... Un alt corn răspunse din altă parte... apoi altul, şi altul...

La al patrulea sunet toţi păgânii o rupseră la fugă, iar preotul şi ajutoarele lui se mistuiră în pădure. Rămaseră, legaţi, numai cei trei leproşi. Dominic chemă pe Aldea şi pe Crăciun.

— Să dezlegăm pe aceşti nefericiţi... şi îndreptându-se către Dragoş:

— Mărite Doamne, să încărcăm pe aceşti oameni într-unul din carele noastre şi să-i ducem la Baia. Acolo, la mănăstirea franciscanilor, se găseşte un spital pentru leproşi. În felul acesta, plimbarea noastră prin aceste meleaguri, ar avea un rost creştinesc, poate adevăratul rost al nostru.

3

Mergeau agale, încă buimaci de somnul trudit al nopţii. Soarele începuse să arunce văpăile de rumeneală printre pomii parcă ceva mai răriţi. Drumul se mai îndreptase şi caii păşeau cu voie bună.

— Tăcere! porunci căpitanul.

Ca la o înţelegere tainică, toţi călăreţii struniră hăţurile şi caii se opriră. Un zvon ciudat se auzea în depărtare. Se desluşea un zgomot aspru. Descălecară, deteră caii în primire slugilor şi porniră spre locul de unde veneau sunetele. Pe măsură ce înaintau, zgomotul se lămurea. Acum se auzea şi freamătul prelung al izvorului de apă. Deodată, printre pomi apăru o căsuţă şi în curând văzură strălucind un iezăr şi înălţându-se un stăvilar.

— O moară!... ţipă Oliver.

— Ce-o fi măcinând? – râse în batjocură Ivanko... Pietre?

Ajungând lângă moară, nu mică le-a fost mirarea văzând în uşă un cavaler.

— Ce fel de moară e asta?... se grăbi să întrebe Ivanko.

— E un firez pentru lemne.

Tocmai atunci venea dinspre pădure un car încărcat cu lemne.

— Un firez mânat de apă? – se minună Crăciun.

— Aşa e... răspunse cavalerul din uşă. E un firez mânat de apă ca să cruţăm braţele şi sănătatea oamenilor.

Pesemne că el supraveghea numai, căci avea spadă la cingătoare şi era îmbrăcat în mantaua albă cu crucea pe umăr.

— Să vedem, spuse Dominic.

— Face să fie văzut, încuviinţă comitele.

Cercetară mai întâi stăvilarul pe dinafară, şi lanţurile ce slujesc la ridicarea şi lăsarea stavilelor, scocul, roata... apoi intrară înăuntru, urcară pe pod, cercetară prăsnelul şi roata pe care se mişca panglica de fier cu dinţi care folosea la tăierea lemnului.

— Mare binecuvântare a lui Dumnezeu, spuse Dominic, în această moară de ferestruit lemnul.

— Adevărat... un singur om poate tăia o pădure întreagă în două zile.

— Dar tu ce treabă faci pe aici? – întrebă Ivanko pe cavaler.

— Eu sunt meşteşugar şi dreg orice se strică la moară.

— Adică mai mult priveşti.

— În timpul slobod învăţ pe oameni cuvântul Evangheliei... iar când e de lipsă, apăr locul de tâlharii care se îndulcesc la lemnele tăiate şi făcute scânduri.

— Departe e mănăstirea Molda? – întrebă Dominic.

— Dacă mergeţi, ca până acum, prin pădure, e departe, dar dacă luaţi pe drumul bătătorit ce duce la Baia, şi de acolo la vale, atunci veţi găsi mănăstirea cât aţi zice zece pateri şi zece credeuri.

Ivanko făcu palatinului un semn cu ochiul şi-i zise:

— Ăsta-i mare tâlhar...

După ce isprăviră cu moara, plecară. Căpitanul în frunte, ceilalţi după el, iar Ivanko îşi continuă vorba cu palatinul.

— Ar fi bine ca regele să aşeze şi aici o cetate... şi arătă către moara din pădure.

— Tot ţinutul acesta va fi stăpânit de rege... răspunse palatinul.

Dragoş, care cunoştea părţile locului dinspre Baia, se amestecă în vorbă.

— Ţinutul acesta e plin de munţi pădureşi. Găseşti în el peşteri înfundate, pentru ascunzişuri... chei ocolitoare, pentru fugă... şi sus pe piscuri, stânci şi bolovani pentru luptă precum şi cazane mai întărite ca cetăţile.

— Acestea toate vor fi în folosul nostru, spuse căpitanul.

— După cum vă va fi înţelepciunea, făcu cu un uşor zâmbet Ivanko. Vă pot fi de folos, dar pot să se întoarcă împotriva voastră.

Căpitanul ieşi din pădure, ca să ia drumul bătătorit ce ducea la Baia.

*

Dragoş era fericit de întorsătura lucrurilor. Împrejurările potriveau gândurile altora pe calea împlinirii dorinţelor lui... Baia îi amintea de Mina, ibovnica lui din tinereţe, mama lui Sas, fiul său cel mare. Fusese meşteră la dragoste. Şi aprigă, legându-l strâns de amintirea unor zile de tinereţe, când, nebun de patimă îşi croia drum spre soarele şi lumina de la Baia. Mina era văduva unui negustor de vite, şi de la moartea soţului, ţinea pe a sa socoteală negustoria, cu vânzări la neguţători poloni, unguri şi armeni.

Mina era săsoaică şi ca toate femeile din neamul ei avea părul bălai numai inele, şi ochii, flori de cicoare. Era înaltă şi bine legată. La atâta risipă de lumină numai buzele prea sângerii se împotriveau... Şi avea un mers mlădios şi cald...

Amintirea Minei se înnoda nu numai cu anii tinereţii dar şi cu ani de belşug, când îşi ducea turmele de oi şi vite şi hergheliile de cai pe drumul ce şerpuia de-a lungul Siretului până la târgul Baia, de unde îşi întorcea carele pline de sloiuri de ceară, de blănuri scumpe şi butii cu ţuică şi vinuri. Căci fusese neguţător şi nu se ruşina de a sa îndeletnicire care-l prisosea mai mult decât roadele ţarinii şi a câmpului.

*

Trecură mai întâi un rând de mesteceni, arşi parcă de argint topit; apoi găsiră un drum de ţară hotărnicit de plopi înalţi, de-a lungul căruia se pierdură în pădurea de fag. Ajunseră în rariştea pădurii şi deodată văzură în depărtare zidurile mănăstirii...

După atâtea zile se vedeau acum oameni la muncă. Într-o mirişte un copil păzea oile. Mai încolo un lan de grâu întârziat, în care secerătorii stăteau până la jumătate înfundaţi. Din când în când, ocolişurile drumului schimbau priveliştea. Ba o vale presărată cu pâlcuri de copaci, ba o roată de sat cu căsuţele împrăştiate printre pomi.

Ţinutul era viu... era locuit... avea un suflet, dar fiecare se simţea singur...

Deodată, un cântec se înălţă în tăcerea ce-i înconjura:

— Ascultaţi... spuse pater Dominic.

Melodia venea de undeva de aproape, căci se desluşeau lămurit cuvintele:

„Nu e faptă-a omului
Domnul să o miluiască...
Ca rodul credinţei lui
Pus în limba strămoşească...”

— Eu mă duc să găsesc pe cei ce cântă, şi vă ajung din urmă... spuse Dominic şi luându-se după glasurile ce cântau, găsi cinci tineri în jurul unui foc.

Aceştia văzând un călăreţ lângă ei, încetară cântecul.

— Fraţi creştini, nu vă temeţi... şi eu sunt un om al lui Dumnezeu şi nu vă fac niciun rău...

— Nu ne temem decât de Dumnezeul cel bun... fiindcă împotriva Dumnezeului cel rău ne apără legea noastră...

— Am înţeles... sunteţi bogomili.

— Da... răspunse cel mai îndrăzneţ. Noi ascultăm de legea cea adevărată a lui Ieremia.

— E păcat să vorbeşti astfel, frate... Iată, colo este o sfântă biserică, unde se găsesc călugări care vă pot învăţa adevărata lege a lui Christos.

Bogomilul răspunse răstit:

— Aceşti preoţi mincinoşi care grăiesc împotriva duhului!... Ei botează cu apă, cel mai mare păcat... Adevăratul botez e numai în duh...

*

Ca om cinstit ce era, Dominic trebuia să recunoască puterea propovăduirii bogomile... Se împlineau cinci ani de când, luat în armata craiului ungur ca chirurg, cutreiera aceste ţinuturi locuite de oameni cu grai latin şi îşi putuse da seama el, nominalistul, că oamenii din locurile ţinute sub propovăduirea bogomilă căpătaseră în vorba lor o lumină şi o tărie, deosebită de cei ţinuţi în strânsoarea ortodoxiei. Limba este ca pasărea Phenix, se poate mistui prin foc şi poate fi prefăcută în cenuşă, dar învie şi capătă viaţă îndată ce o putere o strânge şi o împiedică să se risipească în vânt... Se gândea cu drag la timpul când se va întoarce la Bolognia şi Paris, purtat de dorul de învăţătură, sau în sfânta mănăstire a franciscanilor din Ile de France, şi va face cunoscut tuturor podoabele de limbă de prin locurile acestea necunoscute.

4

Târgul Baia se întindea pe cele două maluri ale râului.

Râul curgea între două costişe, una pe care roboteau oameni de toate neamurile ca să scoată sare, argint şi aur, numită Baia veche, cealaltă alcătuind ceea ce se numea Târgul Moldovenesc. Lucru văzut, numai în Târgul Moldovenesc se găseau locuinţe mari şi statornice. În vatra băieşilor nu se aflau curţi cu ziduri ci numai colibe şi bordeie în care trăiau amestecate toate neamurile pământului: unguri făloşi, italieni cioplitori în piatră şi buni cântători, nemţi pricepuţi în toate meşteşugurile, ucraineni păgâni, leşi grozăviţi la vorbă şi leneşi la treabă şi în fine cei mai mulţi, moldoveni cărora toţi ceilalţi le spun vlahi.

În schimb, Târgul Moldovenesc nu-şi desminţea numele. Se găseau acolo uliţe îmbuturate, curţi săseşti cu gard de lemn şi porţi mari lucrate în florături; era o uliţă mare unde boltele meşteşugarilor se găseau strâns lipite şi în care lucrau tot felul de meşteşugari, mai ales pielari, cizmari, croitori, lemnari şi olari. Târgul era ocârmuit de şoltuz şi de pârgari, în timp ce oamenii din Baia Veche, de starostii breslei băieşilor.

După vrerea lui Dragoş, convoiul ocoli Baia şi intră pe podul ce unea cele două părţi ale târgului. Toată lumea cunoştea graba lui, şi pentru ce intrase în târg. Toţi ştiau că era timp îndelungat de când era împătimit de frumoasa sasă şi deşi nu mai era tânăr, totuşi timpurile tinereţii şi azi îl mai legau.

Căpitanul, parcă în ciudă, îi spuse:

— Am făcut o greşeală trecând uşor pe la băile de sare şi de argint. Iată o marfă care ar trebui să ispitească mai mult pe rege decât pădurile cu toate sălbăticiunile lor.

Palatinul se simţi îmboldit de cuvintele căpitanului.

— E greu de priceput unei minţi de rând gusturile şi gândurile unui nobil. Ţi-am mai spus, căpitane, regele este cel dintâi dintre nobili, şi cea mai de căpetenie îndeletnicire pentru un nobil este vânătoarea... Nu-i aşa, nobile Dragoş?

— Adevărat... Cea mai de căpetenie... dar, adăugă Dragoş, ea vine numai după îndeletnicirea războiului.

*

În târg pâlcul se alcătui altcum. În frunte mergeau Dragoş cu Oliver. Toţi recunoşteau lui Oliver întâietatea nobleţii, iar lui Dragoş graba patimii.

Străbătură uliţa meşteşugarilor şi ajunseră la o curte largă împrejmuită de un gard de lemn. Aici Dragoş dete semn de oprire. Era casa văduvei Mina, mama lui Drag Sas. Boierii descălecară şi slugile duseră caii la grajd. Curtea în care pătrunseseră avea aceeaşi înfăţişare ca pe vremea răposatului ei bărbat, aşezare potrivită şi pentru frumuseţea târgului dar şi pentru muncile câmpului.

Ceea ce uimi pe toţi, erau numeroasele turme de oi care umpleau curtea şi călcau straturile de nalbă şi bujori şi doborau trandafirii roşii şi albi care împodobeau faţa casei.

Văduva Mina se arătă foarte bucuroasă de sosirea înalţilor oaspeţi, dintre care pentru doi sufletul ei striga de iubire. Numaidecât se întinse masă mare de popas, căci stăpâna era şi bogată şi iscusită... Şi abia boierii se spălară şi îşi potriviră pe câte un scaun oasele scrântite din locul lor, că friptura de miel şi începu să umple casa cu abur de cimbru şi leuştean.

Casa văduvei avea şi un prânzitor. Aici, pe o masă lungă acoperită cu o pânzitură albă se găseau blide şi câte un cuţit şi o lingură pentru fiecare oaspete. Dar ceea ce a mirat mai cu seamă a fost ivirea unui boier necunoscut, îmbrăcat bogat, cu cizme tătăreşti şi pumnal haiducesc la brâu. Era un tânăr frumos, cu chipul fraged dar ochii vii şi mişcări agere şi puternice.

— El e domnul Vlaicu, fiul lui Alexandru Nicolae Basarab, spuse Mina.

Palatinul schiţă o mişcare de nemulţumire, dar Mina continuă:

— El a adus din Muntenia turmele de oi pe care le-aţi văzut în curte.

Ivanko găsi de bine să-şi dovedească încă o dată vorba-i păcătoasă.

— Ciudat principe, spuse el cu glas tare, când mână turmele în loc să conducă oştiri.

Vlaicu, care vorbea cu Crăciun, se îndreptă spre Ivanko.

— Nu ştiu unde şi când lupţi, principe, dar aş vrea să ne întâlnim spre a-ţi dovedi că sunt tot atât de bun conducător de oşti pe cât sunt de bun oier.

Mina aduse trei ulcioare de vin alb dintr-un ocol ce-i zice al Tecuciului şi două cu vin negru din alt ocol, cel al Iaşului. Când oaspeţii gustară din vin, limbile li se dezlegară. Mai ales cu toţii voiau să aibe ştiri de la Curtea de Argeş, unde Alexandru Nicolae domnea în tovărăşia tatălui său, bătrânul Basarab, duşmănind pe toţi craii învecinaţi, mai cu seamă pe craiul unguresc. Orice vorbă, orice mişcare a feţii sau a braţului tânărului Vlaicu, amintea oaspeţilor maramureşeni înfrângerea regelui maghiar. De aceea cu toţii îl pândeau să-i prindă un cusur sau o vorbă proastă. Dar principele Basarab, deşi tinerel, nu se lăsă nici prins şi nici îmboldit. Avea privirea ageră şi vorba sprintenă.

— De când tata a cuprins cetăţile Licostoma şi Maurocastro...

— Cum?!... îl întrerupse Ivanko, doar acele cetăţi erau tătăreşti. Cine a îndrăznit să le atace?

— Chiar eu, răspunse Vlaicu. Acele cetăţi se cheamă în limba noastră Chilia şi Cetatea Albă... cândva ele au fost ale patriarhiei din Constantinopol; azi când la Curtea de Argeş avem mitropolitul nostru, de drept ni se cuvin nouă.

— Ar fi bine să întrebi şi pe Atlamos, mai marele tătarilor.

Vlaicu râse.

— L-am întrebat cu puterea armelor... şi răspunsul mi-a plăcut... Dar parcă m-am îndepărtat de ce voiam să spun... Şi o luă de la început:

— Deci, după ce tata a cuprins Chilia şi Cetatea Albă, am cunoscut mare sumedenie de oameni... şi păgâni, şi creştini, şi am aflat multă înţelepciune, căci poruncile şi legile sale, Dumnezeu nu le grăieşte prin rostul unui singur neam şi din fiecare casă se poate naşte unul care să fie străpuns de săgeţile Duhului Sfânt.

— Eşti tânăr, fiule, îl întrerupse Dominic, dar Dumnezeu ţi-a descoperit un mare adevăr.

Crăciun luă paharul în cinstea principelui Basarab. Acesta fără să se îngâmfe îşi urmă liniştit vorba sa.

— Genovezii, cei mai vestiţi marinari, caută mai cu seamă stejari din ţinutul vostru, cu care înfăptuiesc cele mai trainice vase; şi noi oamenii din ţara lui Basarab ne fericim cu sarea pe care băieşii o scot din măruntaiele pământului chiar în acest minunat târg, şi de vinuri cum nu se află nici la Bizanţ. Şi peşte mare şi gustos se găseşte îmbelşugat în Dunăre şi în celelalte râuri. Măcar că şi alte ţări sunt binecuvântate de Dumnezeu, niciuna nu dă asemenea rod ca aceste râuri moldoveneşti...

— Te-am prins, strigă principele, asta-i ţinta ta, să iscodeşti bogăţiile acestei ţări, nu să vinzi oile tale.

— Dintre toate bogăţiile, numai una m-ar ispiti, care la voi boierii băştinaşi trece nebăgată în samă: caii... Neguţătorii armeni şi greci plătesc aur curat pe un asemenea armăsar... dar nu de asta am venit. Nu mă sfiesc a spune că noi voim a goni pe tătari din aceste ţinuturi pentru că la noi nu mai încape ţara de atâta lume. Pentru că bunicul, şi apoi tata, au aşezat multe rânduieli după felul împărăţiei Bizanţului: au împuternicit dregători şi boieri mulţi cărora le-au dat hrisoave domneşti, au înstăpânit pe toţi ostaşii dându-le vatră de casă, ocol de vite, pământ de lucrat, vii şi livezi pentru pomi roditori... Nu mint, dar ţara a devenit neîncăpătoare şi de aceea vrem să alungăm pe tătari şi să luăm tot cuprinsul de la Dunăre şi până la Baia.

— Te-am prins din nou, principe, râse Ivanko, numai că în drumul tău dai de ţara Berladului, ţară din moşi-strămoşi a mea.

— Dumnezeu va hotărî a cui este.

— Înalţi prieteni, se amestecă şi Dominic în vorbă, dar uitaţi în toată socoteala voastră şi Sfântul Scaun... Pe aici sunt mulţime de mănăstiri şi biserici catolice, iar misionarii îi găseşti la tot pasul.

Vlaicu râse.

— Părinte Dominic, vorbeşti ca mama mea vitregă, doamna Clara, şi e uşor de înţeles... E un lucru la care m-am gândit. Sunt două mari moşteniri care apasă asupra noastră: puterea papii şi puterea împăratului Ioniţă. Ei bine, noi basarabii am ales puterea moştenirii lui Ioniţă.

Oliver, palatinul, ca să pună capăt unei vorbiri înfierbântate spuse:

— Dar vremea a trecut, şi noi va să ajungem înainte de asfinţit la mănăstire.

Toţi mai închinară un pahar în sănătatea gazdei şi apoi se îndreptară spre grajduri, unde slugile scoaseră caii odihniţi, înşeuaţi şi gata de plecare.

5

Mănăstirea Molda se găsea la o jumătate de zi depărtare de marginea târgului, înălţată pe un dâmb gol. Din pricina schimbării de înfăţişare a văzduhului, părea că se leagănă lin în adierea vântului. Dincolo de mănăstire spinările dealurilor goale săltau până-n zare unde cercul de păduri încheia cerul cu pământul. Niciun pom răzleţit, nicio turmă de oi nu oprea desfăşurarea până-n hotarul pădurilor. Chiar de la poalele dealului se puteau vedea, deoparte, culmile coborând tărăgănat înspre Iaşi, iar de cealaltă parte, un podiş în pantă, sfârşindu-se în apa Moldei. La ieşirea din târg, de-a lungul drumului, stăruiau câteva căsuţe sărăcăcioase, acoperite cu

stuf. Întreg cuprinsul părea o insulă de lumină înţepenită în jurul bisericii din pustiul împădurit.

O clădire de piatră, înconjurată de zid, cu măreţe turnuri colţuroase, aducând a cetate, era mănăstirea din Baia. Biserica şi chiliile călugărilor se aflau înlăuntrul zidului. Călăreţii pătrunseră pe sub bolta înaltă a turnului dinspre drum. Dincolo de zid se vedeau grădini cu flori în faţa chiliilor şi grădini cu pomi roditori în preajma bisericii.

Călăreţii descălecară şi deteră caii în grija lui Domokoş, care făcu tabără în jurul mănăstirii pentru toţi gonacii.

Portarul trase clopotele vestitoare de oaspeţi aleşi şi în curând coborî întru întâmpinarea lor pater Bernard, stareţul. Era un om binevoitor; râdea din plin după fiecare vorbă bucălându-şi obrajii şi săltându-şi pieptul şi pântecele la fiecare hohotire.

Pater Dominic arătă repede obârşia fiecărui nobil.

— După înălţimea rangului, iată aici pe Ivanko, principe de Moscova... Apoi pe Oliver, palatin regal... Dragoş, cneaz de Bedeu şi fiul său Drag, nobil de Sas... care deşi nu-s de legea noastră au dreptul după rang şi vitejia pusă în slujba regelui, la găzduirea voastră.

Dominic numi pe rând şi pe ceilalţi oaspeţi, iar Bernard îi pofti pe toţi la odihnă, ducându-i într-o sală mare, unde se mai găseau câţiva călugări.

— E ora când fraţii, obosiţi de muncă, au dreptul la odihnă. Acum îşi spun unul altuia gândurile, şi... toate sunt închinate lui Dumnezeu şi ştiinţei. Trebuie să ştii, frate Dominic, că aceşti călugări, veniţi din mari depărtări, sunt cărturari care, în singurătatea de aici, vor să cerceteze ştiinţa şi filosofia, departe de zgomotul şi neliniştea oraşelor...

— Pater Benedict, nu mă cunoşti? – strigă plin de veselie Dominic, îndreptându-se spre unul din călugări.

— Cum să nu te cunosc... N-am învăţat laolaltă la Paris?

— La neuitatul nostru maestru, William de Occam... spuse Dominic. Şi apoi, noi franciscanii[5] nu suntem fraţi oriunde ne-am afla?...

Benedict nu răspândea în jurul lui farmecul lui Dominic. Reverenda atârna pe el şi, deşi era un om voinic şi în floarea vârstei, în adânciturile frunţii priveau fără strălucire doi ochi cenuşii. Pe chipul lui era ştearsă orice urmă de spirit, ca să rămână numai carnea orânduită în trăsături grosolane, iar buzele sale subţiri dovedeau închircire sufletească.

---

[5] Franciscan – călugăr (sau călugăriţă) membru al unuia din ordinele fondate de Francesco d'Assisi: fanciscani sau minoriţi – 1209; clarisele – 1212; terţiari. Se mai consideră sub aceeaşi denumire şi cei aparţinând unor ordine întemeiate ulterior, cu reguli asemănătoare (ex.: capucinii).

— Da, frate... În aceste locuri depărtate şi dosite putem vorbi în voie de marele nostru frate nedreptăţit şi prigonit, de William de Occam...

Dar Benedict, privind roată spuse în şoaptă:

— E bine totuşi să fim băgători de seamă... În funcţiunea mea de capelan al regelui, am fost trimis în diferite rânduri la Veneţia, să mijlocesc un tratat de alianţă între republică şi rege, şi din aceste călătorii am învăţat că prin tăcere mult aduni, iar cu vorba tot risipeşti...

— Acest dispreţ pentru vorbă nu şade bine unui nominalist[6]. Numai cuvântul poate împăca raţiunea cu credinţa... spuse Dominic.

Benedict nu răspunse de-a dreptul, ci îşi urmări gândul:

— Acum mă găsesc în trecere spre noua mea reşedinţă episcopală... căci prin bula papală din anul acesta am fost numit episcop de Siret. Mai zăbovesc câtva timp pe aici, ca să-mi însuşesc limba ţinutului, fiindcă, tot printr-o decizie papală, clericii şi episcopii trebuie să cunoască limba locuitorilor.

— Asta-i o măsură cât se poate de înţeleaptă... În afară de faptul că singura realitate, care răspunde conceptului, este Cuvântul, vei putea, cunoscând limba, să vezi în acele ţinuturi multe neînţelegeri şi prigoană, legate de cuvânt...

Cei doi călugări se pierdură repede în discuţiuni asupra învăţăturii apusene...

— Înţeleg pricina surghiunului tău, frate Benedict... el are ceva asemănător cu al meu. Noi, învăţăceii minunatului decan, suntem prigoniţi. Atât discipolii lui Toma de Aquino cât şi acei ai lui Scot Duns ne duşmănesc... şi minunatul frate Occam poate, de boală şi de inimă rea, o fi pe patul de moarte la Paris... El ne-a arătat că mintea noastră nu-i în stare să cuprindă şi să înţeleagă transcendentul...

Prinţul Ivanko izbucni în râs.

— Ce-i aia transcendentul?... Când trântesc o femeie în pat, sunt sau nu în transcendent?

— Prinţe, uiţi că te găseşti într-un locaş al lui Dumnezeu...

— Oare, nu tot Dumnezeu a lăsat să trânteşti femeia în pat şi să te arunci asupră-i?... râse Ivanko.

— Sunt aici şi două tinere femei, care se ruşinează, spuse Dominic.

---

[6] Nominalism – curent filosofic medieval care susţine că numai lucrurile individuale există cu adevărat, noţiunile generale (universale) nefiind decât simple cuvinte, nume ale lucrurilor. Între principalii reprezentanţi se numără Roscelin din Compiègne, Duns Scot, W. Occam.

Dar tocmai atunci intră un călugăr şi-i spuse ceva la ureche lui Benedict.

— Vorbeşte tare, pater Tomas... noi nu avem ascunzişuri... şi aceşti oaspeţi vor fi fericiţi să te asculte şi să te cunoască.

— Îl cunoaştem, spuse Drag. E vistiernicul acestui sfânt lăcaş şi e însărcinat cu strângerea dărilor pentru mănăstire.

Atunci pater Tomas începu să povestească despre greutăţile întâmplate. Se schimbaseră timpurile şi oamenii... Un duh rău, un duh de răzvrătire, prinsese viaţă în sufletul oamenilor şi aceştia se împotriveau să plătească dările.

— Poate nu e sufletul de vină, făcu Dominic împăciuitor, poate e blestemata erezie bogomilă de vină... erezie care încearcă întoarcerea la păgânism crezând în doi dumnezei: unul al binelui şi altul al răului, şi care vrea să nimicească viaţa, oprind căsătoria, mai rău încă, vrea să nimicească în întregime biserica noastră creştină, atât cea apuseană cât şi cea răsăriteană.

La auzul acestor cuvinte blajine, Benedict se înfurie. Ochii lui împroşcau sclipiri de oţel.

— Erezia este un pretext bun pentru răi şi vicleni. Bogomilii sunt fraţi buni cu catarii[7]... şi cu toţii ştim cum au sfârşit catarii când au întâlnit oameni de virtutea lui Simon de Montfort şi a închisorilor papei Grigore al IX-lea.

— Vorba ta nu e pilduitoare, fiindcă nici Simon şi nici inchizitorii n-au izbutit decât să-i alunge şi să-i schimbe din catari în valdeeni[8], cazari sau patareni[9]... la fel de eretici şi de primejdioşi.

— Te asigur frate, că în diocezia mea, în Siret, nu va rămâne nici urmă de eretic, fiindcă eu sunt investit cu putere de inchizitor şi mă voi folosi de ea... nu mă voi lăsa dus de minciunile leneşilor şi hoţilor.

— E numai răzvrătire în gândul făptaşilor... întări vistiernicul mănăstirii.

---

[7] Catari – adepţi ai unei secte creştine din Europa apuseană (sec. XI–XIV) înrudită cu bogomilismul, care respingeau ierarhia catolică şi considerau proprietatea privată ca pe un păcat. Au fost nimiciţi de biserica oficială şi de seniorii feudali (sec. XIII-XIV). În Sudul Franţei se numeau albigenzi.

[8] Valdeeni = Valdensi – adepţi ai unei secte care propovăduia concepţii ascetice severe, asemănătoare cu cele ale catarilor, albigenzilor, bogomililor şi fraţii boemi, fundată în 1176 de către negustorul din Lion, Petrus Valdesius. Secta a fost crâncen prigonită de inchiziţie căci reprezenta o reacţie a păstorilor alpini împotriva feudalismului şi a papalităţii.

[9] Pavliceni – membri ai unei secte cu caracter antifeudal, care îmbină creştinismul primitiv al apostolului Pavel cu gnosticismul şi mazdakismul. A apărut în jurul anului 660 în Armenia şi s-a răspândit în întreg Imperiul Bizantin. Fiind supuşi la crâncene persecuţii, au dispărut prin sec al XII-lea. A influenţat apariţia bogomilismului.

— Vezi frate, îl agrăi Benedict de-a dreptul pe Dominic, ăsta-i duhul răzvrătirii pornit de la Occam, care a răbufnit, de la Paris, tocmai aici...

Chipul lui Dominic se posomorî. Două umbre subţiri ca nişte dungi negre coborâră în jos, din colţul buzelor.

— Cum?... Oare tu să-l fi părăsit pe minunatul Doctor Invincibilis? întrebă cu amar Dominic. O ştii bine, ca şi mine, că în urma certei cu papa, a fost alungat din ordinul nostru şi pedepsit la închisoare pe viaţă şi dacă n-ar fi găsit adăpost la regele Bavariei, azi de bună seamă nici n-ar mai fi în viaţă... Eu nu pot uita o clipă că el a demonstrat, până la evidenţă, adevărul nominalismului, care pentru mine ca medic şi filosof, este pâinea mea sufletească cea de toate zilele.

Dar palatinul Oliver frânse vorba:

— Cucernici părinţi, mă bucură foarte mult că mi-a ajuns la cunoştinţă plângerea voastră. Eu sunt omul regelui şi voi lua măsuri ca dările să fie plătite la zi, pentru că altfel răul se poate întinde... azi nu vor să plătească bisericii, mâine nu vor plăti nobilului... poimâine nu vor plăti regelui. Unde vom ajunge?... La o adevărată răzvrătire. Aşa şi-au pornit saşii răzvrătirea de acum treizeci şi cinci de ani.

Într-acestea un călugăr veni să-i vestească, din partea superiorului, că cina era gata. În refectoriu, împreună cu stareţul Benedict, se mai găsea un prelat.

— E monseniorul Vitus de Monteferreo, provincialul nostru, care a fost numit de curând episcop de Milcovia, spuse Benedict. El va avea lipsă de sprijinul vostru.

Vitus avea înfăţişarea cărturarului. Înalt şi slab, cu părul încărunţit pe la tâmple, purta ochelari mari care-i ascundeau în parte ochii albaştri. De pe buzele lui rase, se desprindea un surâs cald. Pe cât era Benedict de vulgar şi de răutăcios la înfăţişare, pe atât era Vitus de aristocrat şi de blând.

— Mă bucur mult de sosirea voastră... Iată, eu aici am găsit o comoară.

Oliver şi cu Dragoş tresăriră. Şi regele Ungariei vorbea de o comoară, comoara templierilor... Dar repede se dumiriră. Vitus vorbea de o altfel de comoară.

— Am găsit aici documente pe care nici în biblioteca Vaticanului n-am reuşit să le aflu. E o desfătare să poţi descifra în vâltoarea timpurilor, adevăruri cunoscute numai de marii cărturari ai altor vremi... Şi observând cu atenţie împrejurările am ajuns la gândul că şi neamul acesta al moldovlahilor îşi are obârşia tot în îndepărtata ţară a Italiei.

— E un gând la care am ajuns şi eu, spuse Dominic, studiind limba acestui popor. Cuvintele lui ne duc de-a dreptul la Roma.

Dar discuţia lor fu întreruptă de râsul hohotit al lui Ivanko.

— Mai slăbeşte-o cu Roma... Moldovenii sunt neam bun cu ucrainenii şi moscoviţii.

Fără a ţine seama de întrerupere, Dominic îşi urmă vorba.

— Monseniore, drumul vostru va fi spornic. Eu cunosc bine căpeteniile şi obştea acestui neam. Sunt de lege răsăriteană, fiind însă de obârşie latină, uşor vor fi aduşi la credinţa firească firii lor, la credinţa catolică.

— După cum ştii, eu sunt jurist... la mine istoria şi patima dreptului roman, depăşesc vocaţia misionară.

— Vei găsi aici dovadă strălucită despre temeinicia acestui drept, întâlnind în obiceiurile şi orânduirile acestui neam moştenirea legilor romane.

— Asta va fi îndeletnicirea mea de căpetenie...

— Ce studiu minunat... se înflăcără Dominic... Iată că romanii, după ce au cucerit mai întâi lumea cu spada, au cucerit-o a doua oară prin crucea lui Hristos... şi acum a treia oară o vor cuceri cu puterea dreptului...

— Adevărat, încheie Vitus... Dreptul roman, aşa cum a fost glăsuit prin rostul marilor jurisconsulţi de la Roma – Caius, Ulpian şi Papinian –, este o pregătire la gândirea şi simţirea creştină. Isus Hristos a descoperit, prin moartea Lui, evanghelia dreptului în sufletul oamenilor... iar dreptul roman ne învaţă s-o aplicăm prin legile laice.

*

În biblioteca mănăstirii Molda se intra printr-o uşă scundă de lemn şi deodată apărea o vastă încăpere. Toţi boierii fură uimiţi cum se putea ca într-o clădire aşa de modestă la înfăţişare să se ascundă aşa sală mare. Zidurile erau acoperite cu dulapuri în care se găseau cărţi şi zapise.

— Iată, zise Vitus, luând câteva foi de pe masa ce se găsea în mijlocul sălii, aici sunt diplomele de înnobilare ale voievodului Niculae şi ale fiilor săi, comiţi de Ugocea şi de Maramureş, care au luptat alături de rege împotriva lui Csak Matei... De asemenea, diploma lui Petre, comite de Bereg şi a lui Ştefan, castelan de Seleuş şi a lui Danciu, fiul lui Toma cuceritorul cetăţii Nylad, devenit castelan de Muncaci şi comite de Bereg şi Ugocea... Toţi aceşti viteji au luptat alături de rege împotriva răzvrătiţilor Csak Matei, Zah Felician, Aba şi Amade... Este un bun obicei ca diplomele nobilitare să fie redactate în mai multe copii, dintre care una să fie păstrată în arhiva mănăstirilor. Se poate reface, nu cu aproximaţie, ci cu certitudine istoria acelor timpuri.

— Monseniore, vorba ta este o încântare pentru mine, nominalistul... Eu cred că universalul nu este o realitate, un „res", ci numai un Cuvânt. Pentru mine, singurul lucru real este individul.

— Cu aceste teorii, o să ajungi un răzvrătit împotriva bisericii, ca şi Occam, spuse Benedict.

Pe Vitus nu-l interesau certurile filosofilor.

— Mai sunt şi alte documente de mare preţ, zise el, şi... cu voia Sfântului Părinte aş vrea să le duc la biblioteca Vaticanului.

Tuşi puţin să-şi dreagă glasul. Ochii lui albaştri erau tari la privit dar vorbind de documente, privirea i se îndulcea şi un surâs mulţumit îi lărgea faţa.

— Am aici scrisoarea papei Inocenţiu al III-lea, către Ioniţă, împăratul de la miazăzi, în care-i aminteşte de obârşia sa romană.

Şi ducându-se la un dulap, trase zăvorul, scoase un pergament şi-l ceti:

— *Audito quod de nobili urbis Romae prosapia progenitores tui originem traxerunt...*[10]

Şi mai departe:

„Populus terrae tuae, qui de sanguine Romanorum se asserit descendisse"...[11]

6

După-masă, Vitus pofti pe Dominic la o preumblare prin grădina bisericii. Acesta era foarte fericit găsind un cărturar pe potriva sufletului său. Iar Vitus vedea în Dominic un ajutor în lucrarea cu care fusese încredinţat de Sfântul Scaun.

— Fiind încredinţat cu întoarcerea la adevărata credinţă a schismaticilor răsăriteni aş dori mai întâi să cunosc firea şi datinile lor... Fiindcă Sanctitatea Sa are gânduri înalte. El doreşte catolicizarea întregului răsărit prin mijlocirea acestui neam de obârşie latină.

— Papa este bine informat...

— Ţi-am spus că Sfântul Scaun are documente despre latinitatea acestui neam... ţi-am citit şi scrisorile către Ioniţă, împăratul valaho-bulgar, tot de obârşie romană şi el...

Vitus se opri din mers şi apoi oftă.

— Şi totuşi ne vom lovi de mari greutăţi.

— Ştiu... răspunse Dominic, de puterea limbii.

— Aşa e... dar Sfântul Scaun a găsit mijlocul să înlăture această greutate.

Dominic încercă să ghicească cu privirea gândul de pe obrazul lui Vitus.

— Adevărul spuselor mele porneşte de la fapte hotărâte cu mulţi ani în urmă, de la conciliul de la Lyon, când acum şaizeci de ani, papa Grigore al X-

[10] „Auzi că strămoşii tăi îşi trag originea din nobila stirpe a oraşului Roma..."

[11] „Poporul ţării tale, care afirmă (spune) că se trage din sângele romanilor..."

lea a poftit să facă o împăcare între răsăriteni şi apuseni... Gândul papei Grigore a trecut la înfăptuire acum treizeci şi trei de ani, când papa Nicolae a întemeiat a treia biserică, numită „unită", răsăriteană după cult dar ascultând de Roma. Această biserică unită a câştigat mulţi credincioşi, mai cu seamă în rândurile ucrainienilor, polonilor şi armenilor... iar acum a început propovăduirea ei în ţara lui Basarab, Transilvania şi ţările vecine.

— Doamne, cum de nu mi-a venit şi mie în gând aceasta?... Va fi o credinţă pe potriva acestui neam.

— Acum înţelegi care este rostul venirii mele în aceste ţinuturi. Trebuie să întorc pe oameni către Apus prin mijlocirea acestei biserici.

— Prin mijlocirea ei, catolicismul va cuceri întreg răsăritul, îl încredinţă Dominic.

Dar tocmai atunci se auziră strigătele de veselie ale oaspeţilor şi Dominic continuă:

— Dar nu prin mijlocirea acestor oameni... Cunosc eu un voievod, plin de duh şi de credinţă...

— Cine e?

— Voievodul Bogdan de la Cuhea.

*

Atât doamna Jolan cât şi Katalin, coborând din locuinţa şcolii, unde erau găzduite, avură simţământul că scapă dintr-o închisoare. Până noaptea târziu fuseseră silite să asculte, în loc de cuvinte de dragoste, nesfârşitele discuţii dintre Vitus şi Dominic asupra puterii cuvântului. Pentru ele călugărul înnebunise. Până la urmă, îndreptăţea parcă pe părtaşii bogomili, care de dragul cuvântului îmbrăţişează erezia. De dimineaţă se mai alipise discuţiei şi Benedict, aşa că vorba devenise şi mai aprigă. Şi în drumul ce ducea de la şcoală spre refectoriul mănăstirii, vorba celor trei călugări întârzia pe doamnele nerăbdătoare.

— Eu, ca nominalist, spunea Dominic, înţeleg patima bogomililor pentru cunoaşterea cuvântului... Fiindcă nominalismul, monseniore, în afară de valoarea metafizică, răspunde unui principiu de viaţă al timpului. Nominalismul îngăduie fiecărui neam să-şi dezvolte viaţa şi limba maternă. Prin nominalism, oamenii din ţări atât de diferite ca: Flandra, Bretania, Burgonia... au devenit francezi... şi mă întreb, de ce un locuitor din Oxford şi unul din Canterbury se numesc englezi?... şi oamenii altor ţări ca Saxonia, Bavaria şi Suavia îşi zic germani?

— Ai dreptate, încuviinţă Vitus. De bună seamă că nominalismul a călăuzit pe Sfântul Părinte, silind pe preoţii şi călugării din ţările răsăritene să cunoască cu de-amănuntul limba ţării. Şi, mai mult chiar, nominalismul a

călăuzit conciliul de la Lyon în încercarea lui de a împăca şi uni cele două biserici, înfiinţând biserica unită... Ce păcat că neînţelegerea oamenilor a împiedicat împlinirea unui gând atât de măreţ.

În refectoriu, ceilalţi oaspeţi îi aşteptau. Dar discuţia era prea aprinsă, ca să poată fi împiedicată.

— Toţi oamenii de bună-credinţă trăiesc sub spiritul conciliului de la Lyon, deşi o jumătate de veac ne desparte de acel timp fericit când grecii cântară credeul în latineşte, cu adaosul „Filioque", şi recunoscură, în numele împăratului Mihail Paleolog, supremaţia bisericii romane asupra tuturor bisericilor răsăritene creştine... spuse Dominic.

— Şi care a fost rezultatul acelui conciliu? întrebă Benedict cu răutate.

— Eşti realist, Prea Sfinte... Făcu Dominic.

— Adevărat, răspunse Benedict, şi nu mă sfiesc a spune că realismul este adevărata filosofie a bisericii şi, în acelaşi timp, singurul sistem de cugetare potrivit oricărui spirit logic. Deci, vă întreb: care a fost folosul conciliului de la Lyon?...

Şi tot el răspunse:

— Patriarhul Bekkos a trebuit să se ascundă în mănăstire, ca să scape de furia poporului... Apoi, un conciliu adunat la Constantinopol, l-a osândit... iar mai târziu, papa l-a excomunicat atât pe el, cât şi pe împărat...

— A rămas ceva, monseniore... răspunse numaidecât Dominic. A rămas o mare mişcare de idei, care a dat naştere bisericii unite.

— Eu n-am auzit de aşa ceva, spuse Ivanko.

— Fiindcă nu eşti nici istoric, nici jurist... îl repezi Vitus. E adevărat că multe biserici monofisite armeniene s-au unit cu biserica romană, cu dreptul de a-şi săvârşi cultul în limba şi după ritul obştei.

— Asemenea biserici unite se găsesc şi în Polonia şi în ţara ucrainenilor, mărturisi Benedict, iar noi avem poruncă de la papa să-i ocrotim ca pe cei mai scumpi fii ai săi.

— Îngăduind dogma că cele două naturi ale lui Hristos lucrează printr-o singură voinţă, papa n-a făcut un act de trădare către biserica romană, ci un act de mare înţelepciune faţă de creştinism şi de milioanele de schismatici monofisiţi, de al căror suflet el este răspunzător.

— Să plecăm!... ţipă Ivanko. După moarte vom avea timp destul să ne lămurim de câte naturi şi de câte voinţe se găsesc în Isus... dar acum, picioarele îmi sunt neliniştite şi cer trup de cal... Haideţi la plimbare!

Dominic nu se lăsă răpus de vorba nesocotită a principelui şi spuse:

— Cu atât mai mult trebuie să întărim sfatul Sfântului Scaun privind mişcarea de unire a credincioşilor orientali cu biserica romană, potrivit spiritului conciliului de la Lyon.

— Să mergem!... pater Dominic, o ţinea Ivanko întruna.

Şi după el mulţi oaspeţi strigară: „Să mergem, să mergem”... şi mai vârtos se auzeau glasurile ascuţite ale domniţei Katalin şi al doamnei Jolan.

— Nu vorbeşti ca un adevărat catolic, strigă Benedict lui Dominic la plecare.

— Vorbesc ca un adevărat nominalist, pentru care totul se reduce la individ şi la experienţă.

Dar oaspeţii înconjurară pe Dominic şi cu mare alai fu scos din refectoriu. În curte, caii înşeuaţi aşteptau. Dar până să încalece, Dominic tot nu conteni discuţiile.

— Biserica unită răspunde unui sentiment sfânt care trebuie să fie treaz în sufletul adevăraţilor creştini, cel al unităţii bisericii ecumenice...

Dar vorba lui rămăsese fără răspuns. Strigătul călăreţilor şi tropotul cailor înăbuşeau vorba.

Nici pe drum Dominic nu-şi găsea astâmpăr. Era cu calul când lângă Crăciun, când lângă Aldea, cărora li se mărturisea:

— Dacă n-aş fi un cărturar cinstit, ci un om muşcat de şarpele invidiei, nu mi-aş recunoaşte greşeala... Se poate să fi trăit atâta timp prin aceste meleaguri şi să nu fi băgat de seamă acest adevăr minunat că mântuirea acestui neam este în credinţa unită?... Această a mea greşeală îmi măreşte şi mai mult preţuirea pentru Sfântul Scaun. De la Avignon Sanctitatea Sa urmăreşte cu ochi deschişi mişcarea lumii întregi. Îmi vine să cred că nu conciliul, ci papa este infailibil...

7

Viaţa era o desfătare la mănăstirea din Baia. Unii ascultau cu voie bună discuţiile dintre Dominic şi Vitus. Ivanko îşi făcea de lucru pe la grajduri, unde se găseau adăpostiţi minunaţi cai, bine îngrijiţi şi frumoşi la trup. Alţii mergeau la pescuit.

Însă sub această pace liniştită, fiecare îşi urma ţelul lui. Cei trei nepoţi ai lui Dragoş şi alţi tineri cnezi din alaiul lui, plecau zilnic la vânătoare, de fapt ca să cerceteze ca locuri ce le-ar place mai mult să primească de la rege – un domeniu donator.

— Voi vă înşelaţi, le spunea Vitus. Regele nu are nicio putere în această ţară.

— Dar ce!... are alt stăpân?

— Această ţară e a Sfântului Scaun. Sfântul Scaun primeşte dările de la mănăstiri şi unde se strâng dările acolo e şi stăpânul.

— În curând vom vedea noi a cui e ţara, mormăia Ivanko.

Doamna Jolan şi cu Katalin, mereu se rugau de Dominic să le ducă în spital să vadă şi ele leproşii. Katalin mai ales se arăta lipsită de răbdare. Bănuia că aici se găsea Clara Zah şi ardea de necaz să pună mâna pe ea. Dar Dominic pregeta.

— E o boală foarte molipsitoare şi cercetările şcolilor din Paris şi Padova încă n-au găsit taina molipsirii de la om la om.

Dar fiindcă femeile tot stăruiau, le făgădui că le va împlini voia.

*

Mănăstirea Molda din Baia avea şi un spital pentru leproşi şi un seminar pentru tinerii studioşi ce doreau să ajungă clerici. Şcoala era lipită chiar de corpul mănăstirii, aşa că profesorii scoborau de-a dreptul din chiliile lor ca să intre în şcoală. Spitalul se găsea într-o altă despărţire a curţii, unde se găseau locuinţele călugăriţelor, dat fiind că de bolnavi se îngrijeau maicile.

Duminică dimineaţa, când toţi bolnavii fuseseră spălaţi şi legaţi, Dominic pofti pe cele două femei să viziteze laolaltă spitalul. Toţi boierii îl urmară pe Dominic ca să vadă în spital pe aceşti năpăstuiţi ai sorţii. Mai ales Katalin era doritoare să le vadă rănile, să se încredinţeze dacă semănau cu cele descrise în vechiul testament şi dacă e adevărat că aceşti bolnavi nu sunt simţitori.

— Atunci oamenii ăştia ar fi scăpaţi de pedeapsa ţepii şi a securii, căci nu moartea înfricoşează pe răzvrătit cât cazna, îşi dete cu părerea principele Ivanko.

Toţi încuviinţară părerea principelui, afară de pater Dominic, care la fiecare gând lumesc se împotrivea cu o vorbă din Biblie sau din cărţile lui doftoriceşti.

— „Dumnezeu vorbeşte o dată şi chiar de două ori, dar omul nu bagă de seamă" – se găseşte scris în cartea lui Iov... Cine ştie ce păcate or fi ispăşind aceşti nefericiţi.

— Isprăveşte, popo, cu sfaturile tale slăbănoage. Eu nu cunosc pe Dumnezeu decât prin sănătate, bucurie şi râs, adăugă principele.

Între acestea ajunseră la spital. Clădirea era alcătuită din chilii mici în care se găseau trei sau patru bolnavi. Erau chilii pentru bărbaţi şi altele pentru femei. De la intrare te înneca o duhoare de puroi amestecat cu miros de cimbru şi stejar. Un fum înecăcios ieşea dintr-o încăpere din fund, răspândindu-se de-a lungul sălilor.

— Fierul roş, băile de cimbru şi de stejar, iată leacurile pentru cumplita boală.

Intrară în cea dintâi cameră. Bolnavi îmbrăcaţi într-o cămaşă de in stau culcaţi pe paturi.

— Vedeţi, spuse Dominic, boala se arată mai cu seamă la faţă... Aceste umflături, ca nişte cireşe albe, sunt semnele bolii.

Katalin se arătă grozav de nerăbdătoare să privească la acele chipuri desfigurate, şi cu toată opreliştea lui Dominic, ea nu se putu opri de a ciupi şi de a împunge carnea sângerândă sau stricată de boală.

Râzând, îi spuse lui Ivanko:

— E adevărat! E adevărat! nu simt nimica...

— Să încercăm şi pe alţii, răspunse principele.

Atunci, Katalin, bucuroasă să fie îndemnată, luă pe rând bolnav după bolnav. Niciunul nu simţea.

— E adevărat! E adevărat! nu simt nimica...

Dimpotrivă, Jolan era cu mult mai simţitoare. Pe ea suferinţele şi urâciunea bolii o dezgustau şi o înfricoşau. Pater Dominic pofti pe oaspeţi să treacă mai departe. În alte chilii se găseau oameni cu picioarele frânte, alţii cu răni negre de gangrenă sau umflate de puroi. Călugăriţele le sugeau puroiul, le spălau rănile şi le legau cu cârpe curate.

— Cine ştie ce blestemăţii se petrec noaptea aici între călugări şi călugăriţe, făcu în râs Ivanko.

— Principe, îl înfruntă Dominic, aceşti oameni de voie s-au tras în aceste sălbăticiuni. Fiecare dacă voia să trăiască potrivit dorinţelor trupului, nu ajungea aici... Şi apoi, tu nu vezi, spitalul unde îngrijesc maicile e cu totul despărţit de mănăstirea călugărilor şi de şcoală.

— Să nu ne duci şi la şcoală, strigă principele. Ne ajunge spitalul... Rămânem aici cu leproşii şi călugăriţele...

Dar Dominic îi pofti mai departe. Ajungând într-o cameră mai mare unde se găseau mai multe călugăriţe, Dominic se opri.

— Aici sunt surorile care se devotează marei cauze a omenirii suferinde... Maică Felicia... strigă el.

Şi atunci, spre mirarea tuturor, apăru o călugăriţă foarte tânără şi foarte frumoasă. Cum o văzu, Katalin dete un ţipăt.

— Asta e Clara, fata lui Zah Felician... Aici stă ascunsă de furia regelui... apărată de tâlhari şi de vicleni, ţipa tot mai înfuriată Katalin.

— Te înşeli, domniţă Katalin, îi răspunse Dominic, ea este apărată de cumplita boală şi de mâna Domnului, căruia îi slujeşte cu fapta şi credinţa.

Dar Katalin era furioasă. Întorcându-se către Ivanko, îi spuse:

— Să mergem, principe... Cred că aş fi mai fericită în cortul tătarilor decât în acest loc de vicleni... şi luând pe principe, amândoi porniră înapoi.

*

Aflarea fetei lui Zah Felician, îndârji foarte mult pe vajnica fată. Era nesătulă în dorinţa ei de răzbunare şi pe măsură ce prada îi scăpa din mână, pe aceeaşi măsură ea creştea în furie.

După-masă, ea se îndreptă către Crăciun.

— Prietene Crăciun, vreau să-mi dai dovadă de prietenia ta.

— Bucuros, domniţă Katalin.

— Caută printre bolnavii din spital pe maica Felicia, răpeşte-o şi s-o dăm pe mâinile călăului la Vişegrad.

— Domniţă, eu am jurat în faţa lui Dumnezeu fapta bună. Ori, ceea ce vrei tu, numai faptă bună nu se cheamă.

Katalin se înfurie.

— Voi găsi eu alt cavaler mai de onoare... şi luându-l pe Ivanko de o parte, îi spuse:

— Principe, vrei să-mi faci o plăcere?

— Vorbeşte!

— Să dai asalt mănăstirii şi s-o răpeşti pe fiica lui Zah Felician, s-o duci gâdelui.

Principele se îngâmfă:

— Aşa voi face!

8

Neastâmpărat şi fără odihnă se arăta principele Ivanko. Deîndată, se puse pe iscodit. Puse pe drum în chip tainic pe credinciosul său Zakar. După o săptămână de iscodire, acesta se întoarse cu veşti de mare însemnătate: de la Baia până la Nistru era drum de trei zile, iar peste Nistru se găsea tabăra tătară a lui Atlamos.

Atlamos era un viteaz cunoscut principelui... şi numaidecât Ivanko prinse a plănui o uneltire. Strânse toţi boierii şi le vesti:

— Chemăm pe tătarii lui Atlamos. Aştia vor da năvală şi vor răpi pe fiica lui Zah Felician, iar noi o vom răscumpăra de la păgâni şi o predăm regelui.

— Foarte bine! bătu din palme Katalin.

— Ăsta e un lucru rău, povăţui Dominic, şi Dumnezeu nu va ajuta gândurile rele.

— Dumnezeu! Dumnezeu... râse Ivanko... să avem noi pe fata lui Zah Felician... şi cu Dumnezeu ne socotim noi mai pe urmă...

Oliver dădea dreptate lui Ivanko. De când aflase că fata lui Zah Felician se află dosită aici, furia lui nu mai cunoştea margini. I se părea o jignire de-a dreptul îndreptată împotriva regelui.

În vâltoarea acestor vrăjmăşii, nimeni nu ţinea seama la Aldea care dispărea câte o zi sau două şi care spunea că a fost la vânătoare. Şi în adevăr, se întorcea când cu un mistreţ, când cu câte un iepure.

*

Era în mijlocul nopţii dând nişte urlete îngrozitoare treziră pe toţi locuitori mănăstirii. Ivanko, principele, ce dormea în aceeaşi chilie cu Oliver, strigă:

— Sunt tătarii, îi cunosc după strigăt... şi îmbrăcându-se în grabă, scoborî în curte.

Aici, o privelişte nemaipomenită: toţi călugării îngenunchiaţi, în frunte cu Vitus, cântau, cerând ajutorul cerului. Ivanko râse.

— Mai bine ar cere ajutorul iadului.

Şi parcă vorbele lui erau ascultate, căci deodată o flacără se ivi pe cer la colţul din apus al clădirii.

Dominic, venind în grabă, spuse lui Dragoş:

— Să ridicăm oamenii noştri împotriva vrăjmaşilor.

Dar Oliver nu voia să audă.

— Nu ne-am adus oamenii în aceste depărtări să apere ceea ce nu e al nostru.

— Mănăstirea este a noastră întrucât în ea sunt oameni în grea suferinţă şi copii ce învaţă.

Ţipetele tătarilor erau tot mai înverşunate. Începură acum să cadă şi săgeţi, întrucât păgânii se căţăraseră pe ziduri. Prăpădul era apropiat. Din curte se înălţau glasuri în rugăciune. Principele râdea mai departe.

— Cântaţi şi cerşiţi ajutorul lui Dumnezeu. El vă dă flăcări, săgeţi şi suliţe.

Deodată, când glasurile erau mai înfierbântate, se desluşiră sunete de corn în depărtare.

— Cavalerii! Cavalerii!... făcu Dominic. Dumnezeu ne-a ajutat.

Ivanko începu să înjure... Şi numai la sunetele de corn ce veneau din toate părţile, puzderia de tătari începu să sloboadă mănăstirea şi pieiră fără urmă.

Urzeala principelui căzuse. Fiica lui Zah Felician nu fusese răpită.

9

Plecând repede după isprava cu tătarii, boierii din Bedeu se îndreptau spre Iaşi.

Ivanko se simţea ruşinat. Uneltirea lui nu dăduse roade, iar stăpâni în această ţară se dovedeau a fi fost cavalerii. Şi Dragoş şi Oliver se simţeau la fel de vinovaţi. Cu ce obraz aveau să se înfăţişeze regelui? Fiica lui Zah

Felician trăia nesupărată la adăpostul unei mănăstiri, cavalerii erau stăpânii cu adevărat ai ţinutului... Cum să-l dăruiască regelui ca o ţară a nimănui?

Neîntrecut de furioasă era şi Katalin; călărea tot timpul lângă principele Ivanko, singura fiinţă care i se părea a o putea înţelege. Nu-i putea ieşi din cap faptul că frumoasa Clara, fiica lui Zah Felician, rivala ei în frumuseţe de la Vişegrad, era în viaţă şi bine ascunsă în această înfundătură de ţară.

În supărarea lor, niciunul nu mai lua seama la frumuseţile ţării străbătute. Întâlneau imaşuri largi presărate prin codrii deşi, vite albe şi oi strânse în turme mărunte ce dispăreau când apăreau călăreţii. Din porunca lui Albrecht, care tot voia să scurteze drumurile şi s-ajungă cât mai repede la Iaşi, călăreţii se afundau fără nicio grijă în întunericul codrului unde zimbrii se întreceau cu cerbii şi căprioarele munţilor, iar iepurii se încurcau printre picioarele cailor. Prin pomi se auzeau cântece de păsări necunoscute.

*

Zidirea munţilor şi gardul viu al pădurilor rămăseseră mult în urmă... Cum s-a crăpat de ziuă, slujitorii au pus căpestrele pe gâtul cailor, le-au dat grăunţe şi nutreţ şi i-au adăpat, iar când stăpânii s-au sculat, erau gata de plecare. Peste noapte, oaspeţii poposiseră în câmp deschis, aproape de Siret, sub corturi, şi cum se sculară, din porunca căpitanului Albrecht, îşi încinseră spadele, îşi implântară suliţele în teaca legată de oblânc, încălecară şi plecară.

Drumul cobora drept, pe mare întindere. Îl însemnau stâlpii drepţi ai plopilor înşiraţi de cele două părţi. Pe măsură ce înaintau, bezna pădurilor din urmă-le se desfăşura într-o fâşie întunecată, unduind de-a lungul culmilor.

Acum se găseau în plină câmpie. Nici urmă de fagii rămuroşi, pe care se încolăceau ierburi agăţătoare groase cât nişte frânghii, şi nici de stâncile împodobite de ferigi, iscate din despicăturile pietrelor. Departe rămăseseră piscurile ascuţite ale munţilor, înălţate ca nişte foişoare în cerul palid al dimineţii, ţărmurind cetăţi de stâncă. De acum înainte, ţara îşi arăta holdele secerate şi miriştile scăldate în lumină şi numai porşorii de grâu şi vitele ce alegeau iarba nouă, zdruncinau întinsoarea câmpiei.

Au început chiar să se arate căsuţele albe, împrejmuite de garduri de nuiele, vestind oarecare bogăţie. Apoi, turmele de oi şi de vite se tot adunau, casele se strângeau laolaltă, se ivea o bisericuţă iar prin curţi se arătau bărbaţi cu desaga în spinare, copii mânând oi sau păsări şi femei cu furca în brâu.

Pe măsură ce se depărtau de sat, clăile de paie se răreau, curţile erau goale, iar prin arătură nu mai rătăceau vite şi păsări. Se vedea sărăcia de la marginea aşezărilor şi în curând înaintea lor se aşeză drumul prăfuit...

După cinci zile de mers, li se înfăţişă târgul Iaşilor.

*

La început, târgul Iaşilor apărea ca un sat, cu case mici, colibe şi bordeiuri amestecate, fiecare având o curte cu pomi roditori în care se vedeau slobode vitele de muncă şi păsări multe... Cu timpul, casele se apropiară de drum ca apoi să se înşire de-a lungul lui. Grădiniţe îngrijite, cu flori sădite în straturi înlocuiau livezile de pomi şi din când în când se vedeau mici înjghebări pentru lucrul roţilor de car, al secerelor, al coaselor şi al fierului de plug. Se iviră chiar şi cârciumile, vestind, toate laolaltă, apropierea târgului. Apoi, dintr-odată drumul se deschise într-un mare ocol.

— Aicea-i târg pentru întreg ţinutul, spuse căpitanul, cântărind din ochi şi oameni şi vite.

În afară de ţărani, desculţi, cu părul lăţos, îmbrăcaţi numai în cămaşă şi cioareci, se vedeau şi chipuri de târgoveţi, cu haine lungi până-n pământ înflorate cu fir şi mătase, sprijinindu-se în toiege de alun cu măciulii de argint sau fildeş. Se vedeau şi ostaşi încălţaţi în cizme lungi şi îmbrăcaţi cu dulame scurte de catifea, pantaloni de piele şi pe cap cu cuşme înalte împodobite cu pene de struţ sau de cocoş.

În mijlocul ocolului, îngrădit cu scânduri prinse în stoleri de lemn, se găsea oborul de vite. Erau vite multe, priponite în ţăruşi, apoi care cu coviltir, pline de grâne sau butoaie cu vin şi ţuică, din care se vindeau căni mari. Oamenii făcuseră focuri şi frigeau carne de porc şi jumeri; văzduhul era plin de fum mirositor. Călăreţii înconjurară întreg oborul. Piaţa se întindea mult dincolo de ţarcul vitelor. Şiruri de căruţe acoperite cu coviltire de rogojini stau frumos orânduite. Pe jos, pământul era bine măturat şi acoperit cu pietriş mărunt. Mai aproape se întindeau boltele de scânduri acoperite cu pânză de sac, în care oamenii străini la vorbă şi la port, negustori veniţi din lumea întreagă, arătau femeilor strânse să privească, postavuri înflorate, şiraguri de mărgele, cercei şi sulimanuri. Pe poliţe erau înşirate oale şi ulcele, străchini şi linguri, iar de stinghii spânzurau coase, seceri, oale şi talere de lemn, doniţe şi donicioare.

Erau evrei, uşor de recunoscut după perciuni şi barbă, după căciula lor înaltă de vrăjitor şi după mantalele roşii cu pată galbenă înainte şi înapoi. Apoi ucrainieni vânjoşi cu barba şi pletele roşii, îmbrăcaţi în haină de piele şi chiar cumani, în, haine de blană, cu arcuri lungi la umăr şi buzdugane de lemn, ghintuite în cuie.

— Ăsta-i locul nostru, făcu Peter Albrecht. Aici va trebui Majestatea Sa să hotărască vamă.

Palatinul începu să cumpănească locul. Într-adevăr, piaţa era aşezată într-o câmpie mare în care se scurgeau numeroase drumuri. N-o nimerise rău căpitanul cerând vamă pentru rege. Era loc destul şi pentru vamă şi pentru cazărmi regale.

Căpitanul cârmi şi întoarse alaiul către poarta cea mare de intrare în Vatra Pârgului. Cu toată mulţimea, călăreţii treceau în trap, privind cu mândrie la furnicarul de pe jos, care se da în lături ca să le facă loc liber.

Ajunşi în piaţa cea mare, căpitanul arătă o ospătărie:

— Iată al doilea stâlp al târgului: hanul. Aici va trebui să descălecăm, să lăsăm caii să se odihnească şi să mănânce, iar noi prindem puteri la un pahar de vin.

— Mâine dimineaţă pornim să ne întoarcem la Bedeu şi drumul făcut timp de douăzeci şi cinci de zile, va să-l sfârşim doar în cinci zile, încheie Ion de Kölcse. Ne aşteaptă doamna Anca şi doamna Sandrina.

Descălecară cu toţii şi deteră caii în primire lui Domokoş, apoi ei se înşirară pe laviţele de lângă masa din faţa hanului.

— De aici putem privi lumea să ne desfătăm ochii cu priveliştea.

10

Târgul Iaşului era mai frumos decât Baia; se vedea de asemenea mai bogat. În timp ce aşteptau hangiul să le aducă vinul, o caravană îşi făcu apariţia. Erau opt care cu coviltire, trase de boi, pe care îi struneau ţărani moldoveni. La urmă veneau într-o căruţă doi neguţători, un evreu şi un armean. În timp ce hangiul le vorbea de toate bogăţiile pe care le lasă orice neguţător în trecerea spre Liov, din depărtare se auzi un cântec, un cântec cunoscut. Pe măsură ce se apropia se auzeau cuvintele şi înţelesul lor.

„Nu e faptă-a omului
Pe Dumnezeu să slujească
Ca rodul credinţei lui
Pus în slujba strămoşească…”

Şi apăru un lung convoi de oameni, bărbaţi şi femei, cu toţii purtând pe umăr un sac de piele şi-n mână o carte.

— Sunt bogomili… spuse Dominic.

Dar uimirea lor fu şi mai mare când recunoscură în fruntea şirului pe Ioanichie.

— Iată pe Ioanichie, principe!... spuse căpitanul şi zâmbi. Acesta-i adevăratul om, conducând un convoi de bogomili, iar nu cel care ţi s-a părut că te-a pândit în tufiş ca să te lovească pe la spate.

Principele îşi înghiţi vorba. Începuse şi el să creadă că avusese o vedenie şi că Ioanichie era cu adevărat un nebun rătăcit, dar nu primejdios.

De-abia se depărtă cântecul, că izbucniră nişte strigăte şi vaiere, însoţite de pocnituri de bici, şi în curând se văzu înaintând o procesiune. În faţă se vedea un călugăr ducând o cruce, iar după el, un copil cu un steag. În urma lor veneau oameni pe jumătate goi, urmaţi de vlăjgani vânjoşi care-i loveau cu bicele peste spatele gol. Iar mai apoi erau alţi oameni, care se loveau singuri cu bice şi vergele.

— Ce-o fi cu nebunii ăştia? – întrebă Katalin.

— Sunt nişte sectari, spuse Dominic, numiţi flagelanţi. După cum vedeţi, unii se lasă biciuiţi, iar ceilalţi se biciuiesc ei singuri. Mulţi din ei sunt nebuni, iar ceilalţi ascultă de o suferinţă, de care asculta şi regele Franciei, Ludovic, numit şi „cel sfânt", nu fiindcă se lăsa biciuit, ci fiindcă era un om minunat şi a luptat cu necredincioşii în ţara sfântă.

— A făcut un lucru frumos, spuse Ion de Kölcse... şi întorcându-se spre Katalin:

— Ce părere ai, domniţă?

Fata dete din umeri dar, până să-i răspundă, un nou vaier se ridică în preajma lor şi din josul uliţei se ivi un alt convoi, condus de doi călugări franciscani. Erau oameni de toate vârstele, bătrâni şi copii, bărbaţi şi femei, în zdrenţe, cu feţe hâde, unii fără nas, alţii chiorâţi, iar printre zdrenţele ce le acopereau trupul, apărea carnea crudă şi mari pete de puroi.

— Sunt leproşi, spuse Dominic şi se ridică să meargă la ei.

Principele, care înţelese dorinţa lui Dominic de a-i ajuta, spuse în batjocură:

— Leacul pentru boala lor îl cunosc numai eu... Trebuie adunaţi şi aruncaţi în foc cu toţii...

Ion de Kölcse încuviinţă:

— Altcum, au să ne molipsească pe toţi.

Pater Dominic se întoarse însoţit de doi oameni, care după îmbrăcămintea lor bogată se vedeau a fi boieri.

— Eu sunt pârgar în acest târg, spuse unul dintre boieri, iar el e şoltuzul... şi arătând către convoiul de leproşi, încheie:

— Aceşti nenorociţi leproşi se duc tocmai la Baia, unde fraţii călugări din Molda au făcut spital a cărui faimă a ajuns până aici...

— Focul pentru leproşi şi ştreangul pentru tâlhari, făcu scurt principele.

— Cât despre tâlhari, bine grăieşti, răspunse şoltuzul... Iată, Mărite Doamne, colo am înălţat schelă pentru caznă. N-avem însă tâlhari... S-au pripăşit prin ţară nişte călugări, care pun pe tâlhari la lucru în loc să ni-i trimită pentru caznă... aşa că nu putem da poporului nicio pildă şi nicio bucurie. De aceea ne încredinţăm înălţimilor voastre... Vedem că sunteţi ostaşi şi nobili, de bună seamă aveţi oştirile voastre. Vă rugăm cu toată smerenia să prindeţi un tâlhar şi să ni-l daţi. Plătim bine...

— Cât? – întrebă pofticios Ivanko.

— Plătim până la două bucăţi de aur pentru un tâlhar.

— Cu două bucăţi de aur se cumpără un viţel.

— Dăm şi trei bucăţi.

Principele era mai zgârcit la tocmeală ca cel mai zgârcit negustor.

— Putem da până la cinci bucăţi de aur...

Îşi întinseră mâna, rămânând ca principele să le trimită în timp de o lună un tâlhar pentru a fi căznit pe podul înălţat în mijlocul târgului Iaşilor.

Abia plecară cei doi fruntaşi că pater Dominic se încumetă să mustre pe Ivanko.

— Maria ta ai făcut un târg ruşinos. Şi tâlharul tot om este... şi ai vândut un om... Şi apoi, de unde ai să găseşti un tâlhar?

— Dacă n-oi găsi, te vând pe tine... făcu dispreţuitor principele.

Dar vorba lor fu oprită de un cântec de cimpoi şi înaintea lor apărură patru orbi. Un cimpoier imergea în frunte, iar orbii, pipăind cu ciomegile, îl urmau.

— Opriţi!... porunci principele.

Cimpoierul îşi întrerupse cântecul. Se opriră şi orbii din mers. Credeau că le cade milostivire de undeva. Toată lumea privea cu uimire la principe, chiar şi trecătorii se strânseseră. Ivanko chemă pe birtaş.

— Ai un purcel sau un miel?

— Am un purcel, răspunse birtaşul, care credeam să-l tocmesc pentru cină.

— Ţi-l cumpăr eu... Adă-l încoa!

Toţi priveau şi ascultau minunaţi. Nimeni nu îndrăznea să scoată o vorbă, dar bănuiau o poznă. Principele chemă pe cimpoier, scoase un ban de argint, i-l arătă şi zise:

— Spune tu orbilor că banul va fi al celui care va ucide purcelul din fugă.

Birtaşul aduse purcelul să-l arate lui Ivanko. Acesta se apropie de orbi.

— Ascultaţi, păcătoşilor... Acela dintre voi care va ucide cu măciuca lui purcelul din goană va primi şi banul de argint şi porcul... şi făcu semn birtaşului să sloboadă purcelul.

Purcelul rămase o clipă nemişcat. Dar câteva chiote şi strigăte ale celor adunaţi, îl speriară. Ridică botul în sus, parcă să adulmece şi deodată, lăsându-şi botul în pământ, îşi luă avânt. Redevenise parcă pui de mistreţ. Atât era de ciudat purcelul ce-şi făcea drum prin piaţa larg deschisă, că lumea râdea cu hohote. Purcelul alerga guiţând iar în urma lui, cei patru orbi cu ciomegile ridicate alergau să-l doboare, luându-se după guiţat. Toţi ardeau de nerăbdare. Aşteptau ca unul din orbi să se poticnească. Dar aceştia, ca şi cum ar fi văzut, erau mereu pe urma purcelului. După ce alergară cât alergară, orbii se opriră să pipăie pământul cu ciomagul şi apoi o luară iar după guiţături, cu ciomegele ridicate. Lumea făcuse cerc mare ca să poată privi. Priveliştea era pe placul mulţimii. Unii îndemnau orbii, alţii dădeau chiote la purcel imediat ce se apropia de ei, speriindu-l. Orbii, înveseliţi şi ei, alergau repede după guiţături. Cel care bănuia că are purcelul în faţă, ridica bâţul şi-l azvârlea cu toată puterea ca să lovească dobitocul. Dar loveau în pământ şi mulţimea înveselită de păcăleala orbului izbucnea în râsete şi chiuituri. Râdeau ei, dar erau şi îndârjiţi voind să ştie dacă orbii vor izbuti să ucidă purcelul. Şi orbii erau îndârjiţi, iar purcelul, care bănuia parcă primejdia, alerga de colo până colo, ca să găsească o scăpare. Dar era cu neputinţă, căci privitorii, prinşi în joc, îl alungau imediat cu ţipete.

Deodată... un orb căzu. Cel care venea în urmă, se împiedică şi căzu grămadă. Atunci se ridicară amândoi şi începură să se ciomăgească. O priveliştе minunată: doi orbi care se băteau cu ciomegile. Stăteau unul în faţa celuilalt, parcă se miroseau şi parcă iscodeau cu auzul, doar să se dibuiască... Dar când să pocnească, ciomagul cădea în gol. Atunci cei doi orbi, înnebuniţi, aruncară ciomagul şi se năpustiră unul asupra celuilalt, prinzându-se în braţe. Se muşcau, se trăgeau de păr, căutau să se lovească. Priveliştea se schimbase cu totul. Dar se vede că petrecerea cu purcelul le era mai pe plac, căci doi inşi din mulţime se apropiară de orbi, îi desprinseră din luptă şi le porunciră:

— Alergaţi după purcel...

Orbii începură să-şi caute ciomegile, pipăind pământul cu piciorul drept. Şi asta fu pe placul mulţimii căci începură să strige şi să ameninţe cu pumnii. Purcelul care se mai liniştise puţin, începu din nou goana lui nebună şi acum toţi cei patru orbi se găseau pe urma lui. Atunci, pater Dominic şopti ceva la urechea lui Crăciun. Crăciun intră în ospătărie şi se întoarse cu un arc. Nimeni nu luă seama la el, toată lumea era cu aminte la orbi şi purcel. Deodată, o săgeată zbură şi se înfipse în purcel, în dreptul inimii. Purcelul căzu, se zbătu de câteva ori, apoi se întoarse şi muri. Principele se ridică turbat şi se îndreptă către pater Dominic.

— Tu mi-ai făcut-o, popo...

Şi cu toate că arcul se găsea pe braţul lui Crăciun, Ivanko striga nebun către Dominic:

— Tu mi-ai făcut-o, popo... şi ai să-mi plăteşti!

Dar Dominic, fără să ia seama la ameninţările lui, luase un taler şi cerşea pentru bieţii orbi.

11

Drumul pe care-l urmau acum călăreţii, era de-a lungul Siretului, drum bine bătătorit, drumul neguţătorilor, al carelor cu poveri şi al ţăranilor drumeţi. Foşnetul râului ţinea isonul clipocitului valurilor împiedicate de bolovani şi rădăcini de pomi putreziţi de timp. Acum ei aveau o adevărată icoană a acestei ţări. Ţinutul dintre Siret şi râul Moldovei era luminos şi pe largul lui cuprins nici oameni dosiţi, nici primejdii tainice. Cele patru vânturi adiau aici în voie. Ochiul, inima şi gândurile hoinăreau slobode. În tot locul se văd căsuţe mici sau bordeie însemnate pe cer cu o dungă de fum, uneori strânse în pâlcuri, alteori răsfirate pe câmpie ca o salbă ruptă şi împrăştiată, iar noaptea opaiţele străluceau ca un roi de licurici. Tot de acolo soseau prin văzduh, lungile mugete ale vitelor, nechezatul sforăit al cailor şi lătratul furios al câinilor. Pe aci, între Moldova şi Siret, ţinutul era plin de arături şi te îmbia la lumină şi muncă rodnică.

Lucrurile se lămureau ca de la sine. Această ţară a Moldovei era despărţită de râul Moldova în două ţinuturi, unul spre răsărit, aflat sub stăpânirea cavalerilor şi în care se găseau cele trei mănăstiri şi în jurul lor oameni mulţi, ce puteau fi folositori, şi apoi ţinutul de la apus de râu, sălbatic şi pustiu de oameni. Doar câţiva ţărani, câţiva bogomili şi câţiva cavaleri în urmărirea tătarilor se rătăceau pe aici.

Dragoş îşi dădea seama că în adevăr oamenii fac bogăţia unei ţări... şi în mintea cneazului tâşni un gând aprig. Avea să dăruiască regelui o ţară şi nu un domeniu de vânătoare şi chemând la sine pe cnezii din suită, le zise:

— Voi, cnezi nedreptăţiţi de socrii voştri şi mai nedreptăţiţi de Bogdan, nu vreţi voi să fiţi slobozi şi stăpâni pe mari pământuri? Rămâneţi aici de-a lungul râului Moldovei împreună cu slugile voastre şi să munciţi pământul pe care vi-l dăruiesc în numele regelui, să fie pe veci în stăpânirea voastră.

Atunci se ridică Vasile, cel mai vârstnic dintre ei şi răspunse:

— Mulţămim Domniei tale, şi mulţămim regelui. Vom rămâne cu oamenii noştri şi vom preschimba fiecare ţinut dăruit într-o gură de rai. Vom runculi codrii, vom tocmi case şi pe iarnă ne-om aduce şi femeile şi copiii noştri.

Şi după hărţile lui Peter Albrecht şi-au împărţit ţinutul dintre râul Moldovei şi munţi în zece ţinuturi.

Şi ca să încheie cu bine acest legământ, hotărâră o mare vânătoare.

CAPITOLUL CINCI

1

Întorşi la Bedeu, oaspeţii lui Dragoş se aleseră în trei tabere. De o parte era înţeleptul Dominic, cu credinciosul său Crăciun, de altă parte Ivanko, mereu gălăgios, mereu în ceartă cu ceilalţi oameni şi împrejurul căruia stăruiau cele două tinere femei, Katalin şi Jolan, apoi palatinul, Dragoş şi Drag Sas. Cât despre cele două stăpâne ale casei, Doamna Anca şi Doamna Sandrina, ele stăteau în umbră, pe la cunie, pe la ţesătorie... Mai era o tabără, a lui Prepeliţă şi Ioanichie. Cum se împrieteniseră aceşti doi oameni, nimeni nu ştia.

Nu după mult timp, îşi făcu apariţia şi Dalmassio, la Bedeu. Dragoş îl întâmpină cu prietenie:

— Bun sosit în mijlocul nostru, nobile Dalmassio... şi noi suntem nobili şi preţuim măreaţa îndeletnicire a armelor... Te vom ajuta să-ţi găseşti oamenii de care harnica ta năzuinţă are lipsă.

Principele Ivanko înaintă spre el cu mâna întinsă:

— Prietene, eşti omul meu... Sunt principe de sânge şi deci cunosc numai oameni de soi. Dar mai ales sunt ostaş înnăscut şi simt numai după răsunetul glasului pe adevăratul ostaş.

Dalmassio se înclină fără grabă, zornăind pintenii de argint prinşi de cizmele lui de piele roşie.

*

Ivanko chemase la vorbă, pe prispa casei, pe toţi oaspeţii din Bedeu şi fără să fi fost poftit de nimeni, de faţă cu toată obştea boierească, poruncise să se aducă vin din pivniţele lui Dragoş şi plăcinte din cămara Doamnei... Apoi, în timp ce îndemna, cu ochi lacomi, pe ceilalţi să se ospăteze peste măsură, luă cu trufie cuvântul.

— După cum aţi văzut măriţi oaspeţi, din cercetarea ţinutului, oamenii duşmanilor noştri cată să facă din Moldova o mare împărăţie care să fie pusă sub comanda papii...

— Nu vă încredeţi în papa, întrerupse Dalmassio. El plăteşte numai cu binecuvântări, deşi visteriile lui sunt pline cu aur... Nu vă încredeţi în papă!

— Bine gândeşti, prietene Dalmassio, încuviinţă principele. Papa este cel mai mare pungaş...

— Principe, dacă nu m-ar opri haina asta, îl întrerupse Dominic, ţi-aş arăta numaidecât cum se vorbeşte despre Prea Sfântul Părinte.

Ivanko se ridică furios şi coborî în curte. De acolo strigă:

— Leapădă-ţi haina, popo!... te aştept!

Şi atunci, lucru de necrezut, Dominic îşi lepădă sutana şi sări în curte. Fără haina preoţească, părea un tânăr gentilom cu braţe musculoase şi pieptul umflat sub vesta scurtă.

Cum îl văzu lângă el, principele se repezi cu pumnii ridicaţi, să-l lovească în cap. Dar Dominic, foarte iute, îl apucă de mijloc şi îl ridică în sus ca pe o scândură. Ivanko se zbătea, înjura, da din mâini şi din picioare, dar braţele musculoase ale lui Dominic îl ţineau strâns. Între acestea, principele izbuti să scoată de la cingătoare pumnalul, cu care în zadar încerca să-l lovească pe Dominic.

— Aşa ne fu vorba? spuse acesta... Şi-şi repezi povara de pământ.

Ivanko, slăbit de luptă, stătea nemişcat, în timp ce Dominic arăta oaspeţilor de pe prispă, pumnalul.

— Ucide-l!... ce mai aştepţi? strigă Katalin.

Dar fiindcă Ivanko începuse să se mişte, Dominic se aplecă asupra lui şi-l ajută să se ridice. Apoi îi întoarse pumnalul.

— Principe, ai glumit... Te-am iertat, dar... să nu mai glumeşti nici cu papa, nici cu pumnalul... şi susţinându-l de subţiori, îl ajută să se întoarcă la masă.

Principele îşi reveni numaidecât. El trecea cu vederea uşor înfrângerile după cum uita repede vorbele bune.

Ca să împiedice pe cel străin de lege şi trufaş să aducă iar amărăciune în adunare, Crăciun luă cuvântul:

— O mare împărăţie catolică ar aduce numai fericire... Primejdia turcilor se apropie.

Principele izbucni în râs.

— Astea-s sperietori închipuite de Dominic. Eu...

Se ridică în picioare şi bătându-se cu pumnul în piept strigă:

— Eu voi face o mare împărăţie păgână...

Şi adresându-se fiicei palatinului:

— Domniţă, mă ajuţi să facem o mare împărăţie păgână. Am de partea mea pe tătari şi pe cumani... şi cred că vom putea aduce de partea noastră şi pe turci...

*

— Prietene Crăciun, nu ştiu dacă tu ai prins toată uneltirea?... eu am înţeles-o.

— Care e, pater Dominio?

Amândoi prietenii se plimbau pe ţărmul Tisei şi frumuseţea împrejurărilor dădeau mai mult farmec vorbei lor.

— Aici se dă o mare luptă... Principele Ivanko n-a minţit. El vrea să întemeieze o nouă Romă, Roma prigoanei, Roma urii, a minciunii şi a

silniciei. El, cu ajutorul lui Ivan Kaliţa, a netrebnicilor tătari şi a păgânilor ucrainieni, vrea să facă o împărăţie păgână... Acesta poate părea un fapt mărunt, dar el este un semn al timpului... Pretutindeni nu vezi decât bogomili, necredincioşi, păgâni... Fiecare caută să explice într-un fel al său. Pentru unii, obârşia acestui spirit, pe care grecii îl nmeau anarhic, se trage de la marea schismă. Sunt trei sute de ani de atunci şi biserica greacă nu face decât să păstreze anarhia lumii...

— Şi noi ce facem?... întrebă îngrijorat Crăciun.

— Noi plecăm să apărăm Roma cu adevărat creştină, Roma Sfântului Petru, singura putere capabilă să restaureze armonia... Fiindcă numai biserica romană cunoaşte puterea ierarhiei... Ierarhia, scumpul meu, este unealta prin care omul, punând rânduială în apucăturile lui, ajută pe Dumnezeu.

2

Vestea că Bogdan a dat pământ oamenilor veniţi din Pocuţia şi învoiala de a se cârmui după legea din bătrâni, s-a aşternut de-a lungul drumurilor până-n Pocuţia, Volhinia şi Halici şi mulţi oameni necăjiţi de prigoana păgânilor căutau scăpare în ţara Maramureşului. Fugeau de asemenea şi mulţi iobagi de răul stăpânirii din Ungaria şi Transilvania... Bogdan le îngăduia fiecăruia loc de casă şi de ogor.

În jurul lui Bogdan, viaţa se scurgea felurită în îndeletniciri. O întâmplare nu era la fel cu cealaltă, iar veştile îi aduceau numai zvonuri de mulţămire. Bogdan vedea că Maramureşul şi Pocuţia alcătuiau, prin jocul împrejurărilor, un singur ţinut. Pe de altă parte, pribegii sosiţi din toate părţile lucrau de zor să ridice locuinţe pentru ei şi adăposturi pentru vite. Sănătatea vitelor le era tot atât de scumpă ca şi dreptul la credinţa strămoşească şi la judecata obştelnică... Legaţi prin rubedenie, ei se simţeau şi mai legaţi prin credinţă şi obiceiuri. Băieşii aduşi de evrei începuseră să sfredelească munţii ca să se afunde după aur şi sare. Cât despre evreii neguţători, ei îşi ridicaseră bolte de scândură în piaţă şi trăiau precum într-un mare târg.

*

Vitus şi cu Dominic se îndreptau încet spre curte. Din povestirile lui Dominic, Bogdan înţelesese uşor că Vitus era un om de preţ şi trimisese imediat pe Aldea şi Crăciun la mănăstirea Molda pentru a-l pofti la Cuhea. Şi de câteva zile, Vitus, oaspetele lui Bogdan, se putea desfăta în tovărăşia lui Dominic.

Cei doi prieteni fuseseră în târg să cerceteze biserica, şi după ce o recunoscură ca o lucrare demnă de un voievod se înapoiau la curte unde nu demult poposiseră Aba şi Amade. Pe Bogdan îl găsiră de vorbă cu doamna Maria, cei doi cavaleri şi solii lui Basarab.

— Mărite Doamne, am vorbit tot timpul despre frumuseţea bisericii unite, care după gândul Sfântului Părinte de la Avignon, s-ar potrivi atât de bine neamului tău.

— Pater Dominic, eu nu te înţeleg, spuse doamna Maria. De ce nu doreşti o biserică romano-catolică şi vrei una amestecată, nici catolică nici răsăriteană.

— Ai să înţelegi, mărită Doamnă, acest gând al Sfântului Scaun... Trebuie să ştii că biserica noastră romano-catolică se găseşte în greu impas. Are de ales între împăcare şi grozăvia unei reforme, aşa cum o doresc mulţi cărturari francezi şi englezi...

Se opri, din vorbă şi ridicând mâinile spre cer, Dominic mulţămi lui Dumnezeu: Doamne, îţi mulţămesc!... şi mereu cu ochii la cer:

— Dumnezeu m-a împărtăşit în clipa aceasta cu darul unei descoperiri... Iată am găsit misiunea acestui neam!... Latin prin duh şi răsăritean prin voinţă, acest neam va să facă marea împăcare a bisericilor. Iată, Mărite Bogdane, misiunea ta este să urneşti marea împăcare a bisericilor.

3

Cneazul Prepeliţă se împrietenise cu Ioanichie, bogomilul.

De la sosirea preoţilor bulgari, când doamna Anca părtinise pe Sofronie, şi de la plimbarea boierilor prin ţară, când Prepeliţă nu fusese poftit, cei doi prieteni se arătau supăraţi. Cneazul se trăsese în gazdă la Zaharia, cel mai înstărit dintre fraţii Ludu. Casa acestuia era cea mai încăpătoare şi mai frumoasă din sat, după casele domneşti şi deşi avea numai două încăperi, acestea erau înalte, cu pereţii albi şi podele de scândură. În afară de masă, laviţă şi scaunul, obişnuit în orice casă, în odaie se afla – lucru rar – o oglindă, adusă de bătrânul Ludu de pe când luptase în Polonia.

Cât despre Ioanichie, pribeag din fire, propovăduitor prin menire, lipsind zile întregi, ca să apară când lumea uitase de el, el nu avea o locuinţă anumită. În popasul lui la Bedeu, el nu mai folosea hambarul lui Dragoş, ci se adăpostea la Balin sau Pălcuş, fraţii lui Zaharia, care ca şi acesta îmbrăţişaseră legea bogomilă.

Iscodind depărtările prin lungi călătorii, iscodind vorbele oamenilor străini şi păzind mişcările lui Prepeliţă, Ioanichie ajunsese să cunoască pe de rost patima şi dezbinarea din sufletul cneazului.

Tot mai des şi mai greu îşi amintea Prepeliţă pricina care-l mânase la Bedeu... Nemulţămit de hotărârea lui Bogdan în cearta lui cu socru-său, venise să ceară ajutorul lui Dragoş. Acesta, ca să iasă din încurcătură, dăduse plângerea în seama lui Oliver. Palatinul făgăduise că îi va aduce carte întărită cu pecete regală... Dar timpul trecea, şi nimeni nu mai lua seama la el... Prepeliţă era tot mai îmboldit de setea de neatârnare. În supărarea lui, acum, visa la întinderi mari pe care să poată pribegi în voie şi, încrezător în puterea să, se credea hărăzit de soartă să ocârmuiască mulţimea şi s-o ducă la fapte de vitejie fără seamăn... Despre numele său să rămână urmă în lume, să nu piară ca fumul în vânt.

Ioanichie simţea că sosise clipa potrivită să-i urnească mânia împotriva lui Bogdan. El, Ioanichie, nu avea împotriva lui Bogdan o pricină anume, cum avea regele sau Prepeliţă. Era înverşunat numai pentru propăşirea legii bogomile... Dar dorea gâlceava, ca să poată el veni mai apoi cu duhul de pace al lui Ieremia şi Bazil, care osândea portul armelor şi războiul.

Irumperea lui Ioanichie în noaptea târzie aducea poate vestea cea bună şi sufletul lui Prepeliţă, care căuta o uşurare în fiecare clipă, se simţi mulţumit.

— Mărite Doamne, am venit pentru a te încunoştiinţa că a sosit timpul tău... Omul îşi dovedeşte virtutea prinzând şi folosind prielnicia lui... şi tu greşeşti neînţelegând menirea ta şi străduind să-ţi aşezi curtea într-un ogor de răzeş, când soarta te îmbie la o curte domnească, care să privegheze hotare împărăteşti...

Prepeliţă nu înţelegea vorbirea în pilde.

— Ai să te înăbuşi în ţarcul tău atât de strâmt, pe care niciodată nu l-a văzut soarele şi nici n-a strălucit deasupra lui... Când râvna unui om de seama ta este să stăpânească pământ întins, cât lăţimea cerului...

— Nu-ţi înţeleg vorba, părinte Ioanichie...

Ioanichie simţea un imbold sălbatic şi vijelios lovindu-i pieptul, ca şi când ar fi bătut cu pumnul într-o uşă închisă. Dar strângându-şi glasul în gâtlej, spuse cu o voce şoptită:

— Mă încredinţez ţie, Doamne... Izvorul duhului ce mă străbate este râu de foc, şi cere suflet primitor...

Două făclii se stinseră şi noaptea pătrunse mai adânc în odaie tulburând văzduhul pâlpâitor cu umbre dese şi grele.

— Ce cauţi?... Ce-ţi trebuie?... întrebă Prepeliţă cu nelinişte.

— Mărite Doamne, voi deschide sufletul meu ca pe o poartă, pentru ca vorba să curgă fără ocol: îmi trebuie o ţară în care obştea să înţeleagă legea bogomilă... Dumnezeu care locuieşte în învăţătura bogomilă, are lipsă de o ţară cu adevărat drept-credincioasă... Asta-i pricina venirii mele aici cu

Aldea. Îmi trebuie o împărăţie bogomilă, dusă de un împărat drept-credincios... Dar iată că tânărul acesta, în sângele căruia curge sângele Assaneştilor s-a dovedit a fi ca un nor răcoros, pe care-l luminează soarele străbunilor. El nu a fost vrednic să se prefacă în foc şi apă, ci s-a împrăştiat ca fumul la adierea zefirului... E grea sarcina să primeşti pe frunte semnul dumnezeirii, al Duhului... Acum îmi este lipsă de o suire străină...

— Şi ce vrei tu de la mine? întrebă Prepeliţă cu oarecare nădejde în glas.

Cu toată hotărârea luată de a dezlega cât mai târziu legătura gândului său adevărat, Ioanichie nu-şi putu astâmpăra văpaia sufletului şi-şi dădu drumul:

— Mărite Doamne, sunt gânduri dumnezeieşti care erau foarte îndepărtate mai înainte, dar care la un anumit răstimp se împreună într-unul singur...

— Tot nu-ţi înţeleg rostul, părinte...

— Vreau să spun că ar trebui să-ţi cercetezi cugetul cu de-amănuntul, să vezi dacă nu cumva găseşti în împărtăşirea darurilor lui Dumnezeu acel dar dătător de bine şi de iubire pentru obşte.

Prepeliţă îşi simţea ochii sclipiţi de o bucurie neaşteptată. Chiar dacă gândul popii nu se înfăptuia, vorba acestuia îl măgulea.

— Mărite Doamne, ca să pricepi bine gândul meu trebuie să ştii câte ceva din ţara mea de baştină, de la miazăzi de Dunăre.

— Vorbeşte părinte... Cuvintele tale îmi aduc numai odihnă şi desfătare... şi luând făcliile stinse, le aprinse din nou.

Dintr-odată, noi pânze, pâlpâitoare, de lumină, se născură în odaie.

— De bună seama c-ai auzit vorbindu-se de Petru Assan şi Ioniţă care au dus luptă grea împotriva împăraţilor din Bizanţ. Aceşti viteji s-au slujit în războiul lor de oştiri aduse din ţările din miazănoapte de Dunăre, adică din ţara lui Basarab, din Transilvania şi, de bună seamă, şi de aici din Maramureş şi din toate ţinuturile locuite de oameni cu aceeaşi limbă şi aceeaşi credinţă.

— Pravoslavnici?...

Răspundea în Prepeliţă credinţa şi pravoslavenia, fiindcă de mic fusese pus să jure în faţa icoanelor că nu-şi va părăsi legea, jurământ înnoit şi faţă de – fie iertat – tatăl său, pe patul de moarte.

— Nu, răspunse Ioanichie... Erau bogomilii, adevăraţi credincioşi, care au alungat din viaţa lor toate ereziile greceşti şi papistaşe şi se poartă potrivit legii creştine. Aceşti bogomili au înfăptuit marele imperiu al fraţilor Assaneşti şi al lui Ioniţă... şi acest imperiu ţi-l pun în faţă, cneazule Prepeliţă!... Simţi în vine virtutea de a-ţi pune pe frunte pecetea Darului Sfânt?

Prepeliţă se străduia în sine şi nu ştia ce să răspundă.

— Nu vorbi pripit... culcă-te şi cugetă bine. Noaptea sloboade pe om din adâncul neputinţei lui... iar scularea te trezeşte cu o nouă suflare de viaţă. Culcă-te, cneazule, şi mâine-dimineaţă gândul cel bun să strige în tine: ieşi din întuneric, am găsit lumina cea prea luminoasă...

Şi plecă să-şi găsească şi el odihna, ca un om care şi-a îndeplinit cu prisosinţă datorinţa.

4

Katalin era o fiinţă enigmatică. La cuvintele pline de înţeles ale principelui, ea se mulţămea a râde sau a-şi vântura cârlionţii părului ei frumos, şi răspundea sucit. Pe măsură ce timpul trecea, ea se făcuse şi mai ispititoare dar şi mai ciudată. Principele o urmărea din scurt, îi iscodea plimbările, plecările şi întoarcerile la curte, dar mai ales vorbirile ei cu Drag. Începuse să-l înjosească cum îi venea la gură pe Drag şi se împrietenise cu Sandrina pentru ca la nevoie s-o folosească împotriva soţului, care, după credinţa lui, îi încurca socotelile.

Târziu, într-o după-amiază, când Katalin plecase călare în pădure, la vânătoare, principele îi luă urma. Era tare îngândurat... Îşi dădea seama că timpul fuge şi el nu izbutise să facă nicio ispravă...

...Înţelegea lămurit planul lui Ivan Kaliţă, deşi acesta nu i-l mărturisise decât fărâmiţat şi pe apucate. Gândul acestui unchi al său i se părea măreţ şi luminos. După ce nimicea Tverul cu ajutorul tătarilor, el năzuia să dea o lovitură de moarte Kievului, care deşi putred şi aproape mort, îşi păstra datina unei măriri în duh şi cultură... Îşi dădea seama că de fapt el, Ivanko, era o iscoadă a lui Ivan Kaliţa... Crezuse că vine în plimbare când de fapt ascultase de un gând al lui Kaliţa, care lupta pentru mărirea Moscovei... Ivanko vedea asemănările şi deosebirile dintre rege şi Kaliţa. Regele auzise de o ţară numită Moldova şi voia să facă din ea un domeniu de vânătoare. Kaliţa voia să se întindă oriunde putea, la miazăzi, la miazănoapte, la răsărit, la apus ori unde găsea o brazdă de cucerit... Şi de ce să şi-o însuşească regele Ungariei şi nu ţarul Moscovei?... Şi ca să-şi arate drepturile, Ivanko născoci o poveste, că Moldova era ţara neamului lui, al berladnicilor şi că îi puseseră numele de la Molda, o căţea renumită prin meşteşugul ei la vânătoare.

Aproape de pădure îl văzu pe Glod. O lumină îi străpunse creştetul... Glod era doar omul lui... mai ales de când se întorsese otrăvit din nefericita-i solie la Bogdan. Îl strigă, şi nebunul se apropie smerit.

— Glod, prietene... îl luă principele cu vorba bună, poţi să-mi stai în ajutor?

Glod strâmbă dintr-un ochi. Pricepuse.

— Katalin?

— Cum de-ai ghicit?

Nebunul scoase limba apoi râse prosteşte în hohot.

— Ha, ha, ha... nu eşti tu cel dintâi, nici cel din urmă.

Principele înţelese că nebunul voia bani.

— Glod, prietene... îţi dau cât vrei... Katalin nu e fata popii Filipaş...

Glod învârti mâna prin aer, ca să arate cât de scumpă era marfa pe care o târguia.

— Glod, prietene, se tângui principele.

— E greu... lucru greu...

Faţă de încăpăţânarea nebunului, principele se gândi să schimbe mijloacele... şi se răsti la el:

— Mi se pare că n-ai nicio putere, te grozăveşti numai...

— Eu?... se-nţănţoşă nebunul. Eu nu pot?... Un cuvânt de al meu ar fi de ajuns să-ţi vină diseară în odaie.

— Atunci de ce mă laşi să mă perpelesc?

Glod puse un deget la buze, în semn de taină mare.

— Deocamdată pot spune, că numai aici la Bedeu, sunt doi care se prăpădesc cu zile după ea.

— Care doi?... făcu principele mirat. Eu nu văd decât unul.

— Ochii tăi nu văd decât jumătate din adevărul lucrurilor.

— Unul e Drag... Care-i al doilea?

— Al doilea e căpitanul Albrecht Peter.

Ivanko făcu cu mâna un semn de dispreţ.

— Eşti un prost.

— Sunt mai deştept ca tine... numai că pe ei nu-i place fata, spuse nebunul... dar este unul, care, dacă ar fi ridicat un deget, Katalin l-ar fi urmat până-n pat.

Ivanko rămase uluit. Nu se aşteptase la aşa răspuns.

— Şi câţi mai sunt la curtea din Vişegrad...

Principele se lăsă prins... Începu să-şi facă socotelile. Se credea un om frumos şi încă tânăr. Dar numai atât. Drag şi căpitanul erau nişte flăcăiandri pe lângă el. Apoi amândoi erau de prin partea locului. Puterea şi mărirea lui erau departe, la Moscova. Nici măcar boierul Sava nu era lângă dânsul să adeverească renumele neamului, bogăţia şi puterea lui.

*

La plăsmuire şi viclenie, Ivanko era neîntrecut. A doua zi dis-de-dimineaţă, chemă la el pe Glod. Nebunul era crescut la curtea regală şi cunoştea toate şiretlicurile potrivite acestor curţi.

— Glod, prietenul meu, îl luă cu binişorul Ivanko... M-am gândit mult la tine.

Nebunul se închină ca în faţa unui înalt demnitar şi răspunse pe potrivă:

— Sunteţi prea bun, Înălţimea Voastră!

Ivanko se simţi măgulit. Pe cât era de amarnic în vorbe şi fapte, pe atât era de slăbănog la linguşiri.

— Glod, iubitule, eu vreau să te pricopsesc pe tine şi tot neamul tău.

Glod era prea isteţ ca să nu-şi dea seama că principele avea o socoteală ascunsă. Deşi ardea de nerăbdare, el făcea pe nepăsătorul, lăsând pe principe să vorbească.

— Regele nu are ochi să vadă pe cavalerii teutoni şi templieri, care de fapt stăpânesc ţara Moldovei... Dacă îi alungă, această ţară rămâne fără stăpân... Eu aş lua-o bucuros pe domniţa Katalin de soţie, dacă ea mi-ar aduce în zestre aceste ţinuturi, şi sunt hotărât să intru în slujba regelui, ca maestru de vânătoare.

Şi, frecându-şi mâinile de bucurie:

— Mai departe mă priveşte... Voi face o curte ca la Vişegrad, iar tu vei fi înaintat la treapta de şambelan.

Glod ridică braţul, râzător.

— S-a făcut, mărite stăpâne!

5

Doamna Maria urmărea vorba celor de faţă, fără să arate prin nimic gândurile ce o frământau. Pe fruntea ei, nicio cută care să trădeze neliniştea, iar privirea-i cenuşie dovedea aceeaşi seninătate, încuviinţând vorba cu o uşoară mişcare a capului deşi se vedea a nu înţelege nimic. În schimb Bogdan, cu barba lui mare şi părul vâlvoi, cu trupul vânjos, avea o înfăţişare de necuprins. Chipul lui încruntat părea sfâşiat de mare luptă lăuntrică.

Pater Dominic căuta să facă pe episcopul Chirilă Romanul să înţeleagă că Dumnezeu a lăsat omului trei mijloace de cunoaştere: judecata, credinţa şi intuiţia. Şi dacă Chirilă putea pricepe la ce foloseşte judecata şi ce este credinţa, nu putea înţelege defel ce era intuiţia.

— Intuiţia este cunoaşterea de-a dreptul a lucrurilor, explica Dominic. Înţelegerea lor fără ajutorul cuvintelor şi al gândirii.

— Mintea omului este tocmită pentru judecată, spunea episcopul, simţirea lui, pentru credinţă... cărui mădular al sufletului răspunde intuiţia?...

— Răspunde simţului frumosului, care depăşeşte şi credinţa şi judecata... prin ajutorul căruia, noi prindem adevărata înfăţişare ascunsă şi strunită a materiei lucrurilor...

— Vorbele tale, interveni Vitus, îmi amintesc de sfântul Buonaventura, care credea că sufletul curăţit printr-o meditaţie cinstită, sfârşeşte prin a se întâlni cu Dumnezeu...

— Da, acesta-i scopul intuiţiei, Dumnezeu!... şi foloasele pentru noi oamenii, să înfăptuim ceea ce duce spre Dumnezeu. În fiecare lucrare omenească există şi un resimţ dumnezeiesc, pe care nu judecata şi nici credinţa îl vederează, ci numai intuiţia...

— Şi mai ales în înfăptuirile politice ale ocârmuitorului se vede darul acestei însuşiri, urmă Vitus.

— De bună seamă, fiindcă ocârmuirea ţării este o artă... şi deci supusă frumosului... şi ocârmuitorul trebuie să aibă intuiţia ca cea mai de seamă însuşire.

— Hotărârile întemeiate pe cea mai amănunţită judecată, se dovedesc adesea a fi greşite... pe când altele, luate în scăpărarea unei clipite, se arată a fi de folos şi înţelepte.

— În concilii stăpâneşte deopotrivă judecata, credinţa şi intuiţia şi de aceea conciliul este infailibil... spuse Dominic, din ce în ce mai însufleţit. De aceea, Monseniore, legea unită, iscată din hotărârile conciliului din Lyon, este o idee luminată şi de bună seamă este cea mai potrivită pentru acest neam întrucât reprezintă o sinteză între voinţa răsăriteană şi duhul apusean...

Bogdan asculta în tăcere. Rar şi rar, câte o sclipire a ochilor arăta că sufletul lui este amestecat, chiar pe tăcute, cu vorba din jur... deşi niciun cuvânt nu-i ieşea din gură şi nicio mişcare nu-i dezvăluia simţirea.

— Asta-i legea cea mai nimerită pentru acest neam, urmă Dominic, lege care să-l scape de rătăcirea bogomilă şi de prigoana bulgară...

Deodată Bogdan nu se mai putut stăpâni:

— Vorbeşte lămurit, pater Dominic.

Dar acesta, potrivit felului său, începu iar pe ocolite.

— Mărite Doamne, am mai spus, şi nu mă sfiesc să spun din nou, potrivit versului lui Horaţiu: *„Bis repetita placent"...* Roma a putut întemeia o aşa de mare împărăţie, întrucât a putut îmbina în chip fericit voinţa cu duhul...

— Atunci de ce s-a prăbuşit? întrebă Chirilă.

— Fiindcă această îmbinare fericită n-a putut fi susţinută de cezarii romani. Fără înţelegere pentru creştinism, la care tindea scopul duhului roman, au despărţit în chip volnic, duhul de voinţă... şi numai cu voinţa nu se poate ocârmui un imperiu.

— Nici numai cu duhul?... întrebă Chirilă, care-l urmărea strâns.

— Voinţa este o pornire a firii, iar duhul o putere a lui Dumnezeu.

— Dar ţările nu sunt înfăptuiri ale firii? întrebă şi Bogdan.

— Ţara este o poruncă a firii, dar omul este un dar al duhului, şi aici este greşeala Bizanţului care, ca moştenitor al voinţei cezarilor nu ia seama decât la ţară, uitând oamenii... spre deosebire de Sfântul Scaun, care se gândeşte mai puţin la ţară şi mai mult la oameni...

6

Stelele străluceau în neastâmpăr, ca nişte picuri de argint viu, pe cerul cenuşiu. Cu toate că ziua se îngâna cu înnoptarea, seara era încă limpede. Clocotul de viaţă al satului se ştergea, împrăştiindu-se printre garduri, pomii şi căsuţele risipite pe deal. Dincolo de râu se întindea un tăpşan cenuşiu, înconjurat de pădurea albastră pe care sclipeau din loc în loc, coturile de argint ale Tisei. Din împletitura ştearsă a câmpiei şi din unduirile râului se înălţau şoapte tainice în aerul nemişcat.

Principele Ivanko şi domniţa Katalin înaintau singuri de-a lungul şirului de plopi care se legănau uşor. Ivanko îşi dădea seama că fata îl urmase fără împotrivire, când, scoborând din sat, ocolise poarta curţii, despărţindu-se de ceilalţi, ca să-şi ducă mai departe preumblarea. El căuta un timp potrivit ca să-şi mărturisească dragostea şi acum, când toţi ceilalţi oaspeţi, însoţind pe palatin, se trăseseră în odăile lor, i se păruse prilejul foarte nimerit. În timpul din urmă gândurile i se adunaseră în hotărâri lămurite. Îi plăcea fata, şi mai ales o socotea drept bună tovarăşă pentru planurile lui. Era aprigă la fire, cu adevărat femeie! De câte ori îi vedea, chiar şi numai în gând, obrajii albi, ca scăldaţi în lapte, cele două arcuri întunecate înconjurând luminile verzi ale ochilor, pieptul tare şi coapsele rotunde, îl apuca tremurul. Dinţii ei mici dar strânşi cu putere, picioarele iuţi şi fără astâmpăr... şi pe deasupra, odraslă de neam boieresc, bine văzut de rege şi ceilalţi demnitari de la Vişegrad. Ca nevastă ea îi aducea nu numai un trup tânăr şi poate şi o zestre bună, dar mai ales trecere la curte.

Se înnoptase de-a binelea. Cele din urmă pâlpâiri de lumină se stingeau către apus şi luna se ivise ca un sloi rotund de zăpadă îngheţată. Cei doi tineri mergeau unul lângă altul. Oricât era de îndrăzneţ din fire, acum principele se simţea sfielnic. Îi trebuia glas şi vorbă pe potriva frumuseţii din jur. Şi fiindcă nu izbutea să găsească cuvinte potrivite pentru focul oare-i ardea sufletul şi-i strângea inima, se mulţumea să vorbească lucruri neînsemnate, de la curte.

În jurul lor priveliştea se înfăşură tot mai mult în marmura albastră a nopţii. Luna plină urca acum pe cer, dinapoia crestelor stâncoase, prinzând

în rotocoale de argint vârfurile goale, risipindu-se apoi într-o pulbere albicioasă peste brazii şi pomii pădurilor, ca să licărească în şuvoaie şi lacuri argintate peste câmpiile întinse.

— Domniţă Katalin, priveşte luna... parcă-i un taler din care curge argint viu...

— Îmi place mai mult argintul din baia de la Custur, decât argintul lunii... râse ea în uşoară bătaie de joc.

— Îţi plac bogăţiile, domniţă Katalin?...

— Mai mult decât orice pe pământ, răspunse fata numaidecât. Sunt fete proaste, ca aceea a lui Zah Felician, care se încântă de versurile poeţilor sau de cântul trubadurilor... Mie însă îmi place luxul şi bogăţia.

— Te-nţeleg, domniţă Katalin.

— Îmi place tot ce desfătă simţurile... muzica fiindcă mă face să dansez, versurile fiindcă-mi îmbie sufletul la iubire... dar mai ales, aurul!

— Domniţă Katalin, din toate fetele întâlnite, eşti singura fată pe care sufletul meu... De aceea l-aş ruga pe tatăl domniei tale, să-mi încredinţeze mâna ta... Şi fiindcă fata ar fi vrut să spună un cuvânt, el o opri.

— Te rog ascultă-mă până la sfârşit... Nu mi-au scăpat simţămintele pe care le nutreşti pentru cneazul Crăciun... Dar acesta e un mic boier, nepot al unui voievod maramureşan, în timp ce eu sunt principe moscovit şi nepot al marelui Ivan Kaliţa... Viitorul meu este altul decât cel al lui Crăciun... După câte ai văzut, în aceste locuri se ţes gânduri mari. Alexandru Basarab se crede urmaşul lui Ioniţă şi vrea o nouă împărăţie valaho-bulgară cu capitala la Curtea de Argeş... Papa vrea o împărăţie catolică, iar eu...

— Ce-i cu domnia-ta?

— Eu doresc o împărăţie păgână... Fur puterea tătarilor... Împreună cu ei vom izgoni şi popii şi pe turci, şi facem o împărăţie păgână cu capitala la Suceava... Iar eu devin regele... Eu am un castel la Suceava... Domniţă Katalin, vom face acolo o nemaipomenită frumuseţe, care să-ţi veselească ochii... Vino cu mine şi te voi face împărătească!...

După o clipă de gândire, Katalin se învoi:

— Principe, merg cu tine la Suceava ca împărătească a popoarelor.

7

— Voinţa, Mărite Doamne, este un drept al firii şi se deosebeşte de putere, care este o însuşire a insului, om sau dobitoc.

Dominic mergea cu Bogdan prin curte, întorcându-se de la hotarul satului unde meşteşugarii îşi ridicau adăposturi şi sub îndrumarea cavalerilor deprindeau meşteşuguri noi. Bogdan voia să folosească tovărăşia cărturarului ca să poată cerceta mai amănunţit înţelesul anumitor gânduri

care-l frământau. În faţa primejdiilor ce-l pândeau, voievodul căuta să pătrundă viitorul şi să găsească drum sigur şi adevărat în împrejurări în care toate păreau a fi numai ameninţări şi îndoieli.

— După cum ţi-am mai spus, Mărite Doamne, voinţa este un drept al firii. Ea depăşeşte omul...

— Cum?... se minună voievodul. Voinţa mână omul peste dorinţa lui?

— După cum ciocanul, ca să fie folositor, va să asculte de-o putere, aşa şi omul va să asculte de puterea firii, numită voinţă.

— Şi cum se vederează această voinţă?

— Numai prin hotărârile vieţii... Acesta este un mare adevăr. Voinţa, acest drept al firii, se arată în hotarele vieţii, care, de cele mai multe ori sunt potrivnice duhului...

— Atunci omul trăieşte în două chipuri?

— Fără îndoială... potrivit firii, adică voinţei, şi potrivit duhului, adică lui Dumnezeu.

Bogdan se simţea şi mai încurcat.

— Poate de aceea te-ai gândit la legea unită?... spuse el.

Şi Dominic înţelese că acest gând se străduia în sufletul lui Bogdan să-şi facă drum spre lumină.

— Această lege este cea mai frumoasă şi cea mai adevărată rânduială a creştinismului...

Dominic părea el însuşi înduioşat de cuvintele pe care le rostea.

— Mărite Doamne, năvălirea barbarilor n-a stricat măreţia Romei, ci armonia omului nou... Şi de aceea condamn eu schisma, care a adâncit această prăpastie. Pentru mine schisma este ca o a doua năvălire a barbarilor, care a despărţit şi mai adânc voinţa de duh... şi la fel cu toate schismele ce vor veni – căci vor mai veni şi altele – nu vor fi decât urmarea năvălirii barbare, poruncită de voinţă împotriva duhului, despărţind-o de duh... Biserica unită este cea mai impunătoare încercare de a reface măreţia Romei, în ceea ce are ea mai universal, împăcarea firii cu duhul... Încă o dată, Mărite Doamne, Sfântul Duh, pornind din Nazaret ca spirit divin, şi-a găsit dezvoltarea omenească la Roma. Aşa a fost hotărârea divină şi noi, bieţi oameni, trebuie s-o primim şi s-o îndeplinim.

8

Katalin se găsea la sfat cu bărbaţii. Pe doamna Anca n-o bucura vorba ostaşilor, căci, de bunăseamă, bărbaţii adunaţi de către palatinul Oliver ca să hotărască în ce fel să dea seama regelui de cele văzute în preumblarea lor prin ţară, se preschimbaseră în ostaşi.

În adunare se afla şi pater Dominic, poposit de curând la curtea lui Dragoş şi Prepeliţă, cel fugit de răul lui socru-său. Însufleţit de măreaţa idee a bisericii unite, Dominic încercase să pipăie sufletele boierilor din Bedeu, dar nu găsise nicio înţelegere. Doamna Anca era cu totul robită limbii bulgare, Drag nu avea mintea decât la frumoasa Katalin, iar Dragoş nu lua de bun decât ce venea de la rege ca poruncă. Prepeliţă stăruia pe lângă palatin şi Dragoş pentru lămurirea pricinii sale cu cneazul Mihalca.

Chiar după înapoierea boierilor la Bedeu, timpul frumos al toamnei se sfârşise. Jos în sat, nu sosise iarna, dar sus, pe culmile munţilor, întunericul se lupta să gonească lumina şi liniştea. Strigătele jalnice ale păsărilor şi fâlfâitul fugii lor grăbite, tremurul văzduhului în noapte, şi mai ales acele lungi tăceri, înţepenite parcă, înfricoşau sufletul omului, amintindu-i de vremea rea şi viscoloasă.

Sub dogoarea focului din vatră şi sub puterea făcliilor de pe pereţi, în odaia de sfat nu străbăteau murmurele înăbuşite de afară. Căpitanul Albrecht era, ca de obicei, în cumpănă de judecată, să nimerească adevărul în adevăr.

— Regele greşeşte când vorbeşte de cucerirea munţilor pentru întinderea domeniilor de vânătoare...

— Prostule... chicoti Glod. Nu-nţelegi, că asta trebuie pentru istorie? Cronicile trebuie să scrie că regele s-a dus la vânătoare într-unul din domeniile sale, şi că acolo a fost lovit de unul din vasalii săi – să zicem, cu numele Basarab... Asta sună mai frumos... Pe când înfrângerea în război... Br... br... urât de tot.

— Taci, Glod, şi bagă-te sub masă, porunci Katalin.

Nebunul se ghemui ca un căţeluş, sub masă.

— Regele are nu numai dreptul dar şi datoria să facă război împotriva răzvrătiţilor... luă vorba Oliver.

— Atunci ar trebui să înceapă cu Bogdan... ţâşni Glod de sub masă.

De data aceasta Katalin nu se mai supără şi în această îngăduinţă Glod găsi prilejul să verse veninul spurcatei lui limbi împotriva boierilor de la Cuhea.

Cu toţii se temeau de amestecul lui Basarab prin mijlocirea lui Aba şi Amade şi apoi nu puteau uita pe Vlaicu, iscodind prin Moldova.

— Să am eu puterea, aş lămuri întreaga urzeală în timp de două zile, se repezi Ivanko.

— Ţi-o dăm, principe... făcu repede Katalin.

— Puterea ta e mare, domniţă Katalin, dar numai faţă de mine... Împuternicirea întreagă numai de la rege o putem dobândi.

— Să cerem împuternicirea de la rege!

Oliver era în mare încurcătură. De câtva timp, Katalin, fata lui, sprijinea pe principele moscovit. Cum putea el să înfăţişeze regelui pe un schismatic când atâţia bărbaţi de seamă, ca Ion de Kölcse sau căpitanul Peter Albrecht se găseau gata să ajute pe rege cu spada şi cuvântul.

În toate pricinile grele, Katalin se găsea alături de palatin. Fata asta avea toate însuşirile unei femei frumoase, şi pe cele războinice ale unui bărbat. De aceea ar fi fost nefiresc să lipsească de la adunarea în care palatinul Oliver chemase pe oamenii cei mai aleşi în pricepere şi vitejie, ca să hotărască ce aveau să-i spună regelui... De data asta însă Katalin nu vorbea în acelaşi glas cu tatăl său.

9

Auzind că tatăl său se va duce la rege, Katalin îl rugă să nu uite pe fata lui Zah Felician, care era acum mai frumoasă şi mai atrăgătoare ca înainte... şi de bună seamă Crăciun o iubea.

Numai auzind de Clara Zah, Katalin îşi simţea ochii înghimpaţi şi gura plină de otravă, darmite acum când la mijloc se afla Crăciun! Cu toate încercările de a uita pe frumosul tânăr, Katalin nu izbutea să-l alunge din suflet. Chiar acum, de când principele Ivanko se topea ca ceara în foc de dragul ei şi ea se simţea măgulită de patima unui om de aşa înalt rang şi atât de focos în dragoste, sufletul ei nu se putea despărţi cu uşurinţă de dragostea de departe. În mânia ei ar fi vrut să ucidă pe fata lui Zah Felician, pe care o socotea rivala ei, şi să ducă pe Crăciun rob al ei în cetatea lui Hust unde să-l poată prigoni şi umili, până când podoabele trufiei i-ar cădea ca perele când se scutură pomul prea încărcat.

Înainte de plecare, Ivanko se înfăţişă palatinului. Îl găsi împreună cu Domokoş, vătaful alaiului său, care-l ajuta la pregătirile de călătorie. Odaia era plină de haine frumoase, de cizme şi şei, hamuri şi zăbale, pinteni şi biciuşti. Domokoş îi strângea hainele într-o lădiţă de lemn, împăturindu-le frumos iar cizmele le punea într-un sac.

La intrarea principelui în odaie, Oliver tresări. În timpul din urmă începuse să bănuiască dragostea ce-o purta pentru Katalin.

— Ce-i, principe? Nu cumva ai dori să mă însoţeşti?... Timpul s-a îndreptat şi mai înainte de a se porni ploile, vom avea câteva zile bune de călătorie.

Principele se răsuci pe călcâie, ca să-şi dovedească sprinteneala tinerească şi apoi răspunse c-o plecăciune:

— Cu drag aş porni alături de Măria-ta, ca să mă-nfăţişez regelui, dar o şi mai mare dorinţă mă opreşte aici...

Se opri nehotărât din vorbă, uitându-se când la palatin, când la Domokoş. Oliver se hotărî să-i vină în ajutor şi slobozi pe vătaf. Ivanko înţelese bunăvoinţa palatinului, înălţă capul, se înălţă din şale şi îl privi făţiş.

— Mărite Doamne, o mare dorinţă mă aduce la tine chiar în ceasul acesta când te pregăteşti pentru drum, fiindcă aş vrea ca gândul şi vorbele mele s-ajungă la urechile regelui.

— Ce s-a întâmplat, principe?

Oliver ar fi vrut să-i sune glasul cât mai dulce dar nu şi-l putea stăpâni îndeajuns, aşa că şi-l auzi tare şi răguşit.

— Mărite Doamne, o pricină a sufletului meu mă aduce la tine... pricină care însă are şi un temei politic.

Ivanko îşi pregătise cuvântarea. Ştia bine că numai prin politică putea atrage bunăvoinţa palatinului. Între timp acesta îl cerceta cu coada ochiului. Era un flăcău oarecum în vârstă, dar se ţinea foarte bine, căci era falnic, plin de încredere în el. Îndrăzneala îl prindea, făcând pe toţi să se teamă de el, şi chiar dacă era schismatic, nu se putea uita că era nepotul lui Ivan Kaliţa şi cu îndrituiri la ţara Berladului.

— Vorbeşte, principe... tună glasul său şi în odaie se lăsă deodată tăcerea adâncă.

Prin fereastra deschisă se auzi glasul de clopot al domniţei Katalin şi fiindcă la glasul ei principele parcă înnebunise, Oliver îl pofti să şadă pe scaun.

— Mărite Doamne, începu Ivanko, după ce glasul argintiu se pierdu printre ciripitul păsărilor, mie mi-e dragă fata voastră şi cred că şi eu îi sunt drag.

— Şi ai vrea s-o ceri de nevastă?... spuse palatinul cu o voce mai îndulcită.

Ivanko nu răspunse de-a dreptul.

— Mărite Doamne, în ţara noastră e obiceiul ca fetele să fie cumpărate aşa că eu nu cer zestre, ci aduc zestrea mea de fiu şi nepot de principe. Unchiul meu, Ivan Kaliţa, domneşte peste cel mai mare principat rusesc care va deveni cândva împărăţie... Eu am dreptul la principatul Berladului... Eu nu cer zestre... Cer numai ca regele să-mi recunoască principatul cu toate ţinuturile, ale brodnicilor şi ale bolohovenilor, pe care mă învoiesc a le cuceri de la tătari şi cavaleri şi a le închina regelui. Mă învoiesc de asemenea să lupt împotriva lui Basarab... şi asta numai pentru început. Gândurile mele sunt mult mai măreţe...

Palatinul îi privea nasul arcuit ca de vultur şi îşi zicea că aduce a vultur şi ca fire, nu numai la faţă.

— Dacă putem prinde pe Alexandru al Tverului şi să-i zimţim işlicul, tot Tverul şi Kievul cad în stăpânirea noastră...

Oliver surâse.

— Eu vorbesc cu temei, Mărite Doamne... Mii de oameni de încredere urmăresc pe Alexandru al Tverului, care, fugit de frica lui Ivan Kaliţa, e ascuns acum în ţara lui Basarab... şi-i vor da de urmă ca să-i facă de petrecanie... Şi atunci, împărăţia mea se va întinde de la munţi şi până la Volga...

Uitase parcă de tot de dragoste şi vorbea numai de planurile sale şi ale lui Ivan Kaliţa, de a face o mare împărăţie moscovită. Palatinul îl asculta cu mare băgare de seamă, dar deodată izbucni:

— Este o piedică, principe... Eşti răsăritean şi ginerele meu nu poate fi decât catolic...

— Această piedică e uşor de lămurit. Ne vom căsători şi apoi voi trece eu la legea catolică sau va trece domniţa Katalin la cea răsăriteană, după cum va fi de lipsă ca să înfrângem pe Basarab şi să întregim ţara noastră.

— Văd că părerea ta e: Cujus regio, ejus religio.

— Nu înţeleg vorba latinească, dar pot să vă asigur că aşa-i bine... şi domniţa Katalin încă mă vrea aşa.

— Atunci te vreau şi eu, spuse palatinul, care nu era în stare să se împotrivească voinţei fetei lui.

— Vei vorbi regelui, Mărite Doamne?

— Voi vorbi...

10

La curtea lui Bogdan, lumea se frământa. Treceau carele încărcate, strigau cărăuşii, plesneau bicele. În sat lucrătorii doborau schelele vechi şi înălţau altele noi. Treburile domniei se îngrămădiseră şi se amestecaseră iar Bogdan îşi dădea seama că nu-i va fi uşor de a curma urzeala şi a sfârşi cu zăpăceala în care intrase aproape fără voie. De aceea în învălmăşeala ce părea a nu se sfârşi nicicând, se bucură când pe poartă se ivi evreul Menahim ben Kariş în tovărăşia lui Zdroabă.

— Mărite Doamne, spuse evreul, închinându-se în faţa lui Bogdan, să nu te minunezi de năvala asta de oameni, ci dimpotrivă să te bucuri... Să nu te minunezi, fiindcă de la înălţarea lui Olgierd pe tronul Lituaniei, a început o şi mai mare prigoană atât împotriva creştinilor cât şi împotriva evreilor... Şi să te bucuri că toţi cei prigoniţi iau drumul spre ţara ta, şi nu spre Polonia unde domneşte mare şi cumplită neorânduială din pricina luptelor dintre poloni şi germani... Căci nimic nu înspăimântă pe oameni mai tare ca neorânduiala.

— Ce pot face eu în mijlocul atâtor măriri duşmane? întrebă Bogdan cu teamă în glas.

— Te cheamă creştinii... Te cheamă evreii în Pocuţia...

— Ce să le fac eu?

— Auzi-le glasul de deznădejde, Doamne!... Creştinii şi evreii laolaltă strigă către tine... Auzi-le glasul şi nu-i lăsa piericiunii... Un adevărat ocârmuitor are alte îndreptăţiri decât tânguirile nevolnicilor. Dacă-ţi vei da osteneala să mă asculţi îţi voi preface mânia în bunăvoinţă... Eu Doamne, sunt negustor şi cutreier drumurile pământului, aud şi cunosc gânduri şi fapte care cu greu ajung la urechile tale... Ei bine, Doamne, pe deasupra tuturor primejdiilor se arată una şi mai mare: turcii... La ameninţarea lor şi tătarii şi lituanienii şi-au mărit îndrăzneala...

Bogdan însă şovăia, răspunsul său întârzia, sufletul lui gonea mânios...

— Mărite Doamne, dacă te îndoieşti de judecata mea, ar fi bine să ceri sfat şi de la cea mai luminată minte a lumii, de la papa de la Avignon... Te sfătuiesc eu, evreul, care a bătut lumea în lung şi-n lat şi cunosc oamenii mai bine decât degetele mâinilor mele... Papa te va ajuta să ajungi domnitor în Pocuţia şi Maramureş...

*

După plecarea evreului, Bogdan chemă la sine pe Vitus şi Dominic şi le povesti cele spuse de Menahim, începând cu ameninţarea turcească şi sfârşind cu încuviinţarea papii.

— Acest evreu este un înţelept, de altfel ca mulţi dintre ei, spuse Vitus. El ţi-a pus înainte un mare adevăr: primejdia necredincioşilor turci... Şi a dat dovadă de mare înţelepciune îndemnându-te să ceri sfatul papii. Eu însă cunosc răspunsul Preasfântului Părinte: este porunca ce mi-a fost dată înainte de a purcede prin aceste ţinuturi...

— Papa se gândeşte la tot... îşi arătă Dominic admiraţia.

— Noi ţi-am vorbit de legea unită, Mărite Doamne... Mulţi slujitori la Sfântul Scaun o socotesc că cea mai potrivită pentru neamurile ascultând de imboldul Bizanţului. Pe de altă parte, mulţi cărturari, jurişti şi istorici de la Roma şi Avignon, cunoscători ai împrejurărilor din răsărit, socotesc că împăcarea marei schisme nu va putea purcede decât de la această nouă înjghebare, cu obârşia la conciliul de la Lyon, marele conciliu al împăcării. Prin legea unită, Sfântul Scaun doreşte să întoarcă la el întreg răsăritul... Dar această lege – nu mă sfiesc a o spune – are şi un tâlc politic şi anume, unirea tuturor creştinilor împotriva păgânilor turci...

Chipul lui Bogdan se lumină:

— Acum înţeleg împăcarea dintre duh şi voinţă.

— Gândurile noastre Doamne, sunt cărări care se încrucişează.

— Aş dori ca puterea pe care o simt venind de dincolo de trupul şi făptura mea, să se prefacă în înfăptuire de lungă durată. Vreau ca puterea mea să reverse ceva nou în lume...

— Cezar a făcut o nouă Romă, dar Hristos, o lume nouă... spuse Dominic.

— Iată care este menirea ta, Mărite Doamne, îl lămuri Vitus. Tu trebuie să împaci voinţa Cezarilor cu duhul creştin... Eu nu mă sfiesc a mărturisi că Sfântul Scaun, mai mult dintr-un har divin, a înţeles firea neamului tău şi l-a ales ca mijloc de împăcare între Apus şi Răsărit... Prin misionari devotaţi a încercat cu Basarab, dar acolo s-a lovit de îndârjirea popilor bulgari... A încercat în Macedonia, dar s-a lovit de hereticii bogomili şi nici în Transilvania nu i-a reuşit, căci acolo regii unguri n-au înţeles nimic... Dar Sfântul Scaun n-a deznădăjduit. El cunoaşte prea bine obârşia şi firea latină a acestui neam, care se întinde de la marea Egee până la izvoarele Nistrului. Sfântul Scaun vrea să folosească duhul latin din limba şi firea vlahilor, ca să facă împăcarea între voinţa istorică şi aşezarea răsăriteană a acestui neam.

11

Pentru toată lumea era o taină rămânerea domniţei Katalin la Bedeu, ea care părea legată de tătâne-său ca viţa de harac. Fiecare socotea în alt fel despărţirea fetei de tată. Doamna Anca credea că obosită de zgomotoasele petreceri de la Vişegrad şi Buda, fata era dornică de acel duh curat şi cuviincios de la Bedeu. Ivanko îşi zicea că pentru el, Katalin se supusese despărţirii. Sandrina îşi bănuia bărbatul. Şi numai Dragoş credea să vadă bine. Katalin era privirea palatinului. Plecase omul, dar îi rămăsese privirea, care să vadă şi să însemne toate cele petrecute. Cu acest prilej, Dragoş băga de seamă că, fără voia să, curtea din Bedeu se prefăcuse într-un loc de întâlnire pentru cele mai diferite gânduri şi înfăptuiri politice.

Plecarea palatinului slobozi foarte mult voia bună a oamenilor. Deşi Oliver se dovedise un om care nu cunoştea trufia, şi cu blândeţe înfrunta îndărătnicia şi supunea voia oamenilor, era totuşi un străjer crăiesc, şi numai aceasta îl făcea de temut. Acum li se părea c-au scăpat de-o apăsare. Dintre toţi, cei mai înseninaţi păreau Sofronie pe de o parte şi Ioanichie pe de alta. Fiecare căta să iasă din ascunzătoarea în care fuseseră siliţi să stea până atunci şi să iasă la lumină. Fiecare simţea c-a sosit clipa să-şi desăvârşească lucrarea, Sofronie prin mijlocirea doamnei Anca, iar Ioanichie prin cea a lui Prepeliţă. Sofronie era tot pe lângă doamna Anca, propovăduindu-i că singura limbă împărătească era limba bulgară şi că lui Dumnezeu nu i se putea vorbi decât în această limbă. Ioanichie îl însoţea

mereu pe Prepeliţă, vorbindu-i de trecutul măreţ al lui Assan, Petru şi Ioniţă, împăraţii bogomili, domnind peste un imperiu bogomil.

Cu toată dragostea lui înfocată, Ivanko nu-şi schimbase firea batjocoritoare. Orice întâmplare, fie ea cea mai dureroasă – moartea unui copil sau durerile de facere ale unei femei – era pentru el pricină de râs şi veselie. Katalin privea şi asculta, şi parcă tot mai mult îi plăcea omul acesta îndrăzneţ, iute la mânie şi dragoste, călăreţ neîntrecut şi vânător de seamă. Şi totuşi, adeseori se trezea gândind la alt tânăr, şi mai frumos, al cărui chip, trecut doar prin vârful genelor îi pricinuia o ciudată tulburare şi o dorinţă neînţeleasă de aşteptare. Chiar dacă s-iar fi măritat cu Ivanko, simţea că va aştepta mai departe, şi acest simţământ de aşteptare pentru altcineva, îi arăta că măritişul ei n-avea să-i încheie viaţa, că fiorul care avea s-o fericească se găsea dincolo de binecuvântarea preotului din Hust.

*

Doamna Anca începea să fie îngrijorată. Zadarnic se ostenea cu propovăduirea, zadarnic se ostenea cu lămurirea oamenilor: la şcoala pentru învăţătura limbii bulgare, aşezată într-o odaie a ţesătoriei, niciun şcolar... Făgăduise loc de preot pentru toţi ce vor învăţa buchea slavonă, făgăduise daruri mamelor şi loc bun de muncă bărbaţilor care-şi vor trimite copiii la şcoala părintelui Sofronie. Dar lumea se arăta ca omida de înceată la răspuns şi doamna Anca se vedea pusă la grea încercare. Se înverşunase la această lucrare binecuvântată de pronia cerească şi îşi zicea că orice se va întâmpla, gândul ei va trebui să aibă izbăvire. Era încredinţată că Dumnezeu poruncise întregii pravoslăvii să se roage în limba bulgară, iar ei proşti şi nemernici, atât amar de vreme, îndulciţi de tihna zilei, şi orbiţi de ademenirea lui Dominic şi Ioanichie, n-au stat să vadă semnele Domnului. Noroc de Sofronie! El îi arătase puterea vrăjmaşă a limbii obştei... şi ea îşi însuşise acest gând dumnezeiesc, hotărâtă să lupte ca să dărâme puterile vrăjmaşe şi să scape pe urmaşii urmaşilor lor, de nenorocirea şi pacostea prostiei bătrânilor. Şi în lupta ei, doamna Anca nu-şi dădea seama de schimbarea petrecută în suflet. Se străduia să meargă departe, în lungă călătorie prin satele învecinate, să stea de vorbă cu cnejii şi cu oamenii din partea locului. Aşa de mare îi era dorinţa de a îndepărta pe oameni de limba bătrânească şi a-i apropia de cea bulgară, încât nici nu se sfia şi nici nu se ruşina.

Întâlnea care şi căruţe, întâlnea vânători, trecea munte de munte, străbătea drumuri lungi, numai pentru a-şi potoli dorul de propovăduire... Bărbaţii ascultau supuşi, dar femeile se arătau aprige: nici nu voiau să audă de limbă străină în biserica lor. Şi pentru întâia dată doamna Anca îşi dădea

seama că, la patima ei de femeie, se găsea o altă patimă potrivnică, tot atât de puternică. Neînduplecată era voinţa ei, neînduplecată şi împotrivirea ce i se punea. Singurul suflet care o înţelegea şi o sprijinea era noră-sa, doamna Sandrina... dar Sandrina nu din însufleţire de duh se găsea alături de dânsa, ci ca să despartă pe bărbatu-său de Katalin, care deşi de curând încredinţata lui Ivanko, îşi ducea mai departe vrăjile de femeie fermecătoare. De aceea doamna Anca nu era îndeajuns de bucuroasă de ajutorul noră-sii.

În drumurile ei, pe furiş făcute, doamna Anca ajunse chiar în ajun de Sfântul Dumitru, la Săliştea, unde auzise că pribegi veniţi din Pocuţia întemeiaseră aşezare de sat. Cunoscând pe Bogdan din renume, ea se ferea să dea ochii cu el. Dar Sofronie o îndemna să nu piardă prilejul. Oamenii aceştia pribegi erau mai potriviţi pentru gândul lor şi chiar dacă între Bogdan şi Dragoş nu era mare prietenie, ea se putea furişa şi propovădui fără ca voievodul să afle.

Sofronie şi doamna Anca opriră căruţa pe dâmbul ce mărginea satul la răsărit, căci de aici puteau vedea ca-n oală, la câteva zeci de prăjini de ei, satul pribegilor. Privirile lor se opriră însă asupra unui convoi de călăreţi care scoborau de sus de pe deal, în şir neîntrerupt. Erau înarmaţi, ducând la oblânc scuturi mari şi suliţe, iar în mână arcul şi toporul. În fruntea lor se afla un uriaş, purtând o flamură însemnată cu o cruce neagră:

— Sunt cavalerii, şopti doamna Anca. Se recunosc după mantia lor albă cu cruce pe umărul drept. Toţi sunt tineri deşi au bărbi mari...

În urma convoiului veneau căruţele.

— Unde s-o fi ducând? întrebă doamna.

— La vreo faptă diavolească... răspunse Sofronie.

Când nu se mai zări nici urmă de cavaler, Sofronie sfătui pe doamnă să cerceteze cu de-amănuntul locuinţele.

— Nu ne ostenim pentru blestemaţii de papistaşi, ci pentru oamenii de colo...

Casele şi colibele erau înălţate în jurul a două cercuri închise unul în celălalt, lăsând la mijloc ţarc mare pentru biserică. Cirezi de vite erau mânate spre păşunea de dincolo de cercul caselor. Femeile şi fetele, înşirate într-o şerpuire prelungă, se îndreptau spre râu. Purtau cofele pe cap, aducând apă pentru meşterii zidari care lucrau de zor la biserica din mijlocul satului. Se vedeau meşteri căţăraţi pe schelă şi alţii jos, cioplind bârnele şi stâlpii de lipsă. Se vedeau şi varniţele în care oamenii dezgoliţi până la brâu, mestecau zeama albă a tencuielii cu nişte lopeţi mari. Faţă de atâta hărnicie doamna Anca avu o sfială, dar Sofronie se simţea mai întărit.

Şi ascultând de îndemnul popii, doamna îl însoţi spre biserică. Drumul era mai bun decât se aşteptase... Satul clocotea de viaţă aprigă. Se auzeau zgomote surde de târnăcop şi pocnetele de ciocănitoare ale ciocanelor care striveau grăunţele. Vârtejuri de praf se ridicau din curţi, unde oamenii îşi măturau bătătura. Rar şi rar se auzea câte un glas de om. Trudeau prea mult ca să mai aibă răgaz şi de vorbă.

Încet, încet, ei se apropiau de biserică. Se gândeau că aici se aflau în miezul lucrării lor şi vor putea mai uşor porni vorba.

Odihnind pe o buturugă se afla un bătrân cu barba şi pletele albe, pe care-l recunoscură ca faţă bisericească. Bătrânul ţinea sub ochi înălţarea bisericii şi se vedea că toţi meşterii şi lucrătorii ascultau de el. Doamna Anca îndemnă pe Sofronie să înceapă vorba. Ea ştia cum să prindă pe femei, vorbindu-le despre pânzeturi şi ţesături, ispitindu-le s-o asculte, până ce ajungea la propovăduire.

Sofronie dete bună ziua şi spuse cine este el şi cine e Doamna.

— Nu mă înşel cinstind pe cel ce stă în mijlocul bisericii ca pe un păstor de oameni şi ca pe un izvor al dumnezeieştii slave.

La care bătrânul răspunse fără înconjur:

— Nu te înşeli, frate întru Hristos. Am şi eu un picur cuprins în făptura mea, din duhul necuprins al lui Dumnezeu... Sunt episcopul Chirilă Romanul...

Cei doi propovăduitori nu se aşteptau la aşa întâlnire şi parcă simţeau o teamă. Sofronie fu cel dintâi care-şi recăpătă stăpânirea de sine.

— Ne bucurăm foarte mult, Prea Sfinţite Părinte, de întâlnirea aceasta.

Episcopul înălţă capul ca să asculte mai cu băgare de seamă şi-n ochi îi sclipi un licăr de mândrie, pe care o prinse atât Sofronie cât şi doamna Anca.

— Frate...

— Sofronie, îmi este numele de călugăr.

— Frate Sofronie, mă bucur de sosirea oamenilor de ispravă, pentru care crucea făcătoare de viaţă este tot ţelul.

— Aşa e... Doamna mea se proslăveşte întru pomenirea tuturor sfinţilor şi se osteneşte pentru ca obştea să-şi cureţe visteria gândurilor de tot necazul şi să o umple de strălucirea nestematelor învăţăturii lui Hristos.

— Vorba ta îmi place, frate... încuviinţă episcopul.

— Îţi va place şi fapta noastră, aflând ce sfat dumnezeiesc ne aduce la voi...

Şi cu vorba iscusită, Sofronie povesti de şcoala din Bedeu şi despre marea învăţătură ce se putea dobândi în ea. Dar, spre mirarea lui, episcopul care îl ascultase cu luare-aminte, îl întrerupse deodată:

— Tu, frate întru Hristos, unde ai fost sfinţit?

— La Târnova... răspunse cu jumătate de glas Sofronie.

— Eşti bulgar?

— Da.

— Şi învăţătura o arăţi în limba ta?

— De bună seamă...

Atunci bătrânul episcop sări în picioare de parcă l-ar fi împuns acul viespii. Om zdravăn, îmbrăcat ţărăneşte, cu căciulă pe cap şi opinci în picioare, vorbea cu glas de tunet.

— Şi acum ce vreţi voi?

Doamna Anca se smeri în sufletul ei, dar Sofronie arăta şi mai dârz.

— Noi vrem să-nvăţăm ceaslovul şi liturghia pe tinerii ce vor să se preoţească.

— În limba ta spurcată?... strigă episcopul.

— Limba mea nu-i spurcată... Ea sfărâmă porţile iadului, mântuieşte oamenii şi scoate lumea din stricăciunea păcatului.

— Ca să-i sfinţeşti la Târnova?

Sofronie se făcu a nu auzi.

— Minţi, stricătorule de lege... ţipă bătrânul. Lucrarea ta este izvorul şi noianul întunecimilor...

Faţă de vijelioasa izbucnire a episcopului, doamna Anca fu cuprinsă de un frig pătrunzător. Meşterii îşi opriseră lucrul şi priveau cu ochi prostiţi la cearta ce izbucnise jos, lângă schelă. Cunoşteau pe episcop ca omul lui Dumnezeu iar dacă se înfuriase de bunăseamă că avea o mare şi însemnată pricină. Doamna Anca se ţinea bine să nu izbucnească în plâns. Ea venise cu gânduri bune şi era răsplătită cu nedreptate şi înverşunare şi ar fi vrut să-ngenunche în faţa unei icoane, să mărturisească lui Dumnezeu ceea ce nu putea să mărturisească oamenilor.

— Pentru asta am pornit noi în pribegie, striga episcopul Chirilă, ca să scăpăm de prigoana păgânilor... Şi voi vreţi acum să ne fericiţi cu altă propăşenie străină... Plecaţi!... Plecaţi!... răcni el.

Doamna Anca nu se mai putu stăpâni şi izbucni în lacrimi. Îi trebuia fără zăbavă o icoană la care să-şi arate cu umilinţă rănile sufletului. Plânsul o scutura şi jarul rugăciunii o ardea.

Sofronie sări ca un turbat să prindă pe episcop. Chirilă puse mâna pe ciocan.

— Încearcă numai... şi ai să vezi învăţătura în limba noastră!

Şi era atât de înspăimântător cu ciocanul ridicat, încât Sofronie se trase înapoi. Meşterii de pe schelă scoborâră să despartă pe cei doi pricinaşi şi doamna Anca scuturată de plâns se îndreptă înapoi spre căruţă. Sofronie se

luă după ea şi din când în când întorcea capul să vadă dacă nu-i urmărit. Dar lucrătorii erau adunaţi în jurul episcopului care le vorbea.

Întorcându-se spre căruţă, doamna Anca nu putea înţelege bine întâmplarea. Se simţea tare umilită şi paşii ei mergeau la întâmplare, ca ai unui câine alungat. Numai după ce căruţa porni către Bedeu se simţi mai liniştită.

13

Viaţa de toate zilele nu-l mai mulţămea pe Bogdan. Era prea puternic pentru ea, totuşi prea slab pentru ceea ce năzuia acum. Uneori îşi simţea sufletul flacără pustiitoare, alteori, apă potolită. Dominic dorea un spital care să întreacă pe cel din Molda; cavalerii cereau aşezăminte şi grajduri cuprinzătoare pentru oştire; Vitus voia să întemeieze o şcoală şi o cancelarie. Şi pentru toate aceste înfăptuiri se cereau bani, bani mulţi... În afară de aceasta şi doamna Maria avea nevoie de bani să preschimbe curtea în palat şi biserica în catedrală pentru a face din Cuhea un târg.

Mereu, mereu, în fiece clipă i se cereau bani... Înainte vreme, câştigul moşiei de la Cuhea îi îndestula cerinţele. Acum, dintr-odată lucrurile se mişcau greu. Doamna Maria care cunoştea datinile curţilor regeşti cerea să pună noi dări... darea portalis şi toate dările regeşti... Bogdan simţi zvâcnind în suflet pâlpâirea unui gând îndrăzneţ. Nu va pune darea portalis, fiindcă nu intra în dreptul pământului din bătrâni... dar dacă oprea vămile pe care le lua regele şi le silea să se îndrepte acum către noul domnitor al Pocuţiei şi Maramureşului?... Dar gândul deşi ispititor i se părea totuşi prea îndrăzneţ, şi el n-avea încă îndrăzneala de lipsă.

De aceea doamna Maria era bucuroasă de venirea evreilor. Era ştiut că evreii sunt bogaţi şi duc în lăzile lor cele mai frumoase nestemate şi podoabe din lume. Cavalerul Gustav rămânea mereu potrivnic primirii evreilor, căci ei aduc duhul lăcomiei, al desfrânării şi al zgârceniei. Numai templierul Raymond şi cu pater Dominic vorbeau în sprijinul necredincioşilor.

— Evreii au fost prigoniţi de regii Franciei şi de toţi regii lumii, ca şi noi templierii...

— Şi cu drept cuvânt, răspunse teutonul, fiindcă împrumută bani şi nu se mulţămesc cu dobândă în bani, ci mai cer bucăţi de carne şi de piele din trupul datornicului.

Dominic se împotrivi acestei vorbe nesocotite.

— Am cunoscut mulţi medici evrei, care erau în stare să-şi dea şi sufletul pentru un bolnav, chiar dacă bolnavul era creştin... Nici gând să ciopârţească trupurile...

— Să nu uităm că cel mai bun prieten al divinului Dante a fost evreul Emanuel de Roma... Evreii sunt trebuincioşi omenirii, fiindcă numai prin proastele lor practici religioase se poate vedea măreţia bisericii creştine, adăugă Vitus. Apoi, ei sunt neguţători cinstiţi şi vor plăti dări pentru mărfurile vândute şi pentru cele cumpărate... vor aduce mărfurile trebuincioase pentru înălţarea acestui târg, ca să se măsoare în curând în măreţie cu Vişegradul, Buda şi Lyovul.

Judecata cumpănită a lui Vitus lumina sufletul lui Bogdan.

— Eu cred că nu trebuie să facem deosebire între supuşi, dacă aceştia sunt cinstiţi şi-şi fac datoria.

— Doamne, vorbeşti ca un mare domnitor, spuse Dominic. Pentru mine, cea mai mare virtute va să fie dreptatea... Şi această justiţie, cum o numim noi cărturarii, nu ţi-a venit din afară, din cărţi, ci din firea ta latină. În felul acesta vei înălţa ţara ta.

...Şi Bogdan îşi dădea seama că din acele puteri nelămurite, un duh al priceperii, care trăia dincolo de judecata binelui şi a răului, îl mâna. Şi îşi zicea că trebuie să aibe încredere în el.

14

Prepeliţă asculta cu luare-aminte vorba împodobită a lui Ioanichie şi vedea că fără a fi fost învăţăcelul lui Dominic, bogomilul îşi însuşise o vorbă aleasă.

În odaie era întuneric, flacăra unui opaiţ risipind cu anevoie negura intrată prin despicătura uşii şi a ferestrelor. Ioanichie stătea pe scaun şi arunca vorbe peste vorbe, pe nemăsurate...

— Mărite doamne, vrednicia şi buna ta credinţă le-ai dovedit, nu mie, ci însuşi Domnului nostru Isus Hristos, când, în cearta dintre mine şi Sofronie, de partea căruia însăşi doamna Anca se dăduse, tu mi-ai luat apărarea... Şi luând apărarea mea, ai apărat pe însuşi Domnul nostru Isus Hristos... căruia eu îi slujesc în totul.

Prepeliţă îşi aminti de această ceartă şi nu-şi găsea nici până azi îndreptare purtării lui. Cei doi popi se certaseră pentru întâietatea limbii. Sofronie ţinea morţiş că numai limba bulgară e vrednică de adevărul istoriei, iar bogomilul se împotrivea apărând drepturile limbii obşteşti. Poate că darul Duhului Sfânt îi poruncise, încât din senin, el, care nicicând nu se gândise la rostul limbii, se trezi apărând dreptatea limbii obşteşti. Poate era o rămăşiţă a învăţăturii lui Dominic care, în multe rânduieli omeneşti, vedea amintiri din trecut... Şi limba o fi la fel, o amintire din trecut...

Mare-i fu mirarea când Ioanichie răspunse, nu atât vorbei, cât mai ales gândurilor lui.

— Dominic are dreptate socotind că graiul oamenilor este o virtute a sufletului... Prin acelaşi grai s-au adunat ostaşii lui Petru, Assan şi Ioniţă... şi numai graiul a scăpat pe feciorii lui Assan – Ion şi Alexandru – adăpostindu-i la oameni de acelaşi grai, de dincoace de Dunăre. Şi Borilă, care a fost nepot al lui Ioniţă şi împărat în scaunul lui, s-a sprijinit la început, tot pe oameni de graiul lui, ca să lupte împotriva francilor, a grecilor şi a epiroţilor... Ţi-am povestit toate aceste întâmplări cunoscute mie din cronica unui mare cărturar, Georgius Cochimos, ca să adeveresc puterea graiului întru înălţarea oamenilor. Graiul este o unealtă tot atât de însemnată ca şi mâna omului. După cum omul n-ar fi putut să se numească om fără mână, tot aşa nu s-ar fi putut numi om fără de grai... Dar pentru ca graiul să fie de preţ, el trebuie să fie pus în slujba adevărului... Şi acest adevăr ni-l aduce învăţătura fără greş a bogomililor...

Prepeliţă, care era trântit pe pat, sări în sus şi rămase aşa, ridicat pe jumătate. Ioanichie, puţin cam stânjenit de gândul său, vorbea cu întretăieri şi opinteli.

— Dominic, deşi e papistaş – deci unealta lui Satanail – are darul învăţăturii, cu care mintea omului poate înconjura cerul şi pământul, să se vâre în fundul adâncului şi să se avânte în crugul cerului.

Prepeliţă simţea că vorba întrecuse vrerea popii bogomil, şi că pe deasupra vrerii lui, Ioanichie se arăta ucenic al minunatului preot cărturar.

— Învăţătura lui Dominic este, fără îndoială, o comoară... Dar fiind folosită întru mărirea papistăşiei, ea este o comoară sleită, în timp ce învăţătura mea, fiind în slujba adevărului, este o comoară neistovită...

Lui Prepeliţă îi pierise moleşala din trup. Fusese peste zi la vânătoare cu Zaharia, cinase din plin şi se pregătea de odihnă, când Ioanichie intrase în odaie, să povestească împreună. Dar după câteva cuvinte bine rostite, lui Prepeliţă îi pierise nevoia de somn şi, întins pe pat, simţea cum îi fuge oboseala din trup, lăsându-i numai şalele îndurerate... Dar, poate că fusese mai ostenit de vâltoarea gândurilor decât de vânătoarea de peste zi. Sămânţa ispitei aruncată de Ioanichie în sufletul său, dădea roade...

Plecase de acasă ca să scape de socru-său şi să izbutească într-o mare înfăptuire. Nu ştia care va fi acea înfăptuire, dar credea că Dumnezeu îi va aduce împrejurarea nimerită şi-i va lumina mintea ca s-o aleagă. Surâdea la gândurile şi planurile lui ascunse, pe care nimeni nu le bănuia. Râvna lui depăşea acum petecul de moşie din Apşa, şi chiar cele trei moşii ale lui socru-său. Era cneaz, dar se simţea în stare – după gândul lui Ioanichie – să ajungă căpetenie, ocârmuitor şi chiar voievod. La urma urmei, întrucât Bogdan, voievodul ţării, era mai iscusit decât dânsul? La luptă nu se dovedise mai vrednic şi nici la judecată mai priceput. Şi el ştia scrie şi ceti...

Că de altfel pentru asta se găseau destui grămătici pribegi prin lume, ca pater Dominic, care pentru bani îţi ţineau o cancelarie cu toate scrisorile de lipsă.

Prepeliţă asculta pe Ioanichie şi găsea că şi acest nemernic popă bogomil avea în suflet dorinţi de mărire.

— Eu îţi pot face dovada, stăruia Ioanichie. Borilă, nepotul lui Ioniţă, înălţatul la domnie cu ajutorul bogomililor, sub înrâurirea grecilor, a început a-i prigoni... Şi asta i-a fost nefericirea. Părăsit de bogomili, el a fost prins, orbit şi apoi ucis... Iată că din această poveste adevărată poţi să-ţi dai seama de puterea graiului pus în slujba adevărului...

Prepeliţă simţea cum gândurile sale fuseseră zăgăzuite pe un singur drum: înălţarea... Era ostenit, dar nu de vânătoare şi de muncă la câmp, cât de ascultarea zilnică datorită socrului său. Acum îşi simţea ochii strălucind la slobozirea şi măreţia viitoare. Avea toate însuşirile de lipsă. Demult ar fi izbutit dacă nu l-ar fi împiedecat supuşenia faţă de socrul său. Şi ascultând cuvintele pline de avânt ale lui Ioanichie, îl cuprindea un dor de ducă... Nu era ca socru-său şi ca ceilalţi din jurul său, oameni dornici de gospodării aşezate. Nu... El ar fi vrut să plece departe, dincolo de munţi, unde auzise că sunt ape repezi ce se scurg în mare. Nu-i tot una să auzi vorbind de măreţiile pământului sau să le vezi cu ochii tăi, să le trăieşti cu simţirea ta...

— Părinte Ioanichie, mie nu-mi place să visez cu ochii treji, şi nici să mă îmbăt de cuvinte...

Ioanichie se înălţă în picioare. Cu barba lui neîngrijită, cu părul răvăşit, cu privirile rătăcite, era fioros la înfăţişare. Avea ceva de stafie în trup dar şi o putere întunecată în ochi, care-l dovedea ca pe un om chinuit de un gând. Răcnea parcă l-ar fi sugrumat cineva, şi cu pumnii ridicaţi ameninţa:

— Cneazule, Dumnezeu ţi-a pus noroc în trup, dar puţină minte în frunte... Ţi-a trimis şi călăuză potrivită, dar pui puţină isteţime în privire... Cneazule!... Dacă m-ai asculta pe mine, râvna ta nu s-ar mulţămi c-un petic de pământ de la Apşa, ci ai năzui să intri în vâltoarea faptelor mari ce se pregătesc în jurul tău...

— Care fapte?

— Vai de capul tău... Dumnezeu ţi-a dat ochi frumoşi, dar privire oarbă; mâini mari, dar putere de damblagiu... Bine omule, tu nu vezi cum se străduieşte Ivanko?...

La care Prepeliţă răspunse uimit:

— Ce am eu cu Ivanko?...

— Ai... fiindcă planul lui Ivanko, va să-l înfăptuieşti tu şi nu el...

— Şi care-i planul lui?

— Să cucerească ţara Kievului şi întreg ţinutul până la mare, pentru Ivan Kaliţa...

— Şi eu?

— Tu trebuie să cucereşti aceste ţinuturi, dar nu pentru Ivan Kaliţa, ci împotriva lui... Mărite Doamne, urmă Ioanichie, pentru planul nostru avem nevoie de trei temeiuri: de credinţă, de grai şi de oştire. Credinţa şi graiul le avem în această minunată lege bogomilă... Ne trebuie oştire, cu ajutorul căreia să cuprindem o ţară... La început, ţara Berladului... Apoi şi altele, fiindcă sunt destule ţări ale nimănui în ţinuturile învecinate, între munţi şi mare.

Prepeliţă rămase năuc. Ce rost avea el să se avânte într-o ţară, care din câte auzise, se cuvenea lui Ivanko şi pentru care principele moscovit se ostenise tocmai din ţinuturile lui friguroase până aici?... Dar Ioanichie parcă-i ghicise îndoielile.

— Doamne, să nu pregete cugetul tău. Ne trebuie o ţară... Să luăm pildă de la albine. La început regina face o singură chiliuţă, şi plecând de la ea lucrătoarele tocmesc fagurele. Şi noi avem nevoie la început de un sâmbure în jurul căruia să înălţăm clădirea cea mare a împărăţiei bogomililor. Mă gândesc acum la ţara Berladului, fiindcă ţinutul acesta e fără stăpân... Şi de ce să-l dobândească un venetic şi un necredincios ca Ivanko şi nu un drept-credincios ca tine, şi de acelaşi grai cu obştea?

În urma acestor vorbe, Prepeliţă se crezu îndreptăţit la ţara Berladului... şi acum rămase Ioanichie uimit de atâta potrivealã. Se nimereau nu numai la gândire dar chiar şi la vorbă.

*

Dar o ispravă mare, care să nască o izbândă mare, cere putere de braţe şi agerime de minte. În atari împrejurări, isteţimea minţii e mai bogată decât oricare dobândă. Tocmai de aceea ei căutau oameni pe potriva năzuinţei lor.

Cei mai la îndemână oameni isteţi erau Ivlavie şi Zaheu, strângătorii de dări, care nu numai că erau cunoscuţi prin toate satele dar erau şi temuţi ca fiind aspri la îndeplinirea slujbei şi necruţători faţă de cei în vină. Dar Zaheu şi cu Ivlavie se daseră cu doamna Anca, popa Sofronie şi preoţii bulgari... De aceea se gândiră la Zaharia şi ceilalţi fraţi ai săi. Zaharia era un om înstărit şi râvnitor la măriri, la fel şi fraţii lui în afară de Luca, ginerele popii Filipaş, care avea să fie popă în locul acestuia şi care era robit limbii obştei dar şi legii răsăritene.

Cum Prepeliţă locuia la Zaharia, găsea de bine să înceapă cu el. Zaharia era obişnuit cu gândurile înalte ale stăpânilor. Făcuse război sub porunca lui Dragoş, învăţase să asculte de cei mari şi mai ales învăţase să le cunoască

gândurile cele mai ascunse, acelea pe care gura nu le mărturiseşte ci se bănuiesc doar din sclipirea ochilor, dintr-un zâmbet sau dintr-o strângere din buze.

Zaharia ascultă până la sfârşit pe Ioanichie şi apoi, ştiind că vorba e a popii dar gândul al cneazului, se îndreptă către acesta.

— Mărite Doamne şi sfinte părinte, am ascultat cu luare-aminte cuvintele voastre... Noi pe Bogdan nu-l iubim, şi cu dragă inimă l-am înlocui peste noapte... Dar pentru asta e lipsă de cel puţin o sută de oameni, fiindcă Bogdan are mulţi slujitori credincioşi.

— Să facem o oştire... se însufleţi Prepeliţă.

— Oştire?... se încruntă Zaharia. Foarte bine, dar cu ce o plătim?... Cu bani de aramă?... Şi Zaharia strâmbă din buze... Puţin, foarte puţin!

— Le-om da pământ... mult pământ.

— Regele plăteşte pe ostaşi în bani de aur. Aşa-i timpul acum. Oamenii nu slujesc în oştire voios decât pentru aur şi argint, nu pentru pământ. Cu aur îşi pot cumpăra cât pământ doresc.

— Vor putea asculta sfânta liturghie în limba lor.

— Asta ar fi o făgăduială cu folos de când doamna Anca şi cu Sofronie cheamă pe învăţăceii de preot la şcoală bulgărească.

— Şi-i vom scuti de dări...

Zaharia îşi încuie faţa c-o încruntare. Prepeliţă îi înţelese necazul. Nu voia ca şi alţii să fie scutiţi de dări.

— Voi aduce bani mulţi de la socru-meu, care va fi fericit să-mi plătească zestrea în bani de aur şi argint ca să mă împac în pricina pământului.

Ochii lui Zaharia sclipiră de bucurie şi cei doi înţeleseră că vorba îi mersese drept la inimă.

— Cu bani de aur şi argint, se duc oamenii până-n iad...

15

În socotelile tăinuite dintre Sofronie şi doamna Anca, se amesteca acum şi Ivanko.

— În împrejurările de faţă, un singur mijloc izbuteşte, mijloc folosit de noi, principii moscoviţi: silnicia...

Şi fiindcă dangătul clopotului de la biserică suna tocmai atunci, astupând ultimele cuvinte ale principelui, doamna Anca îşi aminti de datoria ei de creştină.

— Răbdătorul prigonit se închină neîncetat lui Isus, spuse ea.

Ivanko, supărat pe clopot, strigă cu voce ascuţită către doamna ca şi cum ea ar fi fost vinovată.

— Mărită doamnă, când ai primit o mare chemare de la soartă eşti nevolnic dacă te încurci de viaţa unui om, a o sută sau a o mie de oameni...

— Nu-i vorba de oameni, răspunse cu sfială doamna, înduioşată de glasul blând al clopotului şi înfricoşată de glasul aspru al principelui... ci de credinţă.

— Credinţa, ca şi dreptul la viaţă a oamenilor, sunt închipuiri care, ca nişte strigoi, umplu negura sufletelor noastre...

— Credinţa sfărâmă porţile iadului şi scoate neamul omenesc din stricăciune, spuse ea, îmboldită de o neînţeleasă presimţire.

Principele privea la cnejină cu ochii lui vicleni.

— Dar dacă din întâmplare se prăpădeşte Filipaş?...

Doamna Anca se înfricoşă.

— Ferească dumnezeu...

Principele zâmbi şiret şi apoi îşi trase vorba înapoi.

— Dacă de pildă n-ar muri... numai s-ar îmbolnăvi... Ar rămâne oamenii fără sfânta slujbă, când ar putea-o face părintele Sofronie?... Boala e o nenorocire firească şi poate lovi pe oricine. Nu-i bine s-o chemi nici cu vorba, nici cu gândul, dar o primeşti cu cugetul împăcat.

Sofronie era prea iscusit ca să nu desluşească zbuciumul din sufletul doamnei şi prea şiret ca să folosească mijloace ce-ar putea scârbi râvna ei, şi se mulţămi ca deocamdată să folosească numai mijloace mai blajine.

— Mărită doamnă, eu mă socot vrednic ca numai cu puterea vorbei şi duhul adevărului ce sălăşlueşte în ea, să întorc oamenii pe calea cea bună.

Şi doamna, fericită de a vedea depărtată viclenia pentru cuget şi silnicia pentru trup, se încredinţă cu totul iscusinţei şi darului lui Sofronie.

*

Părintele Filipaş nu-şi credea auzului. Doamna Anca, buna, cucernica şi milostiva lui stăpână, îl chemase la ţesătorie şi-l judeca într-un chip cu totul neaşteptat:

— Părinte Filipaş, doresc ca ginerele tău Luca să plece la Târnova sau la Curtea de Argeş ca să se îndulcească de frumuseţile dumnezeieşti ale graiului bulgar, să se sfinţească acolo, şi întors la noi să ne lumineze cu luminile cele prea luminate ale duhului acelui grai.

— Mărită doamnă, încercă Filipaş să se împotrivească, din moşi-strămoşi preoţii au slujit lui Dumnezeu în graiul obştei, depărtând-o de la orice răutate. Prin graiul acesta am umblat ca printr-o cărare prielnică către limanul cel liniştit al păcii lăuntrice şi mântuirii... Şi iată la Cuhea a sosit Prea Sfântul Chirilă, sprijinitor al limbii străvechi în biserică...

— Limba obştei este plină ca un burduf de întunecimea patimilor şi de năpădirea cea vicleană a dracilor... Căci ea este limba hereticilor bogomili...

— Despre această rătăcire a bogomililor, noi abia acum am aflat... În munţii noştri n-avem ochi decât pentru steaua mult luminată a răsăritului. Ea luminează marginile lumii şi oricare altă făclie pusă în lumina ei, se stinge ca firul de aramă în clocotul aurului topit...

Dar în pofida blândeţii ei, doamna Anca se ţinea tare în credinţa cea vrăjmaşă.

— Nu se poate sluji lui Dumnezeu în limba prostimii. Nu vezi? Catolicii folosesc limba latină, iar pravoslavnicii pe cea grecească...

— Şi limba folosită de noi e tot atât de bătrână ca cele două.

— Acesta-i un gând prost... tunase un glas viforos şi trupul popii Sofronie se ivi de după un maldăr de lână... Îi gândul blestematului popă Dominic, înger la înfăţişare, dar la suflet drac, şi al pierdutului întru rătăcire, bogomilul Ioanichie.

Atunci, doamna Anca, mai hotărâtă ca niciodată, dete îndrumări lui Sofronie:

— Părinte, de mâine încolo, vei începe a învăţa buchiile pe toţi tinerii care vor să se sfinţească... Dacă printre ei se va găsi şi Luca, atât mai bine pentru el şi pentru părintele Filipaş.

— Luca nu va fi printre ei... răspunse Filipaş, răzbit.

— Vom găsi noi pe altul sau pe alţii, care să se sfinţească...

— Mărită doamnă, încercă din nou să se roage Filipaş...

Dar doamna se ridicase şi chemase pe Sofronie s-o urmeze în casă. Rămas câtva timp singur în ţesătorie, părintele Filipaş nu ştia ce să facă. Fierbea de obidă şi mânie. Nu se mira de bulgarul Sofronie, dar nu se putea dumiri de purtarea doamnei Anca, buna lui stăpână şi credincioasa lui mireană. Plecă trist şi amărât din ţesătorie şi începu să se învârtă, singur prin curte, fără niciun rost, aruncând priviri deznădăjduite când spre casă, când spre grajd, căutând parcă un sprijin... Când dinspre poartă se iviră Prepeliţă şi Ioanichie, simţi dintr-odată o mare moleşeală în trup şi o durere fără margini în suflet. Nici ăştia nu erau pe vrerea sufletului său. Aveau dreptate şi doamna şi părintele Sofronie. Ioanichie era bogomil şi deci eretic, măcar că sprijinea limba obştească în slujba sfântă. Filipaş ar fi vrut să se înapoieze, dar în urmă se afla Sofronie. Se simţea prins de deznădejde între două focuri: de o parte pravoslavnicul, apărător al limbii bulgare, de alta hereticul, apărător al limbii de baştină.

Cei doi mergeau alene, oprindu-se din când în când ca să-şi pună vorba lor tainică, şi apoi porneau mai departe. Filipaş se afla şi mai singur în faţa

acestor doi tăinuitori. Pretutindeni numai uneltire şi taină! Şi de ce să se mire de alţii dacă însăşi doamna Anca, buna lui stăpână, era în stare să unelteaască... Rări pasul căci n-avea zor să întâlnească pe cei doi.

— Doamne ajută... se trezi el blagoslovind pe cei doi tăinuitori.

— Acasă-i cneazul Dragoş? întrebă Prepeliţă.

— Nu... A pornit dis-de-dimineaţă la vânătoare. Dar îi doamna acasă...

Ioanichie strâmbă din nas, iar Prepeliţă schimbă vorba.

— Noi cu cneazul avem treabă, nu cu doamna...

— E vorba de oştirea pe care o strângeţi?

Cei doi rămaseră uluiţi. Cu toată amărăciunea din suflet, Filipaş se bucură. Ce proşti!... Credeau că pot strânge oaste pe ascunse, ca o vorbă spusă într-o uneltire... Lui îi spusese Luca de Prepeliţă că aduna oştire, dar cu toţii credeau că era pentru slujba regelui... Dar iată că încurcătura celor doi dovedea că la mijloc era o uneltire.

— Să ne-ntoarcem, frate Prepeliţă, spuse Ioanichie.

Cei doi făcură ocolul curţii, aruncând priviri furişe spre ţesătorie şi spre casă. În sfârşit se mistuiră pe poartă.

Soarele se înălţase pe cer de trei stânjeni risipind scânteieri în picurii de rouă de pe iarba uscată... În curând va fi amiaza şi el nu făcuse încă slujba utreniei... Poate că era vinovat că nu-şi îndeplinea cu prea mare stăruinţă datoria, şi grăbind pasul se îndreptă către biserică.

16

Când, la o săptămână de la plecarea palatinului, Ivanko se duse de dimineaţă să întâlnească pe iubita lui, Katalin, pridvorul era gol. Principele scăpă o înjurătură. Era pentru întâia oară că i se întâmpla acest necaz. În fiecare dimineaţă o găsea lucrând în pridvor şi credea că în felul acesta se statornicise între ei un înţeles pentru locul de întâlnire. Furios, alergă s-o caute. Nimeri la ţesătorie unde de multe ori Katalin se ducea să înveţe a coase şi a ţese diferite podoabe, căci doamna Anca era neîntrecută în meşteşugul cusăturilor. Aici însă găsi pe doamna Anca de vorbă cu Sofronie. Se opri din goana lui ca să tragă cu urechea...

Cei doi nu se opriră din vorbă când îl văzură, aveau încredere în el. Sofronie asigurase pe doamna Anca că principele moscovit era de partea lor. Şi dacă lipsa domniţei Katalin nu i-ar fi mâniat sufletul, Ivanko ar fi izbucnit în râs. Sofronie se plângea doamnei că nu venise niciun şcolar să înveţe limba bulgară de la el pentru a se putea apoi sfinţi de preoţi. Ivanko se mulţumi să scuipe cu dispreţ.

— Dacă nu m-asculţi pe mine...

— Te ascultăm, Mărite Doamne... spuse deznădăjduită doamna.

Doamna nu-şi găsea linişte, înspăimântată fiind de vorba aţâţătoare a lui Sofronie. Negura nedumnezeirii avea să plutească pe casa aceasta, pe ţara aceasta, pe toată obştea, până ce năstrapa cu vinul dumnezeiesc al limbii bulgare nu se va revărsa asupra bisericii, obştei şi ţării.

— Iată cum trebuie lucrat, spuse Ivanko: joi sunt sfinţii Arhangheli... Punem pe Sofronie să facă slujba în bulgăreşte, duminecă la fel... şi tot aşa până ce oamenii au să se obişnuiască. Începutul e mai greu, restul merge de la sine.

— Dar dacă se împotriveşte părintele Filipaş?

Ivanko izbucni în hohote:

— Parcă-i cerem voie!... îl silim!

— Cum îl silim?

— Las' pe mine... am eu ac de cojocul lui. Atât vă spun: de Sfinţii Arhangheli, Filipaş nu va face slujba.

Ivanko plecă apoi către odăile slugilor, unde găsi pe Glod.

— Glod, spuse el, joi e sărbătoare mare... Trebuie ca părintele Filipaş să se îmbolnăvească de molima porcilor.

— Să se cureţe?... întrebă nebunul închizând şiret dintr-un ochi.

— Asta, cum crezi tu mai bine.

— Am înţeles, stăpâne.

— Şi acum, spune-mi, unde se găseşte domniţa Katalin?

Glod începu să ţopăie; se învârtea ca o sfârlează, se răsucea pe loc, se bătea cu pumnul în piept şi zvârlea apoi cu mâinile în sus.

— Opreşte, nebunule!... ce zburzi ca un viţel lovit de streche?

— Te-am prins, principe moscovit!... răcnea Glod. Te-am prins... Preţueşti mai mult o uneltire prostească decât pe domniţa Katalin. Am să te spun.

Ivanko pricepu dintr-odată ce gândea nebunul. În loc să întrebe cum era firesc, mai întâi de iubita lui, se lăsase prins de vorba doamnei cu Sofronie.

— Taci, nebunule!... Pentru gura ta prea slobodă am eu ac potrivit să ţi-o cos... şi scoase pumnalul din teacă.

Dar nebunul nu se sperie.

— Gura mea nu se poate coase... se poate astupa... dar numai cu bani de aur.

— Bine, aşa voi face... îngădui Ivanko, dar acum spune-mi unde-i stăpâna ta.

— Unde să fie?... În casa celui ce-o iubeşte mai mult... şi arătă spre casa mică.

Vestea asta îi însuliţă inima. Casa mică era a lui Sas şi ştia că acesta se perpelea de dragul fetei. Pe Katalin o găsi de vorbă cu Sandrina lucrând la gherghef.

— De azi-dimineaţă te caut, domniţă Katalin.

Doamna Sandrina atât aşteptase parcă:

— Acum ai găsit-o... rămâi să-i ţii de urât... şi plecă în casă.

Ivanko băgă de seamă în glasul femeii un tremur de ciudă. Sandrina pizmuia pe frumoasa Katalin... Rămase în picioare căci voia să înfioare fata prin făptura-i de oţel.

— Domniţă Katalin, am vorbit şi cu tatăl tău de măreţul plan şi de strălucitul nostru viitor. În împrejurările cele mai vitrege, eu tot ajung voievod al Berladului şi al tuturor ţărilor până la mare şi munţi... iar dacă soarta mă ajută, voi fi principe al Tverului, al Kievului, ba chiar al Moscovei.

Şi în timp ce vorbea, el sorbea din ochi frumuseţea trupului ei. Ea asculta trăgând acul prin pânza albă a ştergarului şi privea pe sub gene furiş, la bărbatul neînfricat, care îi cerceta cu ochii lucioşi, de sălbatic moscovit, coapsele pe sub poala întinsă a rochiei şi sânii pe sub pieptar. Dar prin perdelele fumurii ale genelor, Katalin vedea alt chip... Chipul altui bărbat, nu atât de îndrăzneţ ca principele, dar mult mai tânăr şi mai frumos. În acelaşi timp i se înfăţişa chipul viu al principelui şi chipul, închipuit, al lui Crăciun. Zbârcituri noi se adăugaseră la cele vechi pe obrajii lui Ivanko, dar ochiul sufletului îi arăta un obraz alb şi întins, ca de catifea, cu mustăcioara neagră... Şi faţă de trupul oarecum adus al principelui ea îşi mângâia sufletul privind nişte braţe cu încheieturi de oţel, care rotunjeau mâneca hainei. Nu erau de dispreţuit ochii principelui lucind sălbatic pe sub sprâncenele stufoase şi nici dinţii lui albi şi puternici, nici mâinile mari şi noduroase, nici acel aer de batjocură, dovedind omul stăpân de sine, dar tot mai mult o atrăgeau acei ochi depărtaţi, când aprigi de fior lăuntric când îndulciţi de gânduri bune.

— Domniţă Katalin, timpul este al oamenilor vrednici... Ioanichie povesteşte de Petru şi Assan care au ajuns împăraţi din păstori... Ce să zic de mine, care sunt om vrednic şi vlăstar de neam?... Simt în sufletul meu năzuinţe şi puteri împărăteşti... şi rămase neclintit, aşteptând răspunsul ei.

Fata se simţea înfiorată de privirile aprinse ce ţâşneau din ochii lui focoşi şi îşi dădea seama că lângă acest bărbat o aşteaptă bogăţia şi mărirea la care visa de pe vremea când petrecea la curtea din Vişegrad. Dar trebuia să-l aţâţe mai mult... De aceea se sculă, ghemui lucrul şi înfipse acul în pânza mototolită.

— Acum mă duc la doamna Anca, să-mi arate un nou izvod...

— Doamna Anca, râse Ivanko, tăinuieşte cu Sofronie. Fiindcă părintele Filipaş s-a îmbolnăvit, ea vrea să pună pe Sofronie să slujească... Cu alte cuvinte, vrea să bage limba bulgărească în biserică.

— Ascultă, fără să vrea, de porunca lui Basarab.

— Dacă regele îmi dă putere, eu îl scap de primejdia pravoslavnicilor...

— Dar domnia ta nu eşti pravoslavnic?... întrebă Katalin cu gura mică.

— Eu?... se minună Ivanko. Dacă domniţa Katalin m-ar iubi, m-aş preface peste noapte în cel mai înverşunat catolic.

Ea îi privi ochii strălucind ca la o fiară sălbatică şi răspunse:

— Ai dreptate, principe... şi eu pentru dragostea mea, n-aş pregeta să mă prefac peste noapte în aprigă pravoslavnică.

Un tremur puternic scutură toată făptura lui Ivanko, la auzul acestor cuvinte. De bună seamă că nu pentru el vorbea Katalin. Simţea cum i se clatină bărbia şi nu era în stare să-şi oprească nebunele bătăi ale inimii.

Deodată în faţa lor se ivi Ioanichie cu Prepeliţă. Văzându-i, Ioanichie şopti ceva soţului său şi amândoi se întoarseră din drum.

— Mare ticălos mai e şi ăsta, spuse Ivanko şi râse. De mine însă nu scapă el... Nu visează decât la împărăţia lui Ioniţă...

Katalin se simţi molipsită de veselia principelui.

— Acum e împărăţia nebunilor... toţi nebunii se visează împăraţi.

— Se va găsi un om cinstit, spuse principele, care să încuie cu cheile porţile nebuniei...

17

În odaia lui, Bogdan se afla singur. Deseori îi plăcea să cugete în singurătate şi nu rareori i se întâmpla să se simtă străin în locul unde se născuse şi unde trăise, poate, jumătate din viaţa sa. Atunci era prins de un dor pentru alte ţinuturi şi alte gânduri. De aceea îl plăceau clipele de singurătate, când mintea lui hoinară îl pribegea prin întâmplări şi privelişti care îl atrăgeau şi care parcă îi erau hărăzite. Atunci sufletul lui îşi găsea adevăratul locaş, în mijlocul celor nicicând văzute şi auzite, dar care, simţea el, îl întregesc. Chiar gândurile şi povestirile părintelui Dominic nu-i erau străine, ci-l atrăgeau ca şi cum ar fi fost parte din însăşi viaţa lui. Mintea lui începea să hoinărească pe drumuri nemaivăzute, dar demult cunoscute de el. Farmecul cuvântărilor lui Vitus şi Dominic îi deşteptau vedenia unor noi zarişti, iar viclenia înţeleaptă a evreului Menahim îi arăta că fusese prins prea mult timp în voievodatul său şi că-i venise timpul să-şi smulgă perdeaua de pe ochi ca să poată privi în voie lumina deschisă din juru-i.

Viaţa, îşi zicea el, nu se măsoară după numărul zilelor trăite, ci după vrednicia înfăptuirilor. Basarab putea închide ochii. Îşi dovedise vrednicia: întemeiase o ţară întinsă, o ţară cu bun renume şi mare cinste. Fără îndoială că voinţa, despre care atâta vorbea Dominic, irumpsese în el, şi cu ea mişcase viaţa întregii ţări şi o silise la ascultare. Această voinţă el n-o dobândise nici cu avere mare, aşa cum râvneau să aibă regii Franciei, nici cu

deosebită silnicie, cum obişnuiau regii unguri, şi nici cu ruşinoasă închinare ca principele Kievului faţă de tătari.

...Sigur pe judecata lui, Basarab n-avea lipsă de sfaturile lui Vitus şi Dominic. Mintea lui ageră prindea deodată ce era mai însemnat, şi acesta se dovedea îndeobşte cel mai de folos lucru. El nu se încurca în faptele mărunte, ţinea numai vârfurile şi înălţimile ca să scoboare apoi pe-ndelete către mărunţişuri pe care le ştergea din calea lui, fără cruţare. Erau Basarabii, fără îndoială, deosebiţi de ceilalţi domnitori, de regii unguri şi de voievozii bulgari şi sârbi, şi de principii ruşi, şi chiar de el însuşi, cu care se găsea înrudit prin limbă, acea limbă despre care Dominic şi Vitus credeau că se trage din limba latină... Şi se mai găsea înrudită prin lege, despre care Dominic şi Vitus credeau că este cea firească obştei... Se zbătea în sângele Basarabilor o undă de sânge, alta decât a lui şi care nu le dădea astâmpăr, mânându-i mereu înainte şi tot mai sus.

Pater Dominic avea dreptate. Adevărata putere este un dar al Duhului Sfânt şi se trage de dincolo de înfăptuirile omeneşti... Şi voievodul ajunse la încheierea că dobândirea puterii se face numai prin înfăptuirea a ceva nou, dincolo de hotarele de rând. Să înalţi ceva din nimic... Iată puterea! Ea este însuşirea de căpetenie a lui Dumnezeu şi a fost trecută omului prin mijlocirea Duhului Sfânt. A fi stăpânit de Duhul Sfânt, este a fi cu adevărat puternic. Şi din nou dorul i se întinde spre Dominic.

În mişcarea zgomotoasă din sufletul său nu-i fu de mirare auzind voci dincolo de uşa camerei sale. Şi nu după mult i se înfăţişă Zdroabă cu unul din evreii pribegi, Rubin ben Core, ajutorul lui Menahim. După ce se închină până la pământ şi rugă pe Zdroabă să-l lase singur cu voievodul, evreul îi mărturisi cu glas şoptit:

— Maria Ta, am venit la tine să te înştiinţez că mari furtuni stau să izbucnească în jurul nostru. Ca să le poţi ţine piept, va să ai o ţară mare...

Bogdan se temea că nu e pregătit... Domnie!... Îşi dădea seama că va trebui să lucreze singur în casa sa, în odaia sa, şi de aici să poruncească *altora* să călărească în fruntea unor pâlcuri de ostaşi... Se temea că nu e pregătit...

— Împărat?... Rege?... Sau voievod?... Nu-i dădea pace evreul...

Tocmai atunci se iviră Vitus şi Dominic, prinzând ultimele cuvinte.

— Iată voinţa care iese la iveală printr-o întrebare istorică, spuse Dominic.

— Ai grijă de noi, evreii de aici... se tânguia Rubin, şi de cei mulţi din Pocuţia... urmă el cu glas mai încet şi tremurat.

— Bine... voi avea grijă de voi toţi... răspunse Bogdan.

— Doamne, vorba ta a fost un răspuns dat Duhului... Fiindcă la voinţă răspunde intuiţia, iar duhului numai puterea. În clipa aceasta te-ai arătat ca o mare putere...

18

Faţă de cei trei fraţi mai vârstnici – Balin, Zaharia şi Pălcuş – Ioanichie şi cu Prepeliţă judecau pe fratele cel mai mic. Luca nu fusese încă sfinţit preot şi doamna Anca ar fi vrut să-l trimită la Curtea de Argeş, la episcopul bulgar. Dar Luca se împotrivea, spunând că va fi sfinţit de episcopul Chirilă cel care sfinţise şi pe părintele Filipaş, socrul său, şi despre care auzise că ar fi adăpostit la Cuhea, la voievodul Bogdan... şi nici despre armata lui Prepeliţă n-avea urechi de auzit.

— Eu mă ţin de sfaturile părintelui Dominic, spunea el.

— Sfaturile unui papistaş, vândut satanei... răspunse Ioanichie. În oştirea noastră ai putea găsi mai multă mulţămire decât în sfaturile ticălosului de popă papistaş.

Atunci se ridică Luca turbat:

— Tu eşti cel mai ticălos... Cel puţin Sofronie îşi mărturiseşte dorinţa lui de bulgar, iar Ivanko, la fel ca vulpea, nu-şi ascunde şiretenia... Dar tu propovăduieşti umilinţa şi trăieşti în trufie, lauzi adevărul şi împrăştii minciuna, îndemni la pace şi ridici oştire pe ascuns...

— Te-a cumpărat popa papistaş!... strigă înfuriat Ioanichie.

— Înţeleg acum de ce te-a părăsit Aldea!...

— Du-te după el... că nu eşti mai breaz ca el.

— Aşa am să şi fac... plec la Cuhea, unde voi găsi pe episcopul Chirilă şi pe pater Dominic.

— De ei să ai parte... îl blestemă Ioanichie.

*

Parcă de-abia acum începea Prepeliţă să cunoască pe Ioanichie şi uneori se chiar îndoia de curăţenia gândurilor lui. Prea multă iscodire, prea mare taină. Pe de altă parte se vedea prins într-o ţesătură din care nu mai putea scăpa. Fusese la Apşa şi se împăcase cu socru-său, părăsind pământul, pricina certei şi a neînţelegerii, în schimbul banilor trebuitori pentru oştire, căci de oştire nu se mai putea lipsi. Atât îi învălmăşise Ioanichie sufletul cu gândul măririi, că părăsind acest gând, ar fi crezut că se prăbuşeşte şi moare. Nu era plăcere mai mare pentru el decât de a da porunci şi de a vedea că ele sunt ascultate, cum ascultă calul la îndemnul zăbalei. Nu mai putea da înapoi şi din altă pricină: Zaharia, Pălcuş şi Balin se socoteau căpitani de oştire şi fiecare din ei îşi chema ostaşii la deprinderea armelor şi la mlădierea

trupului, iar el ajunsese să se teamă de ei. Nu-i putea slobozi acum, căci, mai înverşunaţi chiar decât el, s-ar fi putut răzvrăti împotriva-i, să-i facă cine ştie ce rău.

Lucrarea ostaşilor trebuia să se facă în taină şi mereu într-un loc schimbat. Aşa sunau poruncile lui Ioanichie, ca să nu se afle nimic la curte. Şi toate privirile cercetaşilor trebuiau să fie pe urma lui Ivanko... şi Prepeliţă îşi amintea de prepusul principelui care bănuia pe Ioanichie de încercare de omor. Era fără îndoială o nebunie, dar împrejurările scoteau la iveală ca popa bogomil ura de moarte pe Ivanko şi-l urmărea de-aproape.

19

De câteva zile Bogdan era într-o mare învolburare. Cuvintele bubuiau în rostul său, azvârlite sălbatic în faţa celor ce-l ascultau. A treia zi doamna Maria îl întrebă îngrijorată:

— Eşti bolnav?

— Nu... nu sunt bolnav, răspunse el cu glas răguşit. Am gânduri prea multe.

— Împarte-le cu mine... aşa am făcut întotdeauna, le vei purta mai uşor.

Vorba liniştită a doamnei îi aminti că într-adevăr aşa făcuse până acum: în toate împrejurările grele, cu ea se sfătuise. Dar oare acum ar fi fost nimerit?... Gândurile lui erau numai ale lui şi parcă se temea să le împartă cu cineva... Erau averea lui cea mai sigură şi singura avuţie... Dacă altădată le împărtăşise cuiva, rău făcuse...

Fără să vrea înălţă capul spre icoana Sfintei Fecioare. Doamna Maria îi prinse mişcarea. Bogdan se ruga lui Dumnezeu a-tot-puternic şi a-tot-îndurător. Şi deodată, plecându-şi capul în mâini, începu să-şi mişte buzele, şi printre degete, doamna Maria prinse şoaptele.

— Vorbeşte, Doamne, şi uşurează-ţi sufletul de gândurile ce se zvârcolesc ca peştii pe jăratec.

Simţea cum în sufletul soţului ei, gândurile se înălţau sălbatic, putere pe care n-o putea împăca şi care cerea neapărată slobozire.

— Vorbeşte, Doamne, şi nu dispreţui sfatul femeii, fiindcă prin femeie s-a vestit şi glasul Duhului Sfânt în Dumnezeirea lui Hristos.

Sufletul lui Bogdan se molcomi dintr-odată. Dumnezeu îi dăduse o călăuzire la timp de grea cumpănă.

— Iată, scumpă doamnă, ce doreşte sufletul meu... Evreul Menahim mi-a arătat datoria mea: să ocrotesc pe creştinii şi pe evreii din Pocuţia.

Doamna încuviinţă grija soţului ei.

— Menahim e bărbat chibzuit la minte...

— Ei bine, Menahim socoteşte mare greşeală a nu asculta de glasul pribegilor din Pocuţia.

— Da... izbucni doamna. E greşeală... fiindcă ţara ta adevărată e Pocuţia şi castelul tău va fi la Colomeea. Tu trebuie să ajungi domn al Pocuţiei. Nu te poţi mulţămi să rămâi viaţa întreagă voievod al Maramureşului.

Bogdan simţi deodată o mare uşurare. Voinţa istorică îi trimisese prin glasul doamnei, o călăuzire. Rege al Pocuţiei şi Maramureşului!... Într-o clipă văzu banii de argint cu chipul său, înconjurat de un nimb pe care se găseau săpate cele trei litere ale cuvântului: „REX".

20

Glod era încurcat în socotelile lui. Cunoştea taina prin care slugile şi oamenii din sat aveau atâţia bani de aur şi de argint. Leneveau oamenii la jocul de cărţi şi el le câştiga banii, dar avuţia lor tot nu sleia. Taina asta fusese repede dezlegată. Se schimbaseră oamenii, nu mai erau zăvorâţi la limbă ca pe vremuri... Şi, la un pahar de vin, el află că banii veneau de la Zaharia Ludu pentru oştirea cneazului Prepeliţă. Vestea îi pusese în mişcare tot duhul vicleniei. O armată în spatele palatinului şi a viteazului cneaz Dragoş... A ce suna?... Suna ea a primejdie sau a folos?

Palatinul nu se întorsese încă şi nebunul îşi zicea că până atunci avea răgazul de lipsă să potrivească lucrurile cât mai bine pentru el. Acum să iscodească şi să afle cât mai multe, ca la înapoierea palatinului să se arate plin de vrednicie. Avea mândria să nu-i scape nimic din ce se întâmplă şi de aceea trăgea cu ochiul oriunde nimerea, asculta vorbele tuturor şi, mai ales, cumpănea cu adâncă socoteală cele mai neînsemnate lucruri şi întâmplări. De aceea se hotărî să urmărească pe Zaharia pas cu pas.

...Şi când într-o dimineaţă, acesta, luându-şi suliţa şi scutul, a plecat înainte de revărsatul zorilor, Glod îl aştepta cu burta la pământ, afundat în umbrele nopţii care se mişcau parcă odată cu foşnetul pomilor. Şi când Zaharia o luă spre câmp, Glod nici că se mişcă, ci privea încordat cum umbra lui se pierde în întunericul dimineţii. Dar nu trecu mult şi o altă umbră se ivi pe drum. Zarea începea să se încununeze cu lumina cenuşie şi în curând zorile începură să înălbească frunzişul pomilor şi acoperişul caselor.

Acum îl deslueşea pe Balin, celălalt frate, care era tot înarmat cu suliţă şi scut. Îl lăsă şi pe el să treacă şi apoi nebunul sări din culcuş. Flăcări roşietice începeau să pâlpâie în vatra răsăritului. Dar el lăsă să treacă vreme îndelungată până să înceapă urmărirea. Balin urca dealul, şi în curând avea să se mistuie printre copacii de pe culme. Dar nu mică fu mirarea lui Glod văzând şi pe Pălcuş, al treilea frate, şi pe alţi oameni venind peste hotare şi luând urma lui Zaharia şi a lui Balin. O ceaţă alburie, slobozită de văpăile

aprinse ale răsăritului se îndesa printre umbrele întunericului. Ajungând pe podişul de deasupra dealului, soarele răsărise şi risipea scântei prin văzduhul brumat. Un murmur de glasuri se răspândea, ca ceaţa cea albă, prin văzduh. Glod îşi struni sufletul. Auzul i se desprindea parcă din urechi, ca să se apropie de glasurile celor ce vorbeau. Strigătele creşteau, se auzeau poruncile ca nişte tunete astupând larma oamenilor. Deodată se auzi un tropot şi Glod deosebi o mulţime de oameni înarmaţi, fugind pe podiş, în frunte cu Zaharia şi Pălcuş. În urma lor rămăseseră Ioanichie şi Prepeliţă. Nicio îndoială nu mai rămânea, că era o adevărată oştire care se pregătea de luptă, o armată în toată legea, armata lui Prepeliţă şi a lui Ioanichie. Vârful suliţelor sclipea în lumina aurie a soarelui, iar vârfurile arcurilor prinse de umăr, păreau o pădure de lăstari bătută de vijelie.

Când la o poruncă a lui Prepeliţă toată oştirea se întoarse cu spatele la el, Glod, ghemuit pe vine şi pitindu-se când după un tufiş, când după o movilă de pământ, se mistui afară din bătaia văzului lor.

21

În lipsa lui Oliver şi a lui Ion de Kölcse, Dragoş se simţea împuternicit cu toate puterile regale, puteri ce depăşeau pe cele neînsemnate ale unui cneaz. Aşa că altfel, cu altă simţire, asculta plângerea doamnei Anca. El ştia că soţia lui, în tovărăşia popii Sofronie, povăţuia pe toţi să înveţe limba bulgară, şi dacă la început crezuse că-i numai o toană de femeie vrednică, mereu în silinţă de a-şi spori lucrul, în urmă îşi dădu seama că darul acesta izvora dintr-o putere mai presus de firea ei, şi după cum limbile de foc au înnoit sufletul ucenicilor lui Hristos, aşa şi doamna Anca găsise lumea cea adevărată în credinţa ei cea nouă. Şi pe nesimţite se văzu şi el cotropit de gândul lui Sofronie. Dacă Basarab tocmise cancelarie bulgărească şi silise pe preoţi să slujească liturghia în bulgăreşte poate că acea limbă avea o dulceaţă îngerească şi o înţelepciune folositoare tuturor creştinilor. De aceea Dragoş se făcu negru ca pământul aflând de jignirea suferită de doamna Anca la Săliştea din partea episcopului pribeag, Chirilă.

Despre Chirilă, episcopul din Przemysl, auzise el la Cuhea. Aflase că ţinea de legea răsăriteană şi că sfinţeşte pe preoţi în limba obştei. Chiar şi părintele Filipaş tot la el fusese sfinţit. În sosirea lui Chirilă la Cuhea şi apoi la Săliştea, Dragoş bănuia o nouă uneltire a lui Bogdan. Bine nu putea pricepe, deoarece Bogdan nu era atât de vajnic apărător al legii răsăritene, având soţie catolică. El îşi dădea seama că oricât ar fi bărbatul de aprig, ascultă fără vrere de muiere. Bogdan avea aplecare spre papistăşie, după cum el avea spre legea răsăriteană, fiindcă aşa era duhul muieresc din casă.

Mai înverşunat se arăta însă a fi Ivanko.

— Cu vorba bună nicicând nu ne vom înţelege cu Bogdan... va fi nevoie să-l lovim cu oaste.

Glod, care iscodea totul, ştia multe şi bănuia şi mai multe. El povestea că oamenii erau plini de bani şi ca dovadă scotea când dintr-un buzunar când din celălalt, bani veneţieni de aramă şi florini ungureşti de argint câştigaţi de la ei la cărţi.

— Iar Zaharia, Balin şi Păicuş umblau înarmaţi...

Nebunul îi mai spunea că Prepeliţă şi Ioanichie adunau oameni, pe care unul îi plătea iar celălalt îi învăţa credinţa bogomilă. Nevasta paracliserului îi spusese că cei doi adunau o oştire, dar pentru care socoteală nu se ştia. Ioanichie zicea că el adună oamenii spre propovăduire... Dar pe de altă parte ochiul ager al lui Glod se încredinţase că era vorba de o oştire în toată puterea cuvântului. Ce urmărea oare Prepeliţă? Taină mare!

Sfătuindu-se cu Dalmassio şi cu Ivanko, Dragoş ajunse la hotărârea că-i mai înţelept să ia pe Prepeliţă cu binele, căci le-ar putea fi de mare folos atunci când le va veni bine să lovească pe Bogdan în coastă. Iar dacă din îndărătnicie s-ar fi împotrivit, trebuie folosit mijlocul de la Moscova. Şi povestind despre mijloacele de la Moscova, Ivanko scotea din teacă pumnalul lui lung şi subţire, cătând la el să vadă cât îs de ascuţite muchiile.

22

Mânios de cearta sa cu doamna Anca şi cu Sofronie, episcopul Chirilă se duse la cneazul Simion să i se plângă. Porniseră laolaltă din Pocuţia şi Chirilă socotea încă pe Simion de apărător al limbii străbune, chiar dacă acum se aflau între străini. Simion îl ascultă şi îi făgădui sprijinul.

Credincios acestei făgăduieli, cneazul se înfăţişă la Bogdan pe care îl recunoştea drept ocârmuitor în întreaga ţară. Bogdan îl ascultă, dar apoi făcu cunoscut cneazului Simion noua sa hotărâre: o altă lege avea să domnească în ţara aceasta, cu mult mai frumoasă şi mai adevărată, aşa cum o zămislise conciliul din Lyon. El credea în siguranţa hotărârilor, în infailibilitatea lor, cum ar fi spus Vitus sau Dominic. Această nouă lege era răsăriteană prin slujba sfântă, dar catolică după dogmă. Recunoştea pe papă drept cap al bisericii, dar făcea slujba în limba obştei, şi toate datinile şi toate cântările erau păstrate. La care, Simion rămase nedumerit. În privinţa credinţei el nu asculta de alt glas decât de al lui Chirilă Romanul.

Şi când povesti bătrânului episcop cele aflate, acesta dete din cap cu deznădejde.

— Am greşit rău oprindu-ne în această ţară. Asta-i ţara satanei... De o parte ne pasc bulgarii, de cealaltă papistaşii.

— Ce-i de făcut? întrebă Simion.

— Sau pornim aiurea... sau ne tragem în bisericuţa noastră ca melcul în căsuţa lui.

Şi Simion, care era un om înţelept, îl sfătui:

— Să ne tragem în bisericuţa noastră ca melcul, în căsuţa lui...

CAPITOLUL ŞASE

1

Palatinul Oliver s-a întors cu porunci crunte de la rege.

Carol Robert murise, dar Oliver se încumetase să povestească toate cele văzute la curtea lui Bogdan şi în ţara numită Moldova şi lui Ludovic, noul rege. Acesta luase asupra-şi toate jignirile şi răzbunările răposatului său tată. Poruncile regelui erau lămurite.

Întâi: Voievodul va fi numit „Bogdanus infidelis", în numele regelui şi lovit cu oştire puternică şi alungat de la curtea sa din Cuhea, fără să mai aibă drept la adăpost în vreunul din satele, târgurile sau oraşele împărăţiei maghiare.

Al doilea: Ţara Maramureşului era preschimbată în comitat, comite fiind Ion de Kölcse. Toate vechile drepturi şi legi din bătrâni se ştergeau, o singură lege putând fiinţa – legea feudală.

Al treilea: Regele poruncea să se pornească totodată şi lupta împotriva cavalerilor, de orice tabără ar fi fost, fie templieri, fie teutoni. În această privinţă avea încuviinţarea papei şi a regelui Franciei. Papa voia să trimită pe cavaleri în Lituania să creştineze pe păgânii de acolo.

Al patrulea: Ţara Moldovei va fi socotită marcă de apărare şi domeniu de vânătoare regal, iar Dragoş va fi numit magnat.

În acelaşi timp, Oliver aduse spre ştiinţă că regele încuviinţa căsătoria fiicei sale Katalin cu principele moscovit Ivanko, căruia îi recunoştea dreptul asupra principatului Berladului şi pe care îl numea maestru de vânătoare regală în Moldova.

Dragoş pricepea că regele se temea de cavaleri. Nu numai că nu se putea simţi stăpân în Moldova din pricina lor, dar cum pelerinele cavalerilor erau văzute peste tot în Maramureş, regele bănuia, cu îndreptăţită socoteală, că aceşti cavaleri îl întăreau pe Bogdan în mişcarea lui de neatârnare.

2

Ioanichie credea că era clipa cea mai potrivită pentru planul lor, şi Prepeliţă se lăsă prins de vorba lui. De bunăseamă că regele, întărâtat de Oliver, avea să pedepsească pe neascultătorul voievod şi atunci – tocmai când Bogdan se găsea mai în strungă – să pornească şi ei răzvrătirea. Dacă alungau pe Bogdan, punea Prepeliţă stăpânire pe scaunul din Cuhea, făcând numaidecât dovadă faţă de rege. De ce această ţară să fie dată lui Ion de Kölcse şi să nu se folosească ei de această împrejurare prielnică.

Se putea vedea acum, gândea Ioanichie, câtă înţelepciune şi prevedere avusese el tocmind o oştire care să dea lovitura lui Bogdan şi ei să pună mâna pe scaunul voievodal. În faţa faptului împlinit, regele avea să închidă ochii. Şi astfel, apărat din partea apusului, el va putea să-şi întindă domnia luptând împotriva tătarilor păgâni şi a moscoviţilor... Să ajungă numai Prepeliţă domn de Maramureş şi pe urmă potriveau ei lucrurile cum se putea mai bine, având putinţa să facă din Maramureş chiagul şi sâmburele viitoarei împărăţii bogomile. Pentru asta se cerea oarecare isteţime şi multă şiretenie, dar mai ales înlăturarea lui Ivanko, a lui Aba şi Amade. Întâi şi întâi, pe Ivanko, omul Moscovei.

— Dacă ne scăpăm de Ivanko, toate ţările ne cad în palmă...

Planurile lui Prepeliţă nu se întindeau atât de departe ca ale lui Ioanichie.

— Imperiul moscovit e clădit pe nisip... o îmbrâncitură, şi alunecă în prăpastie.

— Cine să-l îmbrâncească? se minuna Prepeliţă.

— Noi...

— Ce să căutăm noi acolo? întrebă cneazul cu îndoială în glas.

— Noi ne ducem oriunde va fi loc liber pentru întinderea împărăţiei bogomile. De ce să fie cu putinţă o împărăţie bogomilă la miazăzi de Dunăre şi să nu fie cu putinţă şi la miazănoapte?

Dar fiindcă Prepeliţă se tot codea, Ioanichie găsea pilde de îmbărbătare. Dacă Ladislau Borş râvnea la Transilvania, Aba şi Amade la câte o altă ţară, de ce nu s-ar năzui şi Prepeliţă la izbândă asemănătoare?... Dacă Ladislau Borş voia ca Transilvania să fie sâmburele unei împărăţii întemeiate de el, iar Basarab izbutise cu ţara de dincolo de munţi, de ce n-ar izbuti şi Prepeliţă?... N-avea decât să dea lovitura lui Bogdan, să cuprindă toată ţara şi apoi să se întindă ca şarpele, peste tot cuprinsul împărăţiei din închipuirea lor.

3

Boierii din Bedeu se arătau învoiţi ca Bogdan să fie socotit răzvrătit şi infidel şi că urgia regală era bine venită. Rămânea acum să se hotărască cine va fi solul care să dea această ştire lui Bogdan. Glod ar fi vrut să se ducă tot el să înfrunte pe nemernicul răzvrătit, dar de data asta se cerea să fie însoţit de oaste mare cu care să pornească lupta. Nebunul voia să se vadă şi mare căpitan de oaste...

Dar nici Oliver nici Ion de Kölcse nu-şi deteră învoiala. Spuneau că pricina e prea însemnată spre a o sfârşi, ca de cealaltă dată, în batjocoră, şi hotărâră că va trebui să se ducă însuşi Ion de Kölcse.

Toţi erau îndestulaţi cu porunca de urgisire a lui Bogdan, dar erau îngrijoraţi de ridicarea de oşti.

— Bogdan e bine apărat de cavaleri, care încă n-au plecat... spunea Glod în ciuda tuturor... şi boierii îşi dădeau seama că nebunul avea bună dreptate.

Ca să lupţi cu cavalerii trebuia să ai armată straşnică şi ei ştiau cât de greu mergea ridicarea unei armate. Trebuiau bani mulţi, slobozire de dări şi alte foloase la care boierii se dovedeau zgârciţi.

— Eu am oştirea mea, se lăuda Dalmassio, pe cumani. Eu n-am stat degeaba... Văzând că nu izbutesc cu valahii, mai iubitori de gânduri popeşti decât de război, m-am legat de cumani... În timp ce Dominic le vorbea de purgatoriu, eu le-am făgăduit prăzi bogate, iar ei sunt ostaşi mai credincioşi decât câinii de vânătoare. Kurt-Orman, unul din căpitanii lor, este un om pe sufletul meu... E iubitor de primejdii şi preţuieşte folosul prăzilor. Cu el vom da lovitura de moarte lui Bogdan.

Dar Ivanko îi făcu semn să stea jos şi-i spuse printre dinţi:

— Oştirea aceea îmi este mie de trebuinţă, pentru împărăţia mea.

— Dar nu uita, căpitane, spuse în necazul lui Glod, cavalerii sunt mulţi şi viteji... iar Bogdan prin Zdroabă şi Crăciun mai are şi oamenii lui...

— Ne-ar mai trebui o oştire... făcu Dragoş amarnic.

Boierii se posomorâră dintr-odată şi mai rău. Se lăsă o tăcere grea tulburată de tresăriri neaşteptate şi de un tremur de mânie. După ce-i lăsă un timp să se frământe, Glod sări de sub masă şi strigă:

— Vă găsesc eu o a doua oştire... oştirea lui Ioanichie. După cum Dalmassio a înşfăcat oştirea lui Dominic, aşa şi eu pun mâna pe cea a lui Ioanichie.

Toţi rămaseră înmărmuriţi.

— Mărite stăpâne, Ioanichie şi cu Prepeliţă au o oştire şi de aceea oamenii se vor codi să vină la strigarea cneazului Dragoş.

— De ce oştire vorbeşti?

— O oştire mare în sat... şi una şi mai mare în satele vecine... oştire de bogomili.

— Nu cred în bogomili... spuse Ivanko. Nebunii ăştia nu vor să audă de arme şi de război.

— Dar când e vorba de împărăţia bogomilă, se luptă ca nişte lei...

Şi cu toţii îşi amintiră de Ioanichie, în fruntea unui pâlc de eretici, străbătând uliţele Iaşului. Vorba nebunului putea fi mai cuminte decât credeau ei. Glod se ţinea întruna:

— Prepeliţă şi Ioanichie au strâns oştire condusă de Zaharia şi Balin.

— Zaharia şi Balin sunt oamenii mei, spuse Dragoş şi vom trece uşor oştirea lui Prepeliţă sub poruncile noastre... şi trimise pe Glod să cheme pe cei doi.

Glod fugi la grajd ţipând ca un zănatec. Slugile râdeau, căci în fuga lui, nebunul împrăştia păsările şi alunga câinii. În cele din urmă dete peste Zaharia şi Balin, care jucau zaruri cu surugiii palatinului.

În adunarea boierilor, din pridvor, strigătele creşteau şi ţâşneau încât văzduhul parcă tremura de înverşunarea lor.

Dar iată că la scară se iviră cei doi ostaşi, Zaharia şi Balin.

— Adevărat că Prepeliţă a strâns oştire mare? tună Dragoş.

— Adevărat, răspunseră cei doi, cam ameţiţi de băutură.

— Împotriva cui?

— A lui Bogdan.

— Atunci îi bine... încuviinţă Dragoş şi îşi zise să se folosească de această oştire ca să slujească pe rege împotriva lui Bogdan.

4

Ca un trăsnet căzu la Cuhea vestea că papa avea de gând să trimită pe toţi cavalerii în Lituania, să nimicească pe slujitorii de idoli.

Aba şi Amade, care aduseseră vestea, plecaseră iar în urma lor se lăsase un duh înveninat. Prin alungarea cavalerilor, Basarab se simţea întărit şi era sigur că-şi va putea întinde puterea şi în Maramureş, cu ajutorul preoţilor bulgari care, la chemarea doamnei Anca de la Bedeu, şi începuseră să împânzească ţinutul.

Bogdan se simţea în mare impas. Nu atât de credincioşi, ca ceilalţi de la curte, el se simţea mai îngrijorat de plecarea cavalerilor decât de venirea popilor bulgari... Căci nu era minciună, aceşti cavaleri apărau toate ţinuturile, până la mare şi gurile Dunării, de sălbaticii tătari, iar prin aceasta ei apărau şi ţara Maramureşului. Prin tragerea cavalerilor în Lituania, Maramureşul rămânea descoperit din toate părţile. N-avea altceva de făcut decât să închine ţara regelui şi el să devină un nobil ungur. Şi tocmai asta îl supăra mai mult... De aceea chemă la sfat pe oamenii lui de încredere.

— E mare primejdie să fim loviţi de tătari şi de basarabenii lui Basarab... spuse Bogdan îngrijorat.

— Nu ne rămâne decât sprijinul regelui... şopti doamna Maria.

— Nu! se răsti voievodul.

Vădit lucru, răzvrătirea mocnea de mult timp în sufletul său, începu Dominic să-l judece în sinea lui. Dar nu trebuia să se pripească şi să-l osândească. Răzvrătirea era duhul care plutea în văzduh. Îşi amintea de vorba lui Benedict realistul şi la amintirea asta se perindau în faţa lui:

Prepeliţă, cneazul din Apşa, Ioanichie bogomilul, şi chiar el, Dominic nominalistul. Oare şi el nu era un răzvrătit împotriva autorităţilor bisericii, sprijinind nominalismul?... Aşa se petreceau lucrurile şi cu Bogdan. Duhul răzvrătirii pusese stăpânire pe el, ca molima pe trupul sănătos.

— Mai este un mijloc, Mărite Doamne, spuse templierul.

— Va trebui să-ţi alcătuieşti o oaste... completă teutonul Gustav.

— Da, aşa e... să-ţi faci o oştire a ta... Fiindcă obiceiul de a ridica oştire numai în clipa primejdiei este vechi şi fără folos.

— Numai regii Angliei ştiu ce este o oştire, spuse Dominic. Ei întreţin oastea cum ar întreţine o curte. Ostaşii nu fac altceva decât se pregătesc de război. De la regii Angliei au luat pildă şi cei ai Franciei şi apoi regii unguri... Dar aşa oştire nu-i de preţuit. Ostaşii devin nişte lefegii, care fug la cea dintâi împotrivire a duşmanului. Adevărata oştire se întemeiază pe o mare credinţă. Crezi oare că aceşti nobili cavaleri ar fi luptat aici împotriva tătarilor, aşa cum vor lupta acum împotriva lituanienilor, fără imboldul unei mari credinţe?... De altfel, asta-i şi taina lui Basarab. Şi el a pus în faţa ostaşilor lui o mare credinţă.

— Care-i acea credinţă?

— Măreţia imperiului lui Ioniţă... prin asta el înverşunează şi pe bulgari şi pe valahi.

— Ce credinţă aş putea pune eu?

— O nouă lege... spuse Vitus, aceea care leagă duhul roman de voinţa răsăriteană... o credinţă pe potriva neamului tău... legea unită!

*

Cu toată firea sa cumpănită şi mereu strunită, Bogdan nu-şi putea struni năvala gândurilor şi a îndoielilor. Uneori se simţea depăşit de îngrijorare. Prea multe şi prea mari gânduri. De aceea trebuia să lucreze cu cumpătare. Nimic mai vătămător decât nerăbdarea care-l îmboldea adeseori... Şi totuşi, îşi încheie el gândurile, un domnitor, fără să dispreţuiască judecata chibzuită, trebuie să se încreadă şi în acel simţ pe care Dominic îl numea intuiţie. Şi parcă în toate împrejurările grele prin care trecuse şi în care trebuise să hotărască, el folosise intuiţia. Abia acum îşi dădea seama că în sufletul lui se frământau puteri nedesluşite, care încercau să se închege peste judecata şi socotelile lui.

Tocmai atunci se vesti popa Luca din Bedeu, ginerele părintelui Filipaş. Venea să roage pe pater Dominic să dea îngrijire socrului său, dar mai avea şi alte multe necazuri.

— La noi, la Bedeu, e mare batjocură, mărite Doamne... Popii bulgari fac liturghia în bulgăreşte şi învaţă pe copii limbă străină... Pe de altă parte

Ioanichie, bogomilul, împreună cu Prepeliţă, au ridicat oştire pe care vor s-o pună în slujba regelui.

Atunci se lăsă o tăcere grea. Chipul lui Bogdan, deşi nemişcat, arăta prin trăsăturile împietrite ale feţei şi cutele frunţii strivite între sprâncene, că sufletul voievodului se afla în greu zbucium.

— Credinţa este batjocorită... spuse Luca.

— O mare credinţă, doamne! strigă Aldea.

— Da, acea credinţă o avem şi este credinţa noastră... strigă şi Bogdan ca ieşit din minţi. E biserica unită...

— Duhul neamului tău a strigat prin glasul tău... încuviinţă Dominic.

Bogdan se simţi uşurat, liniştit şi întărit, în sfatul adunat ca să hotărască cum puteau face faţă mai bine împrejurărilor. Vitus cerea să plece la Avignon fiind sigur că atât papa cât şi cardinalii de seamă priveau cu ochi buni o domnie înscăunată pe noua lege unită.

5

Tot atât de vajnic ca şi Sofronie, Ioanichie stătea mereu la pândă. Scăpase pe Aldea din mână şi, parcă să-şi îndrepte greşeala, se năpustise cu toată puterea lui de propovăduitor asupra lui Prepeliţă. Dar Prepeliţă parcă înnebunise. Nu voia decât oştire mare. Vorbind despre viitoarea lui oştire, ochii îi ardeau în flăcări, iar mâna dreaptă strângea pumnul şi-l mişca voinicеşte ca pe un ciocan.

Ioanichie era însă atât de încredinţat de dreptatea învăţăturii bogomile încât nu se putea lăsa în voia nepăsării, greşeală mai ucigătoare chiar decât otrava popilor. Neîmblânzit în gândirea sa, el nu putea pierde niciun prilej de a-şi desăvârşi datoria şi a abate îndrumarea vieţii de la felul cum o propovăduia biserica răsăriteană şi cea apuseană.

Înfrânt în năzuinţa sa de a câştiga femeile, Ioanichie îşi îndreptă gândul asupra bărbaţilor, încercând pe Vanciuc şi Moiseu. Era doar lucru ştiut că lupta împotriva slăbiciunilor omeneşti se duce mai vârtos cu bărbaţii decât cu muierile. Dar acum altă piedică şi chiar de la soţul său, Prepeliţă... Pentru Prepeliţă cei doi oameni ai bisericii ar fi fost buni ocârmuitori de oaste şi nu voia ca Ioanichie să-i moaie cu poveştile lui popeşti. Dar cei doi parcă se prostiseră. Când auzi Vanciuc despre ce este vorba începu să se tânguie:

— Nu mă mai amărî şi măria ta... destul îs eu de nefericit. Mi-am înşelat prietenul, şi pentru ăst păcat nu se află decât o singură plată, să înfăptuiesc un gând dumnezeiesc...

— Ce gând dumnezeiesc?

— Să lupt pentru legea unită...

Furios, Prepeliţă se îndreptă spre Moiseu. Poate ăsta era mai deştept. Dar şi acum mare dezamăgire. Moiseu îl ascultă cu mare luare-aminte apoi răspunse:

— Mărite doamne, ce însemnătate au aceste pricini omeneşti în ele? Altul e necazul... În urma lor, un suflet de om a fost dat pe mâna călăului, ca fata lui Zah Felician...

— Acum ce ai de gând să faci?

— Voi ajuta la apărarea acestei fete nevinovate... alături de Bogdan.

Prepeliţă se mânie şi mai tare de a-l vedea trecut de partea duşmanilor şi întoarse vorba:

— Parcă era vorba să te sfinţeşti?

— Nu... că nu sunt vrednic. Dacă papa îmi va da indulgenţele de lipsă şi mă va scăpa din cazna remuşcării şi dacă voi deveni vrednic de haina preoţească şi o vrea episcopul Vitus să mă hirotonisească, atunci poate că mă voi sfinţi...

Prepeliţă era furios. Se vedea prins în lanţurile întinse de Ioanichie. Acesta propovăduise limba obştească, şi iată că din pricina asta oamenii se îndreptau spre unirea cu Roma, şi spre Bogdan. Şi astă învinuire i-o azvârli, buzdugan, în faţă lui Ioanichie.

Simţind vrajba şi neînţelegerea în vorba lui Prepeliţă, Ioanichie înţelese că nu se putea bizui pe el... De aceea se hotărî la o mare înfăptuire. Să uite necazul împotriva lui Sofronie şi primejdiile ce-l ameninţau din partea lui Ivanko şi a lui Dalmassio şi să se însoţească cu ei.

6

Nici Ivanko n-avea linişte. Acum era momentul să pună mâna pe ţara râvnită. Între timp Ivan Kaliţa murise şi nu-l mai putea ajuta, aşa că numai ce putea el singur înfăptui era lucru de temei. Dar pentru ca truda lui să nu fie muncă deşartă, avea nevoie de ajutoare destoinice şi credincioase. De aceea chemă la sfat pe Dalmassio, pe Sofronie şi pe Zakar, oameni pe care se putea bizui, şi le spuse temeiurile şi părerile lui, îmbiindu-i la răspuns cinstit şi cumpănit. Îl poftise chiar şi pe Glod, care nebun cum era, se dovedise a fi plin de pricepere la sfat. Ca să poată tăinui în voie porniră câteşicinci în zăvoiul de lângă Tisa. Dar mergând prin curte, uitară de orice prevedere şi-şi deteră drum glasului. Mai cu seamă Dalmassio se arăta cel mai oţărât.

— Ca să te slujesc pe tine, am părăsit pe veneţieni şi pe genovezi... şi care-i folosul?... Război, nu... Bani, nu...

— Mărite doamne, sări şi Glod cu gura, Dalmassio are dreptate. Ne trebuie o armată puternică.

— O vom avea! strigă principele răzbit.

— Dacă te gândeşti la cumani, greşeşti, spuse Dalmassio, şi mai oţărât. Pe cumani i-a smintit Dominic. Ei nu vorbesc acum decât de Sfânta Fecioara Maria şi râvnesc la pământ statornicit.

— Mărite doamne, continuă Dalmassio, ne trebuie o oştire puternică cu care să nu ne temem nici de tătari, nici de Basarab.

— Tătarii nu-mi sunt duşmani.

— Dar sunt şi prietenii lui Basarab.

— Asta aşa-i, spuse şi Glod în batjocură.

— Va trebui să stricăm prietenia dintre ei...

— Îţi trebuie o oştire puternică...striga nebunul, şi glasul lui pătrunzător suna cu mai multă putere decât foşnetul vântului printre crengile pomilor.

Curtea era liniştită şi pe cer stelele luceau. Iar luna parcă le ţinea isonul din strana norilor, căci lumina zgomotos, scuturând întreg cuprinsul şi făcând parcă să tremure frunzele plopilor şi pietrişul nisipului.

— Îţi trebuie o oştire puternică... o ţinea Glod întruna, ameninţând cu pumnul ridicat spre cer.

— Această oştire o aduc eu... răsună pe neaşteptate un glas străin şi dintr-un tufiş sări Ioanichie.

Fără să vrea, principele se trase un pas înapoi. Se aflau chiar lângă tufişul unde fusese lovit mişeleşte.

— Acea oştire ţi-o aduc eu... repetă Ioanichie.

Cât era Ivanko de îndrăzneţ, rămase totuşi mut de îndrăzneala popii bogomil.

— Vreau să-ţi dovedesc că nu te urăsc, că nici n-am vrut să te ucid.

Şi ca şi cum nimic nu l-ar fi despărţit de oamenii aceia, Ioanichie se alipi de ei şi-i urmă, fiindu-le în voie cu vorba. Glod şi Dalmassio strânseră fiecare braţul principelui. Ivanko înţelese semnul. Trebuia să dea pace popii. Nu era clipa potrivită pentru răfuială, de aceea se afundă în tăcere, lăsând pe ceilalţi să vorbească.

— Eu vă aduc pe cumani în palmă şi încă mulţi alţi viteji şi voinici din ţinutul Apşei, din valea Târâşului şi chiar din Remetea şi Sighet. Toţi sunt oamenii mei.

În sufletul lui Sofronie se înverşuna furtuna. Deodată nu se mai putu stăpâni şi, rupând legăturile voinţei, ţipă:

— Ce?... vrei să spui că sălbaticii cumani şi pravoslavnicii creştini s-au dat în herezia bogomilă?

Principele simţi din nou strânsoarea lui Glod şi a lui Dalmassio.

— Eu nu vorbesc cu tine... făcu Ioanichie dispreţuitor. Eu mă îndrept către principele Ivanko.

— Mărite Doamne, vrei o oştire vitează?... Caut-o la cneazul Prepeliţă. El este omul meu de încredere... şi zicând acestea, se mistui într-unul din tufişurile de pe marginea drumului.

7

În faţa sfatului adunat în odaia lui Bogdan, Vitus cetea pentru a treia oară hrisovul adus de la mănăstirea Molda din Baia, pe care papa îl trimisese împăratului Ioniţă şi în care vorbea de oamenii ce se trăgeau din „nobila prăsilă a Romei".

— „De nobili urbis Romae prosopia"...[12] spunea Vitus şi se oprea asupra acestui crâmpei, în care se vorbea de ţara şi sângele din care se trăgeau vlahii.

„Redegit nobis in memoriam sanguinis et patriae vestrae antiquae a quo descenditis..." [13]

Bogdan îşi simţea inima plină de fericire. Cuvintele papii îi încununau lucrarea. De bună seamă Papa se gândise că toţi cei ce-şi aveau obârşia în nobila cetate a Romei... Îşi aminti de zbuciumul sufletesc, când se zbătea în nehotărâre. Dominic, cu Aldea şi Crăciun, văzuseră bine. Biserica unită va fi temelia noii lui împărăţii. Era mândru acum de datoria fără de sfârşit a domniei şi de blestemul gândirii noi care-i poruncise să pornească la acest drum primejdios. Nu se putea dezbăra de el şi nici nu voia... Să fie altul decât regele ungur, altul decât Basarab. Să rămână mereu vrednic de acest gând, spre a dovedi altora şi lui însuşi că el, este el, şi nu altul. Va fi deci un domn „unit", va face din biserica din Cuhea o catedrală unită şi toţi preoţii sfinţiţi în ea vor merge la Roma să capete învăţătură multă, ca pater Dominic.

Cugetând aşa, simţiri noi năvăleau în el şi porneau din el. Toţi trebuiau să i se supună. El era o putere şi copiii lui vor duce mai departe în lume această putere. Taina măririi viitoare îl atrăgea ca o vrajă. El va fi numai voievod, dar copilul lui va fi de bună seamă imperator... Şi... parcă totuşi nu îndrăznea.

Tocmai atunci, paznicul de la poartă buciumă.

— Sol crăiesc, strigă Aldea şi fugi să vadă ce este.

În mândria lui, lui Bogdan mai că-i venea să creadă că vestea s-a auzit la mari depărtări... Avea ca o bănuială că e un sol care vine să i se închine... Dar curând se ivi Ion de Kölcse, însoţit de Aldea.

---

[12] „Din nobila stirpe a oraşului Roma..."

[13] „Ne-am amintit din nou de sângele şi vechea voastră patrie din care vă trageţi (coborâţi)..."

— Mărite doamne, începu Ion de Kölcse, iată aici împuternicirea mea... şi scoase din buzunarul dulămii mai multe suluri.

Deşi începuse a bănui o duşmănie, Bogdan se stăpâni, zicându-şi ca aşa şade bine unui adevărat domnitor.

— Mărite doamne, spuse mai departe Ion de Kölcse, mă încred în legea ospitalităţii... Fiind nobil, am dreptul să fiu respectat ca nobil.

Bogdan îi întinse mâna.

— Cred, mărite doamne, că veştile ce aduc nu vor fi pe placul vostru.

Pe chipul lui Bogdan se aprinse un surâs. Oricât de rele ar fi fost veştile aduse de Ion de Kölcse, el va avea încuviinţare de la papă peste care nimeni nu putea trece.

— Măritul nostru stăpân, regele Ungariei m-a încredinţat cu acest înscris:

Bogdan îl luă şi-l trecu lui Dominic.

— Citeşte, pater Dominic!

Călugărul rupse peceţile şi desfăcu sulul. Pe măsură ce citea faţa-i devenea stacojie. Toţi urmăreau chipul preotului şi vedeau că vestea era rea.

— Ce scrie, pater Dominic?

— Regele vă declară „infidelis" şi vă sloboade din demnitatea de voievod.

Bogdan izbucni în râs.

— Nu mă vrea voievod?... mă vrea poate rege?... şi îndreptându-se către Aldea:

— Să vină Menahim!...

În tăcerea înfricată a celor de faţă, evreul se înfăţişă ghemuit şi smerit.

— Menahim, de mâine să-ncepi a bate bani de aur şi de argint, cu chipul meu... Şi dedesubt să fie scris „REX".

— Prea bine, mărite doamne... spuse evreul şi părăsi odaia tot atât de umil.

— Iată care este răspunsul meu!

— Nu-i de ajuns să te socoteşti rege, trebuie să te recunoască şi ceilalţi, spuse Ion de Kölcse.

— Voi fi recunoscut de papa, şi asta-mi e de ajuns...

— Aţi trecut cumva la biserica romană?... întrebă Ion de Kölcse îngrijorat.

— Nu, am rămas răsăriteni, dar legaţi de papă, potrivit hotărârilor conciliului din Lyon. Această biserică nouă, răsăriteană prin cult şi apostolică prin dogmă, e cea mai frumoasă şi pe ea îmi întemeiez noua mea domnie.

Ion de Kölcse se ridică.

— Eu mi-am făcut datoria... acum pot pleca liniştit de la infidelul voievod al Maramureşului.

— Nu mai sunt voievod... Chiar azi, regele m-a făcut singur rege al Pocuţiei şi al Maramureşului...

— Maramureşul va fi comitat în regatul ungar.

— Nu! Maramureşul va fi principat în regatul meu.

De la uşă Ion de Kölcse se întoarse:

— Mărite Doamne, până acum am vorbit ca sol; acum îţi vorbesc ca prieten şi ca soţ de arme. Gândeşte-te bine... Să nu greşeşti ascultând de voci străine.

— Nu vreau să fiu o minciună... ascult de vocea neamului meu.

După plecarea solului crăiesc, Bogdan se îndreptă către Vitus:

— Monseniore, vei pleca mâine la Roma şi la Avignon, ca să vesteşti întemeierea noului regat pe temeiul bisericii unite.

Apoi începu să împartă ordine celor din jur. Dominic era încredinţat să plece la Strâmtura pentru a încerca să aducă pe cumani în oastea lui Bogdan. Aldea şi Crăciun aveau să plece numaidecât la Cetatea Neamţului ca să deprindă de la cavaleri, cât mai erau încă în ţară, taina şi învăţătura ostăşească.

8

Faptul că Ivanko a poftit pe Prepeliţă la sfatul său n-a minunat pe nimeni. Între cei doi bărbaţi nu fusese nicicând vreo neînţelegere sau duşmănie, ci dimpotrivă, principele încuviinţa răzvrătirea ginerelui împotriva socrului. Însă nespusă mirare a pricinuit sosirea lui Ioanichie. Însuşi principele îl poftise. Parcă îşi uitase necazul şi bănuiala împotriva popii bogomil. Şi acum, Ioanichie şi Prepeliţă vorbeau laolaltă, cu aceeaşi îngăduinţă şi slobozenie ca şi ceilalţi.

— Zadarnic vă străduiţi să adunaţi o oştire cumană... Bogdan v-a luat-o înainte, spunea cu o nemaipomenită îndrăzneală Ioanichie. Cumanii ascultă vorba lui Dominic, omul lui Bogdan.

După ce le dovedi primejdia cea mare, aceeaşi pentru toţi, de a pierde pe cumani, el le puse două întrebări: ce era de făcut faţă de uneltirile lui Dominic, şi ce, faţă de neîncrederea cumanilor?... Şi ar fi vrut ca toţi în cor să hotărască moartea călugărului. Dar spre uimirea lui, Glod izbucni în râs.

— Te-ai trezit cam târziu, Dominic a plecat astă-noapte la Cuhea... şi nu singur, ci însoţit de Luca... şi în locul lor au sosit, tot azi-noapte, Aba şi Amade.

Ioanichie tresări de mânie dar se stăpâni. Duşmanii se arătau a fi mai tari ca el.

— A rămas atunci a doua întrebare: cumanii... Dominic sădeşte în ei duhul catolic.

Cât era de aprig Ivanko, totuşi nu găsi gând destul de tare pentru întrebarea popii bogomil.

— Tot eu vă dau şi sfatul de cuviinţă, adăugă Ioanichie.

— Care?... Care?... întrebară nerăbdători cu toţii.

Dar Ioanichie ocoli vorba ca să-l joace pe principe după voia lui.

— Vreau să te convingi că nu-ţi sunt duşman...

— Spune repede...

— Iată gândul meu: cumanii sunt încă păgâni în sufletul lor... şi noi să-i facem şi mai păgâni. Sunt unii păgâni, ucrainieni care aduc jertfe de oameni, idolului lor Swatovit... Va trebui să-i facem şi pe cumani tot aşa de păgâni... Sunt o mulţime de leproşi, de orbi şi de păcătoşi... să-i dăm lui Kurt-Orman iar ei să ne dea în schimb ostaşi.

— Idolul Swatovit e tocmai ce le trebuie cumanilor, spuse Ivanko. Jertfind oameni, ne pot folosi şi nouă...

— Mai întâi scăpăm ţara de leproşi, se băgă în vorbă şi Sofronie.

— Zakar se va duce peste Nistru. Acolo îs mulţi ucrainieni care se închină la idoli. El ne va aduce de acolo câţiva preoţi păgâni... cum a adus şi preoţi bulgari...

— Nu-i tot una, strigă Sofronie.

— Pentru socotelile noastre e tot una. Noi avem lipsă de oştirea cumană!

— Şi o vei avea, sări cu râvnă Dalmassio, dacă Zakar se dovedeşte om de ispravă.

Adunarea se sparse cu hotărârea ca Zakar să plece a doua zi chiar.

9

Aba şi Amade povesteau minuni şi inima lui Ivanko se zbătea ca peştele pe mal. Cavalerii începuseră a părăsi ţinutul Moldei, adică ţara bolohovenilor şi a brodnicilor, precum şi ţara Berladului, ca să se ducă în Lituania, lăsând pe Bogdan descoperit la Cuhea. Dar voievodul luase apucături de domnitor măreţ. Împărţea dregătorii şi danii şi hotăra un fel de lege papistaşă pentru obşte. Se dovedea din ce în ce mai semeţ şi mai îndărătnic. Nebun se arătase de la început, iar la mustrarea regelui în loc de căinţă, trufaşă aţâţare cu vorba şi cu fapta!

Dragoş îşi zicea să fie cu mintea trează şi să-i păzească cărările. Poate că era bine să lase pe nebun să intre singur în foc, iar dacă n-o făcea, să-i stea într-ajutor.

Dar şi Prepeliţă era din cale afară de îndârjit...

Cei doi răzvrătiţi îşi plimbau vedeniile visului fără nicio opreliştе, ca nişte bondari zumzetul într-o grădină înflorită. Primiseră învoială de la Basarab ca fiecare să-şi ia în primire ţara râvnită. De aceea veniseră să caute pe cumani, să-i ia cu ei ca oşteni şi lucrători de pământ. Şi umflaţi ca nişte păuni cu coada răsfirată, se vedeau mari domnitori, împărţind hrisoave, moşii şi drepturi de boierie.

Deşi îngândurat de viitoarea lui căsătorie, Ivanko îşi dădea seama că nu putea pierde prilejul. Dacă cei doi se înscăunau în ţările râvnite, cu greu i-ar mai fi putut urni de acolo şi cu greu mai putea el dobândi ţara Berladului, aşezată tocmai între ţinuturile lor.

Dalmassio, mereu de faţă, fierbea de nerăbdare. El era ostaş de meserie şi se ducea oriunde era rost de câştigat bani buni. Dar acum se legase de Ivanko. Deşi prinţul nu-i făgăduise anume ce foloase avea să tragă din credinţa sa, simţea că viitorul acestuia nu era la fel cu al oricărui om de rând, şi că o strălucire deosebită avea să-i încununе viaţa. De aceea, ca să nu piardă bunăvoinţa celor doi viitori domni şi să nu părăsească nici pe Ivanko, el îi sfătui să vorbească cu Prepeliţă care avea oştire gata pregătită.

Când cei doi plecară să caute pe Prepeliţă, Ivanko îi mulţumi:

— Prietene Dalmassio, soarta a pus la încercare credinţa ta... de aceea ai câştigat pe deplin încrederea mea. Dacă te dădeai cu răzvrătiţii sau îi sfătuiai să câştige pe cumani, te socoteam viclean... şi te asigur că pe cât de bine e să fie cineva prietenul lui Ivanko, e vai de zilele aceluia care îi este duşman...

Dalmassio răspunse pe ocolite, zâmbind pe sub mustaţă:

— Atunci, e vai şi amar de aceşti doi nepricopsiţi.

*

Parcă era în firea lucrurilor sosirea lui Ghiurli Orman şi a lui Kurt-Orman. Atât de mult vorbiseră de cele două căpetenii cumane, că sosirea lor nu părea o întâmplare ci un lucru bine chibzuit de soartă.

Oliver, cu viclenia deprinsă la curte, începu prin a se interesa de viaţa lor de la Strâmtura. De unde până acum cumanii se arătau a fi recunoscători lui Bogdan, acum începură să-şi arate nemulţămirea. Nu departe de Strâmtura, la Codru, Slatina şi Slătioara, se găseau băi de sare şi argint. Cumanii se săturaseră de viaţa nomadă şi de lupte şi ar fi fost bucuroşi să scobească în băile de sare, să lucreze pentru rege.

Oliver găsi clipa potrivită:

— Fraţilor, vă dau eu tot ce vreţi. Pentru cei ce iubesc viaţa pribeagă, vă dau păşuni şi păduri, pentru cei ce vor băi, le dau băi...

Şi atunci, cu multă dibăcie le povesti că regele voia să prefacă ţinutul numit Moldova într-un domeniu de vânătoare. Acolo erau şi multe băi... Deci

trebuiau să scoboare în acest ţinut ca robi ai regelui, iar cei doi conducători aveau să devină nobili.

Dragoş, care fusese de faţă la târg, îşi dădea seama că palatinul păcălise pe cei doi căpitani cumani.

*

Rămas singur, principele începu să se sfătuiască cu el însuşi...

Cei doi răzvrătiţi, Aba şi Amade, erau mai primejdioşi decât i se păruse la început. Cu ajutorul lui Basarab, ei cuprindeau tot pământul dintre munţi şi Nistru, care, după vorba călugărilor şi a cavalerilor, începea acum să aibă o ciudată numire: Molda sau Moldova. Şi pentru întâia dată îşi dădea seama că această numire, care aduna ţinuturi altădată despărţite, era şi mai primejdioasă decât vrăjmăşia sau vitejia celor doi nobili răzvrătiţi... Cum să te lupţi cu un nume?... Se pare că-i un fum, o părere, dar iată că-i mai puternic decât pământul aievea...

Întâmplările îi strâmbaseră încrederea în drumul nesmintit al ursitei... Pe cumani îi pierduse... Ivan Kaliţa murise şi lituanienii deveniseră stăpâni pe Kiew şi Volhinia, aşa că, despărţit de rădăcina sa moscovită, el nu se putea bizui decât pe mâinile şi isteţimea sa.

...Nu mai avea timp de pierdut!...

10

Primejdia era mai apropiată decât s-ar fi crezut la început. Cavalerii de la Cuhea mărturiseau porunca de plecare. Grosul oştirii avea să treacă în Lituania, iar la Cetatea Neamţului, scaunul de reşedinţă al marelui Maestru, aveau să rămână numai doi cavaleri de încredere.

Templierul Raymond şi teutonul Gustav erau gata de plecare. Adunaseră pâlcurile de cavaleri de sub comanda lor şi acum aşteptau numai porunca magistrului. Strângerea ostaşilor cavaleri se făcea cu mare iuţeală. Ei aveau multe semne tainice, prin focuri aprinse la anumite ceasuri şi de pe anumite înălţimi, aşa că primeau cu repeziciune poruncile de la Baia şi cu aceeaşi repeziciune le trimiteau mai departe. Toţi cavalerii risipiţi prin Maramureş, erau strânşi acuma în faţa curţii din Cuhea, aşteptând sosirea marelui magistru. În afară de cavalerii maramureşeni treceau în pâlcuri şi cei veniţi din ţara Moldei.

Ce mândreţe de oştire! Caii păşeau încet, cu urechile ridicate, înfioraţi de plăcere. De mult timp nu fuseseră scoşi din grajd şi bănuiau drum plăcut, prin câmpii întinse şi păduri răcoroase. În urma oştirii de călăreţi, veneau carele cu merinde şi muniţii de luptă. Timp de o săptămână, pâlcuri, pâlcuri, soseau de peste munţi... Mugetul îndepărtat al cirezilor, behăitul oilor,

alcătuind zestrea de hrană a oştirii se auzeau ca un vuiet prelung, întrerupt de tropotul cailor şi de poruncile căpitanilor.

Lui Bogdan, zgomotul acesta îi suna mereu în urechi... Şi el se vedea făcând faţă unei oştiri care cerea numai porunci pentru apărarea creştinătăţii... Dar iată că prin tragerea grăbită a cavalerilor spre Lituania, el nu mai avea timpul să tocmească oştirea de lipsă ca să apere întreg ţinutul împotriva năvălirilor tătărăşti sau a altor păgâni.

Sosirea magistrului Walpot însoţit de Aldea, fu rază de soare pentru Bogdan.

— Mărite doamne, am venit la tine din îndemnul acestui tânăr Aldea, care deşi de puţin timp între noi, şi-a însuşit întru totul vitejia cavalerilor şi dragostea de Sfânta noastră Biserică...

— Aldea a avut un dascăl bun, pe pater Dominic.

— Mai mult încă... are în sufletul său, acele daruri care fac din om un adevărat cavaler... Apoi, revenind la vorba cea dintâi:

— Iată ce mă aduce la tine. Eu plec, din porunca papii, cu grosul oştirii mele în Lituania, părăsind astfel ţara pe care am întemeiat-o ca un dar pentru Sfânta Fecioară.

— Care ţară? se minună Bogdan.

— Ţara bolohovenilor, sări Aldea cu răspunsul.

— Adevărat grăieşti... O parte din acest ţinut se numea altă dată ţara bolohovenilor, dar de la călugării franciscani care locuiau la Câmpulung, şi-a luat numele de Mulde sau Molda iar oamenii au început a se numi moldoveni. Prin aşezările întemeiate de noi, ţara s-a întins şi azi, întregului ţinut dintre munţi şi Nistru i se zice ţara Moldei.

Ridicându-şi ochii la magistru, care nu voia să stea jos şi tot căta spre fereastră la cavalerii lui, Bogdan spuse:

— Magistre, această ţară este a lui Basarab.

— Nu!... răspunse dârz magistrul, nu e a lui Basarab, după cum nu e nici a regelui şi nu e nici a tătarilor. Din aceste ţinuturi locuite de vlahi, noi am făcut o ţară... am întemeiat-o pentru papa, dar papa unindu-se cu regele ungur şi cu regele Franciei a pornit prigoană împotriva noastră... Acum ne trimite să cucerim Lituania pentru ţara ungurească... Atunci, noi am hărăzit această ţară Sfintei Fecioare Maria.

Şi întorcându-se cu rugăminte-n glas, către Bogdan:

— Mărite doamne, are tot ce-i trebuie unei ţări. Credinţă mare şi oameni care ştiu să se apere. I-am învăţat noi meşteşugul războiului... Le trebuie numai un domnitor demn. Am venit să ţi-o încredinţăm ţie...

Şi fiindcă Bogdan rămânea cufundat în gânduri, ca într-o rugăciune, magistrul îşi urmă vorba:

— Nu pregeta doamne... Fii vrednic, Dumnezeu porunceşte. E o ţară pusă sub oblăduirea Fecioarei Maria.

Bogdan auzea şi parcă nu auzea. Cuvintele se opreau în urechi, dar înţelesul lor pătrundea din ce în ce mai mult, ca un vin dulce, încât simţi că sufletu-i îndârjit începe să se înmoaie şi o linişte adâncă îl înconjoară, înălţându-l spre o culme. Bogdan îşi lăsă capul greu în piept.

— Fii vrednic, doamne!... auzi el glasul magistrului...

Şi din nou simţi aceeaşi năvalnică şovăire a voinţei.

— Să nu fiu o minciună... îşi zicea el.

*

Aldea asculta cu luare-aminte poruncile lui Bogdan. Avea să umble din sat în sat, îndemnând oamenii să-şi facă arcuri, să-şi ascută săgeţi şi să-şi tocmească paveze de piele, căptuşite cu bucăţi de fier. Să-şi facă mai ales ghioage şi topoare şi să fie gata la cea dintâi buciumare a voievodului.

Bogdan nu se temea de vreun atac. Nici regele, nici tătarii, nici Basarab, n-avuseseră răgazul să afle de schimbările petrecute mai mult în sufletul său decât în fapte... dar nici mult nu aveau să întârzie.

Apoi Bogdan chemă şi pe Crăciun.

— Nepoate, împrejurări grele se vestesc. Iată că aceşti nobili prieteni ai noştri, cavalerii, ne părăsesc din porunca papii. Tătarii pe care vitejia cavalerilor i-a alungat, îndată ce vor afla vestea – şi de bunăseamă au şi aflat-o – se vor năpusti din nou... Atunci în fruntea oştirii nu se va mai găsi magistrul Walpot, ci voievodul Bogdan... De aceea, dacă eu mă voi prăpădi, îţi las ţie, nepotul meu drag, grija de a veghea asupra copiilor mei, Laţcu şi Margareta...

Crăciun făcu un pas înainte şi îngenunche:

— Mărite doamne, jur că aşa voi face.

CAPITOLUL ŞAPTE

1

Katalin călărea alături de viitorul ei soţ spre Suceava, străbătând în pasul grăbit al cailor, urcuşul greu al munţilor. La fiecare pas ea îl privea. Parcă nu-l cunoştea îndeajuns. Bărbatul ăsta îi plăcea. Cu trupul aplecat înainte spre a uşura greutatea, el îşi îndrepta chipul cu faţa arsă de soare, cu mustaţa rasă şi privirea când şireată când aspră. Şi îmbrăcămintea îi da o înfăţişare îndoielnică. Nu era îmbrăcat nici ca polonii, nici ca ungurii, ci mai mult ca tătarii, cu o mică pălărie pe cap, cu o haină de pănură şi pantaloni de piele şi cizme groase. Avea lanţ şi pinteni de argint. Călărea pe o şa de lemn despărţită de spinarea calului printr-o blană de uns... Şi omul ăsta îi plăcea. Nu putea spune că îl iubea, dar era un bărbat puternic şi îndrăzneţ.

Acum, după îndemnul lui, venea la Suceava, unde Ivanko clădea în cinstea ei, castel încăpător şi măreţ. Drumul urmat urca printre rânduri de salcâmi piperniciţi şi tufe de agrişe şi zmeură. În urma lor Domokoş şi Zakar, veneau la mare depărtare. Ajunşi în vârful unei coaste stâncoase, principele trase de hăţuri şi caii se opriră. De aici, Ivanko arătă cu mâna în zarea larg deschisă. În jos valea mare îşi arăta pământul roditor, acoperit cu rare cocioabe, crâmpeie de vii şi multe arături, apoi râul cu apele năvalnice, repezite în vadul îngust. De cealaltă parte, făcând un zid întunecat, cei din urmă munţi împăduriţi des, din care ţâşnea, ca sâmburele dintr-o prună, satul Suceava. După ce se saturară de aceste priviri, începură să coboare drumul ce duce în sat. Drumul mergea ocolit între râu şi colinele care închideau şi uneori tăiau satul.

Pe măsură ce se apropiau, satul se desluşea mai întâi prin casele ascunse, ca nişte cuiburi, în frunzişul pomilor, despărţite prin mici ţarini şi vii. Priveliştea era încântătoare. Pe de o parte satul se pierdea în pădurile bătrâne, care urcau pe munţii stâncoşi, iar pe de altă parte costişa cobora până-n râul care se vedea ca un fum de argint. În depărtare, dincolo de satul împădurit, se ridica zidul de munţi care îşi înălţau vârfurile lor ascuţite sau boante, presărate cu numeroase stânci, care ca o horbotă spumoasă îşi dovedeau coborâşurile lor strecurate de fire de argint şi colţurile albe de zăpadă.

— Acolo, la poala munţilor, spuse principele, se găseşte casa lui Sava Moldovanul.

Katalin răspunse în răspăr:

— Acolo locuieşte şi fiica lui, Albioara.

— Da, acolo... răspunse sec principele.

— E o fată frumoasă, făcu cu necaz Katalin.

— Să nu mai vorbim de ea. Ne pierdem timpul, cu asemenea mărunţişuri.

Katalin râse şi dete pinteni calului, care o luă la fugă. Principele o urmă şi amândoi intrară în sat.

Satul era o adunare de căsuţe împrăştiate printre pomi, şi numai drumul de care, cu multe ocolişuri, părea să le lege între ele. Pe alocurea se deslușea câte o grădină pe lângă casă, cu straturi de muşcate şi gherghine.

Katalin dete un strigăt de mirare când deodată drumul se deschise într-o poiană mai mare, plină de fântâni cu cumpănă. Aci părea să fie mijlocul satului. Ivanko puse pintenii în pântecul calului. Calul ţâşni; Katalin după el. Se opriră la marginea satului, în faţa unui turn roşiatic, care părea înălţat acolo la întâmplare.

— Domniţă Katalin, aici va fi viitorul nostru palat. Să descălecăm.

Şi făcu semn lui Zakar să se apropie de ei.

— Du caii în grajd, porunci el.

Katalin rămase mirată. Nu vedea nici casă, nici grajd, ci doar acest turn roşiatic, înălţat parcă după chipul principelui.

— Priveşte la acest turn, îi spuse Ivanko, el este simbolul viitoarei noastre ţări.

Katalin nu putu vedea nimic, decât un zid şi nişte ferestre.

— Priveşte jos... iată aici pădurea de suliţe.

În adevăr, la piciorul turnului se găseau numeroase suliţe cu vârful în sus.

— Ce-i asta? întrebă ea speriată.

— Aici e pădurea de suliţe... Pe cel duşman, îl închid în turn şi de acolo, călăul îl prăbuşeşte de la înălţime, în pădurea de suliţe, care îl străpung. Şi-l las acolo să se zbată, până ce moare.

Katalin se îngrozi.

— Mult se zbate?

— Mult... Pe măsură ce se zbate, pe aceeaşi măsură suliţele îl pătrund mai adânc.

Şi râzând:

— Dacă nu mă iubeşti, te arunc de acolo de sus...

— De unde ai învăţat asta?

— E obicei tătar... Tătarii ne dau totul. Ţeapa şi pădurea de suliţe.

*

De când Ivanko părăsise Suceava, multe prefaceri se întâmplaseră în acest mic sat ales de principe ca să poată supraveghea sălbăticiile împrejurimilor. El avea aici o casă alcătuită doar din cinci încăperi.

— Până va fi gata castelul nostru, vom locui în casa cea mică, unde ne vor sluji robi şi roabe, tătari şi meşteşugari nemţi, unguri şi poloni.

Ivanko şi Katalin se socoteau căsătoriţi deşi nu păşiseră laolaltă în faţa altarului, nici nu se învoiseră în faţa unui notar şi nici nu făcuseră ospăţul de cuviinţă. Dar ei se socoteau păgâni şi dispreţuiau orice morală omenească sau dumnezeiască.

— Ne aşezăm aici, veghind zidirea noului nostru castel.

Katalin era îngrijorată; nu vedea scopul vieţii ei. La Vişegrad erau petreceri după moda franţuzească, apoi vânători grandioase şi intrigi politice interesând întreg apusul. Dar aici, în acest fund de ţară, în mijlocul codrilor, ce năzuinţe fericite o puteau îmbia?...

Ivanko avea însă gânduri cu totul diferite.

— O să ne petrecem timpul în vânători, războaie şi jafuri... Jaful este cea mai de căpetenie îndeletnicire a unui principe.

Şi firea pătimaşă a lui Katalin se însufleţi.

— Mă iei şi pe mine la război şi jaf?... dar apoi, întristându-se deodată:

— Nu văd ce ai putea jefui...

— Uiţi pe evreii bogaţi de la Baia şi de la Cuhea, pe călugării plini de bani din toate mănăstirile catolice...

Katalin îl privea cu uimire. Omul acesta i se descoperea tot mai tare.

— Pe urmă, spuse principele, aş vrea să dăm o lovitură împotriva porturilor Maurocastro şi Licostoma. Acolo e mare bogăţie... Apoi am de gând să mut vama de la Baia, aici la Suceava. Până acum banii vămii îi luau călugării şi regele ungur... Acum vreau să-i iau eu!... Lasă, scumpă Katalin, o să-ţi fac un trai cum niciuna din fetele de la Vişegrad nu are... Şi acum hai să cercetăm pe meşterii care lucrează la castelul nostru.

2

Viaţa se mai liniştise la Bedeu. Oliver şi cu Ion de Kölcse erau duşi din nou la rege. Fără un cuvânt, Ivanko şi cu Katalin dispăruseră într-o bună zi. Prepeliţă şi Ioanichie plecaseră cu Aba şi Amade, oamenii lui Basarab. Rămăsese numai Sofronie, povăţuind pe doamna Anca să ridice mănăstire la Peri, cu meşteri bulgari.

Dar nici n-apucă Dragoş să se desmeticească bine, după toată zarva din ultimul timp, când într-o dimineaţă, în curte dete năvală un călăreţ. Calul era înspumat iar omul, ghemuit pe spatele animalului, lovea din răsputeri cu o frânghie în trupul dobitocului înnebunit.

Cavalerul descălecă din mersul calului şi veni în goană de se închină stăpânului. Dragoş recunoscu pe Iohan, servitorul văduvei Mina din Baia.

Plecase nebun din Baia şi după o goană de o zi, cădea la curtea din Bedeu, speriat.

— Maria ta... mare prăpăd, făcu gâfâind servitorul. Au izbit tătarii şi nu e om harnic care să apere târgul şi averea doamnei Mina.

Şi după ce toată curtea se strânse în jurul lui, omul se mai desmetici şi putu îngăima câteva cuvinte mai lămurite. Tătarii, conduşi de Ivanko şi Atlamos, puseseră foc evreilor, năpăstuiseră pe călugări şi acum au năvălit asupra gospodăriilor doamnei Mina şi-au pârjolit totul.

Dragoş se făcu foc. Prin urmare Ivanko era iscoada tătarilor. Venise cu vorbe mieroase şi cu prietenie, în timp ce inima vrăjmaşă iscodea şi vărsa numai venin.

Cneazul nu aşteptă alt îndemn. Numaidecât chemă pe Dalmassio şi cu el porni la sălaşul cumanilor. Le luă deoparte pe cele două căpetenii, Ghiurli şi Kurt-Orman şi le spuse:

— Fraţilor, duşmanii noştri, tătarii au năvălit şi au prăpădit Baia Moldovei. Veniţi să-i alungăm şi dobânda voastră va fi mare. Tot ce-ţi prinde, al vostru este...

Kurt-Orman se învoi îndată dar, spre mirarea lui Dragoş oamenii lui Ghiurli-Orman nu se lăsau uşor ademeniţi.

— Mărite doamne, decât dobânda de acolo, mai mare dobândă e în cer. Noi nu vrem ce e a altora. Nouă să ne dai pământ şi loc de biserică şi acolo să rămânem... şi-om fi mereu în coasta tătarilor.

Dragoş scoborî de-a lungul drumului până la Baia. În oastea lui se găseau cumani şi toţi ţăranii slobozi care se înspăimântau de venirea tătarilor. Ajunşi deasupra Băii, o privelişte îngrozitoare... Oraşul ardea din toate părţile. Dragoş şi cu Dalmassio străbătură oraşul pustiu... Luaţi pe neaşteptate, oamenii fugiseră care încotro... Niciunul nu fusese destul de vrednic să se apere. Când ajunseră la Mina, femeia plângea. Toate gospodăriile ei fuseseră nimicite.

Iscodind prin împrejurimi, Dalmassio află că tătarii porniseră spre Suceava şi se luă după ei, în timp ce Dragoş rămase la Baia să stăpânească de aici toată ţara.

3

Veştile venite din toate părţile ca şi forfota de oameni, neobişnuită, începeau să-i dea de gândit lui Bogdan. Aldea povestea că oamenii pe care îi găsise nu se prea îndemnau când era vorba de oaste. Primeau înştiinţarea cu linişte, ascultând cu feţe încremenite de nepăsare, vorbind în şoapte între ei. Dar îndată ce auzeau că vor lupta alături de Bogdan, chipul lor se însufleţea. Vitejia şi dorul de neatârnare a voievodului le dădea încredere. Numai că

oamenii se împuţinaseră. Unii plecaseră cu Dragoş în Moldova să alunge pe tătari. Alţii pribegeau de bunăvoie, de răul regelui ungur care voia să-i lege de pământ. Alţii se băgaseră mai dinainte în armata lui Prepeliţă şi plecaseră cu Aba şi Amade.

*

Mai neliniştitoare erau ştirile venite din ţara Moldei, ştiri de necrezut şi de ne-nţeles... Nu auzeai decât: prigoană şi iar prigoană. Prigonit era poporul, prigoniţi erau preoţii... Unii vorbeau de tătari, şi de ucrainienii păgâni, alţii de popii bogomili... Ba erau unii care spuneau că şi preoţii bulgari pravoslavnici se puseseră pe prigoană... Era o învălmăşeală din care nu se putea înţelege nimic. Dar mulţi erau cei care credeau că toate acestea erau uneltirile lui Ivanko, principele moscovit, care încerca să năruiască orânduirea aşa de bine întocmită în Moldova.

Înnebuniţi, Aldea şi Crăciun alergau peste tot dar nici ei nu puteau alege adevărul. Îngrijorat de soarta bolnavilor de la mănăstirea Molda, de a căror soartă se simţea răspunzător, Dominic hotărî să plece la Baia să le stea în ajutor.

4

Sala cea mare de la curtea din Cuhea era luminată ca-n zilele de mare sărbătoare. De la plecarea cavalerilor, luminile nu mai fuseseră aprinse ca acum... Un oaspete de seamă, Vlaicu, fiul lui Alexandru Basarab, venise întins de la Curtea de Argeş. După plecarea cavalerilor, tătarii se făceau din nou văzuţi în Moldova. La acea ţară râvnea şi Basarab. Avea lipsă de ea în lupta împotriva turcilor, tot mai ameninţători.

Se nimerise la masă şi pater Dominic, venit înadins de la Baia să se plângă lui Bogdan de fărădelegile lui Ivanko.

— Câţi preoţi cu limbile tăiate n-au sosit la Baia ca să le dreg limba şi să le redau graiul.

Şi preotul adăogă oftând:

— Au rămas sărmanii oameni fără preoţi.

Vlaicu avea însă alte gânduri. Pe el nu-l interesau certurile sau necazurile popeşti.

— Altul e marele nostru necaz în clipa de faţă: turcii. Taică-meu care doreşte renaşterea imperiului Assaneştilor, are numai această singură teamă. Şi de aceea m-a trimis, să urnesc pe toţi principii creştini împotriva păgânilor.

— Noi ne temem de tătari, spuse Dominic... fiindcă tătarii pârjolesc pe socoteala lor dar se pun şi în slujba celor ce le plăteşte mai bine, ca acest Ivanko.

— La urma urmei, cine este acest Ivanko? întrebă nedumerit Vlaicu.

— Este, după expresia apuseană, un aventurier, care s-a găsit într-o ţară gata făcută dar fără stăpân.

— Ce ţară? se minună Vlaicu.

— Această ţară este Moldova, care din lipsa unei dinastii stăpânitoare a căzut pe mâna aventurierului Ivanko... Când mă gândesc că la Padova şi la Roma, sunt învăţaţi care combat monarhia... Dar iată că aici se vederează însemnătatea monarhiei. Să fi avut Moldova o casă domnitoare n-ar fi fost cu putinţă să se ajungă o liftă spurcată ca Ivanko.

— Aşa e, încuviinţă Vlaicu. Cea mai fericită formă a fost imperiul roman al cărui urmaş este azi Bizanţul, şi apoi imperiul Assaneştilor... Şi va fi cel pe care tatăl meu îl va înfiinţa la Curtea de Argeş.

Timp ce Bogdan tăinuia cu Vlaicu, pater Dominic luă cu sine pe Crăciun şi pe Aldea.

— Fraţilor, le spuse el, acum este o clipă potrivită să înzestrăm cu preoţi catolici tot pământul văduvit de preoţi valahi. Oamenii sunt doritori de sfinte taine... Eu alerg de la Siret la Putna şi de acolo la Milcovia, şi pe toţi călugării îi aduc să slujească în bisericile fără preoţi. Vom făuri în acest fel o ţară a Sfintei Fecioare Maria. Tu, Aldea, aduni oşteni de la Săliştea şi din împrejurimi iar tu, Crăciun, alergi după Dalmassio. Cu oştirea vom întregi ce nu poate cuvântul... Cuvântul lui Dumnezeu are nevoie de putere... Acum să avem şi învoirea lui Bogdan.

Bogdan cu felul lui iute la treabă luă numaidecât hotărârea. Se învoi ca în bisericile rămase fără popi să treacă preoţi catolici. Dominic avea să vegheze la asta, iar el îi va sta în ajutor cu oştirea ce-o vor putea aduna cei doi tineri.

Crăciun aduse veşti rele din Moldova. Între timp Dragoş se prăpădise şi Sas, urmaşul său, făcuse episcop pe Sofronie şi închinase biserica Ohridei. Acum Sofronie alerga după preoţi bulgari care să înlocuiască popii de legea veche. În schimb, găsise pe Dalmassio lângă cetatea Maurocastro şi acesta făgăduise că avea să vină cu toată oastea lui lângă Bogdan. Se săturase de uneltirile lui Ivanko. El era ostaş şi-i plăcea lupta deschisă la care-l chema voievodul.

— Doamne, spuse Dominic, mai am o îndreptare... Să cerem încuviinţare şi regelui.

Bogdan se mânie.

— Ce să amestecăm pe rege!...

Dominic răspunse cu felul lui calm:

— Să nu cădem în greşeala lui Ivanko. Să fim smeriţi... Regele trebuie să ştie.

Şi Dominic, după multă bătaie de cap, primi încuviinţarea lui Bogdan.

— Bine părinte!... să te duci tu... Dar ia seama cum vorbeşti, să nu mă faci de râs.

Solia lui Dominic fu cu totul fără izbândă. Regele nu voia să audă de un ajutor dat lui Basarab. Ba mai mult, oprea răspândirea liturghiei romane... schismaticii să nu fie mântuiţi... să rămână de-a pururea sortiţi furcilor iadului.

Un singur lucru nu putea înţelege Dominic: cum un rege apostolic împiedeca o ţară să devină catolică. Bogdan, care era limpede la minte, prinse numaidecât pricina.

— Pizma, spunea el, este cea mai tare dintre însuşirile omului. O Moldovă catolică e o mare primejdie pentru fala regelui ungur.

5

Drag Sas era hotărât acum să se dovedească în faţa regelui om de mare ispravă, dar mai mult dorea ca în faţa domniţei Katalin să apară ca un mare îndrăgostit. Cu atât mai vârtos trebuia să purceadă la treabă, cu cât după plecarea dosită a lui Dalmassio, Ivanko avea de bună seama să cheme pe turci. Trebuia să i-o ia înainte... De aceea chemă la el pe Cândea şi pe Glod.

— Din voi doi voi face sfetnicii mei, dacă-mi staţi în ajutor. Am lipsă să adunăm oştire mare... Şi m-am gândit bine că Prepeliţă, ca şi Dominic, aveau dreptate. Ei ziceau că oamenilor, ca să lupte, trebuie să le dai o credinţă mare...

— Şi mai ales un câştig mare... adăugă Cândea.

— Poate că ai dreptate, încuviinţă Drag. Iată că Prepeliţă le-a pus înainte credinţa bogomilă, iar Bogdan pe cea unită... Şi unde e oştirea lui Prepeliţă? Unde-i oştirea lui Bogdan?...

Glod sări numaidecât:

— Oastea lui Bogdan nici n-a fost ridicată, iar cea a lui Prepeliţă slujeşte lui Vlaicu.

— De aceea noi să făgăduim oamenilor pământ...

— Şi vite... întări Cândea. Nimic nu îndârjeşte pe om la luptă ca prada în vite.

— Atunci mergeţi şi strângeţi oameni cu făgăduinţa asta: pământ şi vite... iar pe voi doi vă voi face cneji şi stăpânitori ai ţinuturilor, pe vecie... Acum plecaţi la treabă...

Rămas singur, Drag se gândi că prin agerimea minţii urnise o treabă bună şi acum trebuia s-o ducă la bun sfârşit, căci după măreţia sfârşitului se socoteşte şi măreţia isprăvii. Şi din nou gândul îi fu la Prepeliţă. Ce minte uşoară la omul acesta, să cate a aduna oştire pe temeiul unei credinţe. Dă omului pământ şi vite şi vei face din cel mai nevolnic, un ostaş viteaz... Dar strângerea unei oştiri, izvodeşte multe gânduri şi griji. Trebuie să priveghezi întruna la buna ei stare, la sănătatea şi mulţămirea ostaşilor, apoi la cai, la vite, căruţe şi la căpetenii ce trebuiau să strunească pe oameni. Toate sunt deopotrivă de însemnate... Dar, pe deasupra, mai trebuia găsit totuşi şi un îndemn... Iată-se deci de unde plecase... şi se pierdu îngândurat, cu barba în piept.

Se trezi ascultând. În apropiere se auzea un zgomot... şi în odaie se repezi Glod, ghemuit pe vine. În faţa lui Sas se ridică în picioare.

— Mărite doamne, a ta e judecata cea bună...

Drag îi aruncă o privire ascuţită.

— Ai judecat bine... Ne trebuie un gând mare ca să putem aduna oştire...

— Pământ şi vite...

— Nu-i gând... ăsta-i folos. Omul se înverşunează numai pentru gând, nu pentru folos... şi la luptă e, mai ales, de înverşunare nevoie.

— Ce gând am putea născoci?

Nebunul se cocoşă şi trase cu dosul palmei peste pântecele cneazului.

— Gândul meu este aici... şi-şi ciocăni fruntea cu degetul.

— Spune... făcu Drag nerăbdător.

Nebunul scoase din buzunar un ban de aur.

— Priveşte, măria ta... Ăsta-i un ban de la Menahim.

Drag luă banul şi citi: Bogdanus, rex...

— Aceşti bani n-au avut timp să ajungă de la om la om... Dar gândul cel mare al lui Bogdan este scris pe acest ban de aur.

— Şi ce învăţăminte putem noi trage de aici?

— Multe... În cel dintâi rând, vei cunoaşte care este menirea ta... Gândul lui Bogdan, va trebui să-l înfăptuieşti tu: rege al Maramureşului!... ţara care cuprinde Maramureşul, Pocuţia şi ţara numită de Basarab, Basarabia. De ce Basarabia şi nu Dragovia?

Drag se simţea parcă despicat. Mintea lui asculta de Glod, iar inima glăsuia parcă domniţei Katalin.

— Nu te sfii, doamne... asta-i dorinţa domniţei Katalin.

— Ţi-a spus ea?...

— Nu... dar eu ştiu ghici gândul femeilor îndrăgostite.

Pentru Drag, vorba nebunului era dulce şi atrăgătoare. Îl îmboldea la vitejie şi-i aducea aminte de Katalin; împreuna gândul măririi cu cel al iubirii. În înverşunarea lui, nu mai ţinea seama că el era om însurat, şi că domniţa Katalin avea bărbat. Mintea lui pusă faţă-n faţă cu poftele măririi, nu mai lua seama nici la păcat, nici la nelegiuire. Prea ardea patima în el.

— Şi încă ceva, doamne...

Drag devenise ascultător. Era mulţumit de vorba lui Glod. Privind în urmă, vedea că nu fusese fericit. Îi plăcea să privească la mărirea şi iubirea altora şi nici nu bănuise că un astfel de noroc s-ar putea abate asupra lui. Şi iată că acum se îngrămădeau, în aceeaşi clipă, şi iubirea şi gloria.

Glod scoase din nou banul de aur.

— Ştii cum a întocmit Bogdan aceşti bani?

Drag dete din umeri cu nepăsare.

— E de mare însemnătate pentru planul nostru... spuse nebunul, învârtindu-se prin odaie cu mâinile la spate. Aceşti bani au fost lucraţi de meşteri evrei. Îi plină ţara de ei. Scot aurul şi ştiu tocmi o mulţime de scule frumoase.

— Te gândeşti la domniţa Katalin?!

— Nu!... răspunse hotărât nebunul. Eu mă gândesc la planul de a strânge oştire. Ne trebuie un gând mare...

— Şi-l găseşti la evrei?

— Da, mărite doamne. Pentru obşte, vom spune că e de lipsă o oştire ca să pornim împotriva evreilor...

Drag îl privea cu nedumerire.

— Mărite doamne, lasă-mă pe mine să vorbesc. Oştirea noastră va avea de scop răzbunarea domnului nostru Isus Hristos... Nimic nu înverşunează pe un creştin, ca gândul acesta.

Drag nu părea încredinţat.

— Doamne, nu se află pe pământ un gând mai plăcut creştinilor decât uciderea evreilor... Evreii pătrund în toate lucrurile...

6

Vestea că Ivanko trimisese solie turcilor, fu prinsă din vânt şi adusă la Cuhea în goana cailor, de oameni înnebuniţi de spaimă.

Bogdan se cutremură. Iată că din nou Ivanko i-o lua înainte... Şi numai papa era vinovat. Făcând jocul celor doi regi, papa alungase pe cavaleri, fără a ţine seama de primejdia păgânilor, contra cărora, şi el Bogdan, îi ceruse ajutor... Ca să fie puternic zid de apărare, rugase el pe papă să-l recunoască

rege al Pocuţiei şi al Maramureşului... dar papa, ocupat cu urzelile, nu-i trimisese răspuns în niciun fel.

Poate că măcar acum, în ceasul al doisprezecelea, avea să înţeleagă...

Bogdan se hotărî pe loc. Porunci lui Aldea să încalece şi să plece fără zăbavă la Vitus în Siret, ca acesta să-i dea scrisoare către papa, să întoarcă pe cavaleri. Aldea avea să ducă el însuşi scrisoarea la Sfântul Scaun şi pentru că treaba trebuia îndeplinită cu iuţeală, avea să ia din Moldova, pe spesele voievodului, cei mai de soi armăsari.

*

În puţine zile, Aldea fu înapoi. Papa nici nu voia să audă de cavaleri. Aceia – zicea el – au rostul lor în Lituania. Pentru apărarea creştinătăţii, Sfântul Scaun încredinţase pe regele ungur să purceadă cruciadă împotriva păgânilor...

— Puţin îi pasă regelui de creştinătate!... şi de creştini, nici atât!... tuna Bogdan. Cu turcii îl ţine în frâu pe Basarab... Şi papa, ca să nu se strice şi mai mult cu regele Franciei, îi ţine hangul... Biserica romană e cea mai mare uneltitoare din lume!...

Zadarnic încerca Dominic să pună stavilă răzvrătirii voievodului.

— Intrigile le fac oamenii, ca Ivanko sau regele, spunea el, nu biserica.

Dar Bogdan era neînduplecat... Ceea ce îl îndârjea cel mai mult era faptul că atâta vreme se lăsase prostit... Vorbele îi năvăleau ca viitura pâraielor învolburate la topirea nămeţilor, iar sufletul şi-l simţea, parcă în voia talazurilor pe marea înspumată... Şi parcă atâta bogăţie de furie, îi făcea bine... Îi scotea din adâncuri toate gândurile negândite care îl rodeau la temelie cu îndoieli neştiute...

Apoi, pe încetul, zbuciumul se mai domoli şi, gând lângă gând, începu să prindă cheag, dreapta judecată... şi Bogdan înţelese cât de adânc greşise aşteptând ajutor din afară.

*

La două zile după întoarcerea lui Aldea, se înfiinţă şi Oliver la curtea din Cuhea. Era în drum spre Suceava, unde mergea să ceară socoteală ginerelui său. Regele aflase despre isprăvile lui Ivanko, care se purta, nu ca un slujbaş regal, ci ca un domnitor. Oprise dările, iar de vămi şi sare, nici pomeneală. Şi-apoi tătarii se plimbau prin Moldova ca prin ţara lor. Regele era furios că Dragoş nu-i putuse goni, iar acum Sas nu părea nici el să fie mai iscusit.

Dar Oliver avea porunci şi pentru Bogdan. Regele nu se mai putea învoi ca Maramureşul să fie neatârnat. Ceea ce Carol Robert nu izbutise să facă cu voia bună, Ludovic era hotărât să izbândească prin silnicie. Regele nu mai

recunoştea voievodatul de Maramureş şi Bogdan era poftit să facă act de fidelitate ca nobil în slujba regelui, să plătească dările şi să înfăptuiască toate cerinţele unui nobil maghiar, sau dacă nu... să părăsească ţara. Altcum regele va veni cu oştire să silească pe necredinciosul domn... Şi fiindcă Bogdan nu părea încredinţat de nestrămutarea voinţei crăieşti, Oliver scoase de la brâu un sul cu pecete regală, începu să-l desfăşoare cu mişcări largi şi alene, astfel încât toţi cei de faţă să poată ceti înscrisul:

„Bogdanus infidelis notorius".

Sub acest nume, „fostul" voievod avea să fie trecut în toate scrierile şi hrisoavele cancelariilor regale şi mănăstireşti pentru ca să fie cunoscut de-a-pururi şi în toate ţinuturile, de către toţi locuitorii regatului, pentru a se şti că oricine îi va sta în ajutor, duşmanul regelui este.

*

Bogdan nu-şi pierdu cumpătul. Porni pe Crăciun la Dalmassio şi pe Aldea la Vlaicu şi în scurt timp oştirile lui păzeau trecătorile care din Transilvania dădeau în Maramureş.

CAPITOLUL OPT

1

În grădina mănăstirii, la umbra unui nuc, pater Dominic citea *De constantia sapientis*. Din ultima lui călătorie la Avignon şi Roma, Vitus adusese un vraf de cărţi şi acum înţeleptul călugăr îşi desfăta sufletul în tovărăşia lui Seneca, filosoful păgân, în care Dumnezeu pusese atâta gândire şi atâta simţire creştină.

După plecarea cavalerilor, Dominic se statornicise în Moldova pentru a putea griji de sufletele credincioşilor rămaşi fără apărare.

Vara era în toi şi grădina mănăstirii din Siret, unde Dominic ajunsese stareţ, alcătuia un colţ tăinuit în care bogăţia culorilor, din straturile frumos îngrijite şi frunzişul răsfirat al crengilor uşor legănate de vânt, îndemnau gândurile să se mişte în mersul celor mai frumoase gânduri ale filosofului.

Glasuri, aduse de boarea vântului, îi întrerupseră cititul. Pe drumul presărat cu pietriş mărunt, între cele două pălimare de gard viu făcute din împletirea tulpinelor de caprifoi şi de trandafir de munte, venea fratele Paul, portarul, însoţit de doi ostaşi. Fără să vrea, Dominic îşi strânse pleoapele ca să împiedice belşugul de lumină să şteargă ţinta privirii şi recunoscu în cei doi ostaşi pe Aldea şi Prepeliţă. Deşi se plinise la trup şi chip, Aldea păstra aceeaşi curată şi luminoasă privire şi, deşi îmbrăcat ostăşeşte, cu pieptar de zale, spadă la şold şi pumnal la brâu, răspândea acelaşi duh curat de nevinovăţie. În schimb, Prepeliţă slăbise şi se ofilise. Nu mai era omul zdravăn, care vorbea în gura mare şi râdea cu hohote, certându-se cu socrusău pentru pământ. Faţa lui albă se înnegrise şi pielea i se afunda în cute adânci, iar părul, odinioară creţ, stătea acum încâlcit într-o chică de un galben murdar.

Călugărul se uită lung la ei. Firul versului început în cartea lui Seneca se destrăma într-un duh de prietenie.

— Dumnezeu să vă ocrotească paşii şi să vă lumineze gândurile... Sunt totdeauna dornic de petrecere prietenoasă. Dar ce mare dor, necaz sau trebuinţă v-a adus până la mine?

— Pater Dominic, vreau să mulţumesc mai întâi lui Dumnezeu pentru darul lui de a te fi găsit în acest turn al Babilonului, care este lumea de azi... iar în al doilea rând să-ţi mulţumesc ţie pentru voia bună cu care mă primeşti. Darul mângâierii este cel mai de seamă cu care Dumnezeu a învrednicit pe aleşii Săi... Acest dar îl găsesc azi la tine, ca şi pe vremuri.

— Află de la mine, prietene, acest adevăr... Cu cât omul îşi simte chemarea mai înaltă, cu atât va să fie mai smerit în inima sa... Omul va să dea lui Dumnezeu tot binele primit.

— Iată, pater Dominic, că se plineşte un răstimp de trei ani, de la despărţirea noastră, de când această ţară este ocârmuită de Ivanko şi Katalin... De atunci eu tot pribegesc, hrănindu-mă, ca păsările cerului, din mila lui Dumnezeu... şi adăpostindu-mă pe la casele oamenilor, buni creştini. După plecarea cavalerilor am căutat să duc mai departe lucrarea lor, apărând pe creştini de prigoana păgânilor şi a bogomililor, care au împânzit ţara, învăţându-i deosebitele meşteşuguri, cunoscute de mine de la aceşti oameni de ispravă şi întărindu-i în păstrarea sfintei legi unite, împotriva căreia s-a pornit mai cu seamă prigoana lui Ivanko.

— Eşti cavaler, copile?... întrebă Dominic.

— Am căutat să intru în tagma lor, răspunde Aldea, să lupt pentru Dumnezeu cu sabia, şi am fost primit... dar mărturisind legea unită şi nefiind de neam teuton sau francez, n-am putut ajunge decât frate convers. Ei m-au învrednicit cu această îmbrăcăminte, fiind deprins cu mânuirea armelor şi alte multe meşteşuguri. Odată cu această îmbrăcăminte, am îmbrăţişat şi dorinţa de a lupta pentru cruce. Or, în lupta pentru cruce, va să mânuieşti atât sabia cât şi cuvântul. Cuvântul nu este ascuţit ca sabia, el poate fi alinător ca alifia cea tămăduitoare... Şi aşa m-a prins un dor neostoit de domnia-ta şi de pacea lui Isus Hristos... Rămaşi credincioşi lui Bogdan, am căutat, după fuga voievodului la Colomeea, să pregătim oameni pentru o oştire mare... dar strădania a fost zadarnică. Ţara a ajuns de nerecunoscut. Din sfânta noastră lege unită, doar câte un schit singuratec, sau un preot drept-credincios mai poartă amintirea unui gând măreţ şi frumos. Încolo, mişună păgânătatea sub toate chipurile, bogomilii mărind rătăcirea, preoţii lui Swatovit, silnicia... iar evreii cumpărând sufletele cu aurul şi argintul scos din belşug din măruntaiele munţilor noştri...

— Asta-i roada popilor bulgari, aduşi de doamna Anca... Ei păstoresc fără însufleţire într-o limbă străină obştii... adăugă Prepeliţă.

— Vedeţi şi voi acum, încheie Dominic, puterea duhului închis în cuvânt... În cuvânt sălăşluieşte singurul şi nesmintitul adevăr...

— De aceea ne-am grăbit să te căutăm în lumea asta mare şi amestecată... fiindcă aiurea am găsit numai dezbinare şi ură. Popii lui Swatovit s-au înmulţit ca ciupercile, şi drumurile sunt pline de ostaşi ucrainieni, în slujba stăpânilor care vor să alunge pe popii băştinaşi, înlocuindu-i pe cei bulgari... Acum, Ivanko, adevăratul stăpân, umblă să mute scaunul domnesc de la Baia la Suceava, din care vrea să facă cetate împărătească... De aceea a înlocuit lucrul în parte şi cel în devălmăşie, prin mir, ca astfel strângerea dărilor să fie mai lesnicioasă şi niciun petic de pământ să nu rămâie nelucrat, nici chiar mejdinile dintre locuri... Am căutat să ajut pe bieţii oameni pe cât am putut, vorbindu-le însufleţit despre virtuţile creştine, întărindu-le credinţa în

timpuri mai bune... şi am văzut cu multă bucurie că oamenii se gândeau mai mult la suflet decât s-ar putea crede... şi mai lesne urmează calea cea strâmtă, ce duce la viaţa adevărată, decât calea cea largă ce duce la pierzanie...

— Dar tu, prietene?... întrebă Dominic îndreptându-şi privirea către Prepeliţă.

— Şi eu îs pribeag de trei ani... dar nu din bunătate şi strădanie pentru mântuirea altora, ci din vifor şi adâncă turburare, pricinuită de caznele fără de sfârşit ale remuşcării...

Şi se întoarse spre Aldea, zâmbind dureros. Acesta îl încuraja.

— Povesteşte paterului Dominic... el va înţelege.

Pe chipul lui Prepeliţă lumina surâsul îndurerat vederând că demonul nedormit din sufletul lui se domolise.

— Da, pater Dominic... sunt hărăzit unei soarte îndurerate. Ai auzit poate de moartea lui Ioanichie... Ei bine, eu am fost părtaş în mare măsură. Prins de remuşcări, după această groaznică întâmplare, m-am tras acasă cu gândul să mă împac cu ai mei. Dar aci, nenorocire... Socrul şi copilul mi se prăpădiseră între timp, iar soţia, în marea ei deznădejde, părăsită de mine şi lipsită de tot ce-i era drag, a intrat în mănăstirea Snagov, după ce a luat de la mitropolitul de la Curtea de Argeş, carte de despărţire... Aşa că sunt singur pe lume... Întâlnindu-mă cu acest tânăr, m-am hotărât să-l urmez întru întărirea virtuţilor creştine şi apărarea celor obidiţi de soartă.

— Copiii mei, venirea voastră mă bucură din plin – spuse Dominic... Vă arătaţi râvnitori în slujba lui Dumnezeu şi vă veţi bucura în curând de plata ostenelilor voastre...

— Drept grăieşti, pater Dominic, spuse din nou Aldea, fiindcă pribegia nu mi-a lăsat în suflet numai deznădejde şi amărăciune... Am cunoscut în chip amănunţit planul lui Ivanko. El aduce ucrainieni şi ruşi de peste Nistru, ca să înăbuşe obştea băştinaşă... şi tot pentru asta apără idolii păgânilor.

— Este lucrarea semănătorului de neghină, spini şi bălării... căci, în afară de semănătorul de lumină: cuvântul lui Dumnezeu, mai este şi semănătorul de întuneric... iar acestea numai prin roada duhului înşelător şi a învăţăturii demonilor pot să se înalţe în cinstea vremelnică a dregătoriilor.

— Cu toată năvala roadei întunericului, trebuie să-ţi spun, pater Dominic, spre marea noastră bucurie, am văzut că strădaniile noastre, purtate cu mare îngrijire şi neadormită priveghere, au izbutit să dea roade bune. Azi, în toate bisericile înşirate de-a lungul Siretului, Prutului şi Nistrului, se mărturiseşte că Sfântul Spirit purcede de la Tatăl şi de la Fiul... şi toţi preoţii şi mirenii obştii ascultă de poruncile Sfântului Scaun, trecute prin rostul preasfinţitului Vitus, episcopul nostru...

Nici pater Dominic, nici cei doi oaspeţi ai săi nu s-au minunat când în faţa lor s-a înfăţişat popa Luca. Era în firea lucrurilor, şi poate chiar mai mult, era voia lui Dumnezeu. Dominic vorbea tocmai despre gândul său iubit, despre filosofia nominalistă.

— Nominalismul m-a dus la studiul medicinii... nu studiul medicinii m-a făcut nominalist...

Şi tocmai atunci se înfăţişă Luca, însoţit de portar.

— Numai cine ştie să preţuiască în întregime cuvântul poate auzi pe Dumnezeu înlăuntrul său. Prin folosirea îndemânatecă a cuvântului poţi dovedi dogma Sfintei Treimi... Şi tot prin meşteşugul cuvântului poţi cunoaşte răul din trupul bolnavului şi să potriveşti leacul cel mai nimerit.

Popa Luca privea la el cu ochi întunecaţi, iar în privirea lui se citea o uimire nefirească. Deodată se aprinse la faţă şi izbucni aproape fără să-şi dea seama:

— Pater Dominic, mă tem că de la preţuirea prea mare a cuvântului ni se trage toată nefericirea...

Dominic îl privi îndelung cu multă băgare de seamă. Cunoştea sufletul oamenilor şi felul prin care chipul lor tâlcuieşte adevărul, suferinţele sau bucuriile. Popa Luca răspândea groaza prin ochii lui rotunzi şi negri, de felul lor liniştiţi.

— Te văd tare înspăimântat... ce s-a întâmplat, frate?

— Bogomilii... bogomilii... şi se opri, năpădit de un năduf care-i vorbea în piept.

— Linişteşte-te, frate... şi povesteşte pe-ndelete... şi ducându-se lângă Luca îl luă şi-l duse pe bancă lângă el.

Luca începu să povestească necazul său. La ei în Lipcani, pe Prut, unde fusese trimis de monseniorul Vitus, găsise o obşte ascultătoare, pregătită mai înainte de cavaleri, lucrându-şi în linişte pământul. Dar acum câteva săptămâni veni popa bogomil Urghie, cu straşnică poruncă de la domnie să clădească un mir. Oamenii s-au împotrivit, dar numaidecât au apărut ca din pământ Zaheu cu oşteni ucrainieni, ridicând pe băştinaşi şi ducându-i peste Nistru. Iar de la noi din sat, Ivlavie a pogorât cu blestemata sa rătăcire şi cu straşnică poruncă, din sat în sat... Iar oamenii, ademeniţi de puterea cuvântului, înfricoşaţi de străşnicia poruncii domneşti, tocmeau miruri, se închinau la Dumnezeul cel bun, rugându-se de cel rău... până când, încetul cu încetul ţara s-a umplut de rătăcirea bogomilă. Iată unde ne-a adus trufaşa preţuire a cuvântului... căci şi bogomilii tot pe cuvânt îşi întemeiază spurcata lor rătăcire...

Dominic îl îmbie să poposească câteva zile în această sfântă mănăstire, fericită să dea adăpost tuturor necăjiţilor şi doborâţilor de supărare.

— Rămâi lângă mine... nu ca străin călător, ci ca prieten, cu inima înălţată către Dumnezeu... şi-i cu neputinţă să nu te pătrunzi de cuvântul lui Dumnezeu.

— Ce ne facem, pater Dominic?... întrebă Luca. Cine ne sprijină?... Cine ne ajută?... Cine ne apără?... Iată că fraţii mei, Pălcuş şi Balin au trecut la bogomili... Şi mă tem de mai rău. Să nu-i văd slujind idolului Swatovit. Dar să nu ne grăbim a-i osândi... Cine ne sprijină?... Cine ne apără?...

— Eu!... strigă Prepeliţă, ridicându-se în picioare.

Şi-n viforul care-i tulbura simţirea, părea şi mai înalt şi mai uscat.

— Prin mine s-a pornit rătăcirea... prin mine va apune.

— Iar eu îţi voi fi soţ nelipsit... spuse Aldea... fiindcă am jurat să umblu în adevăr şi smerenie. Dacă smerenia m-a ferit de cursa amăgirilor, vreau ca adevărul să înflăcăreze sufletul meu... vreau ca, robit de adevăr, să fiu slobod şi fericit în toate clipele vieţii mele.

— Mă bucură râvna voastră, adăugă Dominic. Dar n-ar fi oare mai de folos un cap încărunţit şi un piept mai oţelit să fie metereză în greaua noastră luptă? Mă gândeam la Bogdan...

— Bogdan e departe... nu şi-a putut ajuta sieşi, necum nouă...

— Omul e mai harnic când e pus în slujba obştei, decât când e pus în slujba sa...

Acum vorba îşi schimbă cursul, începând să judece pe Bogdan. Vorbeau despre el cu vorbe frumoase, dar în sinea lor, Prepeliţă, Aldea şi Luca îl osândeau...

După alungarea regelui la Borşa, Bogdan coborâse la Cetatea Neamţului, împreună cu Vlaicu, Aldea, Crăciun şi Dalmassio. De aici ochiul lui putea cuprinde întreaga ţară şi de asemenea putea orândui întăriturile şi planul de apărare împotriva păgânilor... Numai că în ăst timp, Basarab făcuse legământ lui Ludovic al Ungariei... Şi nici n-apucase Bogdan să se înscăuneze la Cetatea Neamţului, că Vlaicu se sculă şi-l lovi pe neaşteptate. Şi iată că Bogdan care se arătase atât de îndrăzneţ, înfruntând pe rege la Borşa, se dovedi nevolnic de astă dată... Bogdan fugise la Colomeea şi lăsase poporul în voia întâmplărilor. În urma lui, regele împărţise ţara în trei; Maramureşul dându-l lui Ion de Kölcse, Moldova lui Sas – unde cu toţii ştiau că de fapt stăpân era Ivanko – iar Pocuţia, polonilor.

— Pe măsură ce trece timpul mi se vederează mai aprig păcatul lui Bogdan, spuse Luca.

Pater Dominic înclină capul.

— Nu-i timpul să-i facem vreo vină, fiindcă greşeala-i este fără voie. Omul n-a putut, nu că n-a vrut... Greşeala lui este că n-a fost îndeajuns de credincios. N-a fost un ostaş al lui Dumnezeu... Un mare domnitor va să înfăptuiască voinţa şi cuvântul lui Dumnezeu. N-a simţit duhul lui Dumnezeu lovindu-i creştetul... şi este de datoria voastră şi a fiului său, Laţcu, să-ndreptaţi ceea ce n-a putut el înfăptui...

Cei doi tineri înţelegeau acum vorba lui Dominic. Faţă de prigoana lui Ivanko, întemeiată în silnicie, oamenii lui Dumnezeu nu puteau răzbi decât prin răbdarea sprijinită pe adevărul cuvântului. Dar vorbirea lor plină de duh fu întreruptă de fratele Pavel, portarul, care venea gâfâind şi roşu la faţă.

— Părinte stareţ, vino degrabă... Veste cumplită... Mănăstirea este înconjurată de oştire...

Pater Dominic nu se tulbură. Ridicându-se încet, porni pe urmele portarului, făcând semn lui Aldea şi Prepeliţă să-l urmeze. În cancelaria mănăstirii aştepta un pâlc de ostaşi şi nu mică-i fu mirarea când văzu pe Ivlavie desprinzându-se din mijlocul lor. Era tot aşa de voinic şi de hain la înfăţişare, deşi părul îi era mai sur şi pielea obrajilor mai brăzdată.

— Din porunca Măriei sale, domnul nostru Ivanko, averea acestei mănăstiri, ca şi cea a tuturor mănăstirilor din această ţară, trece în stăpânirea domnitorului, astfel că toţi locuitorii ajung iobagii săi. Clădirea trece în ocârmuirea preasfinţitului Sofronie de la Suceava.

— Stai... nu fi aşa de grăbit. Să purcedem liniştit... spuse Dominic.

— Eu n-am răgaz de zăbovit...

— Dar mai este şi o lege... spuse nesmintit Dominic.

— Eu nu cunosc decât porunca stăpânului meu.

— Ascultă o clipă şi de lege, spuse iar netulburat Dominic, fiindcă după dreptul canonic, recunoscut de toate puterile, averile bisericeşti nu pot fi luate, nici trecute în stăpânire străină fără învoirea Prea Sfântului Părinte de la Roma...

Ivlavie izbucni în râs. Luase obiceiul stăpânului său, să batjocorească prin râs toate vorbele cinstite.

— Te-nşeli, părinte stareţ... Azi nu se mai ascultă de Sfântul Părinte de la Roma, ci de cel de la Moscova, al cărui sol este preasfinţia sa Sofronie...

Înfuriat de atâta batjocură, Aldea se repezi, dar pater Dominic, prinzându-l de braţ, spuse:

— Tu poţi pleca la îndatorirea ta...

— Eu nu te părăsesc când eşti în impas, părinte Dominic...

Ivlavie îi aruncă o privire dispreţuitoare, dar Aldea se schimbase cu totul. Omul cel subţirel, cu ochii sfioşi şi gura mereu zâmbitoare, se dovedea a fi

acum un tânăr zdravăn, plin de bărbăţie, cu ochi scânteietori şi fruntea cutată între sprâncene.

Între acestea coborâse şi Vitus. Locuinţa episcopului Vitus se găsea tot în clădirea mănăstirii. Îndată după ce-l vestise portarul, făcuse o scurtă rugăciune şi scoborî, să stea în ajutorul stareţului.

— Monseniore, spuse Dominic episcopului, iată ce poruncă am primit de la domnul Ivanko... Ce-i de făcut?...

— Răspunde iute... făcu Ivlavie, ciocnind duşumeaua cu tocul cizmei. Am mult de lucru... Trebuie să iau în stăpânire toate mănăstirile până la Nistru...

Fără voia lui, Dominic surâse. Înţelegea că vorba cădea în pofida lor. Dacă nu primeau porunca de bună, aveau s-o primească siliţi de oştire.

— Nu te grăbi, prietene... Aici e o problemă de drept...

— Ce-i aia, drept?... râse Ivlavie.

— Aşa-i... spuse Vitus, privind cu amărăciune pe Dominic. Dreptul implică o conştiinţă... Dreptul şi prinţul Ivanko!... E cam cum am cere focului să facă dreptate clăii de fân...

3

De pe prispa chiliei sale, pater Dominic privea pregătirile de plecare. Fiindcă după o sfătuire cu mare luare-aminte şi răbdare, Vitus şi Dominic se hotărâseră să se supună rânduielii poruncite cu atâta străşnicie de către Ivanko. Luând de pildă cele ştiute şi după sfat întins până la miezul nopţii pentru a cerceta cu de-amănuntul toate împrejurările, hotărâră să se tragă cu întreaga avere şi cu toţi călugării şi slujitorii în cetatea de piatră, căreia i se zicea şi Cetatea Neamţului, unde puteau sluji în voie, la adăpostul zidurilor celor de nepătruns.

Pater Dominic privea la pregătirile de plecare cu aceeaşi ochi buni cu care îngrijea bolnavii în spital şi făcea slujba în altar. Dar atât Aldea cât şi Prepeliţă cunoşteau durerea care-l chinuia, în acele clipe. Prigoana împotriva mănăstirii Siret era doar un semn. Aceeaşi soartă era hărăzită şi celei din Câmpulung şi mănăstirii Molda din Baia. Acolo, îngrijind de leproşi, se găsea ascunsă între zidurile mănăstirii fiica lui Zah Felician, şi el nu putea uita înverşunata ură a lui Katalin împotriva Clarei Zah şi nici ura lui Ivanko împotriva leproşilor. Pentru stăpânul ţării era foarte potrivit să dea foc unui spital de leproşi. Tot acolo mai era o şcoală pentru învăţătura viitorilor preoţi. De bunăseamă că, în câteva zile şi ele vor fi lovite şi batjocorite de Ivlavie. De aceea ajunseseră ei la încheierea să dea deplină ascultare ameninţărilor lui Ivlavie.

Popa Luca avea să se întoarcă în parohia lui din Lipcani, să-şi mângâie enoriaşii, iar ceilalţi doi prieteni, Aldea şi Prepeliţă, fură încredinţaţi cu alte

sarcini. Trebuia să se ţină seama de graba primejdiilor şi de aceea aveau să amâne lupta împotriva bogomililor. Dominic şi Vitus cu călugării aveau să se tragă în Cetatea zisă a Neamţului, călugăriţele din Molda puteau fi găzduite în casa boierului Sava, iar bolnavii duşi de asemenea în Cetatea Neamţului. Deci deteră poruncă să se adune toate averile mănăstirii, iar Prepeliţă şi Aldea să facă pregătirile de plecare. A doua zi porniră pe căi diferite. Aldea cu convoiul de călugări porni în josul râului, spre Cetatea Neamţului iar Prepeliţă în sus, către mănăstirile din Molda şi Câmpulung. După ce va fi adăpostit pe călugăriţe la boierul Sava, va scoborî cu întreaga obşte a călugărilor şi a bolnavilor către Cetatea de Piatră.

*

Timp de trei zile convoiul călugărilor, având în frunte pe Vitus, Dominic şi Aldea, coborî spre vale. Nu cunoşteau ţinutul, dar simţeau că se depărtează de acei oameni, duşmani, şi mergeau cu voie bună în pofida drumului întins şi singuratec. Uneori treceau ceasuri întregi fără a întâlni vreo vietate. Aldea îi ducea pe un drum înconjurat de stânci şi tufişe întunecoase. Trebuiau să taie drumul ca să ocolească Suceava şi Baia, cele două cetăţi ale scaunului domnesc. Convoiul mergea către miazăzi şi poposea numai când soarele fierbinte de amiază, alungându-i prin luminişul pădurii, îi silea să se oprească. Noaptea poposeau în câte o livadă, fiindcă oamenii se temeau mai mult de zi decât de noapte. Călugării n-aveau nici ştiinţa şi nici priceperea lui Aldea, şi se bizuiau pe obişnuinţa lui de a călători, şi mai cu seamă se bizuiau pe simţul lui Dominic, care, trăind numai din călătorii, adunase multe cunoştinţe şi mintea i se luminase.

Către a patra zi de mers, spre seară, văzură înaintea lor licărind o lumină.

— Un sat... strigă Aldea bucuros.

— Un sat... încuviinţară în acelaşi glas Vitus şi Dominic şi grăbiră caii.

Chiar călugării, care călătoreau pe jos, grăbiră pasul. Aldea, dând pinteni calului, se desprinse de convoi şi alergă în goană către sat. Trăgeau nădejde la vreo casă primitoare, în care să-şi odihnească oasele într-un pat sau pe-o saltea de paie. Cu toată înserarea ce se apropia, timpul era cald şi în curând toată bolta fu luminată de focurile mărunte ale stelelor de vară.

Acum călugării puteau desluşi în afară de luminiţele opaiţelor, şi focuri. Tot satul era luminat de flăcări şi un vânt de seară, pornit dinspre munţi, iuţea vâlvătaia. Nu după mult timp văzură pe Aldea înapoindu-se, însoţit de doi oameni. Dominic nu pricepea ce se întâmplase, dar simţul lui îi vestea o primejdie. Pesemne că acelaşi gând ascuns le vorbea şi celorlalţi călugări, căci întreg convoiul încetinise pasul.

— Pater Dominic, mare primejdie... Tot satul va fi mânat peste Nistru din porunca lui Ivanko...

— Cunosc pricina, spuse Dominic, privind la cei doi însoţitori ai lui Aldea.

— N-au voit să-şi lepede legea, să primească mirul şi legea bogomilă... adăugă Aldea.

— Aşa e... încuviinţară şi cei doi martori. Mâine satul va fi umplut cu ucrainieni păgâni...

În ceata călugărilor, simţământul de primejdie se prefăcu în spaimă.

— Să poposim aici şi mâine, pe cale ocolită, vom călători mai departe... spuse în numele obştei portarul Pavel.

— Fiindcă împotriva acestui duşman, puterea noastră nu ne poate ajuta...

Vitus încuviinţă şi călugării întinseră corturile în pajiştea de lângă drum.

*

— Mă-ntreb ce interes îl mână pe Ivanko să apere într-atât legea bogomilă... spuse Vitus.

Se afla împreună cu Dominic şi Aldea, odihnind pe câte o buturugă în jurul lespedei care le servise drept masă. În depărtare, coloane de scântei se împrăştiau în văzduh şi, la luminile focurilor, se vedeau căsuţele, plopii răsfiraţi şi chiar apa râului jucându-şi feţişoarele nesfârşite sub bătaia văpăilor pâlpâitoare. Şi dincolo de gardul pomilor se întindea urcuşul, întunecat şi ameninţător, al munţilor, cu crestele împădurite pierdute în negura nopţii.

— În afară de duhul vrăjmăşesc, care-l împotriveşte omului, Ivanko mai are un mare interes: mirul... spuse Dominic... şi părea să privească mai atent la culmile, care se acopereau cu mari flori roşi şi sinilii, după cum para focurilor cădea pe stânca goală sau pe pajiştile înverzite.

— Eu cred că patima răzbunătoare se trage de la firea lui vrăjmaşă, mai repede decât de la iubirea de câştig. Firea lui îi lacomă de suferinţele oamenilor, şi bucuria de a face rău depăşeşte dobânda câştigului... Din nenorocire sunt oameni alcătuiţi astfel din naştere...

Când îşi sfârşi Vitus vorba, tăcerea era şi mai adâncă. Orice mişcare încremenise parcă. Chiar şi pâlpâirile uşoare ale focurilor apăreau şi se ştergeau ca nişte umbre luminoase, fără să tulbure cu nimic nemişcarea întinsă, de la firul de iarbă şi până la frunza pomilor.

Acum cuvânta Aldea:

— Se prea poate, monseniore... Sunt oameni blestemaţi, cu pecetea lui Cain în frunte, care urăsc omul numai din trebuinţa de a urî... şi Ivanko se numără printre aceştia... dar şi mirul, care-i aduce mai uşor zecima şi dijma îi înteţeşte ura împotriva omului.

Vitus clătina din cap cu amar.

— Acest om este chipul diavolului şi multe prigoane om mai vedea dezlănţuindu-se din poftele lui de rău...

— Mai e ceva, izbucni Dominic.

Până atunci chipul lui rămăsese neclintit, privind peste focuri până-n tăcerea adâncă a munţilor întunecaţi. Aldea se simţi pătruns deodată de un frig, simţea că în mintea paterului izbucnise un gând viforos.

— Ura lui Ivanko are altă pricină... Ea duce prigoana cuvântului slav împotriva cuvântului latin. Să nu uităm că legea bogomilă îşi are matca în Bulgaria, şi că mutând obştile cum mută şi duhul oamenilor, slujeşte cuvântul bulgar, şi nu pe cel al obştii... Cuvântul slavon potrivnic celui latin, iată adevărata obârşie a nebuniei lui Ivanko... Singura vină a acestui popor este că moşteneşte pe marele popor roman.

— Nominalismul colorează într-un singur fel toate gândurile tale, pater Dominic... spuse Vitus.

Tocmai atunci venea portarul, să-i poftească la cină, şi le curmă vorba.

*

— Frate întru Hristos, nu-mi pot deprinde mintea cu cuvintele tale de ieri... spunea Vitus lui Dominic.

Convoiul, plecat de dimineaţă, îşi urma drumul în linişte. Oamenii păreau furaţi de înfăţişarea stâncilor goale, de care, când se apropiau, când se depărtau. Ocoleau zăvoaie cu răchită, dumbrăvi de salcâmi, apoi poieni însorite şi numeroase şuviţe de pâraie, pe întinsuri pustii.

— La ce cugeţi, monseniore? întrebă călugărul.

— N-aş vrea să mărturisesc împotriva filosofiei tale nominaliste... dar eu ca istoric şi jurist care priveşte în lumina trecutului, cred în alte puteri decât în cea a cuvântului.

— Nu te-nţeleg, monseniore...

— Mă gândesc că dacă darul cuvântului este, precum crezi, singura realitate, atunci pentru ce acest neam, a cărui limbă este fără îndoială de obârşie latină, n-a păstrat în numirea sa nicio amintire romană... Iată, neamul tău se numeşte roman... şi locuitorii, ce se ţin de Roma, se numesc romani... Dar aceştia?... Unii îşi zic moldoveni, după cum au fost botezaţi de călugării din Molda, iar alţii maramureşeni, după...

— După numele râului Maris, din care năvălitorii barbari au făcut Mureş...

Vitus clătina din cap cu neîncredere. Dar şi Dominic îşi oprise vorba. De pe colina din faţă se vedea coborând un lung convoi.

— Îs ucrainieni... strigă Aldea.

*

Carele înaintau, nu în şir obişnuit, ei umplând zarea, ca mulţimea de corăbii ce trag spre ţărm. Mugetul cirezilor, behăitul oilor şi nechezatul cailor alcătuiau un zgomot lung şi întunecat, care nu izbutea totuşi să se aştearnă peste tăcerea groasă ca o pernă.

Fără să spună o vorbă, Vitus cârmi calul către un pâlc de stejari şi în curând călugării fură ascunşi în desimea pădurii, putând vedea fără să fie văzuţi.

Împotriva voinţei lui, Dominic se gândea că poate a greşit, poate că trebuia să îndemne pe oameni la luptă, şi el să le sară în ajutor cu toţi călugării şi slugile mănăstirii. Cuvântul lui Dumnezeu va să fie şi apărat, nu numai propovăduit.

— Pater Dominic, să facem un ocol... şopti Vitus. Oamenii aceştia ne-ar putea sili să purcedem la luptă şi noi nu suntem în stare... Şi, cârmind calul, se afundă în pădure.

Convoiul potrivnic se îndrepta spre sat. Dominic şi cu Aldea schimbară o privire. Amândoi simţeau la fel. Îşi ziceau că trebuie să înfrunte orice primejdie, chiar şi lupta, pentru o gândire pe care, în clipa aceea le era cu neputinţă s-o lămurească. Când ajunseră într-o poiană, Dominic făcu semn de oprire şi binecuvântă lucrarea oamenilor pe ziua aceea.

— Mă tem, pater Dominic, c-am fost nevolnici şi nu ne-am îndeplinit datoria... spuse Aldea.

Vitus îi dădu din nou în grijă să fie băgător de seamă şi să ocolească pe ucrainieni şi pe ceilalţi păgâni, ca să ajungă în pace şi cu voie bună la Cetatea de piatră, unde-i aşteptau mari şi însemnate înfăptuiri. Şi făcând semn asupră-le, dete semn de plecare.

4

Zidurile cetăţii în ruină îşi mai înălţau foişoarele retezate ca nişte clopotniţe cu vârfurile trăsnite. Un val de pământ, întins de-a lungul zidului şi despărţit de el printr-un şanţ adânc, dovedea că cetatea fusese cândva întărită spre apărare. O poartă acoperită cu un arc de triumf, dând într-o curte cu coloane, mărturisea şi timpuri de glorie trecută. Legând calul de un pom, Prepeliţă începu să facă înconjurul cetăţii. Gândurile îl purtau înapoi asupra drumului făcut. După ce străbătuse peria deasă a pădurilor de la Rădăuţi, se lovise de alte greutăţi. Gropi adânci, crăpături întortocheate, şi între ele grămezi de piatră şi adunături de stânci făceau drumul anevoios. Descălecat, cu calul de căpăstru, abia se strecurase printre piedici, păşind cu mare grijă. Când, după multă trudă, în faţa lui cornul de pădure se sparse ca dintr-o izbitură şi cerul întreg, ca printr-o gaură de pâlnie, se repezi asupra

pământului. Câmpia nu se întindea dreaptă, ci unduia în valuri din ce în ce mai înalte, ca să se piardă în pâcla zării împinsă de colţii stâncilor. Şi în mijlocul acestui ţarc luminat, care se înălţă ca o cumpănă a cerului, cetatea. Cetatea romană... îşi zise el, amintindu-şi de învăţăturile lui Dominic, omul priceput în cele vechi. Sta privind cu uimire şi cu părere de rău, totodată. Câţi oameni n-or fi murit ca să se ridice cetatea în munţi! Câte bucurii, dureri, vitejii şi înfrângeri n-o fi prilejuit măreaţa cetate! Şi toate-i aminteau de nelegiuirile şi primejdiile de acum. Dar greutăţile şi primejdiile parcă-l fericeau în clipa de faţă. Ele însemnau începutul mântuirii. Trebuia să se umilească, el, care se îngâmfase, să-şi mărturisească slăbiciunile, fiindcă prea se crezuse puternic. Şi mai ales, trebuia să dreagă răul. În drumul lui îşi putuse da seama cât de întinsă era acum credinţa bogomilă. Sate întregi mărturiseau cei doi dumnezei şi pretutindeni nu se vorbea decât de mir, temeiul pământesc al bogomililor. Dar el nu se simţea fericit, ci dimpotrivă, i se părea a fi vinovat de răul pornit din pricina lui.

Vara era în toi. Apele ploilor răscoliseră pământul, care acum se zbicise. Pajiştile erau stropite cu diferite culori şi, în bătaia soarelui, petele colorate păreau de mătase.

După ce străbătu pajiştea, Prepeliţă îşi făcu drum prin tufele de afinişuri cu crengile încâlcite şi, călcând în picioare trunchiuri de scai şi buruieni, ajunse lângă ziduri. Ciudat!... După învăţăturile lui Dominic, nu s-ar fi putut spune că romanii să-şi fi întins stăpânirea până-n aceste meleaguri. Şi tristeţea împrejurimilor îl ducea cu sufletul către întunericul de dincolo celor ştiute şi scrise. Cetatea îi amintea de Cetatea Neamţului, ţinta călătoriei lui Dominic şi a lui Vitus, şi din nou îşi zise că, pentru a sa mântuire, trebuia să înveţe de la Hristos calea, adevărul şi viaţa.

*

Ocoli în tăcere zidul în ruină, pe care lujeri de viţă sălbatică şi iedera începuseră să se urce. Stoluri de vrăbii şi de porumbei sălbatici se ridicau la paşii lui. Deodată, zidul parcă vorbi. Nu era o părere; dincolo de colţul de la miazăzi, nişte copii priveau la el, nedumeriţi.

— Satul trebuie să fie pe aproape, îşi zise el.

Prepeliţă făcu semn copiilor cu mâna, chemându-i la el. Să nu carecumva să se teamă. Unul mai îndrăzneţ se apropie. Era desculţ, îmbrăcat cu sumănel şi căciulă mare în cap. Pe umăr îi atârna un săculeţ care zăngănea de câte ori copilul mişca braţul.

— Cum îi zice la zidul ăsta? întrebă el pe copil.

Copilul privi în sus, cătă parcă să-şi amintească şi apoi arătând cu degetul:

— Cetatea bătrână.

— Cetatea bătrână... repetă Prepeliţă şi numaidecât începu să socotească.

Potrivit celor deprinse de la Dominic, Prepeliţă acum povestea singur cu el, căutând să-şi dea seama de preţul fiecărui cuvânt.

Copilul nu era sperios defel. Povestea cu uşurinţă şi voie bună despre oamenii răi şi lotri ce se ascundeau pe aci şi despre tătarii care zdrobeau pe călugării care tămăduiau pe oamenii bolnavi.

— Cine a făcut zidul acesta?

Copilul răspunse numaidecât:

— Vitejii Roman şi Vlahala...

Atât îi trebui lui Prepeliţă ca să-şi înceapă iscodirea. Dar copilul nu mai ştia multe. Aflase numai că pe vremuri au fost doi viteji de seamă: Roman şi Vlahala, fii de împărat.

Prepeliţă ar fi stat mult de poveşti. Vorba copilului îi ducea mintea ţintă înapoi la casa lui, unde zburda copilul lui. Dar acum trebuia să se mulţumească cu vorbele şi râsetul altor copii. Simţea, după flacăra din ochii lui, că şi această încercare făcea parte din drumul anevoios al mântuirii sale.

— Dar în sac ce ai? întrebă el.

Copilul ridică poala cămăşii şi-şi slobozi în ea tot avutul.

Şi din nou gândul lui Prepeliţă fu la pater Dominic, fiindcă aici se găsea o adevărată avere: statuete de aramă închipuind zei şi zeiţe păgâne, mărgele de fildeş şi de sticlă şi alte multe geme şi bani de aramă şi argint.

— De unde le ai pe astea toate?

— De la ostaşii care au săpat zidurile cetăţii... spuse copilul.

Şi Prepeliţă înţelesese că ostaşii trimişi de Ivanko, veniseră să caute prin pivniţele şi ruinele cetăţii comorile tăinuite, iar copiii se luaseră după ei, având de câştigat bani şi merinde. Cu părere de rău se despărţi el de copil. Prin vorbele copilului adiau vorbele adormite ale trecutului.

Ajuns la drum, încălecă şi mult timp pe drum se gândi la vorbele paterului Dominic şi se simţi dator să se mărturisească ca şi cum ar fi fost de faţă.

— Ai dreptate, scumpe prieten... Să nu crezi că învăţăturile tale n-au avut răsunet în sufletul meu. Vreau mântuirea!

De la cetate, drumul scobora în pantă dulce între maluri de pământ negru, întărit de stânci mari de piatră albă. Pământul era presărat de smocuri de iarbă, pe alocuri se ridicau tufe de ienuperi şi merişor. Flori vineţii şi albăstrele ieşeau ici şi colo din pământ şi urcau chiar pe stânci. Deasupra lui roteau ereţi şi zburau pâlcuri de ciori. În fundul zării o culme se pleca uşor, se oglindea în apa unui râuleţ, strălucind în soare, şi iar se ridica. O pâclă uşoară ca un fum argintiu învăluia colina dealului. Pe urmă fumul se lămuri şi, cum ies stâncile din stufişurile tufelor, aşa izbucniră acoperişurile căsuţelor dintre pomi. În faţa lui se afla satul Câmpulung.

*

Satul Câmpulung se vedea risipit pe coastă. Şi abia acum, la faţa locului, Prepeliţă îşi dădea seama de aşezarea cetăţii. Măcar că, ieşind din asprimea pădurilor, întâlnise loc luminat, drumul unduia peste valurile de pământ, până ce pe un colnic retezat ca un butuc şi rotund ca o pecetie, se înălţa cetatea. De aci, zarea se lărgea peste valea râului. O unduire lină de dealuri joase, ducând în jocul lor căsuţe singuratice sau adunate mai multe laolaltă, şi pâlcuri de pomi şi zăvoaie, printre care sclipeau apele râului Molda.

Calea mergea zăbăvită pe lângă colina dealului şi, pe măsură ce înainta, aşezările se tot arătau mai desluşite la trup şi cu cuprins. Căsuţe mici albite, apoi bordeie acoperite cu stuf, aci ascunse de frunzişul pomilor, aci răsărite ca din pământ, fără împrejurimi, risipite pe tot cuprinsul şi adunate numai de puterea bisericii. La podeţul din jos, drumul se împărţea ca o crăcană, o ramură îndreptându-se spre sat, alta urcând de-a lungul râului.

Potcoavele calului începură să se împletească în auz, alene, ca un cântec dulce. Soarele era puternic. Susura prin praful de aur al văzduhului un bâzâit de gâze, proaspăt ieşite la viaţă. În curând începură să se vadă şi ţarini lucrate, livezi de pruni şi meri, apoi cumpăna fântânii. Ţară pustie... spusese căpitanul Albrecht. Ţară pustie?... se trezi din gândurile sale Prepeliţă. Dar cum să fie pustie, când priveliştea îi umplea ochii şi sufletul cu o bogăţie de lumină, când în pomi se îmbulzea frunzişul verde, şi pajiştile se acopereau de flori, când la miazănoapte, se vedea chiar de aici mănăstirea Molda, adăpostul leproşilor şi al tuturor oamenilor nefericiţi?... Câte gânduri nu umpleau văzduhul, venind din toate părţile lumii, şi câte gânduri nu porneau, împrăştiindu-se în toate părţile lumii? Nu... Un locaş de alinare al suferinţelor umple singur o ţară întreagă!

Aerul scânteia în sclipiri de lumină şi în piept simţea un spor de viaţă ca aerul proaspăt al dimineţii. Iată acum şi o turmă de oi, iată şi două care lângă fântână... Boii, dezjugaţi şi prinşi doar de funii, rumegau mişcându-şi alene fălcile; un bou, întins pe pântec, îşi lingea cu limba piciorul dinapoi. Oamenii scoteau apă din fântână şi la trecerea călăreţului se opriră, să privească după el.

— Mai e mult până la curtea boierului Sava?

— Din capul dealului, se vede...

Prepeliţă trecu mai departe. Se afla chiar în sat. Câinii începură să sară pe el şi să-l latre, ieşeau copiii, ieşeau femeile. Satul era mai cuprins decât ar fi crezut la început. Oamenii aveau ogrăzi îngrădite cu stufăriş şi pe alocuri se vedeau garduri de nuiele, cu pari de întărire... Lângă case se găseau şi coşare şi garduri. Şi vite multe şi multe galiţe. Şi oamenii nu se speriau de călătorul

străin. Ieşeau pe prispă şi de acolo îl purtau cu privirile, iar copiii alergau hârjonindu-se în praful ridicat de copitele calului.

Cerul era limpede şi în depărtări, de o parte şi de alta, se înălţau colinele şi dealurile ca treptele scării.

Deodată clopotul bisericii începu să sune. Prepeliţă trase de hăţuri, opri calul şi-şi făcu cruce.

*

Prepeliţă sta cu ochii peroniţi la crucea bisericii şi auzul lui părea lipsă din urechi. Într-un târziu îl trezi o smucitură a inimii... Apoi dete pinteni calului.

— Semn bun, sunt întâmpinat cu cuvântul lui Dumnezeu.

Călăreţul grăbi pasul calului. Nu era doritor de odihnă, cât de o mare înfăptuire.

Ajunse la malul râului şi acum priveliştea se deschidea ca două braţe mari. Avea de coborât o vale, şi sus pe dealul din faţă, înconjurată de pădure ca de o întăritură de cetate, se găsea casa boierului Sava.

Prepeliţă mângâie burta calului cu pintenii. Calul porni în fugă săltată şi, pe măsură ce satul rămânea în urmă în cuprinsul livezilor, din pădure se tot desprindea casa boierului Sava. Un brâu de zid înalt îi da ocol, ca să se piardă în pădurea care în nemărginirea ei se făcea una cu zarea. Un lanţ de plopi ţărmurea drumul până la poarta mare de fier. În curând văzu oameni scoborând dinspre pădure. Erau argaţii.

— Acasă-i măria sa?

Oamenii răspundeau cu voie bună. Prepeliţă era recunoscător părintelui Dominic a cărui poruncă îl aducea prin meleagurile astea atât de frumoase.

Când să intre pe poartă, îl izbi un gând...

— Cum se face, întrebă el pe unul din oameni, că în drumul meu, de atâtea zile, n-am întâlnit nici slugi crăieşti, nici chipuri urâte de tătari?

Slujitorul răspunse cu mirare:

— Ce să cate aici?... Doar e ţara boierului Sava Moldovanul...

Intrară în curte. Numaidecât începură să se arate bogăţiile. În ocol se găsea cireada de boi şi turma de oi. De prin grajduri ajungea până la el tropotul cailor. Argaţi mulţi duceau vitele din urmă. Femei mergeau grăbite cu ciubere şi cu cofe pe cap; altele duceau ulcioare. Era o mare forfotă. Pe prispa ridicată deasupra beciului, se găsea boierul Sava. Îl văzuse pesemne din mari depărtări şi acum îl aştepta după cuviinţă, cu masa întinsă şi ulcioarele pline.

— Mărite doamne, dacă mi-ai uitat cumva înfăţişarea, atunci află că eu sunt cneazul Prepeliţă, ginerele lui Mihalca din Apşa şi ne-am cunoscut la Bedeu. Am venit ca sol al părintelui Dominic pe lângă măria ta.

Sări de pe cal, dete dârlogii unui copil de casă, iar el urcă scara. Bătrânul Sava îl primi cu braţele deschise.

— Mărite stăpân, sunt sol al paterului Dominic şi al lui Vitus, care, prin mine, te roagă să iei sub ocrotirea ta pe maica Felicia, fiica lui Zah Felician. Pe de altă parte am însărcinarea să conduc călugării şi pe bolnavii de aici la Mănăstirea Neamţului... Dominic şi Vitus vor să-i scape de prigoana lui Ivanko şi a domniţei Katalin.

Şi povesti cu de-amănuntul necazul abătut asupra credincioşilor catolici şi uniţi. Ţara întreagă căzuse pradă rătăcirii bogomile. Bătrânul Sava îl asculta cu mare băgare de seamă şi Prepeliţă era fericit. În jurul lui totul răspândea fericire, bunăstare şi linişte, un duh de voie bună şi încredere.

— Ai făcut bine, fiindcă slujitorii mei m-au înştiinţat de iscoadele ucrainiene, care nu-s altceva decât ostaşii lui Ivanko.

În această potrivire de gânduri era desigur mâna lui Dumnezeu.

— Mărite stăpâne, pater Dominic mai are o rugăminte... Să adăposteşti în casa ta şi călugăriţele de la Molda, fiindu-le prea greu să purceadă pe aşa drum lung până la Cetatea Neamţului.

Bătrânul se ridică şi cu braţele deschise îmbrăţişă pe Prepeliţă, care se simţea în clipa aceea, mic şi fără nicio însemnătate prin viaţa lui trecută. Şi înţelegea că numai de acum încolo, devenind sluga oamenilor, viaţa lui căpăta oarecare măreţie.

5

Dimineaţa era încântătoare. Lumina soarelui se resfira în şuviţe ce se prindeau ca peteala de crengile copacilor, umplând poienele şi pajiştile cu pânzele tremurătoare de borangic auriu. Din toate părţile se adunau cântecele păsărelelor de munte, care gungurind ca vorbele copilului în leagăn, care gâlgâind ca şuierul mierlei. Se vedeau firele de apă adunându-se într-un pârâiaş şi nu rareori se pomeneau cu sălbăticiuni necunoscute, care-i priveau cu uimire, fără frică de oameni şi de cai. Slugile îndemnaţi boii şi carele înaintau scârţâind. Nu o dată călăreţii se îndepărtau de care, ca să aleagă drum mai îndemânatec.

Dominic, Vitus şi Aldea mergeau prin zăvoiul de prundiş, cercetând cu luare-aminte luminişurile pădurii de sălcii, plopi şi arini. Urmaseră vadul Siretului, de-a lungul căruia se mai găseau răsleţite mănăstiri unite şi aşezări cavalereşti părăsite; iar între Corni şi Frumuşica trecuseră podul de lemn ca să ajungă la Liteni, unde era preot Vanciuc, fostul paracliser din Bedeu. Dar satul era gol şi preotul fugit. Amărâţi, dar fără să fi pierdut nădejdea, lăsară în părăsire valea Siretului ca s-o ia către apus, spre întâlnirea cu apa Moldovei care avea să-i călăuzească până la cetatea Neamţului. Acum îşi

urmau drumul către prispele împădurite tăiate pieziş de râul Moldei. Luaseră cu ei întreaga avere a mănăstirii de la Siret, nădăjduind că harul lui Dumnezeu îi va aduce înapoi. Ce frumoase vremuri se perindau în gândurile lor! Şi zilele petrecute acolo, în singurătatea codrului, ajutând pe săraci şi pe oropsiţi, rugându-se pentru toată obştea şi ducând cuvântul bun al Evangheliei în propovăduirea lor.

Vremea era liniştită, aerul moleşit. Către prânz, ajunseră la Vadul Moldei. Era o încântare să călătoreşti pe prundişul curat lângă apa strălucitoare. Nici cea mai mică adiere a vântului nu turbura tăcerea ce plutea în aerul călduţ, de-a lungul drumului între pomii încremeniţi. Soarele, înălţat la jumătatea ocolului său între răsărit şi amurg, îşi pierduse din putere, şi umbre răcoroase se desprindeau din pomi, tufişuri, şi chiar din bolovanii răsleţiţi de-a lungul drumului. Deodată izbucniră strigăte sălbatice, adevărate urlete. În aceeaşi clipă, Aldea şi Dominic au împuns pântecele cailor şi au pornit în goană. La cea dintâi cotitură, Aldea, care o luase înainte, strigă:

— Priveşte, pater Dominic... Priveşte...

Înaintea lor, chiar în drum, se vedea o luptă în toată puterea cuvântului.

— Templierii... strigă Dominic către Vitus. Sunt cavalerii templieri. Îi cunosc după îmbrăcăminte şi după felul lor de luptă.

Aldea, cu paloşul în mână, se aruncase în toiul luptei. Duşmanii, luaţi pe neaşteptate, se împrăştiară, iar Aldea îşi făcu drum în urma lor, lovind cu putere când în stânga, când în dreapta. Simţea pe pater Dominic în urma lui, făcându-şi drum cu calul prin mulţimea duşmană. În curând, toţi ostaşii vrăjmaşi se mistuiră, lăsând în urma lor grămada celor căzuţi. Când Aldea întoarse capul, o privelişte neaşteptată i se ivi. Călugării şi slujitorii părăsiseră convoiul şi alergau în sprijinul cavalerilor. Imboldul lui Aldea fusese necugetat. Atât el cât şi pater Dominic ar fi putut fi măcelăriţi. Dar dumnezeu voise altfel. Atunci se ridică din mijlocul celor rămaşi în drum, un ins, care, deşi îmbrăcat în simian şi cizme, li se păru foarte cunoscut. După el se mai ridică din drum un tânăr.

— Pater Dominic, şi tu, doamne Aldea, dumnezeu v-a trimis în clipa potrivită... pe voi şi pe vrednicii cavaleri...

Atunci recunoscură pe Vanciuc.

— Eu sunt Florea, feciorul lui Zdroabă, spuse tânărul.

Dominic descălecase ca să dea îngrijire celor căzuţi în drum. Erau patru bărbaţi şi trei femei. Ceilalţi se ridicaseră şi odihneau în marginea drumului. Acum când duşmanii pieriseră printre pomii codrului, cavalerii templieri se trăseseră de-o parte. Căpitanul lor era Raymond, vechea cunoştinţă a lui Dominic.

— Pater Dominic, spuse el, iată-ne din nou în această ţară, ameninţată iarăşi de primejdia turcilor şi a tătarilor în afară, iar înăuntru măcinată de toate ereziile şi idolatriile. Bogdan ne-a învoit de la marele maestru să apărăm ca pe vremuri această ţară.

— Bogdan nu-şi dezminte destinul... spuse Dominic fericit.

Tocmai atunci se apropie de ei Vanciuc, care se arăta a fi credincios sprijinitor al legii unite. Toţi oamenii din sat îl ascultau cu drag, după cum ascultau şi poruncile episcopului Vitus din Siret. Cât despre Florea, care fusese ucenicul lui Dominic, la Cuhea, ar fi dorit să rămână preot acolo. Dar de la fuga lui Bogdan se pornise mare prigoană, astfel că pornise în pribegie cu alţi mulţi credincioşi şi pripăşise în Liteni, unde era preot Vanciuc. Acolo au pus bună tovărăşie, el învăţând pe copii literile şi rugăciunile în limba obştească, până ce şi aici se năpustise asupra lor prigoana lui Ivanko. Ucrainienii, tovarăşii lui Zaheu, prădaseră acum casele, luaseră icoanele şi odoarele din biserică, ca să sprijine legea bogomilă. Totodată siliseră pe oamenii să intre în mir. Nemaiputând îndura batjocura, oamenii, cu cei doi preoţi, s-au năpustit asupra prădătorilor, i-au ajuns din urmă şi aşa a început cearta. Şi ar fi fost poate înfrânţi de oameni lui Zaheu, dacă Dumnezeu n-ar fi trimis pe aceşti vrednici cavaleri să-i apere şi să-i scape de rău. Cu mare drag ar fi purces împreună, dar cavalerii trebuiau să coboare spre Nistru, unde ameninţarea păgânilor era mai arzătoare.

— Nu vă temeţi, fraţilor... le spuse Raymond. Noi suntem numai cercetaşi, grosul armatei vine mai în urmă şi în curând veţi fi puşi din nou sub scutul crucii.

Oamenii năpăstuiţi se aşezară în convoiul călugărilor şi încet, încet porniră spre Cetatea Neamţului. În drum povestiră de urgia lui Ivanko şi a Katalinei, care, nu numai că sileau pe băştinaşi să treacă la legea bogomilă şi să intre în mir, dar îi sileau şi să părăsească locurile ca să aducă ucrainieni păgâni.

— Mă gândesc, spuse Vitus, că rătăcirea bogomilă a ajuns la o îndrăzneală şi îngâmfare, care mă înspăimântă...

— Pe mine mă înspăimântă altcum, spuse şi Dominic. Nu pricep cum vorbe goale şi lucruri fără rost pot birui, fie chiar vremelnic...

Vitus oftă.

— Mă doare că bucuria şi veselia vor pieri din grădinile acestei frumoase ţări...

— Şi cuvântul latin... Frumosul cuvânt latin se va înăbuşi ca floarea de livadă sub năpasta buruienilor... adăugă Dominic.

După ce oamenii străini se traseră la casele lor şi convoiul se urni din loc, Dominic se hotărî să nu se mai abată de la drumul prin Baia, ci dimpotrivă, să caute a întâlni acolo pe Ivanko şi Katalin.

— Doamna Katalin mi-a fost elevă... E cu neputinţă să nu-i fi rămas nimic din dragostea pentru sfinţenia învăţăturii apusene... Tu, Aldea, copilul meu, vei duce convoiul la Cetate, şi eu voi veni când voi fi sfârşit lucrarea mea. Nu te teme... Eu sunt apărat de acest braţ, de această spadă şi de această cruce...

6

Lucrarea lui Prepeliţă n-a mers atât de lesnicios pe cât ar fi dorit. Călugăriţele au înţeles primejdia şi, sub povăţuirea Albioarei, s-au tras la casa boierului Sava, care şi-a adunat toate slugile şi oamenii de credinţă, punându-i să-i apere curtea ca pe-o cetate. Nu s-au putut învoi cu călugării, care cereau carte scrisă de la monseniorul Benedict din Milcovia. Or, în graba şi-n dezordinea pricinuită de năvala lui Ivlavie, nimeni nu se gândise la cartea scrisă.

— Noi avem o încredinţare din partea monseniorului Benedict... el ne este episcop. Vitus este episcopul uniţilor. Îl iubim şi-l preţuim, dar nu putem călca ierarhia... spunea Antonie, stareţul din mănăstirea Câmpulung. Şi apoi, noi vrem să întocmim un nou spital pentru leproşi în Cetatea bătrână... Vino să vezi... să ai ce povesti lui Dominic şi lui Vitus.

Toţi călugării se dovediră la fel de împotriviţi. Făcuseră un jurământ de ascultare şi sub niciun cuvânt nu-l puteau călca... Pentru ei episcopul era ocârmuitorul cel mai mare, şi fără învoirea lui nu făceau niciun pas. Şi acum stăruiau să vadă înfăptuirile lor, care atingeau culmi de frumuseţe nebănuită.

Mănăstirea Molda se găsea la miazăzi de Câmpulung, acolo unde râul e prins în capcana a două maluri abrupte. De la malurile râului, colinele munţilor se ridicau pieziş, la început goale şi apoi din ce în ce mai răvăşite de mormane de stânci, printre care se găseau câteva coline. Pe un podiş rotund se înălţa ca într-un ocol, mănăstirea.

La început, mănăstirea de călugări a trecut în seama călugăriţelor franciscane, socotite de Sfântul Scaun ca mai devotate îngrijirii leproşilor. Prepeliţă stătea minunat de virtutea, credinţa şi priceperea acestor călugăriţe, ca să poată trăi în aceste locuri sălbatice. Chiar după luminişul în care se ridicau casele şi mănăstirea, începea ţinutul sălbatic al pădurii. Stejari, cu trunchiuri puternice, ulmi înalţi cu crengi îmbelşugate, pini şi brazi se grămădeau unii în alţii alcătuind o acoperitoare de frunziş greu de pătruns de razele soarelui. Şi totuşi, numele spitalului din Molda ajunsese

până-n mari depărtări, încât nu numai râului îi ziceau apa Moldei, dar chiar şi cuprinsul căpătase numele de ţara Moldei.

Şi cercetând această mănăstire, Prepeliţă îşi dădea seama de iubirea pe care biserica romană o propovăduia pentru partea omenească a lui Hristos. Într-adevăr, alinând suferinţele omului, slujeai lui Hristos tot atât de mult ca şi printr-o rugăciune oricât de avântată. Înţelegea de asemenea că bunăstarea omului se împacă foarte bine cu iubirea de Hristos. Faţă de primejdiile ce se iveau, călugării se hotărâseră să mute spitalul de la Molda în Cetatea bătrână. Şi Prepeliţă putea vedea cu ochii lui înfăptuirea unor suflete mânate de credinţă şi iubire. Înlăuntrul zidurilor cetăţii se înălţa opera unor oameni pentru care iubirea de tăcere şi singurătate mărturisea lauda lui Dumnezeu şi facerile de bine în folosul aproapelui. În zidul roman călugării destoinici ridicaseră schele pentru multe şi felurite încăperi. În mijloc, capela era gata; iar pe lături se vedeau chiliile călugărilor şi lungul adăpost pentru leproşi, iar în altă parte adăpostul pentru ceilalţi bolnavi nemolipsitori.

— Acolo e şcoala, spuse stareţul Antonie, arătând către fundul curţii, o casă albă depărtată de spital.

— Biserică, şcoală şi spital... gândi Prepeliţă.

Şi Antonie, parcă înţelegându-i gândul, răspunse:

— Când ai zăbovit în sfatul regelui, mai mic te întorci acasă... Dar când petreci aici, câştigi mai mult decât ai pierdut în lume.

Şi Prepeliţă simţi că în tăcerea şi singurătatea din Câmpulung, se descoperă sufletului cinstit, adevărul ascuns în cuvântul Evangheliei. Pricepea acum îndârjirea călugărilor de a sluji această cetate păgână, devenită acum loc de preamărire a lui Dumnezeu, şi îşi jură să o apere cu braţul şi mintea ta.

7

Abia pornise convoiul ca la cotitura ce-i spune Lespezi se auzi în urmă-le un glas strigând cu deznădejde.

— Pater Dominic... Pater Dominic...

Călugărul, care călărea în frunte între Vitus şi Aldea, întoarse calul şi rămase în urmă. Mare-i fu mirarea recunoscând în omul ce fugea după ei pe Ghiurli Orman.

— Pater Dominic, alerg după tine de la Siret. Am văzut cu ochii mei acolo batjocura lui Ivlavie. Şi o nefericire şi mai mare ameninţă sălaşul meu. De loviturile păgânilor nu mă mai tem de când am văzut flamura crucii în rândul cavalerilor... Dumnezeu s-a îndurat şi a trimis din nou în ţara asta fără stăpân o putere creştină, să facă rânduială.

Şi frânse povestirea, aducând vorba despre ceea ce-l durea.

— E mare molimă printre copii... Vino să ne sări într-ajutor. Vino de botează în numele crucii pe cei rămaşi necreştinaţi. Numai crucea-i singura putere ce poate răzbate răul molimii şi vrăjmăşia lui Ivanko. Altcum, mă tem că oamenii mei vor fi momiţi de învăţătura bogomilă sau de preoţii lui Swatovit... Vino, pater Dominic...

Pater Dominic era omul înfăptuirilor repezi. Se înapoie în capul convoiului, se sfătui scurt timp cu Vitus şi Aldea, şi, lăsând totul în grija acestora, se întoarse la căpitanul cuman.

— Prietene, spuse el, lui Ghiurli Orman, eu şi aşa tot părăseam convoiul, să mă duc la Baia la eleva mea Katalin...

— Înainte de a ajunge la Baia, să ne abatem la Raşca, unde se află sălaşul meu, şi după ce vei fi sfârşit lucrarea de creştinare a oamenilor mei, te vei duce şi la Baia.

Şi lăsând convoiul să plece în drumul lui, cei doi întoarseră drumul, spre Raşca şi Baia. Căpitanul cuman se mărturisi preotului. Ivanko sprijinea făţiş pe bogomili şi, mai mult chiar, îngăduise credincioşilor lui Swatovit să-şi îndeplinească în voie jertfele sângeroase. Asta, ca să fie pe placul tătarilor, căci nu se sfia să mărturisească în gura mare supuşenia faţă de tătari. El năzuia să-şi îndeplinească, cu ajutorul acestora, planul de a cotropi Kievul şi Moscova, şi de aceea se arăta credincioasa lor slugă. Rătăciţii bogomili şi păgânii se înmulţiseră ca ciupercile. Şi nu numai cumanii, ucrainienii şi tătarii sprijineau această credinţă, ci chiar şi mulţi creştini. Zeul Swatovit era plin de bunăvoinţă faţă de aleşii săi. Îngăduia să-ţi ucizi muierea, când îmbătrânea, ca să iei alta tânără în loc, şi mai multe chiar. Apoi Ghiurli Orman trecu la durerile lui personale. Unul dintre copiii lui din sălaşul cuman din Raşca se îmbolnăvise de molimă şi de aceea ţinea s-aducă pe călugăr acolo, stăruind în amintirea lui faima de mare vraci şi fermecător a lui Dominic.

8

Tabăra lui Ghiurli Orman se găsea pe un podiş, dincolo de apa Moldei, de unde privirea aluneca spre răsărit, în pantă dulce, până-în apa Siretului, iar în apus se lovea de culmile munţilor Bistriţei. Aşezat la jumătatea drumului dintre Baia şi Cetatea Neamţului, tabăra cumanilor nu mai era un sălaş ca cel de la Strâmtura, alcătuit dintr-un cerc de care înţepenite în pământ, corturi prinse în ţepi de lemn şi câteva colibe. Oamenii se schimbaseră. Din păstori şi vânători, ajunseseră acum muncitori de ogoare. Se puteau vedea şi case, făcute din împletituri de crengi umplute cu lut şi tencuite cu var, acoperite

cu stuf, iar unele chiar cu scânduri. În mijlocul taberei sta înălţată o biserică de lemn.

Paznici călări supravegheau intrarea în tabără. În faţa lui Ghiurli Orman ridicară în sus unealta de luptă în semn de bună-venire. Căpetenia cumană şi pater Dominic merseră încet pe drumul bătătorit din mijlocul taberei. În faţa unei căsuţe, cumanul se opri, descălecă şi pofti pe Dominic să facă la fel şi să-l urmeze în casă. Călugărul băgă de seamă că nu mai fură întâmpinaţi de chipuri bărboase şi ciufulite, şi că oamenii foloseau limba obştei. Cuvântul latin, ca vinul vechi, te îmbată iute şi te cucereşte. Dar în mijlocul vorbelor şi strigătelor de bucurie, se desluşi o veste neaşteptată. Chiar în dimineaţa aceea sosise Zdroabă, omul lui Bogdan, cu porunci de la voievod. La auzul acestora, Ghiurli Orman şi Dominic se repeziră înăuntru. Omul lui Bogdan amintea de mulţi ani în urmă, când toţi erau însufleţiţi de planuri mari. Zdroabă venise cu mare iuţeală de la Colomeea şi era obosit ca boul ce cade în jug. Şi Dominic era obosit, dar îşi zicea că trebuie să se folosească de orice clipă, să nu se lase pradă ispititoarei hodini ci, ca furnica, să adune toate cele de trebuinţă pentru lucrarea sa.

Casa lui Ghiurli Orman avea două încăperi, despărţite printr-o tindă, unde se afla vatra de fiert. Fiecare odaie avea o fereastră astupată cu sticlă. Acoperişul era din lemn şi depăşea prispa, proptindu-se de stâlpi groşi, ciopliţi cu barda. O masă şi câteva scaune de lemn, coarne, suliţe, pene, arcuri, scuturi din piele şi din oţel, topoare, săbii... toate se găseau atârnate pe peretele odăii, dând fală de războinic căpitanului cuman.

— Uite, am adus şi piatră, ca să-mi înalţ o locuinţă din piatră... spuse el arătând pe fereastră la un morman de lespezi trântite în curte.

Pater Dominic privea cu uimire la omul din faţa lui şi nu înceta să se minuneze de schimbarea lui. Cu toată pielea lui măslinie, era un om frumos şi ochii negri, aprinşi, aruncau o privire cam dispreţuitoare. Mustaţa neagră, lucioasă, îi întuneca şi mai tare chipul. Cămaşa lui era bătută cu plăcuţe aurite, purtând de asemeni pe haină şi pe coiful de piele, podoabe.

— Să nu te mire faptul că te-am silit să mă urmezi, pater Dominic, dar sufletele noastre sunt în mare primejdie... Propovăduitorii bogomili şi preoţii lui Swatovit au fost înadins trimişi în ţară, ca să răspândească necredinţa credinţelor lor. Viaţa noastră şi a ta chiar, se află în mare primejdie... Ei se lăfăiesc în ţară ca peştii în iaz, iar la propovăduirea lor adaugă şi ameninţarea... în timp ce după ei sosesc Ivlavie şi Zaheu cu ostaşii ucranieni. Ivanko şi Katalin ne-au urgisit...

— De aceea trebuie să-i văd şi să le vorbesc...

— Nu... Pentru numele lui Hristos... ţipa cu deznădejde Ghiurli Orman. Oamenii aceia nu cunosc ce-i omenia, nu te duce la ei...

— Ce necaz să aibă împotriva mea?

— Cel mai mare necaz... Ei socotesc că tu, cu vorbele tale, împiedici obştea să se dea de partea lui Swatovit.

— Dar, oare, principele Ivanko şi eleva mea Katalin s-au dat de partea păgânilor?

Ghiurli Orman se simţea fericit să aibă pe Dominic în casa lui. În oamenii lui n-avea mare încredere. Deşi catolici, păstrau cu toţii în fundul sufletului rădăcinile păgânismului. Nicio încredere nu putea avea nici în oamenii lui Kurt-Orman, celălalt căpitan cuman, rămaşi păgâni, care jertfeau încă lui Swatovit şi Perun.

— Trebuie să ştii, pater Dominic, că oamenii îs mai răi ca fiarele, fiindcă au în slujba răutăţii lor mintea cea născocitoare, care lipseşte fiarelor... Ascultă şi te-ngrozeşte de cele ce ţi-oi povesti... Toate le-am auzit de la fratele meu, Kurt-Orman şi sunt adevărate...

Dar Zdroabă, care tăcuse până atunci, se ridică în picioare şi zise:

— Lăsaţi-mă să spun ceea ce ştiu eu... Nu din a mea minte proastă, ci din cugetul unui om care judecă bine şi întotdeauna are dreptate... Vreau să vă spun gândurile lui Bogdan.

Cu toate că Dominic nu era tot aşa de încredinţat ca Zdroabă de siguranţa judecăţii voievodului, era totuşi doritor să-i cunoască gândurile.

— Ura lui Ivanko şi a lui Katalin împotriva cavalerilor templieri este o poruncă a regelui ungur căruia şi lui îi porunceşte regele Franciei... Se crede că templierii au mari bogăţii ascunse în aceste locuri...

Se opri din vorbă, privindu-i în ochi şi frecându-şi mâinile cu degetele lui lungi şi subţiri. Deodată îşi ridică trupul voinicește. Acum se vedea cât era de frumos, plin de foc şi greu de stăpânit.

— După câte am auzit de la stăpânul meu, a cărui vitejie şi isteţime va fi mereu înfrântă de greşeala fugii lui la Colomeea... Sunt întâmplări de care va să tragem foloase...

Zdroabă se muncea cu gândul, se învârtea pe loc şi nu era în stare să se lămurească.

— Vorbeşte făţiş, prietene... Numai aşa te vei uşura de înnouratul chin al vrajbei lăuntrice.

Momit de cuvintele paterului, Zdroabă începu să vorbească:

— Fiecare zi, pater Dominic, mă face mai bătrân... şi mai înţelept... şi deci mai puternic. Nu vreau să fac de râs această haină de nobil, şi mai mult încă, nu vreau să necinstesc credinţa stăpânului meu...

Pater Dominic se gândea că înfăţişarea asta nouă a lui Zdroabă era una dintre cele mai frumoase pe care le văzuse. Sluga nu-şi întorcea faţa de la stăpânul în restrişte şi-şi amintea acum de mila lui din trecut.

— Pater Dominic, nu trebuie să te minuneze valurile mâniei lui Ivanko împotriva creştinătăţii... El e sluga supusă a tătarilor şi înfăptuieşte tot ceea ce porunceşte hanul... Dar tătarii vor acum să cucerească Constantinopole şi iau ca ajutor pe principii ruşi şi pe turci. Până se vor certa între ei – căci, de bunăseamă, aceşti sălbatici, mai răi decât fiarele codrului se vor împăca între ei – dar până atunci sunt uniţi şi foarte primejdioşi. De aceea regele ungur vrea să-i abată de-a dreptul asupra lui Basarab, şi de aceea are lipsă de oştirea păgână... ca să nimicească pe creştini... n-are încredere în oşteni creştini... De aici ura lui împotriva cavalerilor care vor să creştineze ţara, pentru a aduna o oştire creştină cu care să cucerească Sfântul Mormânt. Ierusalimul deoparte, Constantinopole de alta... Iată cele două puteri... iar în slujba lor se află de o parte Ivanko, de alta cavalerii...

Dominic era uimit de felul de judecată a unui om simplu până acum câtva timp slujitor.

— Lupta este între Constantinopole şi Ierusalim... întări Zdroabă.

— Sfântă Fecioară, strigă Dominic, nu lăsa Sfântul Mormânt...

Zdroabă ridică mâna dreaptă şi cu o zmucitură ameninţă pe un duşman nevăzut, apoi lăsă amândouă mâinile să-i cadă în jos şi, învins parcă de o soartă nemiloasă, adăugă:

— Nefericirea se trage de la regele ungur... Ca să fie pe placul regelui Franciei, prigoneşte pe cavalerii templieri şi chiar pe cei teutoni, care, înfruntând toate primejdiile, îşi fac drum până în cele mai îndepărtate cătune şi sate, ca să îmbărbăteze pe oameni şi să le ducă sfânta lege creştină.

— Mai rămâne şi papa, spuse Dominic.

Atunci Zdroabă se înroşi de mânie:

— Papa nu-nţelege nimic... Când stăpânul meu a vrut să pornească o cruciadă împotriva turcilor, papa, în loc să-i încredinţeze lui conducerea, l-a însărcinat pe regele ungur. Ivanko a momit pe Oliver şi a zăpăcit pe regele ungur...

Dominic părea obosit de atâta vorbă şi se cufundă în tăcere. Umbre grele, căzute prin fereastră, păreau să-l învăluiască în întregime. El ştia că spusele lui Zdroabă erau adevărate. Papa nu voise să ţină seama de firea generoasă a lui Bogdan şi însărcinase pe regele ungur să pornească cruciada împotriva tuturor păgânilor şi ereticilor.

— Treburile nu merg bine... spuse Dominic, şi cu atât mai mult noi trebuie să strângem rândurile şi să apărăm creştinătatea...

— De asta va avea grijă Benedict, din Milcovia, spuse în batjocură Zdroabă. El judecă aspru pe cavaleri şi pe bogomili... şi-i va da pe mâna lui Ivanko.

Dominic rămase înmărmurit de vorba asta. Neliniştea din sufletul lui creştea pe măsură ce se încredinţa că spusele lui Zdroabă puteau fi adevărate. Un hohot mut îi zbuciuma sufletul. „Va trebui să văd neapărat pe Ivanko şi pe Katalin... gândea el. În lupta dintre Constantinopole şi Ierusalim, trebuie să triumfe Ierusalimul..."

9

Dacă n-ar fi fost ameninţarea lui Ivlavie, omul lui Ivanko, viaţa s-ar fi scurs la Câmpulung în linişte deplină şi mulţumire. Oameni singuratici în case rare, oi blânde în poieni îmbelşugate cu iarbă multă şi moale, şi numai câinii se regăseau sălbatici, rătăcind prin umerii de piatră ai munţilor. Aşezări omeneşti mai cu temei se găseau doar în preajma casei boierului Sava, stăpânul munţilor şi al poienilor cu fâneţe; el împărţea pământul oricărui din neamul său, care-i înmulţea norodul şi aduna noi puteri de muncă.

*

Era o zi călduroasă de septembrie. Soarele, agăţat deasupra capetelor, încălzea atât de tare, încât copacii pârjoliţi lăsau să cadă câte o frunză scorţoasă ca arsă pe jar. În tindă, Prepeliţă stătea de vorbă la o masă cu boierul Sava, Albioara şi maica Felicia, fiica lui Zah Felician.

— Numele aşezărilor omeneşti, ca şi numele oamenilor, spunea Prepeliţă, atâta vreme cât umblă în adevăr şi smerenie, nu au a se teme de năvălirea relelor, căci adevărul îi va mântui de ponosul defăimării ca şi de năvălirea relelor. Privesc la acest loc, ascuns oamenilor şi lumii întregi, Molda, prin faptul că învaţă ce este bun, drept şi folositor, a ajuns un loc cunoscut până-n mari depărtări... Ivanko sileşte pe oameni să creadă că numele apei şi a ţării se trage de la căţeaua lui, Molda, înecată chiar în acest râu... Dar nu-i adevărat. Numele acesta-i cu mult mai sfânt şi-i legat de icoana Sfintei Fecioare, patroana mănăstirii din Molda, şi de la alinarea suferinţelor celor bolnavi şi năpăstuiţi.

În clipa aceea se înfăţişă la scară copilul păstor, cunoscut lui Prepeliţă.

— Ce-i, mă Ioane?... întrebă Sava.

Zgâriat pe faţă şi pe mâini, cu cămaşa sfârtecată, copilul arătă spre Prepeliţă.

— Cat pe boierul aista, să-i arăt ce-am găsit... Şi-i întinse un vârf de lance. Prepeliţă îl luă în mână şi-n timp ce-l privea îl cumpănea ca să-i încerce greutatea.

— Asta-i o armă tare veche... spuse maica Felicia. E făcută din aramă, metal înlocuit de romani prin fier. Arma asta a slujit unui ostaş care nu era roman.

— Şi-naintea romanilor pământul acesta a fost frământat de alte popoare...

— S-au nimicit cu toatele... Dar a rămas totuşi ceva, spuse Sava. Sufletele celor de atunci trăiesc în copilul acesta... sufletele lor nu s-au pierdut, şi într-o zi se vor trezi puternic la viaţă...

10

La o săptămână după sosirea sa în tabăra cumană, Dominic sfârşise lucrările pentru care fusese chemat. Molima încetase şi copiii se întremau văzând cu ochii. Chipul lui Ghiurli Orman se luminase. El era bun creştin şi făgăduiala de vindecare prin credinţă se adeverise. În tabără oamenii se liniştiseră, erau sprinteni şi odihniţi, deveniseră mult mai ascultători, fiind gata să pornească lupta oricând dacă li se poruncea. Dominic sfătui pe căpitanul cuman să asculte de poruncile lui Bogdan, care-l înnobilase, şi pe care trebuia să-l socotească de stăpân. La fel de înţelepţeşte sfătui pe Zdroabă să ia fără întârziere legăturile cu Bogdan şi cu templierii, care aveau să-şi aşeze tabere de apărare la cele patru reşedinţe: Cetatea de piatră, Milcovia, Siret şi Câmpulungul Moldei. Din aceste patru locuri întărite, ei puteau supraveghea şi sări cu uşurinţă în ajutorul unui ţinut ameninţat.

Zdroabă plecă învoit. Avea să facă potrivit sfatului lui Dominic, să scoată toată obştea creştină împotriva turcilor şi tătarilor, să cheme în ajutor pe templierii cavaleri şi, la timpul potrivit, să dea de ştire lui Bogdan, ca să se aşeze în fruntea oştilor. După ce şi-a pus treburile în rând, Dominic stătea în cumpănă încotro s-o pornească, la Cetatea de piatră sau la Baia, unde-l mâna datoria?

*

Dis-de-dimineaţă, clopotele bisericii vesteau oamenilor lui Ghiurli Orman că era duminică. Pater Dominic, care-şi citise rugăciunile, n-avea nevoie de niciun ajutor străin. Dar pentru cumanii de curând creştinaţi, ziua domnului trebuia vestită prin loviturile clopotelor. Oamenii îşi lăsau munca şi în curând uliţa era o sclipire de fuste roşii şi de mantale albe. Nu după puţin, apăru şi preotul. Era Moiseu, fostul paracliser de la Bedeu, preot acum la Cârligi, lângă Raşca. Dominic era fericit. Munca lui dădea roade. Popa Moiseu îi povesti greutăţile, dar şi izbânzile. Întruna şi întruna acelaşi strigăt de jale: prigoana lui Ivanko şi a Katalinei.

— Au trimis asupră-ne pe rătăciţii bogomili şi pe nevrednicii preoţii ai lui Swatovit...

Dominic îl asculta tăcut. Fericirea revederii începu să se schimbe într-o îngrijorată întrebare. Moiseu nu minţea. Înţelegea bine durerea oamenilor şi batjocura la care erau supuşi. Deodată pe uliţă se porni o mişcare, la început mai mult o închipuire, ca şi cum vântul şi vremea ameninţătoare ar fi grăbit lumea, dar în curând şirul de oameni de pe uliţă începu a se strânge, oamenii alergau în goană. Chiar şi Ghiurli Orman alerga, ca să vadă ce se întâmplă şi dădea porunci.

— Să scoborâm, pater Dominic... e mare primejdie... spuse Moiseu, şi amândoi se amestecară printre cei ce se duceau către biserică.

Pe poiana din faţa bisericii era adunat tot sălaşul. În curând se iviră duşmanii, înalţi ca bradul, cu privirea posomorâtă şi îmbrăcaţi în straie cenuşii de pănură proastă, cu paloşe vechi la brâu, având arcuri pe după gât şi suliţe înălţate pe umăr.

— Asta-i o oştire, de bunăseamă... spuse Moiseu lui Dominic. Trebuie să ne ascundem în mulţime ca să privim fără, să fim văzuţi. Nu-i acuma clipa prielnică pentru luptă... Asta-i unealta stăpânirii...

Sunete de surle şi trâmbiţe deteră alarma. Întreaga grămadă se despărţi în două, făcând drum de trecere. Venind în goană mare, în faţa lor se opri un pâlc de călăreţi. În fruntea lor se găsea Ivlavie, cu paloşul ridicat.

— Voi, nemernici supuşi ai înălţimii sale, principele Ivanko, dacă ţineţi la viaţa voastră, a femeilor şi copiilor voştri, ascultaţi de poruncile care prin rostul meu glăsuiesc... De azi înainte nu vă mai este îngăduit să vă duceţi la biserica asta veche...

Glasul trădătorului tremura de mânie.

— Veţi dărâma biserica şi din piatra ei vă veţi înălţa locuinţe trainice...

Oamenii îl ascultau într-o tăcere de prohod.

— Nu vă mai este îngăduit a vă ruga la icoane, sau să ascultaţi liturghia...

În tăcerea de mormânt, numai sforăitul cailor se mai auzea.

— De azi înainte, vă veţi închina lui Swatovit.

Un murmur înfundat se trezi în mijlocul mulţimii. Ivlavie ameninţă şi mai fioros.

— Iată, aici e preotul lui Swatovit, care va locui în casa preotului unit. Acestuia nu-i mai este îngăduit să rămână nicio clipă printre voi, nici să boteze şi nici să înmormânteze... Principele Ivanko nu vrea vărsări de sânge. Cine nu se supune va tras în ţeapă, iar neamul lui trecut dincolo de Nistru, în Ucraina, să uite cu desăvârşire de poveştile creştine şi să devină credincioşii lui Swatovit...

Un alt murmur de jale se ridică din piepturile celor ce ascultau.

— Şi încă ceva... Nimeni nu va mai lucra pământul de capul lui. Toată lumea se va aduna în mir. Aşa-i drept şi aşa va fi... Să n-aud de vreo nesupunere, dacă nu vreţi să fiţi trimeşi peste Nistru, ca să-nvăţaţi acolo adevărata credinţă către Swatovit, şi binefacerile mirului...

Şi dând pinteni calului, Ivlavie pieri însoţit de pâlcul lui de călăreţi. Iar Dominic gândea că trebuie neapărat să stea de vorbă cu eleva lui, Katalin. Ea nu putea încuviinţa atâtea blestemăţii.

11

Codrul se întindea pe tot cuprinsul dintre Raşca şi Baia, dar pater Dominic era obişnuit cu călătoriile prin negura şi singurătatea pădurilor. Era îngândurat. Întâmplarea de la Raşca, din tabăra lui Ghiurli Orman îl urmărea întruna. Îl urmărea atât îndrăzneala năvălitorilor, cât şi nevolnicia cumanilor şi a lui Ghiurli Orman. Ar fi trebuit să se împotrivească. Apoi iar se întorcea. Nu trebuia să-i învinovăţească. Fuseseră luaţi pe neaşteptate. Ivlavie nu era poate decât vârful oastei...

Trebuia neapărat să vorbească lui Ivanko şi Katalinei. Putuse oare principele să-şi piardă într-atât simţul creştin, şi Katalin, fosta lui elevă, să se fi dat de partea hanului?

*

Baia nu era o cetate cu ziduri şi foişoare de pază, ci numai un târg cu case mai mari şi mai strânse, cu bolte unde se vindeau mărfuri, cârciumi pline de cheflii şi diferite meşteşugării pentru lucratul lemnului şi al fierului. Întâlneai oameni cu porturi şi obiceiuri deosebite. Bărbaţi, femei şi copii se mişcau încoace şi-ncolo, căscând ochii mari la tarabele bolţilor, unde negustorii străini îşi întinseseră mărfurile.

La intrarea în târg se întâlni cu Pălcuş, acum preot bogomil. Pălcuş se plângea de pacostea abătută asupra lui.

— La început Ivanko m-a ocrotit, fiindcă legea noastră foloseşte mirul... Dar acum, după ce şi-a însuşit toate mirurile, ne sileşte să trecem la legea lui Swatovit.

Cu toată cunoaşterea lui despre oameni şi pătrunderea în sufletele omeneşti, Dominic nu putea pricepe jocul lui Ivanko.

— Care să-i fie scopul?

— Ăsta-i gândul domniţei Katalin...

— Cu neputinţă... izbucni Dominic. Ea a fost eleva mea şi chiar dacă e o femeie pătimaşă, nu-i un suflet păgân.

— Aşa vorbeşte obştea... Şi ţine minte de la mine, pater Dominic, obştea nu se-nşală niciodată.

Cu toate că nu i-ar fi fost îngăduit să călătorească alături de un păgân, vorbele lui Pălcuş îi aţâţau prea tare dorinţa cercetării, încât ispita de a afla depăşea poruncile cinului călugăresc. Preotul bogomil povestea minunăţii. Toată obştea asculta acum de legea lui Swatovit. Principele Ivanko, nu numai c-o îngăduia, dar o sprijinea chiar din toate puterile. Ivlavie şi Zaheu erau acum în slujba principelui şi foloseau puterea oştirii ca să aducă obştea la credinţa lui Swatovit. Pe măsură ce hereticul vorbea, sufletul lui Dominic se îndurera. El voise o ţară a duhului, şi iată că se alesese cu o ţară a păgânătăţii celei mai urâte.

— Da... şi episcopul Benedict, din Milcovia, îi sprijină... spuse bogomilul.

Dominic tresări.

— Aşa e... el e inchizitor şi judecă nu numai pe templieri, dar chiar pe bogomili. Oamenii lui Ivlavie şi Zaheu îi dibuie pe cei rămaşi în credinţă şi-i răpesc să-i aducă la judecata din Milcovia. Benedict îi judecă şi-i dă pe mâna lui Ivanko.

Dominic îşi aminti de prigoana regelui Franciei împotriva templierilor.

— Sunt cumva templieri pe aici? – întrebă el.

— Se mai rătăceşte din când în când câte un pâlc... Au cetăţi dosite prin munţi şi case numai de ei ştiute. Pe ei îi vânează oamenii lui Ivlavie şi Zaheu.

Dominic rămase îngândurat. Aveau ei cavalerii o taină, pe care o păzeau cu străşnicie. Atunci se auzi un urlet îngrozitor şi mulţime de oameni se năpusti asupra lor ca valurile unei mări. Dominic se trase de-o parte, într-o poiană. Privea mulţimea care gonea în neştire şi îşi dădea seama că această tălăzuire nu era un joc de copii. Pe urmă, lucrurile se lămuriră. Oamenii înspăimântaţi, bărbaţi şi femei, goneau, urmăriţi fiind de călăreţi ce roteau deasupra capetelor lor bice lungi şi ei trebuiau să fugă ca să nu fie atinşi de sficiurile bicelor, şi să nu fie călcaţi în picioarele cailor.

În lumea asta pestriţă nimeni nu lua seama la perechea asta atât de ciudată: un călugăr călare şi un preot heretic, mergând alături de el. Ajunseră la poarta unui zid lung, vopsit cu var, părând a fi ruinele unei cetăţi.

— Aici e palatul... făcu preotul bogomil.

Dominic struni calul ca să poată privi în voie. În faţa palatului se deschidea o poiană umbrită de frunzarul mai multor copaci, iar casele târgului se întindeau roată dincolo de marginea poienii. Soarele se lăsa la asfinţit; iar sus, la răscrucea cerului, văzduhul curăţit şi limpezit de pulberea strălucitoare a razelor, se întinde ca o scoarţă de catifea albastră.

Printre magaziile ridicate pe stâlpi şi acoperite cu papură, în care se vedeau cărămizi, scânduri şi var, se înălţau schele. Călugărul trecu drumul în poiană şi văzu chiar în faţa palatului, un foişor neobişnuit de înalt, legat cu

palatul printr-o trecătoare. Era aşa de înalt, încât cuprindea mai multe caturi. La fiecare cat se întindea o prispă îngrădită, la care se ajungea printr-o uşă deschisă. Numeroasele ferestre serveau de bunăseamă pentru a iscodi năvala vrăjmaşilor din diferite părţi. Nu putea pricepe însă altceva. Jos, la temelia foişorului, se făcea o lucrare ciudată. Într-o curte îngustă ca un ţarc, înconjurat cu gard de fier se găseau înfipte suliţe cu vârful îndreptat în sus. Era un fel de lan de ţepi de oţel, ale căror vârfuri sclipeau în bătaia soarelui ca poleiala unui pâlc de suliţari, mergând umăr la umăr.

— Ce faceţi aici? – întrebă Dominic pe un lucrător.

Era un rutean gălbui, cu faţa lată şi ochii mici, gura mare şi nasul cârn.

— Astea-s pentru cei din prinsoare...

Şi Dominic îşi dete seama că foişorul nu slujea la paza ţării, ci aici erau întemniţaţi duşmanii principelui care, după ce erau chinuiţi în chiliile de sus, erau azvârliţi în lanul cu ţepi.

— Să vezi cum se zvârcolesc... râse ruteanul. Am încercat ieri cu un câine. Pe măsură ce se zbătea, se tot băga mai adânc în ţepi... Nemaipomenit... şi râse fericit.

Dominic plecă cu inima îndurerată. Îşi aminti că şi Bogdan voia să înalţe un scaun de domnie, dar începuse mai întâi cu biserica, în timp ce Ivanko purcedea la lucru cu boltniţe pentru duşmani şi cu lan de ţepi în care să se chinuiască toţi cei ce i se împotriveau.

12

Zgomotul creştea mereu în odaie. Masa se sfârşise dar oaspeţii beau zdravăn, ciocneau ulcelele, vorbind cu glas tare şi scoţând strigăte puternice. Slugile alergau ţopăind prin odaie, strângând ulcelele şi talerele goale, şi punând în loc altele pline. Glod se târa pe pământ, încet, încet, de la stăpâna sa până la principele Ivanko. Era beat turtă, şi nu mai sălta zgomotos şi nici nu mai ciripea ca un stol de păsărele, ci înainta din greu ca şi cum scândurile odăii ar fi fost un drum bolovănos.

Dominic era, nedumerit. Nu putea cugeta în voie. Masa era îmbelşugată, vinul prea mult, şi mai cu seamă larma asta făcea roi din gândurile sale. Fusese bine primit de principele Ivanko şi de domniţa Katalin. Când Glod vestise sosirea călugărului, fosta lui elevă porunci să fie primit numaidecât. Dar de vorbit nici gând, nu putuseră schimba niciun cuvânt până la masă. Glod, nebunul, îi tălmăci pricina. Katalin era îndrăgostită de Atlamoş, principele tătar, iar Ivanko nu-şi vedea capul de treburi. Şi nici la masă nu putu Dominic să dea drumul păsului său. Katalin vorbea tot timpul cu Atlamoş, iar Ivanko bea şi tăinuia cu oamenii lui. Nădăjduia că după-masă să aibă prilej mai fericit, dar atunci se-ntinse beţia. Şi în curând, Ivanko, deşi

mai putea vorbi, era tot atât de beat ca şi Glod şi vorbea cu voce tare, grozăvindu-se:

— Să-mi dea principele Atlamoş două sute de tătari călări, şi eu îi aduc legaţi cobză pe toţi cavalerii... spuse cu glas ascuţit Ivanko, şi făcu semn cu ochiul către principele tătar, care, în celălalt capăt al mesei, vorbea cu domniţa Katalin.

Dominic privea cu uimire la petrecerea aceea. Ochii lui se înmuiau îndureraţi dându-şi seama de ceea ce gândeau oamenii aceştia, şi ce povesteau, odată ce zăgazul stăpânirii de sine căzuse. Chiar şi fără spusele lui Glod, din capul locului, el îşi dete seama că lucrurile nu se petreceau aici cum trebuiau. Pe Katalin o găsi de vorbă cu acest tânăr tătar, care era acum oaspetele lor la cină. Domniţa înfrunta astfel, nu numai învăţăturile lui, dar şi rânduiala de la curte, după care nu era îngăduit ca o femeie tânără să rămână singură de vorbă cu un bărbat. Şi acum privea la tânărul principe şi-i preţuia frumuseţea. Era înalt, cu obrazul neted şi copilăresc, dar nasul arcuit şi bărbia ascuţită îi dădeau o înfăţişare bărbătească, şi mai cu seamă ochii negri şi pătimaşi. Purta cămaşă de mătase roşie, închisă într-o parte cu nasturi de argint, fluturând peste pantalonii negri, iar în cingătoarea de piele stăteau înfipte două pumnale.

Şi Katalin se făcuse mai frumoasă, dar frumuseţea ei se trăgea de la acea rochie de catifea albastră, cu mâneci scurte, care lăsau să i se vadă braţele albe şi rotunde, de la umăr, şi mai ales de la privirea luminoasă şi veselă, căci nu făcea altceva decât să surâdă. Şi acum, câtă vreme soţul ei se înverşunase cu oamenii lui la vorbe războinice, ea îşi adunase toate farmecele numai asupra frumosului tătar, uitând că de faţă se afla soţul ei.

— Principe Atlamoş, se înălţă în picioare Ivanko, dă-mi două sute de călăreţi şi-ţi aduc pe toţi cavalerii legaţi.

— Asta-i altă socoteală... făcu Katalin bosumflată.

Nu-i plăcuse să fie întreruptă din plăcuta ei vorbire tainică.

— Pe cavaleri, va să-i judece monseniorul Benedict de la Milcovia... el e inchizitorul... şi după judecata lui îi aşteaptă lanul cu ţepi...

Tocmai atunci intrase Ivlavie şi pofti pe principe afară. Abia ieşiseră cei doi, că Glod, ridicând capul, spuse celor doi îndrăgostiţi:

— Dar sărutaţi-vă acum... sărutaţi-vă cât lipseşte bărbatul...

— Şi pe tine am să te azvârl în lanul cu ţepi... strigă Katalin râzând.

— Ce dreptate-i asta?... spuse nebunul. Voi, în lanul cu grâu, şi eu în cel cu ţepi...

— Taci, ticălosule... şi făcu semn să ridice mâna. Dar nu mai avea, ca pe vremuri, biciuşca în mână, şi nebunul avu răgaz să se furişeze pe uşă afară.

— Cum poţi vorbi aşa, domniţă Katalin?... spuse Dominic. Eşti doar creştină...

Dar Katalin, cu o oală de vin în mână, strigă:

— Mai bine bea o ulcică cu vin, patere. In vino veritas... Ai să găseşti adevărul în el mai mult decât în cărţile tale nesuferite...

— Domniţă Katalin, vorba ta mă înspăimântă. Vorbeşti ca un...

— Ca un păgân... completă Katalin. Să ştii că nu Isus, ci Swatovit ne dă fericirea...

Dominic întoarse privirea spre uşă, fără să vrea.

— Nu te speria, pater Dominic, astea le spun şi faţă de soţul meu. Da, Swatovit ne asigură fericirea...

Şi întoarse spre principele tătar o privire languroasă.

— Da, principe... dacă aş fi fost credincioasă lui Swatovit, aş fi fost cu mult mai fericită.

— Ce ţi-a lipsit ca să fii fericită? – întrebă Dominic.

— N-am iubit şi n-am fost îndeajuns de iubită... Închipuieşte-ţi c-am fost odată îndrăgostită de un oarecare Crăciun... Şi acel tânăr m-a înfruntat... Iar acum l-aş arunca în lanul cu ţepi. Dar nevolnicul e departe. În schimb mă iubea un fel de ţăran prost, numit Drag... Îmi plăcea să mă joc cu el ca să-i fac în necaz nevesti-sii... Ţi-aminteşti, pater, de Sandrina?

— Sandrina nu era atât de proastă, iar el este domnul acestei ţări, răspunse Dominic.

— Să-i am în mână, pe amândoi i-aş arunca în lanul cu ţepi... strigă Katalin, pentru ca Swatovit să ajute iubirii mele...

Şi privind linguşitoare spre Atlamoş:

— Cunoşti, principe, iubirea mea...

Şi apropiindu-şi capul de capul principelui:

— La fel, principe... Dacă nu mă mai iubeşti.

Dominic rămase înmărmurit. Nu se aşteptase la aşa mărturisire. Dar Atlamoş izbucni în râs:

— Dacă nu te-oi mai iubi mă arunci în lanul cu ţepi?

— Nu... ţipă cu deznădejde Katalin. Dacă nu mai mă iubeşti, mă arunc eu în lanul cu ţepi...

Atlamoş râse iar. Tocmai atunci se întoarse Ivanko. Katalin se ridică în picioare şi, ca şi cum ar fi urmărit mai departe o vorbă cu Dominic, spuse:

— Pater Dominic, ştiu că la mănăstirea Molda se află ascunsă cea mai mare duşmană a mea, Clara Zah... În curând, potera mi-o va aduce, s-o arunc cu mâinile mele în lanul cu ţepi, jertfă zeului Swatovit...

Sosirea lui Dominic la Câmpulung a pricinuit numai bucurie. Bucurie bolnavilor, care auziseră de minunatele vindecări ale medicului; bucurie călugărilor, înspăimântaţi de veştile rele ajunse până la ei; bucurie, bătrânului Sava şi dulcei Albioara, pentru care călugărul cărturar era izvor de apă vie.

Dominic găsi bună rânduiala de la cetatea bătrână. Spital, şcoală şi biserică... aşa cum trebuiau să fie mănăstirile catolice. Şi fiindcă cetatea avea ziduri zdravene, era un locaş uşor de apărat. El nu se sfii să povestească tuturor despre primejdiile ce-i ameninţau din partea lui Ivanko şi a lui Katalin, care voiau să-nchine toată ţara zeului Swatovit.

— Dumnezeu nu ne va lăsa... încheie Dominic... Cavalerii templieri sunt din nou în ţară... Tu, Prepeliţă, va să purcezi la Siret şi la Cetatea de piatră să-i rogi din parte-mi să fie un ajutor pentru acest ţinut...

Cu toate sfaturile lui întăritoare, neliniştea nu putea fi stăvilită. Veşti groaznice soseau prin câte un muntean, care cobora cu calul încărcat cu lemne până la Chilia sau Cetatea Albă, unde neguţătorii străini cumpărau pe bani de argint, şi chiar pe aur, lemnul, care era marfa cea mai căutată după sare. Dar sarea în întregime era a lui Ivanko şi numai pe furiş oamenii o puteau dobândi fără vamă. La întoarcere, ei povesteau cele văzute şi auzite. Sate întregi prinse în capcană de oamenii lui Ivlavie şi Zaheu, erau mânate peste Nistru. La întoarcerea lor, oamenii întâlneau chipuri necunoscute şi limbi neînţelese, neamuri străine, mai cu seamă ucrainieni, tătari şi unguri. Unii povesteau şi despre alte răutăţi. Bisericile erau prădate de oştiri păgâne, preoţii alungaţi şi în urma lor rugurile se ridicau, închinate în cinstea lui Swatovit.

Dominic trebuia să recunoască partea elevei sale Katalin, în toate acestea. Ea întrecea în răutăţi pe Ivanko... şi atâtea nelegiuiri, pe care poporul nu le mai putea suferi, numai din dragostea ei pătimaşă pentru Atlamoş. Parcă viclenia şi răutatea lui Ivanko erau mai în firea lucrurilor, el avea lipsă de sprijinul tătarilor pentru ambiţia lui nemăsurată, dar Katalin n-avea nicio pricina în afară de stricăciunea din sufletul ei.

*

Curtea începea să clocotească de mişcare. Pe drum se ridicau suluri de praf. Se întorceau căruţele din pădure şi turmele de la păscut. Dar zgomotul căruţelor, strigatele oamenilor şi răgetele vitelor nu tulburau liniştea, ci dimpotrivă, parcă o aşezau în temeiurile ei. Pe prispă, boierul Sava stătea la vorbă tihnită cu oaspeţii săi.

Soarele apusese şi cele din urmă raze aruncau praf de aramă peste pădure şi râu. Ca un şarpe cu solzii de aramă, se zvârcolea râul, şi frunzele

pomilor sclipeau, în întunericul ce le cotropea, ca niște fluturi de oțel într-o zale de culoare neagră.

— Ia te uită ce oaspeți mari ne sosesc... spuse zâmbind boierul Sava.

Toți se uitară către poartă. Zâmbind luminos, cu traista pe umeri, înainta Ionaș, iscusitul cioban și îndemânatecul căutător al rămășițelor din trecut. Priviri iscoditoare plecau din ochii lui iuți și strălucitori, ca smaragdul.

— Ce unelte noi ai mai descoperit, Ionaș? – întrebă boierul.

Dintr-odată, băiatul se întunecă la față și mâinile începură să-i tremure ușor.

— Mărite Doamne, începu el cu glas cumpătat în timp ce arunca priviri cercetătoare și neîncrezătoare spre călugărul necunoscut.

— Vorbește, copilule... îl îndemnă Sava.

— Mă tem că ascunzătoarea vitejilor Roman și Vlahala a fost dibuită...

Dominic, mereu la pândă după gândurile oamenilor simpli se amestecă numaidecât în voită.

— Despre ce ascunzătoare vorbești, copilule?

Tocmai atunci se întoarse Albioara, aducând vârful de lance descoperit de Ionaș. Călugărul luă unealta în mână, o cercetă cu de-amănuntul și apoi își dete părerea.

— Asta-i o unealtă scită, de război... se deosebește de armele romane...

— Și eu am socotit la fel, glăsui maica Felicia.

— Cărturarii, care au studiat viața și obiceiurile romane, nu pot face nicio greșeală în această privință.

— Boierule, veniți degrabă... mă tem ca furii să nu vatăme ascunzătoarea vitejilor Roman și Vlahala... spuse copilul.

Pater Dominic făcu un semn lui Prepeliță și amândoi se ridicară.

— Copilul are dreptate. Trebuie să vedem... Poate că acolo-i un tezaur mai mare decât ne închipuim.

— Să-ți mai dau doi oameni ajutor, spuse Sava...

Și porunci la doi oameni din curte să alerge după ei. La ieșirea din curte, Dominic spuse lui Prepeliță.

— Du-te și ia două făclii, iască și amnar și un șomoiog cătrănit, pentru luminat, fiindcă – de bunăseamă – acest copil ne duce într-un loc ascuns.

— Sub pământ... completă Ionaș.

— Vezi... nu-i de lipsă numai sabia și toporul, ci și lumina...

Prepeliță se întoarse numaidecât cu cele de trebuință. Copilul le povesti în puține cuvinte, dar de o limpezime de cleștar, felul cum descoperise pivnița unde erau ascunse uneltele găsite de el. Alergând după vite, jucându-se cu copiii și căutând să găsească cuibarele șerpilor, piciorul i se prinsese într-o gaură. Doritor să afle ce-i acolo, curăți locul și nu mică-i fu mirarea

când îşi dete seama că acea gaură este intrarea într-o pivniţă sub pământ. Chiar la piciorul dealului se vedea o movilă de bolovani, acolo era intrarea dosită de copil. Rânduiala bolovanilor fusese stricată şi asta îngrijora pe Ionaţ.

— Mergi tu înainte, îi spuse Dominic.

Copilul începu să arunce bolovanii la o parte şi apăru o despicătură în care intră. Câteva lespezi aruncate la întâmplare le folosi la scoborâre. Lumina zilei mai limpezi drumul câţiva paşi, apoi întunericul se îngroşă, încât nu se mai putea vedea nimic.

— Aprindeţi luminile... porunci Dominic celor din urma lui.

Şi, la lumina făcliilor, el îşi dete seama că peştera fusese lucrată de mână de om. Lespezile şi treptele unei scări erau prea bine tocmite, ca să nu se vadă rostul unui gând omenesc. La capătul scării stăruia întunericul ca o pânză neagră. Dar ochii lui se obişnuiseră cu lumina făcliilor şi putură, încet, încet, desluşi lucrurile. Şi Dominic îşi dădu seama că se găseau sub cetate. De bunăseamă că cei din cetate aveau drum tăinuit, pe unde să poată ieşi la pricină de primejdie.

În mijlocul încăperii se găsea un stâlp. Tăcerea era atât de adâncă încât nu se auzeau nici vorbele vecinilor săi. Atunci, la lumina făcliei lui Prepeliţă, care semăna perdele alburii peste întreaga încăpere, se văzu un om cu târnăcopul în mână, săpând pământul. Dar pesemne că pereţii de piatră ai pivniţei acopereau zgomotele, căci loviturile omului rămâneau fără răsunet, parcă ar fi lovit în lână. Deodată, omul văzu lumina şi se opri. Atunci îşi dete seama că fusese descoperit, ridică târnăcopul şi se repezi la ei. Dar Dominic îl opri cu mâna ridicată. Omul zvârli unealta şi se prăbuşi în genunchii.

— Pater Dominic, iartă-mă...

Tocmai atunci, printr-o răsuflătoare ascunsă, intră o pală de vânt, care, mişcând aerul, făcu să răsune vorbele.

— Iartă-mă, pater Dominic...

Era Zdroabă.

— Ce cauţi, tu, om cinstit, să foloseşti meşteşugurile necinstite ale furilor şi nelegiuiţilor?... întrebă Dominic.

Acum parcă pătrunsese şi o dâră de lumină. Şi vântul şi lumina dădeau răsunet vorbelor.

— Caut comoara templierilor...

— Ce cauţi? – întrebă nedumerit Dominic.

— Caut comoara templierilor... şi dete să fugă.

Dar Dominic îl prinse de mână.

— Nu fugi, frate... Prin mine, Dumnezeu nu te-a lăsat să înfăptuieşti o fără-de-lege. Arată-mi şi mie locul unde credeai că se află comoara.

Conduşi de Zdroabă se duseră către stâlpul din mijlocul pivniţei. Ochii li se dăduseră cu întunericul albia luminat, şi urechile, cu vorbele. Dominic văzuse multe în viaţa sa, dar tot rămase uimit în faţa acestei lucrări. Mulţi meşteşugari, nu numai neobosiţi, dar şi pricepuţi, trebuiseră ca să scobească în pământ o ascunzătoare atât de mare şi de frumoasă. Mintea sa se topea de admiraţie. Meşterul arhitect, care făcuse aşa ceva, era demn să ridice şi o catedrală. Căci, în afară de măreţia lucrării, pe pereţi se vedeau sculptaţi sfinţi, mai mari decât trupul omenesc, şi pe alocuri se desprindeau din zidul de piatră firide în care se găseau statui sfinte. Stâlpii, care sprijineau tavanul rotund, erau de asemenea sculptaţi.

— Aici trebuie să fie, spuse Zdroabă, arătând o lespede ascunsă sub un morman de pământ.

Dominic ceru să se apropie lumina şi după ce citi inscripţia, dete cu amar din cap.

— Adevăr grăieşti... Aci se află o comoară... dar nu comoara templierilor, ci comoara acestui neam. Iată ce scrie în litere latine:...

Şi după o scurtă tăcere, tâlcui în vorbirea obştei: „Aci odihneşte episcopul Nichita Remezianul, care prin vorba lui bună şi viersul lui frumos, a creştinat pe cel mai îndărătnic trib scit, pe moldavi".

Călugărul era adânc mişcat.

— Frate Zdroabă, ai găsit o comoară mai mare decât toate comorile pământului după care râvneai.

Atunci cuvântă Prepeliţă:

— Fraţilor, să ne închinăm în faţa acestei descoperiri, făcută prin mâinile acestui prieten al nostru...

Şi începură cu toţii să cânte „Te Deum laudamus". Când isprăviră scurta cântare, Prepeliţă spuse:

— Pater Dominic, aci zac osemintele sfântului... Să le luăm, căci ele vor servi la clădirea multor biserici şi mănăstiri, în această ţară şi aiurea... Să deschidem sarcofagul şi să ne fericim de privirea acestor sfinte relicve...

— Da... făcură cu toţii în acelaşi glas. Să le ferim de prigoana lui Ivlavie şi Zaheu, precum şi de oştirile păgâne ale ucrainenilor şi tătarilor.

Puseră cu topi mâna şi ridicară cu greutate lespedea de piatră. Atunci li se înfăţişă o privelişte nespus de frumoasă. Sfântul odihnea în sarcofagul de piatră, ca şi cum ar fi dormit. Aproape o mie de ani de când odihnea acolo şi niciun semn al morţii nu vătămase chipul său senin. Barba şi pletele-i albe îi acopereau chipul blând.

Deodată, Zdroabă se repezi din nou să fugă. După el se repeziră şi cele două slugi ale lui Sava. Şi atunci, altă minune. La vântul făcut de fuga celor

trei, chipul şi haina sfântului se pustiiră şi din făptura lui sfântă nu mai rămăsese decât un morman de praf.

14

Pater Dominic stătea de vorbă cu monseniorul Vitus. Focul ardea în cămin, şi amândoi prelaţii se încălzeau la flăcările lui pâlpâitoare. Vitus asculta cu chipul nemişcat, iar ochii lui întunecaţi priveau scânteietori.

— Monseniore, spuse călugărul, mă bucur din inimă că Dumnezeu ne-a întărit în ceea ce noi am intuit numai. Creştinarea acestui neam a fost înfăptuită de Nichita Remezeanu, deci a fost înfăptuită în spirit roman. Gândul tău de a întoarce pe aceşti oameni la Sfântul Scaun a fost nu numai un îndreptar politic, ci încheierea unei voinţe dumnezeieşti, începută prin propovăduirea lui Nichita Remezeanu...

— Popoarele au un simţ aparte, răspunse Vitus. Ele rezolvă adevăruri, pe care cărturarii şi căpeteniile lor nici nu le bănuiesc. Dar pentru mine, ca istoric, un alt adevăr mi se dovedeşte... Descoperirea de la Cetatea Veche ne-a arătat că numele acestei ţări nu se trage de la călugării germani care au numit râul „die Mulde"... Acest nume e cu mult mai vechi şi se trage de la acel neam scit care a locuit prin aceste ţinuturi, în Moldavia...

*

Zdroabă, care însoţise pe Dominic la Cetatea de Piatră, vani să-i vestească trebuinţa sa de a pleca la stăpânul său. Chemarea depărtărilor, strigătul fără glas al lui Bogdan, nu-i dădeau pace, îl trăgeau spre Colomeea.

Odată îmblânzit de vorba bună a lui Dominic şi de dorul după stăpânul său, Zdroabă se lăsă dus în voia mărturisirii.

— Bogdan e prea sărac ca s-ajungă domnitor, spuse el. Îi trebuie curte mare şi oştire aleasă, care se ţine cu bani grei... De aceea tot alerg eu după comoara templierilor...

Dominic era tot mai mirat. Puţini se mai gândeau la Bogdan şi la răzbunarea lui. Numai Zdroabă nu-l uitase. Avea şi el ceva măreţ în firea lui.

Un lucru însă nu-şi putea explica Dominic. De unde aflase Zdroabă de acel loc?

— De la domnul şi stăpânul meu Bogdan, mărturisi Zdroabă. De la el am aflat despre comoara templierilor şi că nu-i vorbă de şagă şi nici minciună... şi că ea este ascunsă în beciul unei cetăţi din această ţară... Bogdan mi-a încredinţat mie taina templierilor, pe oare-o aflase de la cavalerul Raymond.

Tăcură câtva timp, fiecare pierdut în gândurile lui. Zdroabă gândea că trebuia să se mişte fără încetare ca să înalţe pe stăpânul său la culmea

întrezărită de el. Dominic gândea că, fără voia lui, devenea părtaş la taina templierilor.

— Ce vei face dacă vei găsi comoara?

— Stăpânul meu are încredinţarea să zidească de-a lungul Moldei, Siretului şi Prutului, cetăţi pentru marile cruciade, care vor porni de la miazănoapte, după ce Lituania se va creştina.

— Şi Bogdan şi-a dat învoirea?

— Da... Bogdan a făgăduit cavalerilor că va preschimba ţara într-o cetate de apărare împotriva păgânilor şi pentru ajutorarea creştinilor.

Dominic vedea că Bogdan, îmboldit de o mare frământare, căuta înaintea lui înfăptuirea măreaţă, şi în căutarea lui nedesluşită se folosea de mijloace neîngăduite, ca destăinuirea unei taine.

— Pater Dominic, eu pentru mântuirea domnului meu Bogdan m-am îmbrăcat în haina tâlharului şi am răbdat toate necazurile mustrării de cuget... nu din gând nelegiuit, ci din dragoste... să văd pe stăpânul meu înălţat la locul lui ce i se cuvine.

Pater Dominic cugeta la toate acestea vedea că Zdroabă era înfierbântat la minte dar nu era nelegiuit. El era un răsad dintr-un neam puternic şi scânteietor, viteaz şi îndărătnic. Poate că prin truda lui se împlinea o mare voinţă. El, Dominic, fusese odată tâlcuitorul ideii de voinţă şi de putere. Poate că Zdroabă era umbra măreţiei lui Bogdan şi mergea înaintea stăpânului său, ca umbra norului înainte de lumina trăsnetului.

CAPITOLUL NOUĂ

1

Când episcopul de Cracovia a înălţat crucifixul, toţi oaspeţii se ridicară. În felul acesta se vestea că logodna se sfârşise. Sărbătoarea avusese loc în sala cavalerilor din palatul prinţului Zaslowski, din Colomeea. Aici se pecetluise logodna lui Crăciun cu Elena, nepoata prinţului, şi în felul acesta se strângeau şi mai mult legăturile dintre familia lui Bogdan şi cea a prinţului Zaslowski, fiind Maria, soţia lui Bogdan, sora cea mică a prinţului. Sărbătoarea avea o strălucire regală. Săbiile oaspeţilor erau legate în teci de catifea, iar mânerele împodobite cu nestemate şi mărgele mari.

Când principii şi principesele au părăsit sala, au început să răsune uralele. Iar după plecarea stăpânilor şi a episcopilor, petrecerea nu se sfârşi, ci dimpotrivă, pofta de joc şi băutură se înteţi, oamenii fiind mai liberi şi mai voioşi, căci stăpânul, fără să fi fost un om aspru, avea ochiul ascuţit şi nimic nu-i scăpa din vedere, aşa că greu puteau înmulţi numărul oalelor cu vin şi să dea drumul vorbei cu înţeles îndoielnic. Acum, în mijlocul mulţimii scânteietoare de nobili, popi şi scutieri, pater Dominic putea desluşi oamenii cu care i-ar fi fost drag să stea de vorbă, şi alţii care-i vătămau voia bună prin trufaşa lor înfăţişare. Între aceştia se găsea şi contele ungur Poszony Pál, solul regelui Ludovic. Purta pe cap o pălărie de piele verde, care-i stătea tare şi strâns; de gâtu-i puternic atârna un lanţ gros de aur, care-i cădea pe pieptarul verde, strâns pe pieptu-i vânjos. Cizmele-i erau negre, acoperite de pulpare verzi, întinse până la genunchi, iar la brâu sabie cu mâner aurit.

Dominic înţelegea pricina, sau mai bine-zis, pricinile îngâmfării nobilului ungur. Era tânăr, înalt şi sprinten, ochii îi scânteiau luminând o faţă albă, întunecată doar de sprâncenele şi mustaţa neagră. De bunăseamă, că la frumuseţe şi tinereţe, se adăuga încă bogăţia şi demnitatea lui. Era mare comis regal, deci – călăreţ fără seamăn, şi ţintaş la sigur – şi fusese trimis de regele ungur ca om de încredere pe lângă principele Zaslowski, să târguiască pentru el coroana Poloniei, al cărui rege, bolnav, putea dintr-o zi pe alta, să-şi dea obştescul sfârşit.

În afară de Poszony Pál, Dominic recunoscu pe ducele Ladislau de Oppeln, ştiut lui de la curtea lui Oliver din Vişegrad, şi pe prinţul Ziernovit, fratele logodnicei, pe care-l cunoscuse numai la sosirea sa la Colomeea. Venise aici trimis de marele maestru al templierilor, care cereau ajutor fraţilor lor întru Hristos, cavalerilor teutoni. Vlaicu, fiul lui Basarab, făcuse o raită prin ţară, se luptase cu tătarii şi ucrainienii lui Ivanko şi cu ajutorul templierilor îi alungase. Dar la urmă a izbucnit cearta. Vlaicu, învingător, se ridicase împotriva templierilor, vrând neapărat să le găsească ascunzişul comoarei.

Dominic privea cu privirile întoarse aiurea. Comoara şi iar comoara!... Zvonul aruncat de regele Franciei se răspândise pecingine, pe tot cuprinsul lumii.

După tragerea oştilor lui Vlaicu, templierii ieşiseră la vedere şi, prin Dominic, cereau ajutor fraţilor teutoni împotriva altor mari prigoane ce puteau veni. Aşa ajunsese Dominic la Colomeea. Dar la Colomeea află o veste neprielnică. Papa, la cererea regelui Cazimir, trecuse pe teutoni în Pomerania. Slabă nădejde de a ajuta pe bieţii templieri, căzuţi pradă duşmăniilor din toate părţile.

Dominic alegea cu drag, printre boierii de faţă, pe Bogdan. Timpul şi nenorocirile îl făcuseră mai chipeş şi mai impunător. Şi, mai ales, se purta ca cel mai desăvârşit domnitor. Mantaua de catifea albastră, pe care o purta învăluită în jurul braţului, cădea în falduri largi; statura îi era viguroasă şi barba rotundă, în care sclipeau fire argintii, era pe potriva ochilor lui mari şi atât de vii ca şi când ar fi fost împătimiţi de o flacără întunecată...

Văzându-se singur, Bogdan se apropie de călugăr. După el venea în paşi grăbiţi un tinerel, chipeş şi frumos îmbrăcat. Purta dolman de catifea albă, închis cu şireturi negre prinse în copci de aur şi cătărămi de nestemate, iar la gât, horbotă, împletită ca o cusătură de cureluşe. Pantalonii îi erau de mătase stacojie şi cizmele roşii cu pinteni de aur. La gât îi atârna un lanţ greu de aur; iar la cingătoare, o spadă bizantină scurtă.

— Iată, pater Dominic, spuse Bogdan, acest tânăr doreşte să te cunoască... El e de neam domnesc, nepot fiind lui Nicolae Alexandru Basarab.

— Şi am venit înadins aici, spuse tânărul, să cunosc legile şi datinile acestei ţări... Mă numesc Costea şi sunt nepot lui Nicolae Alexandru Basarab. Din pricina lui am purces de la Curtea de Argeş... mai întâi la Constantinopole şi apoi la Târnovo, iar acum aici, ca să cunosc, nu datinele şi obiceiurile popoarelor, ci legile pe care măritul rege Cazimir le-a dat poporului său.

Gândul lui Dominic zbură în depărtare, la soliile de răzvrătire ale lui Aba şi Amade. După răzvrătire, basarabii se gândeau la lege.

— Renumele regelui Cazimir a ajuns până la noi. Pretutindeni e cunoscut ca regele ţăranilor... şi Basarab vrea să ajungă domn al rumânilor...

Dominic tresări. În sufletului lui tresări un gând iuţit.

— Cum spui?

— Da... Basarab vrea s-ajungă domnul rumânilor.

— Ce sunt rumânii, tinere?

— Rumânii sunt ţărani clăcaşi, cei numiţi aici iobagi...

Atât îi trebui lui Dominic. Ademenit de vorba proaspătă începu să se piardă într-un discurs avântat. Descoperise o taină şi nu voia să se lase copleşit de năvalnica ei frumuseţe.

— Copilul meu, prin rostul tău mi s-a descoperit una din marile taine ale acestui neam, pe care de multă vreme o caut.

Îşi amintea de întrebarea lui Vitus, care-i cerea mărturie grăitoare întru dovedirea latinităţii acestui neam. Iată că acum o găsise.

— Ce taină?... întrebă mirat Costea.

— Voi, locuitorii acestor ţinuturi sunteţi de obârşie romană... O dovedeşte vorba şi datina... Lipsea o singură verigă pentru înnodarea dovezilor. Nu ştiaţi cum vă cheamă. Unii vă numeaţi basarabeni, după numele lui Basarab; alţii munteni, după munţii dragi vouă, şi alţii, moldoveni, după numele unui trib de sciţi care a locuit cu mult înainte de Roma, pe aici. Şi tu, copilul meu, mi-ai adus dovada cea sigură... Voi sunteţi rumâni, adică romani...

Costea era un tânăr deştept şi simţitor. Cuvintele călugărului cărturar, despre care auzise atâta vorbind pe Crăciun, îl îndurerau.

— Da, pater Dominic... noi, cu toţii suntem nişte rumâni...

Dominic îi pricepea dorul.

— Nu fi îndurerat, copilul meu. Cuvântul rumân poate să numească azi pe iobag, dar el cuprinde toată măreţia Romei... Şi mare e gândul lui Basarab vrând să ajungă domnul rumânilor.

2

Înainte de începerea jocului, Crăciun pofti pe pater Dominic să arunce o privire asupra sălii. Cu toate că numai lumânările de pe cămin şi făcliile din pereţi erau aprinse, se putea desluşi felul împodobirii. Dat fiind numărul mare al părtaşilor, a fost de lipsă să se deschidă şi odaia oaspeţilor, vecină sălii cavalerilor. Slujitorii ungeau cu ceară podeaua de marmoră, pentru ca paşii să alunece uşor la dans, iar alţii împodobeau căminul cel mare de cărămidă smălţuită, cu vase de flori şi statuete de pământ ars, închipuind viteji înconjuraţi de câini sau prinţese frumoase. Dar orânduiala era şi mai mare fiindcă alţi slujitori, suiţi pe scări, agăţau tablouri pe pereţi. Pe lângă zid se întindeau laviţele acoperite de covoare, pe care aveau să se odihnească cei mai vârstnici şi cei obosiţi de joc. Când s-au ivit muzicanţii, slujitorii au înţeles că trebuiau să-şi strângă uneltele şi să plece.

Muzica era formată din doi harpişti, cinci violonişti, cinci trâmbiţaşi, cinci flautişti şi un toboşar. Muzicanţii s-au adunat pe o podeaţă lângă uşa dintre cele două încăperi. Apoi a venit majordomul cu făclia de răşină, cu care a aprins toate lumânările. Erau lumânări pe cămin, în candelabrele din toate colţurile şi pe lângă oglinzile de argint sprijinite pe pereţi. Lumânările

aruncau trâmbe roşii, galbene şi albastre şi în lumina lor chipurile oamenilor păreau de un albastru vineţiu, ca a unui lac în lăsarea amurgului.

Tocmai voia Crăciun să ceară sfatul paterului Dominic, când în sală izbucni un râs hohotit şi în urma lui intră Margareta urmărită de Costea.

— Muşata... o mustră Crăciun. Du-te şi te culcă. Copiii n-au ce căuta aici...

Atunci Costea, râzând îndrăzneţ, răspunse:

— Muşata e învoită să stea la petrecere...

Şi luând-o de mână, fugiră amândoi de ursuzul Crăciun.

— De ce-i spui Muşata? întrebă Dominic.

— Aşa-i porunca lui Bogdan.

Zâmbind binevoitor, Dominic spuse:

— În zăpăceala iscată de nenumăratele întâmplări potrivnice, Bogdan a căpătat un simţ ce-l face să vadă limpede unde trebuie îndreptat neamul lui.

— Ştiu, pater Dominic, că te gândeşti la ideea romană...

— Care, fiind veşnică şi neschimbătoare, trăieşte vie chiar în somnul trândăviei şi a răcelii care zace în mintea acestui neam... şi de aceea o găseşti la Bogdan în cele mai neînsemnate fapte ca aceasta. Muşata este o rămăşiţă a cuvântului Frumuşata sau frumuseţea, care nu-i altul decât latinescul formosus, purtat din gură în gură de-a lungul veacurilor ca însemn al drăgălăşeniei femeii în copilăria ei...

Atunci începu să răsune toba, care vestea adunarea oaspeţilor şi, la acest semn, uşile de stejar ale încăperilor se deschiseră şi oaspeţii intrară şi ocupară locurile pe care li-l arăta majordomul curţii cu bastonul ridicat.

Când sosi Maria împreună cu Elena, logodnica lui Crăciun, un murmur de uimire străbătu întreaga adunare. Amândouă voiau să-şi arate frumuseţea. Maria, soţia lui Bogdan, în pofida vârstei, nu pierduse inimic din farmecele ei de altă dată. Faţa ei era ca mărul, sânii puternici potrivindu-se de minune cu statura înaltă şi şoldurile unduitoare. În părul galben avea o coroană în care scânteiau pietrele de rubin. Dar şi Elena era o fată frumoasă. Faţa roşie, aprinsă de bucuria de a se şti tânără şi atrăgătoare, împrăştia văpăi până-n părul ei de culoarea inului şi-n ochii albaştri ca cerul senin. Amândouă femeile rămăseseră în mijlocul odăii aşteptând omagiul de cuviinţă din partea cavalerilor. Dar Crăciun stătea de vorbă cu Dominic, şi Bogdan întârziase la sfat cu principele. Atunci se repezi contele Poszony Pál şi, după ce se închină în faţa celor două femei, oferi braţul, mai întâi doamnei Maria şi apoi domniţei Elena, plimbându-le în cerc de-a lungul băncilor, unde se adunaseră boierii şi familiile lor. Numaidecât doamna Maria şi-a desfăcut evantaiul în formă de inimă, strălucitor, şi apoi s-a oprit la cea dintâi oglindă să se privească. Doamnele au stăruit mult acolo, potrivindu-şi coroanele pe cap şi buclele pe sub coroane, urmărindu-şi apoi încet plimbarea, ştiindu-se

privite de întreaga sală, plină de oaspeţi. Pater Dominic recunoscu într-un colţ adunarea magiştrilor cărturari, filosofi, jurişti, istorici. Apoi îşi făcu apariţia pe uşă cancelarul principelui Batryn, un moşneag falnic, mândru la înfăţişare, cu fruntea înaltă, de cărturar înţelept. Când şi-a desfăcut puţin mantaua de hermină lungă până la pământ şi i-a apărut pe piept crucea cu pietre preţioase, pater Dominic şi-a dat seama că Batryn era un principe al bisericii. Cancelarul se închină în faţa doamnei Maria, apoi se grăbi spre colţul cărturarilor.

— Ăştia cunosc doar scânteierea civilizaţiei, nu şi civilizaţia, ca şi caii ce se frământă în hamuri împodobite de fierturi, şi se cred vrednici de a alerga la circ.

Dominic se întoarse. Era Costea. Tânărul era îmbrăcat într-o dulamă de catifea verde, împodobită cu găetane de aur şi guler de zibelină, iar în cuşmă îi stătea prinsă o pană de cocor. Mândru, chipeş şi plin de sine, vorbea cu oarecare dispreţ. Pater Dominic nu se supără. Tânărul înfumurat vorbea potrivit vârstei şi împrejurărilor în care fusese crescut, dar se simţea obligat să apere darul cel mai de preţ după cel al preoţimii, cel al civilizaţiei romane.

— Prietene, spuse el, cred că nu cunoşti acel tezaur al gândirii greco-romane, al cărui vistiernic a rămas şi de-a pururi va rămâne Roma.

— De când sunt aici, pater Dominic, am învăţat gramatica, retorica şi dialectica... fiindcă, dacă Basarab m-a trimis cu un rost politic, gândul meu pentru învăţătură întoarce ochiul cu nesaţ către orice prilej de împodobire a minţii... Dar mărturisesc cinstit că nici gramatica, nici retorica şi nici dialectica nu mi-au arătat decât cuvinte frumoase care nu m-au făcut nici mai sfânt, nici mai bun...

Costea vorbea limba latină cu iscusinţă, dovedindu-se astfel cărturar. Dar pater Dominic nu-i răspunse fiind cu ochii aţintiţi la nobilii ce soseau întruna, căutând să le recunoască demnitatea după port şi înfăţişare. Erau preoţi îmbrăcaţi în reverandă, şi vlădici preschimbaţi în curteni, cu dolmane încărcate de scumpeturi, pantaloni umflaţi, de mătase, şi sabia la cingătoare.

— Pater Dominic, spuse tânărul mai tare, după cum îţi spun, nici gramatica, nici retorica nu m-au făcut mai bun sau mai sfânt.

— Drept grăieşti, răspunse Dominic, pentru că nici gramatica şi nici retorica nu pot demonstra ce este treimea... ci numai credinţa, şi mai cu seamă fapta bună, la care să fie părtaşă dragostea omului şi harul lui Dumnezeu...

Dar tocmai atunci majordomul aruncă o privire fulgerătoare către muzicanţi şi ridică bastonul în sus. Şi acum s-a pornit muzica. Doi copii de casă alergară să tragă la o parte perdelele care mai închid uşa de la încăperea principilor. Se aude un foşnet prelung, perdeaua se desparte în

două şi principii înaintează către cele două strane înalte, cu trei trepte mai sus ca celelalte scaune.

Între acestea în cele două încăperi s-a pornit mişcare mare. Principele a scoborât de pe tron şi a întins braţul nepoatei sale, Elena, iar principesa s-a dus la contele Poszony şi i-a oferit braţul pentru cel dintâi joc. Acum bărbaţii şi femeile s-au sculat de la locurile lor, ca să se aşeze în două şiruri lungi, unul în faţa celuilalt. Tobele, prin bătăi cadenţate, porunceau pasul.

— De ce nu intri în dans? întrebă Dominic pe Costea.

— Îmi place mai mult să vorbesc cu domnia ta despre a cărei mare înţelepciune şi învăţătură mi-a vorbit Crăciun.

— De ce nu te tragi în colţul acelor înţelepţi? adăugă Dominic, arătând spre cărturarii, care, înteţiţi la vorbă, nu păreau gata să se amestece în rândul dănţuitorilor.

— Mie m-i drag să vorbesc cu domnia ta...

— Faţă de această mărturisire eu nu mă pot trage deoparte, spuse Dominic, şi cu dragă inimă îţi voi sta într-ajutor... căci schimbul de vorbă şi de gânduri aduce mai mult spor sufletului decât tăcerea şi singurătatea.

— Îmi place vorba ta, pater Dominic... Este înţeleaptă şi cinstită. Dar şi gândurile mele sunt cinstite şi adeseori înţelepte, după spusele lui Basarab, domnul, stăpânul şi unchiul meu.

Dominic rămase uimit. Vorba tânărului era îndrăzneaţă, dar mărturisea că el avea simţul propriei sale virtuţi. Amândoi urmăreau cu priviri strunite dansul. Elena, logodnica lui Crăciun, îmbrăcată într-o rochie albastră de mătase, cu podoabe de aur, purtând la gât o salbă de smaragde şi-n păr o coroană de, aur, atrăgea privirile tuturor prin frumuseţea şi vioiciunea ei. Şi Maria, soţia principelui, mlădioasă ca o pisică, întunecată la faţă şi luminată doar de ochii ei verzi, fermeca pe toată lumea.

Perechile se învârteau ţinându-se de mijloc şi desfăşurându-se în şiruri lungi, ca apoi din nou să se frângă perechi, care se învârteau în mers până ajungeau la locul de unde porniseră. Rochiile fetelor şi femeilor, precum şi podoabele de aur şi argint ale bărbaţilor, sclipeau când treceau pe lângă lumina candelabrelor, iar culorile vii şi sclipirea nestematelor se mistuiau lăsând văzduhul luminos îndată ce se îndepărtau.

Dintre tineri, Poszony Pál, comisul regelui ungur, atrăgea mai cu seamă privirile. Tânăr, frumos, Poszony Pál trecea din braţele unei femei în braţele alteia, cu siguranţa pe care i-o dădeau acei ochi sălbatici, lucind pe sub sprâncenele stufoase, şi trupul lui vânjos, cu ceafa sculptată, dinţi puternici şi mâini mari şi noduroase. Pe băncile de lângă pereţi se afla marele cerc al celor ce nu dansau, femei bătrâne şi femei însărcinate.

— Rânduiala catolică, spuse Costea, e nefirească. Iată, aici se mărturiseşte în toată a ei slăbiciune. Oamenii bisericii stau îndepărtaţi de oamenii stăpânirii...

Dominic rămase nedumerit. Îndrăzneala tânărului îl uimea, dar îl şi minuna, fiindcă nu se sfia să judece în chip îndrăzneţ.

— Numai Bizanţul, unde biserica face trup cu puterea imperială, a găsit adevărata rânduială... urmă Costea.

Dominic se simţea plăcut mişcat de îndrăzneala tânărului.

— Nu voi învinui pe catolici că postesc marţea şi de faptul că îngăduie laptele în prima săptămână a postului mare... Sunt lucruri prea mărunte. Alta e rânduială firii... Nu se poate înţelege o Romă fără împărat şi fără senat... De aceea Constantinopole este nu noua Romă, ci adevărata Romă a timpurilor noastre.

Călugărul îşi dădea seama că tânărul, prin rostul lui, nu făcea decât să ducă mai departe cele aflate la curtea lui Basarab. De bunăseamă că acolo stăruia părerea, după care puterea politică trebuie să stăpânească ierarhia religioasă. Şi se gândea cu dragoste şi admiraţie la ierarhii bisericii romane, care organizaseră biserica lor ca pe o putere spirituală, socială, deosebită de puterea lumească şi în care stăruie idealul perfecţiunii creştine.

Atunci muzica îşi opri cântarea şi jocul se opri. Toţi se traseră pe bănci, iar în mijloc rămase numai comisul Poszony şi cu Elena, tânăra logodnică. El începu să cânte, în timp ce tânăra fată îl însoţea mângâind strunele unei harfe mici, ţinută la piept.

3

În sfatul adunat de principe se găseau cei mai de seamă oaspeţi. Obişnuit să fie chemat la toate adunările politice, pater Dominic nu s-a mirat primind înştiinţarea, dar l-a uimit amestecul printre oameni atât de vârstnici, ca episcopul de Varşovia şi cel de la Colomeea, a unui tinerel de seama lui Costea. Fără îndoială că cinstea aceasta o datora lui Basarab, al cărui sol era. Deodată, auzind glasul principelui, cei doi copii de casă, care străjuiau uşa cea mare, au deschis-o şi apoi s-au grăbit să treacă înapoi, stând de-o parte de masa lunga la care se găseau sfetnicii şi demnitarii ţării. La intrarea principelui, toţi s-au ridicat şi s-au înclinat cu plecăciune adâncă. Principele a răspuns închinăciunii, apoi a luat loc făcând semn şi celorlalţi să se aşeze. Aceştia i-au urmat pilda, potrivit rangului lor. Cel dintâi a luat loc Poszony Pál, vrând să-şi arate însemnătatea de sol al regelui ungur. Ca şi principele, era îmbrăcat simplu, fără podoabe de aur şi de nestemate. Purta un dolman de postav negru, scurt până la mijloc, cu brâu împletit din păr de cal, şi cu

cizme roşii până la genunchi. Singura podoabă erau pintenii de aur, de care nu se lipsea niciodată.

După el, numaidecât, s-a aşezat Costea, fără să ţină seama că locul lui era de codaş faţă de rangul şi vârsta celorlalţi, fără să ţină seama de privirile piezişe. Abia atunci a avut şi Dominic răgaz să ia loc, după episcopul de Cracovia şi cel de Colomeea, şi rând pe rând şi ceilalţi nobili, Wolodowski, paharnicul, şi Bilevicz, judele ţării; apoi mulţimea asesorilor nobilitari şi comitatelor şi tocmai la sfârşit a venit rândul lui Bogdan.

Dominic privea cu interes desfăşurarea consiliului. După ce s-au aşezat cu toţii, a luat cuvântul principele, care a salutat pe cei de faţă, apoi le-a spus pricina grabnică pentru care au fost adunaţi. Regele, bolnav de multă vreme, nu dădea niciun semn de însănătoşire, aşa că era timpul să se gândească la un urmaş. Potrivit dreptului de moştenire, tronul ţării se cuvenea lui Ludovic, regele ungur. Dar iată că mulţi nobili şi orăşeni se împotrivesc, ei vor un rege polon. Şi el ruga pe fiecare să-şi arate gândul cinstit, dar că taina să rămână taină.

— Drept au... se răsti Bogdan.

Toţi rămaseră uimiţi de irumperea neaşteptată a voievodului, voievod pribeag, adăpostit de milă la curtea princiară.

— Cum au dreptate?... se repezi Poszony.

— Au dreptate, fiindcă primejdia vine din partea turcilor... Şi regele ungur, cu toate că are împuternicire de la papă, nu-şi vede de îndatorire, ci dimpotrivă, sprijină pe păgânii tătari, prietenii turcilor.

— Te înşeli, prietene... făcu zâmbind a batjocură Poszony, oştile regelui au gonit pe tătari.

— Minciună, minciună... strigă Costea. Tătarii au fost goniţi de oştirea lui Basarab... Eu am luptat în rândul acelei oştiri...

— Iar eu pot să aduc mărturisire scrisă a papei şi a cronicarilor de război, spuse Poszony.

— Iar eu v-aduc mărturii vii. Iată... Şi-şi suflecă mâneca hainei, lăsând să se vadă urma unei tăieturi. Cine a fost în război cu tătarii, recunoaşte urma spadei tătăreşti...

— Oştirile regeşti au alungat pe tătari... Îţi mărturisesc eu în calitate de istoric. Iată, aici, şi pe Fra Tobias, licenţiat al universităţilor din Paris şi Toulon, şi pe Aprod Ianoş, secretarul regelui... Ei au cercetat, împreună cu mine, documentele lui Marton Benedek, prepozit al Budei, medic şi magistru de filosofie.

— Nu-i vrednic să fie rege... strigă Costea, decât acela care a şters iobăgia din moşiile sale şi a ajuns ca Basarab, Domn al rumânilor, adică al iobagilor...

— Vorbeşte în tine duhul jaqueriilor franceze, se răsti la Costea, Zambo György, uşier regal, care făcea parte din solia maghiară.

— Voi nu pricepeţi inimic... De ce vorbiţi de jaqueriile îndepărtate şi nu vă amintiţi de răzvrătirile apropiate... Aţi uitat de faptele lui Petru de Jara şi ale lui Humfi împotriva oamenilor regelui? Dar răzvrătirea lui Nan Pop din Giuleşti, a lui Stetiu, a lui Ştefan Pene şi a lui Petre Ghergheş?... Pentru ce nu vreţi să vă amintiţi de ele?... Nu înţelegeţi voi, c-a sosit timpul iobagilor?... V-o spun eu, care sunt nobil ca şi voi... Până acum a stăpânit puterea oraşelor şi a nobililor. Dar iată acum o altă putere, pe care tocmai jaqueriile ne-au arătat-o. Şi înţelept este acel rege care, ca Basarab şi regele Poloniei, a înţeles această nouă putere...

— Iobagii nu sunt mai mult decât nişte unelte, spuse dispreţuitor Poszony. Nu poţi cere sclavului să aibă un gând, şi mai cu seamă un vot de adunare... După cum nu poţi cere aceste drepturi pentru piatra de moară sau fierul de plug... Altcum vom cădea neapărat în acel „Infernum rusticorum".

— Eşti de părerea lui Varro... pentru care sclavii erau nişte „Instrumenti genus vocale"... adăugă Dominic, cu mare tristeţe în glas...

Potrivit obiceiului său, Dominic fusese, încă din prima zi a sosirii lui, să cerceteze pe bolnavii din satul vecin. Putuse vedea cu ochii lui nefericirea în care trăia iobăgimea, în bordeie de lut, mâncând pâine necoaptă, făcută din făină de ghindă, şi o fiertură din terci de secară încolţită. Şi după felul lui de a iscodi, mai aflase că boierul oprea pe iobagi să îmbrace haine de postav, cizme de piele şi căciulă îmblănită. În urma ciumii care bântuise cu câţiva ani în urmă, rămăsese mult pământ nelucrat şi multe suflete de oameni fără pâine. Ţăranii nu se sfiau să învinovăţească pe nobili de pedeapsa lui Dumnezeu, căci prea mult desfrâu domnea în casele boiereşti... Numai petreceri şi chefuri, încât dumnezeu nu mai putea răbda... Şi iată că după aceşti îngâmfaţi nobili, jaqueriile franceze şi răzvrătirile din Ungaria şi Anglia erau puse pe seama câinilor de iobagi.

— „Infernum rusticorum"... îl trezi din visare glasul lui Poszony Pál.

— Servile caput nullum jus habet... spuneau jurisconsulţii romani, adăugă episcopul de Cracovia, zâmbind cu înţeles lui Dominic.

— Numai că acestea se petreceau înainte de venirea creştinismului în lume... răspunse Dominic. Prin creştinism, sclavul şi nobilul primesc acelaşi botez, aceeaşi împărtăşanie şi sunt înmormântaţi în acelaşi cimitir. Papa Celestin al III-lea a fost sclav înainte de botez...

Şi îndreptându-se spre Costea:

— Deci creştineşte purcede Basarab, vrând să vină în ajutorul rumânilor, după cum creştineşte a purces şi regele Cazimir când şi-a făcut un scop în a deveni regele iobagilor.

— Dar ne-am îndepărtat de vorba noastră... făcu principele. Cine va fi regele nostru?... Asta-i întrebarea...

Şi atunci, spre uimirea tuturor, luă cuvântul episcopul de Cracovia.

— Noi trebuie să ne supunem voinţei nobililor şi oraşelor... fiindcă numai două sunt puterile care înseamnă ceva: nobilii şi oraşele...

— Asta-i o mare greşeală... se repezi din nou Costea. Eu am fost trimis înadins aici ca să cercetez legile în folosul iobagilor, fiindcă Basarab, stăpânul meu, doreşte s-ajungă prin lege, domn al rumânilor.

Dar principele îi opri vorba avântată:

— Iar ne-am îndepărtat prieteni, de miezul întrebării noastre. Dacă regele ungur ajunge şi rege al Poloniei, trebuie să recunoaştem că vom deveni cea mai mare putere din Europa...

— Vom ajunge un imperiu precum cel roman... spuse cu mândrie Poszony. Numai un imperiu este nepieritor...

— Cum te înşeli, prietene... spuse Dominic, privindu-l cu milă. Un popor este ceva firesc, fiind stăpânit de legile firii... pe când împărăţia este făcută cu silnicie, deci contra firii... Şi ca atare poartă în ea elementele prăbuşirii şi anume: lăcomia, ambiţia şi răutatea, care au silit pe unele popoare să se lase subjugate altora mai mari, mai puternice şi mai silnice.

— Dar Roma?... făcu Poszony în batjocură. Oare nu e Roma eternă?...

Călugărul înţelese că batjocura lui Poszony cădea în pofida lui.

Atunci se ridică Dominic... Nu era mânios, părea chiar vesel şi un duh al fericirii cereşti se desprindea din privirile sale.

— Roma?... Roma este eternă, nu pentru că a fost capitala imperiului roman... Au mai fost cetăţi vestite, capitale de imperiu, care păreau să înfrunte nemurirea: Babilonul, Ninive, Atena, Cartagina... şi toate s-au prăbuşit. Aşa s-ar fi întâmplat şi cu Roma, dacă n-ar fi fost cetatea aleasă de Sfântul Petru pentru răspândirea creştinismului... Roma este nepieritoare, nu pentru că a fost reşedinţa puterii cezarilor, ci fiindcă a fost şi a rămas puterea cuvântului lui Isus. Roma cezarilor s-a prăbuşit demult... A moştenit-o regele Franciei şi împăratul germanilor...

— Şi împăratul Bizanţului... adăugă Costea.

— Mai ales împăratul Bizanţului, încuviinţă Dominic...

Şi numaidecât urmă:

— Roma eternă este Roma lui Petru. Ea asigură unitatea lumii nu prin sabie, ci prin cuvântul lui Hristos.

4

Pe lăncile lungi ale heralzilor unguri au început să fâlfâie steguleţe cu emblema familiei de Anjou, în timp ce trâmbiţaşii sunau din răsputeri

semnalul de plecare. Mândra solie a regelui ungur se pregătea să plece. În faţa scării de la intrare, cavalerii se luptau să-şi stăpânească fugoşii cai. În sfârşit s-a arătat şi contele Poszony Pál călare, îmbrăcat de călătorie într-un vestmânt de culoare cenuşie, calul fiind acoperit cu zeghe de aceeaşi culoare. Privea mândru, chiar cu asprime. Solia lui sfârşise rău. Principele Zaslowski, cu toate vorbele învăluite şi şirete ale solilor unguri, nu părea deloc hotărât să-i recunoască regelui ungur coroana Poloniei, care, fără îndoială, avea să rămână fără stăpân potrivit.

Când Dominic s-a apropiat de grămada slujitorilor, şi-a dat seama că toţi râdeau, înghiontindu-se unul pe altul. Petreceau grozav, şi abia, abia, se ţineau să nu hohotească. Dacă râd astfel, înseamnă că e bine, gândea Dominic. Tot e mai liniştitor râsul, oricât de umilitor ar fi, decât lacrimile de jale.

Văzându-l, oamenii se porniră şi mai tare pe râs. Călugărul agrăi pe un slujitor, care se ţinea de burtă în timp ce lacrămile îi curgeau pe obraz.

— Ce veste bună, sau ce pricină de veselie vă deşteaptă pofta de râs?

În mijlocul lor stătea liniştit şi surâzător, majordomul. Şi el petrecea în sinea lui, dar reuşea să se stăpânească.

— Ce este, prietene?

— Oamenii ăştia povestesc o întâmplare ciudată.

— Ce anume?

Omul parcă-şi venise în fire, căci cu glas scăzut, aproape şoptit, spuse:

— Se pare că Domniţa Elena... şi se opri.

— Spune!... se răsti Dominic.

— Se pare că domniţa Elena, logodnica, a fugit... cu contele ungur...

— Cu neputinţă... strigă Dominic, şi în mintea lui se ivi frumoasa zugrăveală a lui Crăciun.

Între oameni începuse acum o adevărată gâlceavă. Care? Cum? De ce?... Atunci bucătarul, stăpânindu-şi râsul, începu să povestească.

Nevasta lui era în serviciu la principe, iar domniţa Elena îi lăsase o scrisoare, care trebuia înaintată unchiului ei, după plecarea soliei ungureşti. În scrisoare, fata mărturisea dragostea ei pentru frumosul ungur şi dorinţa de a-l urma la Vişegrad.

Copleşit de această veste, Dominic părăsi ticăloasa adunare. Gândurile îi dădeau năvală. Se gândea la nefericirea lui Crăciun, la jignirea adusă principelui şi întregului neam de oameni aleşi, şi-şi dădu seama că ungurul se răzbunase în felul acesta de neizbutita lui solie.

Neştiind ce să facă, se îndreptă spre gardul ce împrejmuia curtea. Tocmai atunci, poarta de lemn se deschise şi în faţa lui se iviră Costea şi Muşata. Fata era îmbrăcată bărbăteşte, purtând pe umeri arcul şi tolba cu săgeţi.

Pater Dominic îşi aminti de Katalin... Aşa fusese cândva şi nevasta lui Ivanko, o copilă nevinovată, iar azi era pricina atâtor nefericiri.

— Mergem în pădure. Vreau să învăţ pe Muşata să vâneze... spuse Costea.

— Nu!... se împotrivi Dominic, nu mergeţi mai departe.

— Voievodul Bogdan are încredere în mine, spuse tânărul. El mi-a încredinţat-o şi eu voi fi apărător... Apoi către Muşata:

— Să mergem...

— Nu, n-o să vă duceţi... se răsti Dominic, cu gândul la Katalin.

Şi dându-şi seama că fusese prea aspru, începu să-i roage:

— Copiii mei, dacă mă iubiţi, întoarceţi-vă acasă. Faceţi un semn în gard şi aşa obişnuiţi-vă mâna şi ochiul cu tragerea la ţintă.

— De ce, pater Dominic?...

— Nu-i bine să vă duceţi în pădure.

— Crezi că mi-e frică? întrebă Costea.

— Ştiu că eşti viteaz... Dar nu-i bine pentru Muşata.

— Pater Dominic, am în trupul meu un suflet de viteaz şi o minte de bărbat în cap... Vreau ca ochiul şi mâna să-mi fie tot atât de sigure ca sufletul şi mintea... N-asculta, Costea, vorbele astea popeşti... Hai să vânăm... şi fugiră spre pădure.

Călugărului i se păru că această copilă e mai fioroasă decât era Katalin la vârsta ei. Porni încet, făcând înconjurul gardului. O putere de neînvins îi strângea inima şi-l trăgea la pământ.

*

Cu ochii măriţi de groază privi Dominic, când uşa se deschise printr-o straşnică lovitură, şi-n prag se ivi fioros, Bogdan. Dominic simţi o strânsoare în beregată ca şi când un nebun i-ar fi înfipt degetele în gât.

Dar fără a fi scos un cuvânt, chipul voievodului se schimbă. Privea batjocoritor, cu pumnul sprijinit în şold. Dominic gândea pe acelaşi drum, şi aştepta ghemuit pe patul său, cu bărbia pe genunchi, privind la omul din faţa sa, care i se părea că stătea stingher pe lume ca un copac cu crengile desfrunzite pe câmpia nesfârşită a iernii. Dar, lucru neaşteptat, flăcările din privirea lui Bogdan se mistuiră şi umbrele întunecate din josul sprâncenelor se şterseră, iar în colţurile gurii, bătute de întuneric, se ivi parcă un zâmbet:

— Sunt fericit, pater Dominic... strigă voievodul.

Cuvintele sunau vesele în glasul său. Călugărul nu-l văzuse nicicând în aşa stare şi se întreba dacă nu cumva era bolnav.

— Mare izbândă, pater Dominic...

Pe Dominic îl cuprinse deodată o mare nelinişte. Nu-şi bătea oare soarta joc de omul acesta?... Cum de-şi îngăduia să vorbească de izbândă.

— Da, pater Dominic, o mare izbândă...

Întunecata culoare de plumb a obrajilor se luminase cu o uşoară rumeneală.

— Prinţul Zaslowski a ascultat de gândul meu şi se împotriveşte regelui ungur... Şi este cel mai puternic, mai ascultat şi mai temut nobil. Ce vrea el, vor şi ceilalţi... Când spune el „nu", „nu" vor spune şi ceilalţi... Coroana Poloniei va împodobi deci creştetul lui sau al altui nobil polonez, dar nicidecum al lui Ludovic... Aşa că solul a trebuit să plece cu mâna goală la Vişegrad...

Voievodul se însufleţise, râdea chiar, el care, de felul lui, era atât de posomorât.

Dominic judeca mai crunt întâmplarea. Văzduhul părea încărcat de puteri nevăzute, gata să răbufnească.

— Izbânda este a mea... numai a mea... Ludovic nu va fi rege al Poloniei... Acum a sosit şi timpul meu...

Apoi, dintr-odată, ca prin minune, totul în Bogdan se schimbă... Parcă vedeai cu ochii cum îşi lepăda trufia, ca pe o haină veche... Aşezându-se pe pat, începu cu glas blajin:

— Eu am greşit adânc, pater Dominic...

Şi Dominic înţelese că în sufletul voievodului neliniştea şi disperarea născute din remuşcare, făcuseră loc căinţei aducătoare de pace şi mulţămire.

— Eu am greşit adânc... reluă vorba Bogdan. Iată că Basarab mi-a deschis ochii. Ştii de ce a învins el pe Carol Robert?

Gândurile care mai adineauri se ridicaseră sălbatic se potoliseră acum şi le spunea senin şi nepărtinitor.

— Fiindcă Basarab a ştiut să fie domnul rumânilor... Acest copilandru Costea, mult iscusit şi învăţat pentru vârsta lui, mi-a deschis ochii. Eu n-am ştiut să fiu domnul celor de-o lege cu mine... Am umblat după închipuiri.

— Legea unită nu-i o închipuire... spuse Dominic.

— Domnul rumânilor... este singurul mare adevăr.

EPILOG

În sala cea mare a curţii domneşti din Baia, doamna Anca se spovedea lui Dominic. Balc, nepotul ei, alungat de Bogdan, se trăsese în Maramureş. La fel şi doamna Sandrina a trebuit să fugă şi să-şi găsească alt adăpost. Dar doamna Anca era prea îndurerată ca să mai aibă aminte la cerinţele lumii acesteia... De la moartea lui Dragoş, nu-şi mai găsea mângâiere. Prea mult durase căsnicia, prea strânsă unire sufletească se statornicise între ei, ca despărţirea să fi fost uşor de îndurat. Dar oricum, moartea era ceva în firea lucrurilor... Altă durere şi mai mare sleise puterea sufletului ei bun şi credincios. Drag, copilul crescut de ea, se dovedise tot mai necugetat. Parcă nici nu-şi dădea seama de greutatea şi răspunderea unei domnii. Umbla tot timpul năuc, pe drumuri întinse, şi biata mamă nu putuse nicicum să-i stea în ajutor. Ea se temea că crunta mustrare de cuget nu-l păsuia să-şi adune minţile şi să-şi statornicească virtutea. Şi asta i se trăgea de la moartea lui Ivanko. Pe măsură ce timpul trecea, se întărea părerea că Ivanko fusese ucis de mână de om, şi văzând pe fiul ei tot mai turburat, se întărise în sufletul ei credinţa că Drag fusese părtaş la uciderea lui, dacă nu chiar făptaşul. Toate rugăciunile şi dezlegările slujite de episcopul Sofronie se dovediseră fără folos şi până la urmă, răpus de atâta obidă, Drag se prăpădise şi el.

Acum, doamna Anca nu mai avea altă dorinţă decât să se retragă din lumea aceasta.

— Mănăstirea Moldei e adăpostul cel mai bun pentru un suflet însetat de pace, o sfătui Dominic.

În cameră se lăsă o tăcere grea. Atunci, prin fereastra deschisă străbătu glasul crainicului din piaţă. Era glasul lui Luca.

— În numele măritului voievod Bogdan, prin mila lui Dumnezeu şi voinţa obştei, domn al întregului ţinut al Moldei, aduc la cunoştinţa obştei:

„Io, Bogdan, Voievod, mă socotesc domn de sine stătător, slugă credincioasă a lui Dumnezeu şi a neamului meu.

De azi înainte, ţara aceasta dintre munţi şi Nistru se va numi Bogdania, după cum ţara dintre Nistru şi Dunăre se va numi Basarabia după domnul ei Alexandru Nicolae Basarab.

Din porunca mea se nimiceşte mirul în toată ţara.

Toţi cei ce mi-au stat într-ajutor şi au luptat alături de mine să slobozim ţara de jug străin şi care mă vor sprijini şi de aici înainte să statornicim pacea şi rânduiala, stăpâni rămân pe pământurile lor, ca în veci ale lor şi ale copiilor lor să fie.

Tot pământul cnejilor care au făcut legământ craiului unguresc se socoteşte a fi al domnului. Aşijderea târgurile, braniştele şi locurile pustii iar domnul va răsplăti cu ele pe toţi supuşii săi, fie cneji fie clăcaşi, fără osebire, după dreapta lor credinţă şi vitejie.

Aşa să-mi ajute Dumnezeu!"

Glasul crainicului care se îndepărta, se auzea din ce în ce mai slab.

— Bogdanus infidelis notorius... spuse în şoaptă doamna Anca. Unde e adevărul?

— Adevărul e numai acolo unde voinţa cârmuitorului se împleteşte cu voinţa obştei, răspunse Dominic... Bogdan, care se temea să nu fie o minciună, a ştiut să găsească adevărul.